

શ્રી આનન્દ-ઘનજી મહારાજ. વિરચિત-
શ્રી-આનન્દ-ઘન-ચોવીરી.

અવતરણો, શીર્ષક શબ્દાર્થ ગાથાર્થ કાવ્યાર્થ
 ટીપ્પણ સહિત સૂચન કવચિત્ પ્રમાણે
 વિગેરથી સુગમ અને સહિત —

પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખની પ્રમોદા
 નામની વિચેચના યુગ્ત]

માગરોળ નિવાસી:—શેઠ કેશવજીભાઈ નેમચઢભાઈ
 તરફથી તેમના સ્વર્ગસ્થ સુપુત્ર નરોત્તમદાસ
 ભાઈના શ્રેયોડયે વાત્સલ્ય પૂર્વક
 શ્રી ચતુર્વિધ જૈન સંધને ભેટ

મૂલ્ય પારમાર્થિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાના તત્પરતા

પ્રકાશક -

પ્રભુદાસ જોશીદાસ પારેખ

ગાજકોટ

પ્રથમ આવૃત્તિ

પ્રત ૧૦૦૦

વીર સવત ૨૪૭૬ વિક્રમ સવત ૨૦૦૬ સત ૧૯૫૦

પ્રેક્ષ

ગોવિન્દરાય મોહનરાય જાની
શ્રી દીક્ષા પ્રિન્ટરી રતનપોળ અમદાવાદ

ધર્મનિઃ શેઠશ્રી કેશવજીભાઈ નેમચકના
સ્વર્ગસ્થ મુપુત્ર

પ્રાસંગિક

પૂજ્યપાદ શ્રી આનન્દધનજી મહારાજની ચોવીગી ઉપર પડિતજીએ શબ્દાર્થ બાવાર્થ આદિ જે કાઈ લખ્યું છે, તે વતંમાન કાળે આશયક આત્માઓ માટે નિઃશંક પણે અતિશય ઉપયોગી છે યોગીરાજના સ્તવનને નામે જુદા જુદા વિવેચનકારો બ્યારે પોતપોતાને ઇષ્ટ માન્યતાની સિદ્ધિમા આ સ્તવનોનો રેટલો દુરુપયોગ કરતા જણાઈ આવે છે, એ સંજોગોમા આ અથી એક શ્રદ્ધાળુ મહાશયના હાથે સ્તવનોના મૂળ આશયને સ્પર્શીને બહાર પડે છે, એ વિશેષ ઇચ્છવા યોગ્ય છે

કેટલાક દેખકોનું મન્તવ્ય એવું છે, કે “શ્રી આનન્દધનજી મહારાજ નિઃશય નયનેજ સાચો માને છે, અને વ્યવહાર નયને સર્વથા અસત્ અને ઔપચારિક માને છે ” તે મન્તવ્ય મૂળ સ્તવનોની કડીઓ જોતાં જ ખોટી ઠરે છે તેમકે —

“સુ-વિધિ જિનેશ્વર પાપ નમીને ” શુભ-કરણી એમ કીજેછ ”

* આજે કેટલાક અણુસમજી લોકો—શુભ અને શુદ્ધ ની ભાજગડમાં પોકાને ઉતારી તેને સન્માર્ગથી ચલિત કરે છે તેઓ કહે છે કે—“ શુભથી તો માત્ર પુણ્યબંધન થાય, અને શુદ્ધથી ધર્મ થાય માટે શુભનું આયગજી જરૂરનું નથી (વગેરે), જ્ઞાઓમાં જુદી જુદી અપેક્ષાએ—નિવાદની અપેક્ષાએ ધર્મની જુદી જુદી અનેક વ્યાખ્યાઓ આવે છે અને દરેક વધારવાને સમત પણ

આ આપુ સ્તવન કેવળ નિઃશય નયનેજ પારમા
થિંક માનનારાઓએ ખામ ધ્યાનપૂર્વક ઘાસવા જેવું છે, અને

હોય છે અનિમગ્નતા પદાર્થનમાં છવ પ્રવચ કરે ત્યારથી પણ
તેને ધર્મ કહો છે પહેલું ગુણ ગ્યાનક હતા પને તે દર્દી ગોમનો
દર્દી કવી છે માર્ગાનુમાર્ગને પણ અપેક્ષાએ ધર્મ કહો છે સમ
કીતીને પણ અપેક્ષાએ ધર્મ કહો છે એજ પ્રમાણે રેશ વિરતિધરને
સ્વ વિરતિધ ને અ પ્રમત સર્વવિરતિધરને તેણિ આરુઢને, અમોહીને,
શીલ મોહીને ફવળીને, અયો ધીને શેલેશી કરણમને અને જેવે
સિદ્ધ ભગવતનેજ જે જે અપેક્ષાએ ધર્મ કહા છે તે તે અપેક્ષાએ
તેનો પૂર્વની અવસ્થાવાળા છવે ધર્મ નથી, પણ અધર્મ છે એમ
અર્થોત્ત કહેવામાં કરાત નથી

એજ પ્રમાણે—સાત્ત્વકાર ભગવંતો એકજ વિચાર લુદી લુદી
અનેક રૂઝ અને અનેક પરિભાષાઓથી એની એ વસ્તુ સમજાવે છે
કેમકે—જિન્ન જિન્ન કચિ અને ઘાવકાતવાળા શ્રોતાઓને ઉદેશી
લુદી લુદી ઉપદેશ દેતી અને પરિભાષા મારફત રજુઆત કરવા
આવે છે, અને તેમ હોયુ જોઈએ એ સ્વાભાવિક છે આનું ના
નપવાદ છે તેને અનુસરીને—આત્માનો વિદ્યામકમ-૧૪ ગુણ રવાના
છ લેશ્યા અશુભભાવ શુભભાવ શુદ્ધભાવ વિગેરે અનેક શેષિ
સમજાવલ છે તે અશુભ. શુભ અને શુદ્ધ નો વિચાર નો
સાત્ત્વોર્મ્ય ચોક્કસ આવે છે

પરંતુ સાત્ત્વકાર મહારાજાઓનો આશય સમજવા વિના ઘાવ
આવે એક અપૂર્ણ સ્વરૂપથી વિચાર પ્રવાહ કેટલાક નીનોમાં અ
થયો છે

સાત્ત્વકાર મહારાજાઓનો આશય એ છે, કે—અનાદિકાળ
જીવોનરો પસાર કરનો કરનો જે છવ અશુભ ભાવમાંથી તીક
શુભભાવમાં આવેતો છે તેને સાત્ત્વકાર મહારાજાઓ સમજાવે

એનું પુત્રજ મનન ચિતન અને નિદિધ્યાસન કરવા જેવું છે વ્યવહાર નયને પુષ્ટ કરે એવી ઘણી ઠીઠી આ

૩-“આપુ’ તું અશુભમાંથી શુભમાં આવ્યો છે તે સારી વાત છે પરંતુ, “આત્મ વિકાસનો માર્ગ” અટી પૂરો થાય છે અને તારે જે પ્રાપ્ત કરવાનું છે, તે તેટલાથી પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું છે” એમ રખે ખાનતો તેના કરતાં પણ એક આગળની ત્રીજી ભૂમિકા છે, અને તે શુદ્ધ ભાવની છે એ ભૂમિકા ઉપર ચંપા પછી પણ તેની પરા કાષ્ટાએ પહોંચીશ ત્યારેજ તારો મોક્ષ થશે.” એમ કહીને શુદ્ધ ભાવનાં ભૂમિકાને પાત્ર હવે તે ભૂમિકા ઉપર અગવવા માટે તેનાથી ઉતરતી શુભ ભાવની ભૂમિકા કેટલી ઉતરતી છે ? શુદ્ધ કરતાં કેટલી દૂરિત છે ? તેનું ફળ પણ શુદ્ધ ભાવના ફળની અપેક્ષાએ કેટલું અલ્પ અને નજીવું છે ? તે સમજાવે છે

ત્યારે અશુભમાં રાચીમાચી રહેલા જીવોને ઉદ્દેશીને જે નયની દેશના આપવામાં આવે છે, તેમાં પાપથી મળતા વિશાળ નરકનાંકુ ખોલુ વર્ણન કરવું પડે છે, અને તે જીવને અશુભમાંથી શુભમાં લઈ જવા માટે પુણ્યથી મળતા સ્વર્ગનાંકુ સુખોનું વર્ણન વિચિત્ર વાર કરવું પડે છે અને શુભમાંથી શુદ્ધમાં જવાની લામકાતવાળાની આગળ પુણ્યના ફળોની નિર્ભરસના અને વિશુદ્ધ આત્મિક સુખના પરમ આનંદની અદ્ભુત વાતો વર્ણવે છે આમ દેશના ભેદ છે તેથી જે જાનની દેશના જે જાતના જીવો આગળ આપવી વ્યાજબી હોય, તેને બાકે એક રીતે સાચી હોય, છતાં તે દેશના જેને જે વખતે નદેવા જેવી હોય તેને તે વખતે દેશથી એજ દેશના નયાભાસ બની જાય છે

આજે જેઓના શુભનું ઠેકાણું નથી માર્ગાનુસારિતાનું ઠેકાણું નથી અને લગભગ જળ્યે અજળ્યે અશુભમાં સળડે છે તેવા મહુ લકર્ષીજીવાની સામે શુદ્ધ ની દેશના આપીને તેમને શુદ્ધ તો સાંપડે તેવા હજી પરિસ્થિતિ નથી તે સ્થિતિમાં શુભથી પણ વિચિત્ર

સ્વવનોમા મળે છે, છતાં, એનો એકાતે અપહાપ કરી,
માત્ર નિશ્ચય નયને પુટ કરતી કડીઓ જ આગળ દરવી, એ
દરે અમલપુરે જૈન શાસનના મૂળ-માર્ગમા ઘા કરવા બરા
બાર છે અને શ્રી આનન્દદાસજી મહારાજશ્રીને અન્યાય

શ મવા અને અશુભમા સમજના રહે તેવી સ્થિતિમાં મૂકવા, એ
કેવું જોખમ મારુ રહે તેનો કોઈ પણ વાચક સ્વયં વિચાર કરી
વાતવિષ્ટ રીતે જાણ ઉપરે જ નવામાં હોવાથી અનર્થકારક
છે અને તે એકાત દેવતા છે

આધ્યાત્મિકવાદી ભારતમાં આજે બૌદ્ધિવાદનો પ્રચાર ખૂબ
વધ રહ્યો છે ભયપણથી શિષ્યુ પણ તેજ ભતનું અપાવ છે મહો
જીવન અને વ્યવહાર પણ તે ભનના વિસ્તાર પામતા ભવ છે
લોકોની ગેરુણી કમળી જીવન પ્રણાલીક, ધરના રીત રીવાજ, ધરનો
રીતભાવ ખાન પાન રૂઠિ વિગેરે એ માગે ધમધોધાર વળા
રણા છે

પૂર્વના મહાન આચાર્ય મહાશયજી તથા બીજા મહાપુરુષોના
અચાત્ર પરિશ્રમ તપશ્વર્ણ ત્યાગ અને મહાન ચારિત્રતા પ્રભાવે જે
કેટલાક સુરીવાળે જૈન કુળોનાં ધર કરીને એકા દતા અને બીજા કોઈ
સમજ ન હોય છતાં એ રીતોને પણ તેને ધર્મમાર્ગમાં સ્થિત
રહેવામાં અને આત્મ પ્રગતિ કરવામાં ઉપયોગી થતા હતા તે આજે
નાશુ થતા ભવ છે અને તેમાં વળી 'અરે ભાઈ' પુરુષનનું
કામ પુરુષ કરે છે, અરે ભાઈ શુધ્ધને વગમે શુભ પણ મોનાની
બેઠી છે તેથી તો માત્ર પુરુષ જ બધાય છે તેથી નિર્જરા રૂપ ધર્મ
ચતા નથી આવી આવી વાતો બહેની મૂકાય છે અને તેમાં પણ
સ્પષ્ટ પનેરચાયેલા નિશ્ચયનનું ચાત્રીય પદ્ધતિથી નિરૂપણ કરતાગ
મર્યાદા એકાતથી અને નિરૂપણપણે વિવેચન કરી તેનો આધાર
લેવામાં આવે અને તેના વાક્યોની મહોગ જાપ મારવામાં આવે

કરવા બરાબર છે નિશ્ચયનયની પારમાર્થિકતા જે રીતે
અને જે જાતના સાધકો માટે છે, તેનો અપલાપ કરી
શકાય નહીં, કરવો જોઈએ નહીં પરંતુ, જેન શાસનના
વ્યવહારોને ઉઠાવવા માટે જ તેની પારમાર્થિકતા ઐકાત્મી
આગળ કરવામાં આવે, તો તે પ્રવૃત્તિ જેન દર્શનના
મૂળમાં સ્પષ્ટ રીતે જ ધ્યા કરનાર છે વિશેષ ખુબી તો એ છે,

પછી બાકીજ શુ રહે ? એક તો વાંદરો હોય, ને દારૂ પીધો અને
પછી વીછી કરડે, તેના કુદકામાં કાંઈ ખામી રહે ?

આવી રીધતિ બાળ શ્રવણી પણ થાય, તેમાં તવાઈ થી ?

અન્ય દર્શનીયની-ગીતા મન્યમાં પણ કયુ છે કે—

અજાનાં બુદ્ધિ મેદં ન જનયેદ્

“બાળ શ્રવણી બુદ્ધિને સુધરી નહીં”

એક સમાજ યાત્રાત્ર વિહાને સગસ જ કયુ છે, કે— નિસ્વાધી
મહાપુરુષોએ જાતના કિતને માટે જાગૃત ઉત્તમ સિદ્ધાંતો અને
તેના ઉપદેશનો અમલ એકા એક યજ સકતો નથી પ્રમોક-દેશ
તેના રહસ્યો સમજી શકતા નથી હોના પરંતુ તેને આચારોના
રૂપમાં ગોઠવવા પડે છે અને પછી તેને લોક જીવનમાં રૂ કરવા
પડે છે અને એકજ વસ્તુ જુના જુના આકારમાં રૂ થાય છે, તે
રૂદિ અનુસાર વર્તીને લોકો તેનો લાભ ઉઠાવે છે અને એ રીતે
પરંપરાએ મહાપુરુષોના દિન માર્ગનુજ આસન્નન સે છે, અને તેના
સિદ્ધાંતોનેજ ચલાવક અમલ કરતા હોય છે સર્વવિચારોને જીવનમાં
ઉતારવા માટે રૂદિ વિના મીજે ઉપાય જ નથી”

પરંતુ આજના જડચાદી જીવન તરવો આપણી પ્રાજ્ઞના જીવ
નમાં ઉતારવા માટે—આધ્યાત્મિક પાયા ઉપર રચાયેલી રૂદિઓને
કુરૂદિઓ કહીને ખસેડવાનું અને જડચાદના પાયા ઉપર રચાયેલી
કુરૂદિઓને જીવનમાં ધાલી દેવાનું કામ આજ દિવસમાં મોટા પાયા

કે-સ્થળે ક્યળે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એમ બંધન નયને
યથાસ્થાને યોગ્ય રીતે નિશ્ચયિત થયેલા છે તેમ છતાં આજે
કેટલાક અજ્ઞાન છતાં —

“ આહો આહો હું મુજને કહું — “ નમો મુજ દે,
નમો મુજ દે ”

શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનના સ્તવનમાનો સ્તવનકારનો
આશય સમજાવતા રીતે આ કહી આજળ કરી, વ્યવહારનયનો

ઉપર આવી રહ્યું છે જુદી ચૂસ્તો તેના વિરોધ કરે છે ત્યારે મુખ
રોમે તેમ કરવા મક્કમપણે આજળ વરે છે આ એક બલકર મૂ
ભાર્ગવ ભારતમાં આવી રહી કે જેના મૂળ ગ્રેગર વિદેશીઓ છે

આથી ઉપરની મુજની વિરોધિ દેશના પરિણામે જન્મવાને
રોમે આપનારી છે એકાંત નિરાત્મવાદીના જેમ એકાંત નિશ્ચય
વાદીની પણ દેશના આજે મહામથ્યાત્વ રૂપ બને છે તેવી દેશના
અશુભમાં વધારે રિધર કરે ને મુજથી વચિત રાખે છે અને મુજની
માત્ર વાતજ થાય છે જીવન વધુ ને વધુ આજે ભૌતિકવાદી બનવું
બળ છે તે તેના પાનમાં રહેલું નથી

એકર મુજની દેશનાને યોગ્ય પાત્રોને મુજથી વચિત રાખવા
ની દેશના નવાબાસ છે એકી છે તેમાં વળી જો પરપરાએ પણ
અભિજ્ઞતા દાલના સન્નેઓમાં ભૌતિક વાદના પોષણમાં પરિણમી
બન, તો તેના અનર્થનીપરામર્શની સીમા રહે કે ?

જેઓના દિનમાં જીવન વ્યવહારગત આધ્યાત્મિક રૂઝિઓ તરફ
દાલના શિક્ષણથી અણગમો કેળવાયો હોય છે અને દાલની ભૌતિક-
વાદી રૂઝિઓ તરફ શિક્ષણથી તથા સમજોથી પ્રેમ કેળવાયો કે અથવા
અણુના અભિજ્ઞતા તે તરફ જીવનનો એક વળી રહ્યો છે તેવા કેળવાયેલા
મણીતા વહોલાઈ તથા દાલની જરૂરીઆતોના ઘસ અનેકા માત્ર શ્રીમતોને

હેલ તારવે છે, પરંતુ પડિતજીએ કરેલો અર્થ જો તેમની
મજમાં ઉતરી જાય, તો તે બિચારા સ્વ-પર આત્મહિત
કે જેરસમજાયાથી જરૂર જાય જાય

આપેલ વ્યવહાર નય જો શુદ્ધ વ્યવહાર છે અને
રપેલ વ્યવહાર જો ભુટ્ટોઃ અસત્ અને સસારવર્ધક છે

જેટલાક સામાન્ય જાગ જીવોને જેવી દેશના પસંદ પડે એ સ્વાભાવિક
અને જેવો વર્મ એકાંત નિશ્ચય નવની વાનોના પડતા પાછા
વા તરફ ખમ્માઈ જો જી આવી કરીન શુદ્ધ બાવની વાતો કરવા
તે વર્મ વિક્ષિપિત પણ ગુમમાં લેનો તેથી વચિન થઈને
જામે અને વાસ્તાવિક રીતે અગુમથી મર્તા તરફ ધકકેતાઈ રહ્યો
આટલાજ માટે એકાંત નિશ્ચય થઈને પૂર્વ પુરુષોએ નાશિતકની
દેખા ગણે છે

આ જડવાદના સન્નેગોનાં પણ કુટુંબચત રીતે પણ સીધે
આત્મા જન્મ અનેક જૈન કુટુંબોમાંની વ્યક્તિઓને બુદ્ધિભેદ
પડી તેના વારસામાં એ વસ્તુ જવાડી તેના ભાવિસતાનેના
વર્મા શુદ્ધ જાવ ખરેખરા રૂપમાં આ કાચે આવે નહીં, અને
મર્થી પણ વચિન ગમે, એ રિચતિમાં તેના વાગસદાર સતાન
પરાનું શુ !

અને કદામ અનાર્થ ધર્મોના અને તેની રૂઝિઓના અપ્રાધાગ્ય
વારના બગથી જડીના ધર્મથી વચિન થયેલા એ ભાવિ સતાનો
તે ધર્મોમાં પ્રવેશ કરે કે ફાઈ પણ પ્રગટના ધર્મ રહિત, કે
પ્રત્યેક ન માનનારા ધર્મ તરફ અજુમયો ધગવતા થાય તો
બિચાર જીવોના અ-જવાબની-માર્ગ અટકાની જવાબદારી કોની ?

આને શ્રી સમને આ જાગતથી જાવ પ્રગટના ધર્મ સરકાર
વિતા થઈ હી કે તેમાં સૌએ મળીને વિચાર કરીને ચોખ્ખ

જોજ પ્રમાણે નિરપેક્ષ નિશ્ચયનય પણ નિશ્ચયાભાસ છે
ત્યારે સાપેક્ષ નિશ્ચયનય જોજ પ્રમાણ સત્ય છે આ

મમ પાથી ૧૨૧૭ મહાનૂત્તર અને સદગત આપવો ભોધ્યો
તેને મને તે વચન ધ્યાનમાં ઝોર વધારે કરવા માટે પોતાની
આન્યતાને કે-ગી મામળા ૧૨૧૮ની કુટ્ટી જુદીથી ૧૬૧૨ ૫૩ કે
જાને ૫૫૫ મહાનિશ્ચયનય નથી તો બીજી શુ કહી શકાય? કેમકે
આધ્યાત્મિક માર્ગને પોષણ તે વચનિત આમીશનો આધ્યાત્મિક
માર્ગ તે નિશ્ચય અને જડવાને પોષણ તે મહા નિશ્ચયનય એ
સ્પષ્ટ છે અને આધ્યાત્મિક વાસ્તા ૫૩૬૦ આગળ ધરીને મહાનિશ્ચય
તેને પોષણ થાય, તો તેને જાત મહાનિશ્ચયનય કદવામાં કરકત સી?

હવે સાચકાર જગતનો જાણુ શુભ અને શુદ્ધની
પરિભાષા લખવામાં આશય તો છે, તે વિચારીને લઈએ

પદેવા ગુણ સ્થાનકથી મંડીને બારમા ગુણ સ્થાનક સુધી
અશુભનો ઉપ હોય છે, અને ૧૪ મા સુધી પુણ્યનો ઉપ હોય
છે પરંતુ જાણનો બધ પદેવાથી દશમા સુધી હોય છે તેજ પ્રમાણે
પુણ્યનો બધ પદેવાથી ૧૩ મા સુધી હોય છે સાચકાર તરીકે—

૧૦ ને ગુણ સ્થાનકે—૧૭ પ્રકૃતિનો બધ છે તેમા

- ૧ ૧૪ પાપ પ્રકૃતિ બધાય છે ૫ યાનાવ છીવ ૫ અંતરાય ૪
દર્શના વરણીય
- ૨ ૩ પુણ્ય પ્રકૃતિ બધાય છે
- ૩ ૧૦૩ કર્મ પ્રકૃતિઓ બધાનીજ નથી એટલે તેટલો સવર
હોય છે
- ૪ ને કર્મો ઉપરમાં હોય કે તેનો છુપ થતો હોય તેટલી
અકામ નિજેશ થતી હોય છે
- ૫ અને માત્ર સત્યવત્ત લોભના ઉપ દિવ્ય તમામ મોહનીય
પ્રકૃતિનો ઉપ નથી હોતો તેથી સમ્યક્ દર્શન સમ્યક્ જ્ઞાન

તાતેના ખુલાસો સ્તવનકાર મહાત્માએ ૧૪ મા ભાગ
નિર્ણય સ્તવનમા—

અને સમ્યક્ ચારિત્રની જ્યોતિ જાગતી હોવાથી અનેક
કર્મોની ઉત્તરણા સક્રમ અપવર્તન ઉપદમના વિગેરે તીવ્ર
સ્વરૂપમાં થતા હોવાથી તથા સ્થિતિ અને રસમાં પણ અનેક
પ્રકારના પરિવર્તનો થતા હોવાથી સક્રમ નિર્જરા પણ
આતુજ હોય છે

આ જ પ્રમાણે પહેલે ગુણકાણે પણ આ પાંચેય વસ્તુઓ
પણ હોય છે

પરંતુ ફરક માત્ર એટલોજ છે, કે—વત્તા જોગ્યા પછીનો હોય
૧૦ મે સક્રમ નિર્જરા વધુ ત્યારે પહેલે પાંચ બધ વધુ

આથી કહીને—ગુણ સ્થાનક તથા કર્મ બંધન વિગેરેના
જાને અધ્યવસાયોની તરનમતાનું સદ્મથાન જોણે ન પ્રાપ્ત થયું
હોય તેવા બાલ છવોની સમજ માટે અશુભ શુભ અને શુદ્ધ એ
કલ્પેપમાં પરિભાષા નક્કી કરો

તેથી પહેલા ત્રણ ગુણસ્થાનકમાં અશુભની મુખ્યતા ત્યાં પણ
શુભ અને શુદ્ધ હોય જ છે

ચોથાથી પાંચમા સુધી કે સાતમા સુધી શુભની મુખ્યતા
પરંતુ તે વખતે પણ અશુભ અને શુદ્ધ હોય જ છે

૮માથી ૧૪મા સુધી શુદ્ધની મુખ્યતા તેમાં પણ ૧૦
મા સુધી શુભ અને અશુભ પણ હોય છે ઉપરના ગુણકાણે પણ
અશુભ શુભ હોય છે

આ રીતે—મોંઘુ મુખ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે તેથી
પહેલે ગુણકાણે અશુભ શુદ્ધભાવ સંભવે છે, પરંતુ, તે અ પ
હોવાથી, તેની ત્રણતરી જ્ઞાનમાં લીધી નથી તેજ પ્રકારે ૧૦મે પણ
અશુભ હોય છે પણ તે અત્ય હોવાથી તેની ત્રણતરી જ્ઞાનમાં
લીધી નથી

“વચન-નિરપેક્ષ વ્યવહાર જુઠો ઠહ્યો.” વિગેરે
દ્વારા સરસ રીતે કરેલો છે

નેજ પ્રગટે જ્યાંથી જમા સુધી પુરવ વધના ગુણકાણા
મુખ્ય છે તેમાં તેમાં પણ અશુભ શાવ અને શુદ્ધભાવ ન હોય
એમ માનવાનું નહીજ

આમ છતાં ચાતુકાગેનો આત્મ સમજવા વિના ડેટનો અનર્થ
ચાલી રહ્યો છે તે ક્ષેત્રે સ્પષ્ટ સમજારો

એ રીતે-પહેલા ગુણ સ્થાનકે પણ શુદ્ધનો પણ જે નાની
ચિત્તમારી હોય છે તે વિકસિત થતી થતી અનુક્રમે પરમ શુદ્ધભાવ
રૂપે પરિણમી શકે છે

મોટે ભાગે કાઈપણ અભ્યવસાય-કાર્ય જણાવ્યા પ્રમાણે
પ્રતિબદ્ધી મિત્રણ થરના મિત્રવિમિત્ર અભ્યવસાય હોય છે જેને
આધારે નવા કર્મો બધાવ છે

એકજ અભ્યવસાયથી પુરવ બધાવ છે પાપ બધાવ છે તે
વખતે સવર પણ હોય છે નેજ વખતે અક્ષમ અને સક્ષમ નિર્જાર
પણ હોય છે

સવર અને નિર્જારનો પ્રેરક શુદ્ધભાવ અણુવામાં આવે છે
પાપ બધાવનાર અશુભભાવ કહેવાય છે અને પુરવ બધાવનાર શુભ
ભાવ કહેવાય છે છતાં સમગ્રમય મિત્રવિમિત્ર એકજ અભ્યવસાય
હોય છે

પુરવબધ અને શુભની વાતો કરવા છતાં કર્મો પ્રથમ છે જે
જીન પદાર્થો માપવા માટે માપનું કાદક છે તેનો ઉપરોગ ન
આવડે તો ન કરવો એ કીક પરણ તેમાં શુ પડ્યું છે ?
એમ બોલવું ચોખ્ખું નથી

અર્થાત્ મોટે ભાગે શુદ્ધ વખતે પણ શુભ અને અશુભ એમને
વધતે અરી હોય છે અને એજ પ્રમાણે-અશુભની મુખ્યતા વખતે
પણ એમને વધતે અરી શુદ્ધ હોય છે

આ શિવાય, કર્મ-બંધને લગતા પ્રકૃતિ રિપિતિ.
 ૧૪ અને પ્રદેશ આદિને લગતી કેટલોક સ્થૂલ વિચારણા

આથી શુભ અને શુદ્ધ ની વાતો આગળ કરી ને કેટલાક
 કૌતોને ધાર્મિક ક્રિયાઓથી વચિત રાખવાનો પ્રયત્નો થાય છે તે
 જૈનશાસન સાથે સંગત નથી એમ સ્પષ્ટ સમજાવે. આ તત્ત્વ
 સ્વેતાંબુ-દીપ્તિ-મર મ્યાનકવામી એમ ત્રણેયને સમત છે કાઈપણ
 નવીવાત પહેલાં સારો લાગે છે પરંતુ પડી તે ગુરુશાનકારક થાય
 છે ત્યારે બોમ્બ ૩૫ લાગે :

મૂર્તિપૂજનો અતાર્ત્રિક વિરોધ સ્થાનકવાસી મન પ્રચારકોએ
 કર્યો, તો આજે તેના અનુવાવણો મૂર્તિ પૂજન કરવા તૈયાર
 થતાં જાય છે, અને જૈન ધર્મના પ્રાણ સમાન શ્રી જિનામનોનો
 વિરોધ કરતા થયા છે હીકરો સેવા જતાં હાલીવાલો ગુમાવાય છે
 મર્જિત રીતે કે સ્પષ્ટ રીતે પણ જિન મૂર્તિ પૂજન તરફના જે અનેક
 પ્રમાણો મળે છે, તેને આધારે દેવ તત્ત્વની આરાધનાના મહાન
 પ્રતીક સમાન જિન મૂર્તિનો અને તેની પૂજનો વિરોધ ન કરતાં
 તેનો યથા યોગ્ય સ્વીકાર કરીને જિનામમ તરફની શ્રદ્ધા દર્શાવી રાખવી
 વધારે હિતાવદ્ છે નહીંતર હાલે હાલે રહીની મૂર્તિ પૂજની વૃત્તિ
 મૂર્તિ પૂજના વિના રહેવા દેશે નહીં અને જિનામમના પ્રત્યનિક
 બનાવશે, તે શુદ્ધ

તેજ પ્રમાણે નવો મન કાઢનાર કોઈ પણ વ્યક્તિએ એટલું
 તો વિચારવું જોઈએ, કે—

‘ પરિણામે, જીવો ધર્મ રહિત કે બગતા ધર્મમાં બગાડીને
 પરમાત્મા જિનદેવના શાસનથી નિરપેક્ષ તો જની જશે નહીં ને ! ’

આ વિચાર કરવો જ જોઈએ

આજે પ્રજાનો અનેક રીતે શુદ્ધ બેઠ વધ રજા છે, તેમાં
 ધર્મને નામે અને ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને નામે શુદ્ધિનેદનો ઉમેગ ન

પાત્ર ૨ : સ્તવનોના કરણમ્ નાવી છે

આ -તવનોના બાર જે ગુરુમુખે સમજવામાં નહી

કરવો જાણે એ ચાલતો ૧૨ કોર કોન બકિનતી ફગ્ગ છે
અને તે વફાદારી નમવવી લેખું

ન્યાય ૬ છતાં મહાન્યાય પણ જે ગુણ કરણી કરશે,
તે કોરે અત્યંત હલકી જે ગુણ કરણી કરશે તે મોટા
પમ અમ કમ નમત્ જિન પુન વિમેરે જ્યા વિન ગુણ
સ્થાનક ૧ : ૧૨ પણ જેમ ગુણ જાનું કરણ છે તેમ શુદ્ધ
ભાવનું પણ કરણ છે અને તેથી જ પરપરાએ પમ શુદ્ધ ભાવ અને
મોટાનું પણ કરણ છે" એમ કહેવાનો તેમનો આશય છે તથા
શુદ્ધ કળ કોઈકે વધતે જાય શુદ્ધ હોય છે કેમકે—

પૂર્વના પુર્વધર મહાનુત પુરોએ કહો કે-મજાપર ભવવતોએ કહો,
મોજ વૈદ્યના ઔષધની ગોળી જેવી આવાનકાદિકની તથા બીજી જે
જે ધાર્મિક વિધિઓ ગોળી છે તેમાં રાષ્ટ્ર એવો વિધિ નથી કે,
જેમાં તેની સાથે સવર તથા તપશ્ચર્વાદિક નિર્જાની ક્રિયા નભેડી
હોય શાસ્ત્રીય દનના તાત્વિક પૂઠકકરણ વિના ભોક્ષ તેને વિષે મને
તેમ ખોટા કહે છે, તે ઉચિત નથી

જેન કૌનમા દ્રવ્યાનુયોગ જેટલો વ્યવસ્થિત છે, અને
શુદ્ધ મમ્મ રીતે નિર્ધારિત છે તેજ પ્રમાણે ચરણાનુયોગ પણ તાત્વિક
અને શુદ્ધમમ્મ અવસ્થાના આધાર ઉપર નિર્ધારિત છે અને તેજ
જેન દર્શનનો આધાર સ્તબ છે, કરણકે-મોટા અપાવનાર એ છે,
તેના વિશેષ નિરુપણ માટે દ્રવ્યાનુયે મનુ તો અનુભવિક નિરુપણ છે
અને દ્રવ્યાનુયોગની સિદ્ધ પદાર્થોના મોટા પામવાના કામમાં-સકળતા
પૂર્વકનો એવ જુસ્નમની અપેક્ષાએ ઉપયોગ કરવાની મોઠવનું તેનું જ
નામ ચરણાનુયોગ છે શાસ્ત્રોમાં ચાર અનુયોગને અનુક્રમે સોદાની
રૂપાની સોનાની હીંગની ખાણ કલા છે સંપાદક

આવે, અને પોતાની સ્વચ્છકુદિ મુજબ વાચવામા આવે,
તો અનર્થકારક થવા સક્તિ છે એ પણ મુક્ત વાચકોએ
ખૂબજ ધ્યાનમા રાખવાનું છે

પંડિતજીએ લખેલો ઉપસહાર ચરમાવર્તિ
નાટકે અમરલેખ તથા સ્તવનના અર્થો દું ભેદ ગયો
હું મારા દુઃક અભાસ મુજબ મને તે શાસ્ત્ર-અવિરોધી
લાગ્યા છે તેમ છતાં, એમા પંડિતજીના મતિદોષના કારણે
ઝંઝૂં સખલના રહી ગઈ હોય, અને તે સખલના મારા મતિ
દોષને કારણે જોવામા કે જાણવામા ન આવી હોય, તો
મિત્રછામિ દુઃકડે દેવા પૂર્વક વિરમું છું

લી૦

સિદ્ધાન્ત મહોદધિ-પૂજ્યપાદ-આચાર્ય મહારાજ
શ્રી વિજયમેમસુરિ સામ્રાજ્યવર્તી પૂજ્યપાદ-
આચાર્ય મહારાજ શ્રી-વિજય-રામ-ચન્દ્ર-સુરિ
-વિનેય મુનિ મુદ્રિાવિજય

અમર-લેખ

ત્રી આનન્દધનજી મહારાજ અને તેનું સાહિત્યઃ
અને ખાસ કરીને આનન્દધન ચોવીશી જૈન જૈનેતર
વિદ્વાનોમા તેમજ સામાન્ય પ્રજાજનોમા પણ એક જાણીતી
પસ્તુ છે

તેજોશ્રીના ચંદ્રોનાજ ઠાણ અજળ જાદુ બર્યો છે એ
નિર્વિવાદ છે

આ ચોવીશીમા-આટલો-વિષય બર્યો છે, તેની બાગ્યેજ
આજ સુધી આપણને કલ્પના પણ હતી. આટલો સગવડ
એક ધારો કમિકે અને સુવાસર જૈન શાસ્ત્રોક્ત આત્મ
વિકામનો માર્ગ જાટલી વિચદ રીતે ચચ્યો છે એમ આજ
સુધી ઠાણનાંચે તરફથી જાણવા મળ્યું નહોતું

“આનન્દધન ચોવીશી જહું સુદર છે તેમાના સ્તવનો
પૂજ જાવવાહી છે જાપા તથા રચના સુદર છે તેના
અર્થો ગહન છે ” આવી આવી મોઢમ વાતો સાંભળવામા
આવતી હતી

જ્ઞાનસારજી મહારાજના પ્રાચીન ટળા ઉપરથી, કે-
જૈન ધર્મ પ્રચારકે સમા-જાવનગર તરફથી છપાયેલ
જાવાયઃ પરમાર્થ વિગેરે વાચતા પણ ઉપરની વિશિષ્ટતાનો
ખ્યાલ આપણને આવતો નહોતો

જમવાનની સ્તવના-કીર્તનાના જ્ઞાન સાથે વર્તમાન
ચોવીશીના પ્રત્યેક તીર્થંકર ધર્મઆત્માને નિમિત્ત જનાવી સાધકના

આત્માના પરમાત્મભાવના પ્રાકટ્યની વ્યવસ્થિત સરણિ ખતાવવામાં કળાનો ભારે ઉપયોગ કર્યો છે તે વસ્તુ આ ચોવીશીના આ પુસ્તકમાં આપેલા અર્થ, ભાવાર્થ, તથા પાછળના ઉપસહારા વિગેરે વિવિધ વિવેચનાઓમાંથી વાચકે ઝરાઝર ખ્યાલમાં લઈ શકશે, એવી આશા છે છતાં, આ પુસ્તકમાં આપેલા અર્થો દિશા-સૂચન માત્ર છે તેના ઉપર એક એક કડી સાથે સખધ ધરાવતી વસ્તુઓનો શાસ્ત્રીય પદ્ધતિ ઉપરના વિવેચનથી અને પ્રમાણે તથા અન્ય પૂરાવા ટાકીને, તેમજ, તેની સાથે જોડાયેલા વિકાસમાર્ગના પારિભાષિક શબ્દોનું સ્વરૂપ ધરાવતા તથા એક એક કડીના એક એક પદમાં અને એક એક શબ્દમાં ગર્ભિત રીતે શ્રી આનન્દ ધનંજી મહારાજાએ શોશો-ધ્વનિ અને ભાવ ભર્યા છે? તથા કેવી કેવી વ્યવસ્થાઓ નિષ્પન્નવી છે? તે સમગ્ર વિવેચન આ ચોવીશીનો બીજો ભાગ લખવાની તક મળે, તોજ આ ચોવીશીનો પેટ ભરીને લગભગ ખ્યાલ આપી શકાય આ દૃષ્ટિથી જોતા આ પુસ્તકમાં જે જે ખામીઓ રેખાય, તે સહજી અમારે કષ્ટ મનુર છે અને હાલ તુરતને માટે અમારી એ ત્રુટીઓ માટે સુસવાચક મહાશયો અમને ક્ષમા કરે એવી નમ્રભાવે વિનંતિ પણ છે

આત્મા ॥ તેનો વિકાસ થાય છે આત્મા એ અનાદિ અનતકાળની વસ્તુ છે તેના વિકાસનો માર્ગ જગત્મા અનાદિ કાળથી છે, અને અનતકાળ સુધી હશે તેનું સ્વરૂપ આ ચોવીશી સમજાવે છે તેનો વિષય એક વૈજ્ઞાનિક વિષય છે અને એ રીતે તત્ત્વ જ્ઞાનરૂપ વિષય પણ છે જગત્મા સદા

કાળ આ વસ્તુઓ મળવિન છે તે જામર છે માટે આ
ચાવીશી. નિપવ પુ મનાતલ જામર છે અને તે હિસાબે
આ ચાવીશી પુ મનાતલ જામર છે

આ માવોથી ઉપર પૂર્ય ઉપાધ્યાય મહારાજ શ્રી
યશોવિનય મહારાજ. વરંચન કાવાનો નિર્દેશ મળે છે
પણ હજી તે નિર્દેશ માત્ર છે વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ નથી તેમા
તેઓશ્રીનો આ શા માટે આવો સર્પા હશે? તેની તો
આજે આપણે કલ્પના પણ કરી શકતા નથી

શ્રી જ્ઞાનન્દધનજી મહારાજશ્રીનું જીવન ચરિત્ર
તેમની કૃતિઓ તેમના જીવન સાથે સળધે ધરાવતી બીજી
અનેક વાતોનો વિગેરેનો ઉલ્લેખ કરવાનું અમારે જાડી
છોડી દેવું છે

તેના કારણ નીચે પ્રમાણે છે—

૧ તેમની ઘણી વિગતો બીજા લેખકોએ લખી છે
તેમાથી વાચકો મેળવી શકે તેમ છે

૨ તેમાની લખેલી ઘણી હકીકતો સાથે અમારે અલ
લેખ છે તેથી—

૧ અમારી દિલ્લિના સાચા ઐતિહાસિક પ્રમાણોથી અમારે
બધી વસ્તુ રજૂ કરવી જોઈએ.

૨ અને જેમા અજાણ છે, તેની તુલના માટે થઈ
કરવી પડે અને પૂરાના આપવા પડે

તે સર્વનો અત્રે અવકાશ નથી તેમ તેટલી સ્વત

ચોખ્ખોળ પણ હજી અમે સ્વતંત્રરીતે કરી પણ નથી હદા
અમે પણ અમારા મતબ્યોમા ભૂલતા હોઈએ, એમ પણ બં

હમણાજ ગાડીમા મુસાફરી કરતા, પ્રાણુભી સ પ્રદાય
એક સ્વામિજી મળ્યા હતા તેમણે જણાવ્યું હતું, કે-“અમ
સ પ્રદાયના સ્થાપકે પ્રાણુલાલજી મહારાજના લવ
ચરિત્રમા લખેલું છે કે -“પ્રાણુલાલજી મહારાજ મેઢા
સ વત્ ૧૭૩૧મા મયા દતા અને ત્યા આનંદધનજી ઉ
નામ ધારી જૈન મુનિ લાભાનંદજીનો તેમને મેળાપ મ
હતો અને તેજ વર્ષમા તેમનો કાળ ધર્મ થયો હતો
આ મનલખની વાત કરી હોવાનું થા. છે

પૂજ્ય શ્રીઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીચંદ્રાવિજી મ
રાજનો કાળ ધર્મ-

સ વત્ ૧૭૪૩ લગભગ છે એટલે આનંદધનજી મ
રાજ ઉપાધ્યાયજી મહારાજના પૂરોમામી સમકાલીન હશે

આ ચોવીસીમાં તેમણે જે જે વસ્તુઓનો નિર્દેશ કરે
છે, તે જોતાં તેમનું જૈન શાસ્ત્રનું મનન ધણુજ સૂ
માત્રુમ પડે

પૂર્વાચાર્યોના ગહન ગ્રંથોનો તેમનો અભ્યાસ ત
મનન બહુજ ઉઠા જણાઈ આવે છે અને વસ્તુની રત્નુય
કરવાની કળા તો કોઈ અજબજ છે

“ દેખણુદે રે સખિ દેખણુ દે ” જેવી કવિ
ગોઠનોને પ્રમુદ્યનની તાલાવેની પ્રકટાવે છે તથા
સ્થળે પ્રભુ સાથે સવારોમા ઉતરે છે

હરિપત્ર પાત્રો ગોઠવી હાથ્યરમ જમાવે છે કોણ
મહત્વની સૂચના આપ્યા વિના ઠોડતા નથી તીર્થ કર પર
માત્રા મંડળમાં છે તે સાતમા મુખાર્ચનાથ શુ માત્ર
મહાભયને ટાળનારા છે એમ કહીને તેમની જગત ઉપરની
અગમ્ય યાવજારિક સુગંધર કંવાણુકારિતા પણ સૂચિત કરે છે

ચરમાવર્તિ એવા વિકલમાનુ નિરૂપણ કરવાનો
વિષય હાથ દરવા છતાં ચરમાવર્તમા આવેલા એવના
આપ્યા સંસારની સ્થિતિનું વર્ણન ન આપે, તેા વિષયની
અપૂર્ણતા રહેવા પામે તે દોષ ટાળવા, ૮ મા સ્તવનમા
નિર્ગોઠથી માલીને યવ પ્રકારની એવશયિનું સૂચન કરીને
“આત્મા કયા કયા ભટકયો છે ?” તેનું-ચરમાવર્તીપુરગલ
પરવર્તનગત એવની અનાદિની ભવ બ્રમણની સાખા પણ રજુ
કરી દીધી છે અર્થાત્-અનાદિથી મોક્ષ સુધીની અનંતકાળ
સુધીની આત્માની સ્થિતિ સૂચિત કરી દીધી ॥ ૨૨ મા
સ્તવનના વિરોધાભાસ ૨૦ મા સ્તવનમા આત્મસ્વરૂપવિષેની
દર્શનાંતરીય માન્યનાઓનું ખડન છે, ને તે દર્શનોનું પાછું
૨૧ મા સ્તવનમાં જોન દર્શનના અગમ્ય ગણાવીને મડન
અને સંગતિનું પ્રતિષાદન છે શાંતિનાથ પ્રભુના સ્તવનમા
“શાંતિ એટલે શું ?” આવો પ્રશ્ન જોના મનમા ઉપજે, તે
આત્માને પણ ધ ય છે કેમકે-ભવ્ય અને ચરમાવર્તિ એવ
શિવાય આ પ્રશ્ન કોણને દિલથી ન ઉકે માટે તે એવ
ભંડ અને અવશ્ય મોક્ષ ગામી છે, માટે તેને ધન્યવાદ
ધટે છે” આવા સૂક્ષ્મ ઘણા ઘણા સૂચન રૂપ અનેક શુષ્ક
અણ ચોવીરીયા ભરેલા છે તેનું કેટલુંક વર્ણન કરી ચકાવ ?

કર્મ જેવી ચીજ જગત્મા ન હોત તો, આત્માના વિકાસનો વિચાર કરવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થતો નથી. વિકાસમાં વિપ્લવન કર્મને આત્માની પરમાત્મ અવસ્થા વચ્ચે અતર પાડનાર તરીકે જણાવીને કર્મ જન્ય સમગ્ર વિશ્વ વૈશિષ્ટ્યનો ખ્યાલ આપી દીધો ॥

“ગચ્છના ભેદ નયણુ નિહાળતા” વિગેરે ગાથા જોના કાવળીના કેટલાક ભાઈઓ જે રીતે બટાવે છે, તેના કરતાં અમે જુદી રીતે ઘગળ્યા છે અને સ્તવનોના કમના સ્વરૂપને તે રીતે જામને વધુ બધાંજેસતા લાગે છે.

ખરી વાત તો એ છે, કે-ગચ્છના ભેદ વિગેરે શબ્દો ઉપરથી શ્રી આનંદધનજી મહારાજ વિશે “શાસનથી જીવોને ઉભગાવે તેવો આ તેમનો શાસન ઉપરનો કટાક્ષ છે” જમારા મનમાં એક જાતનો અણગમો હતો. પરંતુ તે અણુ મનો જેમ સ્તવનોનું મનન વધતું ગયું, તેમ ઉડતો ગયો. અને તેઓશ્રી પરમ શાસન ભક્ત જૈન શૈલિના જ્ઞાતા પૂર્વાચાર્યોના શુભાતુરાગી નવચન વત્સલ જણાયા શુદ્ધ આધ્યાત્મિક કે માત્ર એકાંગી ન જણાયા.

કેટલાક શુદ્ધ આધ્યાત્મવાદીઓ એ કે તેમના અધરાગી ભક્તો જેવા કેટલાક લોકોએ શ્રી આનંદધનજી મહારાજને શુદ્ધ આધ્યાત્મી જેવા ચિતર્યા છે, તેમજ તેવા કટખ્યા છે તેમજ કેટલીક તેમના જીવનની જીવન ઘટનાઓ તે દૃષ્ટિથી જુદી કરી છે એ બધું જોતા તેઓશ્રીને અન્યાય થયો છે, એમ અમને લાગે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ, પરમાત્માના અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાળી શાસનપ્રજ્ઞાલીલાઓ ઉપર આક્ષેપ

રી શુભ આધ્યાત્મિકપણાનું ધોષણ કરવા તેમના નામને
જાણે ઉપયોગ કરી હોય, એમ જામને જાણે છે

પ્રો જ્ઞાનદયનજી મહારાજના જીવન સાથે અનેક
વકાયાઓ વર્ણવે છે કેવળના પ્રયત્ને બનેલી હકીકત
જ્ઞાનદયનજી મહારાજની નામે પ્રતી જ્ઞાની એટલીજ
જાણતા છે શ્રી નદી સૂત્રમાની ચાર બુદ્ધિને લગતી કથા
ઓની મુખી કથાઓ ગિરજલ અને બાદશાહને નામે
પ્રત્યાજ્ઞા છે તેથી તેમાંથી ઘણી છાટછુટ કર્યા વિના તેમના
જીવનની શુદ્ધ ઘટનાઓ થોડી કાઢવામાં મુશ્કેલી છે જ્ઞાનદ
યનજી મહારાજ પૂરા આત્માથી આધ્યાત્મિક પુરુષ હોવા
ઉપરાંત ત્યાગી અને નિરપેક્ષ પુરુષ હોય, તેથી શુદ્ધરૂપ છે
દોષરૂપ નથી પણ તે ક્યારે ? જો સાપેક્ષપણે સામાન્ય
જગતની વજાદાર હોય, તો પહેલાં મને નહોતા જણાતા,
તેતેમના સ્તબ્ધતાના નાન બાક જરાજર વજાદાર જણાયા છે
અને આજસુધી તેથી જો મહાત્મા પુરુષની મારાથી આશા-
વતા થઈ છે, તેનું મિથ્યાદુષ્ટતા હતું છું

ઉત્સૂત્ર-આવણ ઉપરનો તેમનો કટાક્ષ શાસ્ત્રવચન અનુ
સાર ક્રિયા કરનારનું સાચું ચારિત્ર (૧૪)

પચાગી અને પરપરાના અનુભવની પ્રામાણિકતા
પ્રમાણ સિદ્ધ માનવી (૨૧)

પરમયોગીઓની ધ્યાન પ્રક્રિયાની ક્રિયાની આમનાચ
ન મળવાનાં જેઠ (૨૧)

ક્રિયા-અવશ્યક યોગનો સ્વીકાર

એ અને એવા ઘણા બીજા વાકયો અવિચિત્ર પ્રભાવ
શાળી જૈન શાસનની સાપેક્ષ પૂર્વોચ્ચારોની સવ શૈલિનો
હાર્દિક સ્વીકાર તેઓશ્રીના અતરાતમામાં છે એમ ક્ષણેટ
રીતે કહી શકાય છે

તેઓ શાસન નિરપેક્ષ શુદ્ધ અધ્યાત્મી ન હોતા જ

વળી “આધ્યાત્મિક આન દદ્યન” એવું વિશેષણ
આપવું, તે પણ ઉચિત નથી કેમકે-જૈન દર્શન સ્વયં
આધ્યાત્મિકતામય જ છે તેથી આધ્યાત્મિક મુનિ અને
અનાધ્યાત્મિક મુનિ એવા ચોક્કા પાડવા, એજ જૈનશાસન
માટે અસંગત. પ્રજા જીવનમાં ધર્મોના ટકાવ માટે તેના
વ્યાવહારિક આચારોના પ્રચાર ધર્મના પ્રાણ રૂપ છે તેને
પ્રજાના જીવનમાંથી દૂર કરવા, કરાવવા માટે એકાંત આધ્યાત્મિક
એટલે કે નિશ્ચય નયની એકાંતથી વાતો આગળ કરવામાં
મહાદોષ લાગે છે કેમકે-આત્માને ન માનનારનાસ્તિક પણ જેમ
મિથ્યાત્વી કહેવાય. તેજ પ્રમાણે એકાંતથી નિશ્ચયનયના પ્રતિ
પાદકને પણ જૈન શાસ્ત્રકારોએ નારિતકની કોટિમાં મુકેલા
છે કેમકે-બન્નેય મોક્ષ માગના ઉત્પાદક અને બાળ
જીવોનું લક્ષ્ય તેના તરફથી ચૂકાવનારા હોય છે તથા
એકાંતથી પ્રતિપાદન કરનારા હોવાથી તેમ હોય એ સ્વાભાવિક
છે તેથી શ્રીઆનન્દનદ્યનજી મહારાજ શુદ્ધ આધ્યાત્મિક
કે એકાંતથી નિશ્ચય નયનું પ્રતિપાદન કરનારા નહોતા.
હતાં, અરનાથ પ્રભુના જીવનમાં સાપેક્ષપણે શુદ્ધ નિશ્ચય
નયનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તે વળું પણ સાપેક્ષ છે-જેનો

પૂરાવો એજ કે-ગાંધીના સ્તવનોમા અથ અન્ય વિષયોનું પ્રતિપાદન કંઈકાંમા આવેલું છે, તે છે

શ્રી ઉપા યાચછ મહારાજ જેવાને તેમના તરફ માન હોય, અને એવા મમર્ષ જ્ઞાની પ્રત્યે શ્રી આનંદધનજી મહારાજની વાતસત્યતા હોય, એ જાન્યેય સ્વસ્થિત છે

છતા, આધ્યાત્મિક મહારાજની અદ્યત્તી શ્રી આનંદ ઘાજી મહારાજની સ્તુતિ રૂપે હોય, એમ હજી મારું મન કહીવ કરતું નથી પરંતુ, આત્મા રૂપ આનંદધનનાજ કોઈ આધ્યાત્મિક સ્વરૂપનું જ તેમા વર્ણન મને લાગે છે પછી શબ્દસંલેખથી કદાચ આનંદધનજી મહારાજની સ્તુતિ હોય, તો કોણ બાણે પણ મને હજી એ લાગે થતો નથી મારી સુમજની પણ ભૂલ હોય પરંતુ સ્તુતિનું સ્વરૂપ એ લાગે ઉત્તમ કરતું નથી છતાં જ્ઞાની પરમાત્મા બાણે

શ્રી આનંદધન ચોવીશી—

શુજરાતી ભાષાનું કાંઈક દૃષ્ટિથી પણ એક અલગમિલ રત્ન છે શુજરાતી ભાષાના આધ્યાત્મિક તત્ત્વવિવેચક ઉત્તમ અન્ય રત્ન છે કાવ્યસાહિત્યની દૃષ્ટિથી પણ એક આદ્યસાદક વસ્તુ છે સંગીતના સ્વરૂપથી શુજતો સંગીતના ઉત્તમ નમૂના રૂપ પણ છે

કલકત્તામાના થોડા નિવાસ દરમીયાન લાઈ કનેચા લાલજી વેદના પરિચય પછી આ ચોવીશીનું મનન કરવા તરફ મારું હૃદય વધુ ગયું કેમકે-તે મોટે હમેશા બાળુજીના બગીચામાં પ્રભુની પૂજા વખતે કાચમ ઘણેલાગે આ ચોવીશીના સ્તવનો તન્મય થઈને જાહે છે

એકાદ એવાર મનન કર્યું એકાદ બે વખત તેના ઉપર કાંઈક લખ્યું પૂજ્ય મુકિતવિજયજી મહારાજશ્રીને તે વચાવ્યું તેઓથીએ કેટલીક સૂચનાઓ કરી તેના ઉપર ખ્યાલ રાખી, તેમાંથી લેવો એમતો સાર લઈ ફરીથી લખ્યું તેના ઉપર સુધારા વધારા કરી ફરીથી નકલ કરી, તેમાં પણ ફરીથી સુધારા વધારા થયા, અને પ્રેસમાં છાપવા મોકલી

ત્યાર પછી પણ જુદા જુદા ચાર વિદ્વાન મુનિ મહારાજશ્રીને છાપેલા ફરમા મોકલીને તેમના અભિપ્રાયો મેળવીને, તેમાંથી પણ જે કાંઈ બાકુવા જેવું જણાવ્યું, તે સાર રૂપે પાછળ આપેલ છે છતાં, કાંઈ ગેર સમજથી ઉલટું લખાયું હોય, તો અભ્યાસી તે સુધારશે.

આ ચોવીશીમા આવતા ચાચીય પારિભાષિક શબ્દો અને તેનો ટુક ખ્યાલ તથા વિશિષ્ટ શબ્દોનો કોષ આપવાની ઈચ્છા છતાં પુસ્તક મોટું થઈ જવાના ભયથી તે ઇચ્છાને શકવો પડી છે તેજ પ્રકારે ૧૬ મા સ્તવનમાં બતાવેલી સમતારૂપી ચાતિની બ્યાખ્યા વિષે ઇતર દર્શનોની તુલના તથા તે પાછળની જૈન દર્શનની ખુબી વિષે ભાવાર્થનો ભાગ લખાવુ ચલાથી તૈયાર છતાં આપવો બધ રાખ્યો છે.

પ્રથમ હિંદી ભાષામાં વિવેચન છપાવવાનો ધારણા રાખી હતી. પરંતુ ગુજરાતી ભાષામાં રીત સર થયા પછી હિંદી કોઈ સારા ભાષાશાસ્ત્રી પાસે કરાવવું, એ વિચારથી પ્રથમ ગુજરાતી ભાષામાં આ રીતે વાચકોના કરકમળમાં ચોવીશી રજુ થાય છે.

તેની ૧૦૦૦ નકલના કાગળો, છપામણી તથા બાઈ ડીગનો ખર્ચ રોક કરાવજી નેમચ દ માગરોળવાળ

કલકતા તરફથી મળેલ છે અને ૨૫૦ નકલનો એજ રીતે
ખચ શા હવજુતાર નાજી વહવાખુવાજાના પુત્ર બાઈ
શ્રી રતિલાલ જીવજી તરફથી મળેલો છે જેમ અને તેમ
વેગાસર છપવી આપવામાં બાઈ શ્રી પડિત મફતલાલ
જોરવાળા પુત્રી સહાનુભૂતિ મળી છે

અને યોગ્ય શિ સૂત્રને જે જે પૂજ્ય મુનિ મહારા-
જાઓ તરફથી મળેલ છે તેમની કૃપાની પ્રસાદીથી મિથ
ચોવીનીની આવિવેચના છે આ વિવેચનામાં ઘણાં દોષો હોવાનો
સંભવ છેવા, મુસ સંજ્ઞાનોને જાનદ આપશે, તેથી તેનું
નામ પ્રમોદા રાજવામાં આવેલું છે પ્રમોદા કેટલો પ્રમોદ
આપે છે તે તો વાચક મહારાજો કહેશે, ત્યારેજ જણાશે.

આનન્દધનજી મહારાજ જેવા પુરુષના મહાન
આશયોનો પાર પામવો મારા જેવા પામરને માટે અશક્ય
છે તેથી તેમા રહેલી ખામીઓ દરગુજર કરી તે મહાત્માના
મહાન આશયનો લાભ આત્માથી જધુઓ લેવાશે, તે
મારો પ્રવાસ સફળ માનીત અને મને ધન્ય માનીશ

પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજશ્રી શ્રી શ્રી પુરધરવિજયજી
મહારાજશ્રીની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલ કેટલાક અધોન્તરે તથા
કેટલાક દ્વિતીય સૂચનો તથા પરમપૂજ્ય પન્થાસજી મહા
રાજ શ્રીશ્રીશ્રી ૧૦૮૮ શ્રી કવિવિજયજી મહારાજશ્રીની
કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલ શુદ્ધિપત્રક પાછળ આપવામાં આવેલ છે

રાજકોટ
મહાવદી ॥
૨૦ ૬

}

મહુદાસ બહેચરદાસ પારેખ

અનુક્રમણિકા

ક્રમ.	સ્તવન	પૃષ્ઠ
૧	મહાગણમ્	૧૪
૨	શ્રી નયનદેવ જિન સ્તવન	૨
૩	શ્રી અજિતનાથ જિન સ્તવન	૩
૪	શ્રી સલવનાથ જિન સ્તવન	૧૧
૫	શ્રી સુમતિનાથ જિન સ્તવન	૧૬
૬	શ્રી ધનપ્રભ જિન સ્તવન	૩૪
૭	શ્રી સુપાર્શ્વનાથ જિન સ્તવન	૪૦
૮	શ્રી વ્યન્દ્રપ્રભ જિન સ્તવન	૪૬
૯	શ્રી સુવિધિનાથ જિન સ્તવન	૧૬
૧૦	શ્રી શીતલનાથ જિન સ્તવન	૬૨
૧૧	શ્રી દેવાસનાથ જિન સ્તવન	૭૦
૧૨	શ્રી વાસુપૂજ્ય જિન સ્તવન	૮૦
૧૩	શ્રી વિમળનાથ જિન સ્તવન	૮૮
૧૪	શ્રી અનંતનાથ જિન સ્તવન	૯૬
૧૫	શ્રી ધર્મનાથ જિન સ્તવન	૧૦૪
૧૬	શ્રી શાન્તિનાથ જિન સ્તવન	૧૧૬
૧૭	શ્રી કૃષ્ણનાથ જિન સ્તવન	૧૨૬

૧૮	શ્રી અરનાથ જિન સ્તવન	૧૫૩
૧૯	શ્રી મહિલાનાથ જિન સ્તવન	૧૬૮
૨૦	શ્રી મુનિમુવન જિન સ્તવન	૧૭૦
૨૧	શ્રી નમિનાથ જિન સ્તવન	૧૬૨
૨૨	શ્રી નેમિનાથ જિન સ્તવન	૨૧૦
૨૩	શ્રી પાર્વનાથ જિન સ્તવન	૨૨૮
૨૪	શ્રી મહાવીર વર્ધમાન જિન સ્તવન	૨૪૪

ષ્ટપદ્ધાર

૧	સ્તવનકાર્યું લક્ષ્ય	૨૮૧
૨	સ્તવન જોડનાર્યું લક્ષ્ય	૨૮૪
૩	આત્મ વિકાસનો ક્રમ	૨૮૬
૪	અરમાર્ગ નાટક	૨૬૪
૫	આનન્દ-ધન-સોપાન	૩૧૬
૬	અર્થાવર અને શુદ્ધિ પત્રક	૩૪૨

આનન્દ-વન-ચૌવીશી-મૂળ

સ્તવનોના મૂળ પાઠ વિષે.

મૂળ સ્તવનોના પાઠો સામાન્ય રીતે હસ્ત લિખિત પ્રતો સુધે મેળવવા કોપીય કરી. જેમ જને તેમ કર્તાની રચના જાળવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે પરંતુ જુદી જુદી પ્રતોમાં જુદા જુદા અનેક પાઠ ભેદો માલુમ પડવાથી - છેવટે અર્થના અનુમધાન પ્રમાણે અમને ઉચિત લાગ્યા તે પાઠ કાચમ રાખ્યા છે છતાં-હજી જુદી જુદી હસ્તલિખિત પ્રતો મેળવી ખરા પાઠો નક્કી કરી લેવાના પ્રયત્નને પૂરો અવકાશ છે. તેથી કોઈ વિદ્વાને આ પ્રયત્ન કરવાનો ખાસી રહે છે.

આજ સુધી છપાયેલા અર્થ ખિકાને તાજાં જ્ઞાન સાગરજી મહારાજના છે છતાં તેના કરતાં જુદા અર્થોવાળી પાનવિમળજી સૂરિજી મહારાજના દબાએની પણ હસ્ત લિખિત પ્રતો મળે છે જનસમાજને તેનો પરિચય કરાવવા જેવો ખરો.

તેમા પણ, પાઠ ભેદો અને તેને અંગે અર્થભેદ પણ ઘણા જોવામા આવે છે.

અત્રે આપેલા સ્તવનોના મૂળ પામેમા અને આત્મજી અર્થમા અપાયેલા મૂળ પાઠોમા પણ ક્યાં ક્યાં ફરક જણાશે, ચિન્હોનો ભેદ પણ જણાશે પરંતુ તેની એક વાક્યતા હવે તો બીજી આવૃત્તિમા મ્મ શકશે.

ચિહ્નોની સમજ

સ્તવનોના અર્થ સમજવામાં સુગમતા લાવવા માટે મૂળ સ્તવનોમાં જુદા જુદા ચિહ્નો નૂકવામા આવેલા છે તેની સામન્ય સમજ નીચે પ્રમાણે છે—

જાના વાક્ય પૂરું થાય, ત્યાં () પૂર્ણ વિરામ,
 , યોગવાચ્ય, ગૌણ વાચ્ય કે મિશ્ર વાક્ય હોય ત્યાં
 આના વિરામ

- આવી રજાના ૬ નાનીલીટી સમાસમાના શબ્દો
 છુટા છુટા પાડવ મટે વ ગમેદાને, છટા પટો અને સમસ્ત
 પટો અજમાના દે દેર યાય, તેા અર્થ થલુ કરી નાથ છે
 આવી ગોટી લોટી નિર્દશક વા માટે-આગળની વાતનો
 નિર્દેશ કરવા વપાયેલ છે

! ઉદાહરણ ચિન્હ સંબોધન આશ્ચર્ય કે એવી કોઈ
 લાગણી બતાવવા વપરાયેલ છે

! પ્રશ્નાર્થ ચિન્હ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે

“ કોઈની કહેણી વાત જુદી બતાવવા માટે
 વપરાયેલ છે

જા ચિન્હ ત દે ધ્યાન આપવું ખૂબ અગત્યનું છે
 આવા ચિન્હને સર્વત્ર વિસર્જી તરીકે સમજવાની જૂલ
 કોઈએ કરવી નહી

આ ચિન્હ—

૧ ઘણા વિશેષજ્ઞાના હરેક વિશેષણને છુટા છુટા
 જણાવવા માટે વપરાયેલ છે

૨ જુદા જુદા વિભાગો તથા જુદી જુદી વસ્તુઓ
 ગણાવવા-બતાવવા વપરાયેલ છે

જેમકે-અગ અગ આવ પૂજા

૩ જે શબ્દના અથ સ્તવનમા જ આપવામા આવ્યો
 હોય, તે મુખ્ય શબ્દને બતાવવા માટે વપરાયેલ
 છે જેમકે-સચ્ચ અચળતા હો પરિણામની રે

૪ દ્રવ્ય સમાસની ચરૂનાત્મનો કે છેવટનો જે ચાંદ
 દ્રવ્ય સમાસના ખીબા પટો સાથે જોડના હોય, તે
 દરેક ખીબા પટોની બાબુમા વપરાયેલ છે જેમકે—
 વિશુદ્ધ દ્રવ્ય દોઝાદિ એવે વિશુદ્ધ વિશુદ્ધ હોય
 વિશુદ્ધ કાળ વિશુદ્ધ બાવ એ પ્રમાણે છેવટના
 ચાંદના પછુ ઉઠાડાયેલા સમજી લેવા

૫ વિભક્તિનો એકજ પ્રત્યય જેવા ચાંદોને છેડે
 આવતો હોય, તે દરેક ચાંદોની બાબુમા કવ-
 ચિત વપરાયેલ છે જેમકે—દ્રવ્ય દોઝ કાળ બાવ
 ની સમજ, દ્રવ્યની સમજ ક્ષેત્રની સમજ વિગેરે

૬ ઠોઠ સ્થળે જુદા જુદા વિશેષણો બતાવવા આ
 ચિહ્ન વપરાયેલ છે અને ઠોઠ સ્થળે પૂર્ણ વિરામ
 મૂકીને જુદાજુદા વાક્ય તરીકે પણ બતાવેલ છે દાન્ટ

શ્રી મુપાસ જિન વાદ્યે જે મુખ સ પત્તિનો
 હેતુ છે શાત મુધારમ જળનિધિ છે જે ભવમાગરમા
 સેતુ સમાન છે આમ પૂર્ણ વિરામ મૂકીને છુટા છુટા
 વાક્યો બતાવા છે

મુખ સ પત્તિનો હેતુ શાત મુધારમ જળનિધિ
 ભવ માગરમાહે સેતુ આ મુપાસ જિન વાદ્યે

આ રીતે વિશેષણ તરીકે બતાવવામા આ ચિહ્નનો
 ઉપયોગ કયો છે આ ચિહ્નનો ઉપયોગ અમે અમારા ગુજરાતી
 ભાષાના લખાણોમા વધુ છુટકો કરેલો છે

આ પ્રમાણે ઠોઠ ઠેકાણે ચિહ્ન લેઈ જણાવ, તો ઉપર
 પ્રમાણે યથાયોગ્ય રીતે સમજી લેવ

શ્રી આનન્દ-દાન ચોવીશી

૧ શ્રી-નંદપદ્મ-દેવ-જિન-સ્તવન

[નામ-માઝ કરમ પરીમા ક ના કુમર ચાલ્યો—એ દેશી]
 નંપલા-જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે જ્યાર ન ચાહુંદે કલ
 રીઝ્યો—આહિબ સ ૧ = પરિહરે રે જાગે સાડડાઈ અનત ઝાંઝ
 પ્રીત-મગાઈરે જગમા મનુ કરે રે પ્રીત-સગાઈ ન ઠાય
 પ્રીત-મગાઈરે નિરુપાધિક કહી રે સોપાધિક ધન જોય ઝાંઝ
 ઠોઈ કલ-કારણ કાષ-ભણણ કરે રે “મિલશું કલને ધાય”
 એ મેળો નવિ કહીયે સબવે રે મેળો કામ ન કામ ઝાંઝ
 કોઈ પતિ-રજન જાતિ-પ્રોડા તપ કરે રે પતિ-રજન તન-પાપ”
 એ પતિ-રજન મે નવિચિત્ત ધયુ રે રજન ધાતુ-મિલાપ. ઝાંઝ
 કોઈ કહે “કીલારે જ લખ જ લખ તલ્લી રે લખ પુરે મન આશ,
 કોષ-રહિતને લીલા નવિ ઘટે રે લોલા કોષ-વિલાસ ઝાંઝ
 ચિત્ત પ્રમન્ને રે પૂજન-ફલ કહ્યું રે પૂજા અ-ખડિત એક
 કપટ-રહિત યથા આતમ-અરપણા રે આનન્દ-દાન પદ રેક ૧

૨ શ્રી-અ (જાત-નાથ જિન સ્તવન

[રામ-આશાવરી માઝ મન મે છુરે શ્રી વિમનાચલેર-એ દેશી]
 પયઠો નિહાણુરે બીજા જિનતલ્લો રે
 અ-જિત અ-જિત-ગુણ-ધામ
 ને તે છુત્યા રે તેલે હુ જિતિયો રે
 પુરુષ કિશ્યું મુજ નામ? પયઠાં ૧
 ચરમ?—નયણ કરી મારગ જોવતા રે જુ યો સ યલ-સ સાર

૧ ચમ?—પાઠા તર.

જલે નયજે કરી મારગ જોઇએ રે

નયજ તે દિવ્ય વિચાર પદ્યો ૨

પુરુષ-પરપર-અનુભવ જોવતા, રે અધો-અધ પુણ્ય.

વસ્તુ-વિચારે રે જો આગમે કરી, રે

ચરણ-ચરણ નહી ઠાય પદ્યો ૩

તક-વિચારે વાદ-પરપરા રે પાર ન પહોંચે ઠાય

અભિમત-વસ્તુ-વસ્તુ-ગતે કહે રે

તે વિરલા જગ જોય પદ્યો ૪

વસ્તુ-વિચારે રે દિવ્ય-નયજનજો રે વિરહ પડ્યો નિરધાર

તરતમ-જોગે રે તર-તમ-વાસના-રે

વાસિત-જોધ આધાર પદ્યો ૫

કાળ-લગિમ લહી પથ નિહાળશું રે જો આશા અવવળ

જો જન જીવે રે જિતજી ભણજો રે

આનન્દ-ધન-મત-અળ પદ્યો ૬

૩ શ્રીસહાવ-નાથ-જિન-સ્તવન

[૧૦-રામપ્રી રાતનદી રમીને કિશકી આવિચાર-એ દેશી]

સહાવ-દેવ તે મુર સેવો સવે રે લહિ પ્રભુ-સેવન-જોઈ

સેવન-કારણ પહેલી ભૂમિત રે અભય અદ્રેષ અખેદ સં ૧

ભય અચલતા હો જે પરિણામની રે દેવ અશયક-ભાવ,

ખેદ પ્રવૃત્તિ હો કરતા યાકીયે રે દોષ અ-જોધ લખાવ સં ૨

ચરમા ૬૬વર્તે હો ચરમ-કરણ તથા-રે ભવ-પરિણતિ પરિપાક

દોષ ટળે વળી દ્વિષ્ટી ખીલે જલો રે પ્રાપ્તિ પ્રવચન-વાદ સં ૩

પરિચય પાતિક ઘાતક માધુ શું રે અ-કુશલ-અપચય ચેત,

અ-ધ અધ્યાતમ મવણ-મનન કરી રે પરિશીવન નય હેત સં ૪

“દરજી-જોડે હો કારજ નીપજે” ૨૨ ખા દોઢ ન વાદ.
 પછા, કારજ વિજી કારજ સાધિયે રેગો નિજ મત ઉન્માદ સં ૫
 મુખ “ મુગમ ” કરી સેવન આદરે રે સેવા અગમ અનૂપ.
 દેજો કદાચિત્ સેવક-ચાચના રે

આનંદ-ધન રમ-રૂપ । સખવં ૬

૪ શ્રી-અભિનંદન જિન સ્તાવન

[રાગ-ધનામી સિધુજો ગમ નિદે-જેગદીસ નાદનો-એ દેશી.]
 અભિનંદન-જિન । હરિસણુ તરમીએ હરિસણુ દુર્લભ દેવ.
 મત-મત-સેદેરે જો જઈ પૂછીએ, સદુ થાયે-“ જહુમેવ.”

અભિનંદન ૧

સામાન્યે કરી હરિસણુ દોહિતુ નિર્ણય સકલ-વિશેષ
 મહો ચેરોરે અધો કેમ કરે રવિ-શશિ-રૂપ વિલેખા અભિ ૨
 હેતુ-વિવાદે હો ચિત્ત ધરી જોઈએ, અતિ-દુર્ગમ-નય વાદ.
 આગમ વાદે હો શુર-ગમ કો નહી. એ સખલો વિષ-વાદ અભિ ૩
 આતિ-દુર્ગમ આડા અતિ ઘણા દુષ્ઠ હરિસણુ જગ નાય ।
 ધીઠાઈ કરી મારગ સચર, સેશુ દોઢ ન સાચ. અભિ ૪
 “ હરિમયુ હરિસણુ ” વટતો જો ફિર, તો રણુ-રાજ-સમાન.
 જેહને પીપાસા હો અમૃત-પાનની, કિમ બાજે વિષ-પાન ? અભિ ૫
 તરસ ન આવે હો મરણુ-જીવનવણી, સીઝે જો હસિરણુ કાજ
 હરિસણુ દુર્લભ, મુલક કુપાયકી આનંદ-ધન-મહા-રાજ અભિ ૬

૫ શ્રી-મુમતિ નાથ જિન-સ્તાવન

[રાગ-વસત તથા કેતારો]

મુ-મતિ-ચરણ-કજ આતમ-અરપણો હરપણુ જિમ અ-વિકાર
 મતિ-તરપણુ જહુ-સમ્મત અણિયે

મુસાની ૦

પરિચરણ મુ વિચાર મુક્તિ મુમતિ ૧

ત્રિ-વિધ સકલ-તનુ ધર-ગત-આતમા બહિરાતમ દુરિ ભેદ મુ
 બીજો અતર આતમા વીસરો પરમા-ડડતમ અ વિચેદ મુમુર
 આતમ-બુદ્ધિ કયા ડડદિક અહો બહિરા ડડતમ અધ રૂપ મુ
 કાયા ડડદિકનો હો સાખી ધર રહ્યો, અતર-આતમ-રૂપ મુમુર
 જ્ઞાનાડડત-દેહો પૂરણ પાવનો વર્તિ-સકળ-ઉપાધ મુ
 અતીન્દ્રિય-શુદ્ધ ગણ મણિ આગર એમ પરમા-ડડતમ સાધ મુમુ
 બહિરા ડડતમ તણ, અતર-આતમા-રૂપ યમ ધિર ભાવ, મુ
 પરમા ડડતામનું હો આતમ ભાવનું, આતમ અરપણ કાવ મુમુમુ
 આતમ અરપણ-વસ્તુ વિચારતા, ભરમ ટળે-મતિ દોષ મુ
 પરમ-પદા ડડથ-સર્વાત્ત સખરે, આનન્દ ઘન રસ પોષ મુમુમુ

૬ શ્રી પદ્મ પ્રભાશિન-સ્તવન

[રામ-ભારે સિન્ધુઓ આલિયા સદેશો કહેને માહરા
 કતનેર-એ દેશી]

પદ્મ પ્રભાશિન તુઝ-મુજ-આતરે રે ! કિમ બાળે ભગવત !
 કર્મ-વિપાકે કારણ જોધને, રે કોઈ કહે ભતિમત પદ્મ પ્રભા ૧
 પયમ કિમ અણુભાગ પ્રદેશથી રે મૂલ-ઉતર જહુ-લેહ
 ઘાતી અ ઘાતી હોળ ધોહય ઉઠીરણા રે સત્તા કર્મ વિચેદ પદ્મ ૨
 કનકોપલવત્ પયકિ-પુરુષ તણી, રે જોડી અનાદિ-સ્વ ભાવ
 અન્ય-સ જોગીજિહા લગે આતમા, રે સ સારી કહેવાય પદ્મ પ્રભા ૩
 કારણ-જોગે હો ખાંધે જાધને રે કારણ મુગતિ મુકાય
 આધવ સવરા નામ અનુકમે રે હેય ઉપાદેય મુણાય પદ્મ પ્રભા ૪
 મુજ-કરણે હો અતર તુઝ પડયો રે ગુણ-કરણે કરી ભગ
 અન્ય ઉદતે કરી પવિત્ર જન કહ્યો રે અતર ભગ મુજ
 પદ્મ પ્રભા

જ મુજ અન્તર અન્તર જાજશે, રે વાજશે મગલ-તૂર
 ય સરો-વર અતિચયવાધશે, ર આનંદ ધન-રસ પૂર પદ્મમંદ

૩ શ્રી મુ પાર્થ નાય જિન નેતવન

[ગગ-સારગ તથા મ હાર વનનાની દેશી]

શ્રી-મુ પામ-જિન વદીયે મુખ-સપત્તિનો હેતુ લલના
 આન્ત-મુધા રસ-જલ નિધિ ભવ-સાગરમાંહે સેતુ લલના

શ્રી મુપાસં ૧

જાત-મહા-ભય ટાલતો મમમ-જિન-વર-દેવ. લં

પ્રા વધાન-મનસા કરી, ધારો જિન ડપક-સેવ લં શ્રી-મુ ૨

સેવ શકે જગદ્દીશ્વરે ચિદા ડડનદ ભગવાન લં

જિન અરિહા તીર્થંકરે જ્યોતિ સ્વરૂપ અસમાન લં

શ્રી-મુ ૩

અ-લખ નિર-ડગ્ગના વચ્છલુ સદલ-જન્તુ વિચરામ લં

અ ભય-દાન દાતા સદા પૂરણ આતમ રામ લં શ્રી-મુ ૪

વીત રાગ મદ-ક-પના-રતિ-જરતિ-ભવ-યોગ-લં

નિદ્રા-તપ્રા-દુરદશા-રહિત અ બાધિત યોગ લં શ્રી-મુ ૫

પરમ-પુરુષ પરમડડતમા પરમેશ્વર પરમાન, લં

પરમ-પદ્માડરથ પરમેશ્વી પરમ દેવ પરમાન લં શ્રી-મુ ૬

વિધિ વિરથિ વિશ્વભરે હ્રુવિકેશ જગનાથ લં

અધ હર અધ મોચન ધણી સુક્ષિત પરમ પદ-સાથ લં શ્રી-મુ ૭

એમ અનેક અભિધા ધરે અનુભવ-ગમ્ય-વિચાર લં

જે જાણે, તેહને કરે, આનંદ ધન અવતાર લં શ્રી-મુ ૮

૮ શ્રી-ચન્દ્ર પ્રભા-જિન-સ્તવન

[સમ કેદારો તથા ગાડી

કુમરી રોવે આક્રંદ કરે, “મુને કાષ્ઠ મૂકાવે”-દેશી]
 હેખણુ દે રે ! સખિ ! મુને હેખણુ દે

ચન્દ્ર-પ્રભા-સુખચંદ્ર સખિ૦
 ઉપશમ રસનો કદ સ૦

સેવે મુર-નર-ઇ૦ સખિ૦
 ગત-કલિ-મલ-દુખ-હૃદ સખિ મુ૦

મુહમ-નિગોડે ન દેખિયો સખિ૦

બાહર અતિહિ વિશેષ સખિ૦ મુને૦
 પુલ્કવી-બાહ ન લેખિયો સખિ૦

તેઈ-વાહ ન લેય સખિ ! મુને૦

વનસ્પતિ અતિ-ઘણુ-હીહા સ૦

હીહા નહીં ય હીહાર સખિ મુને૦

ખિ-તિ-અઠરિહિ જલ-લિહા સ૦

ગત-સન્નિ પણુ-ધાર સખિ ! મુને૦

મુર-તિરિ-નિરય-નિવાસમાં સ૦

મનુ-જ બના-ડડરજ સાથ સખિ ! મુને૦

અ પતજત્તા પ્રતિલાસમાં સ૦

ચતુર ન અદિયો હાથ સખિ ! મુને૦

એમ અનેક-થલ જલિયે સ૦

હરિસણુ-વિણુ જિન-દેવ સખિ ! મુને૦

આમમધી મત જલિયે સ૦

હીજે નિર્મલ-સેવ સખિ ! મુને૦

નિર્મળ-ચામુ-વગતિ લહી, સં
 યોગ-અવચક હોય. સખિ ! મુને
 કિરિયા-અવચક નિમ મહી સં
 ફલ-અવચક જોય. સખિ ! મુને
 પ્રેરક નવસર નિન વર સં
 મોહનીય સપ ભય સખિ ! મુને
 કામિત-પૂરણ-મુર-તર સં
 આનંદ-દન-પ્રભુ-પાપ સખિ ! મુને

૬

૭

૯ શ્રી-મુ-વિધિ નાથ-નિન સ્તવન

[ગાગ-કે.રો "એમ ધનો ધજને પરચાવે." એ દેશી]

મુ વિધિ-જિજ્ઞેસર-પાપ નમીને, શુભ-કરણી એમ કીને રે
 જાતિ-ધણે ઉત્તર અગ ધરીને, પ્રહ ઉડીને પૂજીને રે મુવિધિ ૧
 દ્રવ્ય-ભાવ-શુધિ-ભાવ ધરીને, હરખે દેહરે જમ્બે રે
 દહ-તિગ પણ-અહિગમ સાચવતાએક-મના ધુરિ ધમ્બે રે ૨
 કુસુમ જ-ક્ષત વર-વાસ મુ ગધિ-મૂષ હીપ મન-સાખી રે
 અગ-પૂજા પણ-લેહ મુણી ધમ, શુરે મુખ આગમ-ભાખી રે ૩
 એહનું ફલ હોય-લેહ મુણીને અનન્તર ને પર-પર રે
 આણા પાલણ ચિત્ત પ્રસન્ની મુગતિ મુગતિ મુર મહિર રે મુ ૪
 ફલ અક્ષત વર-મૂષ પધવો ગધ નેવેલ ફલ જલ જારી.રે,
 અગ-અગ-પૂજા મળી અહ-વિધભાવે ભવિક શુભ ગતિ વરી.રે મુ ૫
 સત્તર-લેહ એક વીશ-પ્રકારે અદ્વીતર ચત-લેહ રે
 ભાવ-પૂજા જહુ-વિધ નિરધારી દોહમ-દુર્ગતિ છેદે રે મુ ૬
 તુરિય-લેહ પડિવત્તિ-પૂજા ઉપશમ ખીલુ સચોગી રે
 અહ-હા-પૂજા ધમ ઉત્તર-ડબલયણે ભાખી કેવલ-લોગી. રે ૭

મ પૂજા બહુ-લેહ સુતીને, સુખ દાયક શુભ-કરણી, રે
વિક-લવ કરશે, તે લેશે આનન્દ-ધન-પદ-ધરણી. રે સુ૦ ૮

૧૦ શ્રી-શીતલ-નાથ-જિન-સ્તવન

[રાગ-ધન્યાશ્રીઃ ગૌડ મંત્રલિંગ-માલા ગુણદ વિદ્યાલા-એ દેશો]
શીતલ-જિન પતિ લલિત-ત્રિ ભગી. વિવિધ ભગી મન મોહે. રે
રુષા-કોમલતા. વીક્ષણતા ઉદાસીનતાઃ સોહે રે શીત૦ ૧
વં-જતુ-હિત-કરણી કરુણા કમં-વિદારણ વીક્ષણ રે
નાના ડડહાન રહિત-પરિણામી ઉદાસીનતા વીક્ષણ રે શી૦ ૨
ર-દુ ખ-છેદન-ધંગા કરુણા વીક્ષણ પર-દુ ખ રીઝે રે
દાસીનતા હભય-વિલક્ષણ એક કામે કેમ સીઝે? રે શી૦ ૩
ન-ભય-દાન. મલ-સાય કરુણા વીક્ષણતા ગુણ-ભાવે રે
રક-વિષુ-કૃત ઉદાસીનતા ઈમ વિરોધ મતિ નાડવે. રે શી૦ ૪
હિન વ્યક્તિ' ત્રિ-ભુવન-મણુતા નિશ્ચયતા સયોગે. રે
ગી સોગી વઠતા મોની અનુપયોગી ઉપયોગે રે શી૦ ૫
ત્યાગિક-બહુ ભગા ત્રિ-ભગી સમતકાર ચિત્ત દેવી રે
મયરિજ-કારી ચિત્ર-વિચિત્રા આનન્દ ધન-પદ લેવી રે શી૦ ૬

૧૧ શ્રી-ત્રેયાસ-નાથ જિન-સ્તવન

[રાગ-ગૌરી અહો મતવાને સાજના! એ દેશા]
શ્રી-ત્રેયાસ જિન જતર જામી આતમ સમી નામી રે
અધ્યાતમ-મત પૂરણ પામી સહ જ-મુગતિ-ગતિ-ગામી રે ૧
પલ-સ સારી ઇન્દ્રિય-શમી મુનિ-ગણ આતમ-ગમી. રે
મુખ્યપદ્યે જે આતમ-સમી, તે કેવલ નિ કામી રે શ્રી-ત્રે૦ ૨
નેજ-સ્વ રૂપ જે કિરિયા સાધે, તેહ અધ્યાતમ લહીએ રે
જે કિરિયા કરી ચહ-ગતિ સાધે, તે ન અધ્યાતમ લહીએ. રે,

નામ-અધ્યાતમ કવણ-અધ્યાતમ દ્રવ્ય-અધ્યાતમા છડોરે,
 જાવ-અધ્યાતમ નિજગુણ માથે, તો તેહમું રહ મઠો રે ૪
 શબ્દ-અધ્યાતમ-મરય સુધીને, નિર્વિકલ્પ આદરજો રે,
 ગુણ-અધ્યાતમ-ભજના બાલી, હાન-અહણ-મતિ ધરજો રે ૫
 અધ્યાતમી જે વસ્તુ વિચારી બીજા બણ લખાચો રે,
 વસ્તુ-ગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે, આનંદ ઘન-મતિ વાસી રે શ્રી-શ્લોક ૬

૧૨. શ્રી વામુ પૂજ્ય જિન સ્તવન

[વામુ-ગોડી તથા પરજગુમવાનિરિ સિખરે એહે એ કમો.]
 વામુ-પૂજ્ય-જિન! ત્રિભુવન-સ્વામી ઘનનામી પરનામી રે,
 નિરા ડડકાર સા ડડકાર સ ચેતન કરમ કરમ-ફલ-કામી-રેવાં ૧
 નિરા-ડડકાર જી લેલ-સ આહક લેલ-માહક સા ડડકારો રે
 નિર્દય જ્ઞાન દુ-લેહ-ચેતના વસ્તુ-અહણ-બ્યાપારો રે વાં ૨
 કર્તા પરિણામિ પરિણામી કર્મ જે છવે કરિયે ૩
 એક-અનેક-રૂપા નય-વાદે નિમતે નર અનુસરિયે રે વાં ૩
 દુખ-સુખ-રૂપ કરમ-ફલ બણો નિશ્ચય એક આનન્દો રે
 “ચેતનતા-પરિણામ ન વૃદ્ધે ચેતન”-કહે જિન ચંદો રે વાં ૪
 પરિણામી ચેતન પરિણામો જ્ઞાન કરમ ફલ બાની રે
 જ્ઞાન કરમ ફલ ચેતન કહીએ લેજો તેજ મનાવી રે વાં ૫
 આતમ-જ્ઞાની અમણ કહાવે બીજા તો દ્રવ્ય-લિપ્તો રે
 વસ્તુ-ગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે, આનન્દ ઘન-મતિ-સતી રે વાં ૬

૧૩ શ્રી વિમલ નાથ જિન સ્તવન

[ગાય મહારા ઈંદર આજ્ઞા આજ્ઞાવોરે એ દેશી]

દુખ-દોહજ દ્વરે ટળ્યા રે સુખ-સજદશું લે,
 ધીજ-ધણી માથે કિયો રે કુણ ગજે નર-ખે ૧

વિમલ-જિન ! હીઠાં લોચણ આજ

મહાશ સીન્ધ્યા વહિત-કાજ વિમલ ૧

ચરણ કમળ કમલા વસે રે નિર્મલ-ચિર-પદ દેખ

સ મલ-અ ચિર-પદ પરિહરીરે પક જ પામર પેખ વિં હીં ૨

મુજ મન તુજ પદ-પદ્મરે રે લીનો ગુણ મકરેદ

રક ગણે મહર-ધરા રે ઈંદ્ર ચંદ્ર નાગેન્દ્ર વિં હીં ૩

સાહિબ ! અમરથ તુ ધણી રે પામ્યો પરમ-ઉદાર

મન-વિશ્વામી વાલહો રે આતમયો આધાર વિં હીં ૪

હરિસણ હીઠે જિનતણ રે સશય ન રહે વેધ

હિન કર-કર-ભર પસરતા રે અન્ધ કાર-પ્રતિપેધ વિં હીં ૫

અ મિય-ભરી મૂલતિ રચી રે ઉપમા ન ઘટે કેય

શાન્ત-સુખા રસ ઝીલતો રે નિરખત તૃપ્તિ ન હોય વિંહીં ૬

ઝોક-અરજ સેવક તણી રે, અવધારો જિન-દેવ !

કૃપા કરી મુજ હીંચે રે આનંદ ધન-પદ-સેવ વિં હીં ૭

૧૪ શ્રી અનંત નાથ જિન સ્તવન

[રાગ-રામગિરિ કડખા પ્રસાતી]

ધાર તરવારની સોહિલી દેહિલી અહંકમા જિનતણી ચરણ સેવા

ધાર પર નાથતા દેખ બાલગણ સેવના-ધારપર રહે ન દેવા ધાં ૧

ઝોક કહે “સેવીએ વિવિધ-કિરિયા કરી”

ફલ અનેકાલ લોચન ન દેખે.

ફલ અનેકાલ-કિરિયા કરી બાપડા

રડવડે ચાર-અતિમાહે લેખે ધાર ૨

ગમ્મના લેહ બહુ નયણ નિહાળતાં

તત્વની વાત કરતા ન લાગે ૨

ઉદર-ભરણા ડહિ-નિજ-કાજ કરતા થકા

મોહ-નહિયા કલિ કાલ-રાજે ધાર૦ ૩

વચન-નિર ડોષ-વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો

વચન-સા ડોષ-વ્યવહાર સાચો

વચન-નિર ડોષ વ્યવહાર સસાર-ફલ

સાચગી, આદરી કાઈ શયો ધાર૦ ૪

દેવ શુરુ ધર્મ ની ગુહિ કહો કિમ રહે ?

કિમ રહે શુદ્ધ યજ્ઞાન આણો

શુદ્ધ યજ્ઞાન વિણુ સર્વ-કિરિયા કરે,

છાર પર લીપણુ તેહ જાણો ધાર૦ ૫

પાપ નહી કાઈ ઉત્પત્ત-ભાવણુ નિશયો

ધર્મ નહી કાઈ અગમ-સરિયો

અત-અનુચાર ને ભવિક કિરિયા કરે,

તેહનું શુદ્ધ-ચારિત્ર ધરીયો ધાર૦ ૬

એક ઉપદેશનો સાર સંક્ષેપથી

ને નરા ચિત્તમા નિત્ય ધ્યાવે,

તે નરા કિંય જહુ-કાળ સુખ અનુભવી,

નિચલ આનન્દ ધન-રાજ પાવે ધાર૦ ૭

૧૫ શ્રી-ધર્મ-નાથ-જિન-સ્તવન

[રાગ-ગાડી સારંગ રથીમાની દેશી]

ધર્મ-જિનેશ્વર ! જાઉં રગશું

ભગ મ પડ્યો હો પ્રીત જિનેશ્વર !

બીજો મન-મહિર આણુ નહી

એ અમ કુલ-વટ-રીત.

જિં ધર્મ ૦ ૧

“ધરમ ધરમ” કરતો જમ ચટ્ટુ દિરે.	
ધરમ ન બાલે હો ઝમં	જિં
ધરમ-જિનેશ્વર-ચરણ બદ્યા પડી,	
કોણ ન બાંધે હો કમં	જિં ધર્મ ૨
પ્રવચન-ચમન જો સફળુરુ કરે,	
દેખે ધરમ નિધાન	જિં
હૃદય-નયણ નિહાલે જમ-મણી	
મહિમા મેરુ-સમજ	જિં ધર્મ ૩
હોડત હોડત હોડત હોડીયો,	
જેવી મનની રે દોડ	જિં
પ્રેમ-પ્રતીત વિચારો હુકરી	
શુરુ-ગમ લેજો કે જોડ	જિં ધર્મ ૪
એક પખી કેમ પ્રીતિ પરવટે ?	
ઉભય મિલ્યા હોય અધિ. જિં	
હું શાગી હું મોઢે રેઢિયે.	જિં ધર્મ ૫
તું નીરાગી. નિરજલ	
ધરમ-નિધાન પ્રમટ શુભ આગળે	
જગત ઉણલી હો બાલ	જિં
બ્યોનિ-વિના જુઓ જમનીશની	
બધોચંધ પુલાય.	જિં ધર્મ ૬
નિર્મલ-શુભ-મણિ રોહણ-મૂધરા	
મુનિ-જન-માનસ-ક સ	જિં
ધન્ય તે નમરી ધન્ય વેલા જી	
માત પિતા કુલ-વચ	જિં

મન-મધુ-કર-વર કર તોડી કહે,

પદ-ક-૪-નિ-નિવાસ

જિં

ધન-નાગી ગ્રાન-દ-ધન સાબળો,

એ સેવક-અરદાસ

જિં ૦ ધર્મ ૦

૧૬ શ્રી-ગાન્તિ-નાથ-જિન-રેતવન,

[રાગ-મદ્દાર ચતુર ચોમાસ પદિક્રમી એ દેશી]

ગાન્તિ જિનાં એક મુઝ વિનતિ મુલો ત્રિ-ભુવન-રાય રે
 શાંતિ રવ રૂપ કિમ બલિએ ? કહો “મન ક્રીમ પરખાય” રે ?
 “ધન્ય તું આતમા જેહને એકલો પ્રજ્ઞ-અવકાશ રે ?
 ધીરજ મન ધરી સાબળો-કહું ગાન્તિ-પ્રતિભાસ રે શાં
 ભાવ અ-વિશુદ્ધ મુ-વિશુદ્ધ બે કયા જિન-વર-દેવ ?
 “તે તિમ” અ વિતથ સદહે પ્રથમ એ શાંતિ પદ-સેવ રે શાં
 આગમ-ધર ગુરુ સમક્રિતિ કિરિયા સવર સાર રે
 સમદાયી અવચક સદા શુચિ-અનુભવા-ડઢધાર રે શાં
 શુદ્ધ-આલબન આદરે તણ અવર-જાળ રે
 તામસી-વૃત્તિ સવિ પરિહરે ભજે સાત્વિક-શાલ રે શાં
 ફલ-વિસવાદ જેહમાં નહીં, ચાહ તે અર્થ સગાધી રે
 સકલ-નય-વાદ બાપી રહ્યો, તે શિવ-સાધન-સધિ રે શાં
 વિધિ પ્રતિષેધ કરી આતમા-પદા-ડરથ અ-વિરોધ રે
 અહલ-વિધિ મહા-જને પરિગ્રહ્યો ઇશ્યો આગમે બોધ રે શાં
 દુષ્ટ-જન-સગતિ પરિહરી, ભજે મુ-ગુરુ સતાન રે
 ભોગ સામર્થ્ય ચિત્ત-ભાવ બે ધરે મુગતિ-નિદાન રે શાં
 માન-અપમાન ચિત્ત સમ ગણે સમ ગણે કનક-પાપાણ
 વન્દક-નિ-ન્દક સમ ગણે ઇશ્યો હોલ તું બલ્ય રે શાં

સવ-જગ-જ તુને સમ ગણે સમ ગણે તૃષ્ણ-મણિ-ભાવ રે
 મુક્તિ સ સાર બિહુ સમ ગણે મુલે ભવ-જલ-નિધિ-નાવ રે શાં ૧૦
 આપણે આતમ-ભાવ જ એક ચેતના-ડઢધાર રે
 અવર સવિ સાય સ યોગથી એહ નિજ પરિકર સાર રે" શાં ૧૧
 પ્રભુ-મુખથી એમ સાબગી કહે આતમ-રામ રે
 "તાહરે દરિયણે નિસ્તયો, મુજ સીધાં સવિ-ઠામ રે શાં ૧૨
 જહો જહો હુ મુજને કરું, "નમો મુજ નમો મુજ રે"
 અ-મિત-દેવ-દાન-દાતારની જેહને લે' યઈ તુજ રે" શાં ૧૩
 શાન્તિ-સ-રૂપ સ હોપથી કહ્યો નિજ-પર-રૂપ રે"
 આગમમાહે વિસ્તર ધણે કહ્યો શાન્તિ જિન ભૂપ રે શાં ૧૪
 શાન્તિ-સ-રૂપ એમ ભાવયે ધરી શુદ્ધ-પ્રવિધાન રે
 આનંદ-ધન-પદ પામશે તે લહેયે બહુ-માન રે શાં ૧૫

૧૭ શ્રી-કૃત્યુ-નાથ-જિન-સ્તવન

[રાગ-ગુજરી રામ-કાલ અનર દેહો મોશરી હમારો-એ દગી]
 મનડું કિમહિ ન બાજે હો ! કૃત્યુ-જિન મનડું કિમહિ ન બાજે !
 જિમજિમ જતન કરીને રાખુ, તિમ તિમ અલશુ બાજે હો ! કુ ૦૧
 રજની-વાસર વસની-ઉજડ-ગયણ પાયાલે બાય
 'સાષ ખાયને મુખડું યોશુ "એહ ઉખાણો ન્યાય હો ! કુ ૦૨
 મુગતિલણુ અભિલાષી તપીયા જ્ઞાન ને 'ધ્યાન અવધાસે
 વયરીડું કાઈ એહવું ચિતે નાખે અવળે પાસે હો ! કુ ૦ ૩
 આગમ આગમ-ધરને હાથે નાડડવે કિણુ-વિધ આકુ
 કિહાં કણે જો હઠ કરી હઠકુ તો બ્યાલતણીયરે વાકુ હો ! કુ ૦ ૪
 જો "હગ" કહુ તો ઠગ તો ન દેણુ ચાહુકાર પણુ નાહી
 સવંમાહે ન સહુથી અલશુ એ અચરિજ મનમાહી હો ! કુ ૦ ૫

જે જે કહ્યું, તે કાન ન પારે આપ-મતે રહે કહેલ.
 મુર-નર-પરિહીત-ન રા-ન-વે ન માહરો માલો હો । ક્રુ ૬
 ૧ લગ્યું 'જો હિલ્લ ન પુલક' સકલ-મરહને ડેલે
 બીજી વાતે સમય છે ૧૨ જોઈને ડોઈ ન જેલે હો । ક્રુ ૭
 "મન સા યુ, તણે સઘડુ આધ્યુ" જોઈ વાત નહિ જોડી
 જોઈને કહે, સા યુ નવિ માનુ જોઈ હિ વાત છે મ્હોડી. હો । ક્રુ ૮
 "મનડું દુરા ડડરાધ્ય તે વચ આણ્યું" તે આગમથી મતિ આણ્યું.
 આનંદ મન મળુ' માહરો આણ્યો તો સાચુ કરી બાણ્યું હો । ક્રુ ૯

૧૮ શ્રી-અર-નાથ-જિન સ્તવન.

[શામ-પગલ તથા નવભનો વચ સ્વણાવર-એ ડેરી]

પરમ પરમ અર-નાથનો, કિમ બાણ્યું ભગવતરે,
 રૂ-પર-સમય સમજવીએ મહિમાવત મહતરે ધર મં ૧
 શુદ્ધા-ડડતમ-નુભવ સદા સ્વ-યમય જોઈ વિલાસ રે
 પર-પડિછાંધડી જે પડે તે પર-સમય નિવાસ. રે ધં ૨
 તારા નક્ષત્ર થઈ ચઢની, જ્યોતિ દિનેય મોહાર રે
 દર્શન શાન અરણ્યધડી. શક્તિ નિબડ-ડતમ ધાર. રે ધં ૩
 ભારી પીળો ચીકલો કનક અનેક-તરૂંમ રે
 પર્થાવ-દષ્ટિ ન દિલ્લો જોઈ જ કનક અ-ભાગ રે ધં ૪
 હરશન શાન અરણ્ય ધડી, અ-લખ સ-રૂપ અનેક રે
 નિર્વિક પ-રસ પીલો શુદ્ધ-નિર-જન જોઈ રે ધં ૫
 પરમા-ડરય-પથ જે કહે, તે રજે જોઈ-તત રે
 વ્યવહારે-લખ જે રહે, તેહના લેહ અનન્ત રે ધં ૬
 વ્યવહારે લખ કોહિલો કાઈ ન આવે હાથ રે
 શુદ્ધ-નય-ચાપના સેવતાં નવિ રહે દુ-વિધા-સાથ. રે ધં ૭

એક-પખી લખ પ્રીતિની. તુમ સાથે જગ-નાથ. રે
 કૃપા કરીને રાખજો, ચરણ-તળે ગ્રહી હાથ. ! રે મં ૮
 ચઢી ધરમ-તીરથવણે. તીરથ-ફલ તત્ત-સાર. રે
 તીરથ સેવે, તે લહે આનન્દ-ઘન નિશ્વાર રે મં ૯

૧૬ ઓ-મલિન-નાથ-જિન-સ્તાવન

[રાગ-કાફી સેવક ઠિમ અવગણિયે !]

સેવક ઠિમ અવગણિયે ? હો ! મોહન-જિન !
 એહ અખ શોભા સારી ?
 અવર જેહને આહર અતિ દીયે, તેહને મૂવે નિવારી હો ! મં ૧
 જ્ઞાન-સ્વ-રૂપ અના-ડડહિ તમારુ તે લીધું તમે તાણી.
 જુઓ અ-જ્ઞાન-દશા રીસાણી બાત કોણુ ન આણી હો ! મં ૨
 નિકાઃ સુપન, જાગર ઉભામરના તુરીય-અવસ્થા આવી
 નિકાઃ સુપન દશા રીસાણી બાણી, ન નાથ મનાવી હો ! મં ૩
 સમક્ષિતસાથે સમાઈ કીધી સ-પરિવાર શું ગાદી
 મિથ્યા-મતિ અપરાધણુ બાણી, ઘરમી બહિર ઠાલી હો ! મં ૪
 હાસ્યઃ અ-વતિ શોક દુઃખ-છાઃ ભય પામર જકરસાલી,
 નો-કપાય મજ ઓણુ ચડતા, શ્વાનતણી મતિગાલી હો ! મં ૫
 રાગ દ્રેષ અ-વિરતિ ની પરિણતિ એ ચરણ-મોહના દેહ
 વીત રાગ પરિણતિ પરિણમતાં, લોકી નાઠા બોધા હો ! મં ૬
 વેદોદય કામા પરિણામા, કામ્ય-કરમ સહુ ત્યાગી,
 નિ કામી કરણુ રસ સાગર અનંત સ્વતુષ્ક પદ પાડે હો ! મં ૭
 જ્ઞાન-વિધન વારી, સહુ-જનને અ-ભય-દાન-પદ દેતા
 લાભ-વિધન જગ-વિધન નિવારક, પરમ લાભ રજ મળ્યા હો ! મં ૮

વીર-વિધન પહિડન-વીરે હણી, પૂરણ-પદવી-મેગી
 લોગોપલોગ હોય વિધન નિનારી, પૂરણ-લોગ-મુ લોગી હો | મ
 એ અદાર દમણ વર્જિત-નતુ મુનિ-જન-વૃદે આપા
 જ વિરતિ-કપક દોષ નિગપણ નિગ વણ મન બાયા હો | મ
 ઈલુ વિધ પરખી, મન-રિગશમી જિન-વર-શુભ જે ગાવે-
 ઉત બધુની એર નજરથી આનન્દ ઘન પદ પાવે હો | મ

૨૦ શ્રી-મુનિ-મુત્રત-જિન સ્તવન

[રાગ-કાફી આપા આય પધારે પૂનર-એ દેશી]

મુનિ-મુત્રત જિન-રાય | એક મુઝ વિનતિ નિમુણે
 “આતમ તરવ કયું જ | જગત-શુરે | એહ વિચાર મુઝ કહિયે
 આતમ-તરવ જાણ્યાવિણ નિમંત્ર-ચિત્ત સમાધિ નવિ લહિયો
 મુ ૧ એ આઠણી

કોઈ “અ-બધ આતમ-તત્ત” માને કિરિયા કરતો હોયે
 “કિરિયાતલું ફલ કહો કુલુ લોગવે ?” ઈમ પૂછયુ, ચિત્ત રીસે
 જડ ચેતન એ આતમ એક જ સ્થાવર જગમ સરિખો-
 મુખ-દુખ-સકર-દૂષણ આવે ચિત્ત વિચારી જો પરીખો મુ
 એક કહે “નિત્યજ આતમ-તત્ત” આતમ-દરિસણ-નીને
 મૂત વિનાશ અદૃતાડગમ-દૂષણ, નવિ દેખે મતિ હોયે મુ
 સૌગત-મત-રાગી કહે વાની - “ક્ષણિક એ આતમ જાણો
 બધ મોક્ષ મુખ દુખ નવિ ઘટે એહ વિચાર મન આણો મુ
 ભૂત-ચતુષ્ક-વર્જિત-આતમ-તત્ત રુત્તા અવગી ન ઘટે”
 અધ ચકટ જો નજરે ન દેખે તો શું કીજે ચકટે ? મુ
 એમ અનેક-વાદિ-મત-વિખમ-સદટ પડિયો, ન લહે-

ચિત્ત-સમાધિ તે માટે પૂજા તુમવિણ તત્ત કોઈન કહે.”મુ
 “વલ્લુ જગ-શુરુ ઈલિપરે જાએ-પદ-પાત સબ છડી
 રાગ-દેષ-મોહ-પપ-વજિત આતમશું ૨૬ મડી મુ ૮
 આતમ-ધ્યાન કરે ને કોઈ, મો હિર ઈલુમે નાડડવે,
 વાગ-બાલ ધીલુ સહુ બણે, એક તત્ત ચિત્ત ચાવે. મુ ૯
 જિણે વિવેક ધરી એ પપ અહિયો, તે તત્ત-જ્ઞાની કહિયે
 શ્રીમુનિમુન્નત કૃપા કરોતો, આનંદ વન-પદ લહિયે મુ ૧૦

૨૧. શ્રી-નમિ-નાથ-જિન-સ્તવન

[રાગ-આશાનરી ધન ધન સમ્રાતિ સાચો રાજ એ દરી]
 ૫૬-દરિસલુ જિન-જગ બણીને, ન્યાસ ૫૬-ડડ જ ને સાધે
 નમિ જિન વરના ચરણ-ઉપાસક ૫૬-દરિસન આરાધે રે ૫૦૧
 જિન-મુર-પાદપ-પાપ વખાણુ સાખ્ય જોગ દોષ લેદે રે
 આતમ-સત્તા-વિવરણ કરતાં, લહો દુગ જગ અ ખેદે રે ૫૦૨
 લેદ અ લેદ સૌ-જત મીમાસક જિન-વર દોષ કરી બારી રે,
 લોકા-ડ-લોકા-અવલ બન બણ્યે, શુરુ ગમથી જવધારી રે ૫૦૩
 લોકાયતિક કુખ જિન વરની, અથ વિચારી ને કીને રે
 તત્ત-વિચાર-મુધા-રસ-ધારા શુરુગમવિણ કમિ પીને? રે ૫૦૪
 જૈન જિનેશ્વર-ઉત્તમ જગ, અન્તર-ડક જ બહિર-ડક ગે. રે
 અક્ષર-ન્યાસ-ધરા અ રાધક આરાધે ધરી સગે રે ૫૦૫
 જિન-વરમા સમજા દરિસલુ છે દરિસલુમા જિન વર-ભજના રે
 સાગરમાં સબળી-તટિની સહી, તટિનીમા સાગર-ભજના રે ૫૦૬
 જિન સ્વરૂપ યઈ જિન આરાધે, તે સહી જિનવર હોવે રે,
 બુઝી ઇલિકાને ચટકાવે. તે બુઝી જગ જોવે. રે ૫૦૭

સુર્તિ બાધ્ય સૂત્ર નિયુગ્મિ વૃત્તિ પર પર અનુભવ રે
 સમયપુરુષના અગ કયા અ જે છેદે તે દુર્લાભ રે ૫૦ ૮
 મુકા વીજ ધાગળા અગર ન્યાસ અરથ વિનિયોગ રે,
 ૪ પદાએ, તે નવિ વચ્ચિજે ક્રિયા-અપચક લોગે રે ૫૦ ૯
 શત-અનુસારે વિચારી જોતુ “મુ ગુરુ વયા નિધ ન મિલે રે
 કિરિયા કરી નવિ માધી ઘટિમે” જો વિષ વાદચિત્ત સળગે રે ૫૦ ૧૦
 તે માટે દિવ્ય હર જોડી જિન વર આગણ કહીયે રે
 ‘સમન-ચરણ-સેવા શુદ્ધ દેલે, જેમ આનંદ ધન લહીયે રે ૫૦ ૧૧

૨૨ શ્રી-નેમિનાથ-જિન સ્તવન

[રાગ-મારુટી પલ્લવ રોલા—એ દેશી]

મ ટ-અવતાર વાલહી રે તું મુઝ આતમ-શમ મનસ વાલા
 મુગનિ સ્ત્રીશુ આપજે રે સમપણ કોઈ ન કામ મં ૧
 ધર આવો હો વાલમ ! ધર આવો ! મારી આશાના વિશરામ !
 રથ હેરો હો સાજન ! રથ હેરો માહરા મનો રથ-સાથ મં ૨
 “નારી-પખો ચો નેહલો રે, સાથ કહે જમનાથ”
 ઈશ્વર અર્ધાંકજે ધરી રે તું મુઝ જાલે ન હાથ, મં ૩
 પશુ-જનની કરેણા કરી રે આણી દુઃખ-વિચાર
 માણસની કરેણા નહિ રે એ કુલુ ધર આચાર ? મં ૪
 પ્રેમ-કદપ-વરુ છેલીયો રે ધરિયો જોગ-ધનૂર
 અતુરાઈરો કુલુ કહો રે ગુરુ મિલિયો જમ-સૂર ? મં ૫
 મારો તો એમા કાઈ નહિ રે આપ વિચારો રાજ !
 “રાજ-સભામા બેસતારે કિસડી બધસી લાજ ?” મં ૬
 પ્રેમ કરે જમ-જન સદુ રે નિર્બોહે તે જોર.

- પ્રીત કરીને છોડી દે તે તેકથું ના ચાલે બેર મં ૭
- જો મનમા એકવું હતું તે નિસપત્ત કરત ન બાલુ
નિસપત્ત કરીને છોડતા, તે માણસ હુંવે નુકસાન મં ૮
- દેતા દાન સવત્સરી, તે સહુ લહે વહિત ચોખ. ' .
સેવક વહિત નવિ લહે, તે એ સેવકનો દોષ - ૬
- સખી કહે- ' એ ચામલે ' તે હું કહું ' લક્ષણ ' તેવ
લક્ષ-લક્ષ સાચો સખી તે આપ વિચારે હેત. મં ૧૦
- " રાગી થું રાગી સહુ તે વૈરાગી રયો રામ । "
- રાગ વિના કિમ દાખવો તે મુગ્ધિ-મુદરી-મામ ! મં ૧૧
- એક-ગુણ વળતુ નથી, તે સખડોયે બલે લોક
બનેકાલિક લોગવો તે પ્રલ-ચારી ગત-રામ મં ૧૨
- જિલ્લો ભેલે તુમને ભેડ, તે તિલ્લો ભેલે ભુવો રાજ ।
- એક-વાર મુઝને ભુજો તે તો સ્ત્રીને મુજ કાલ મં ૧૩
- મોહ-દયા ધરી બાવના તે ચિત્ત લહે તત્ત-વિચાર
વીત-રાગતા આકરી તે માણ-નાથ નિર-ધાર. મં ૧૪
- સેવક પણ તે આકરે તે તો રહે સેવક-મામ મં
આશય સાથે આલીંગે તે એકી જ રૂડું કામ ' મં ૧૫
- ત્રિ-વિધ-યોગ ધરી આકરો તે નેમિતાથ ભરવાર. "
- ધારણુ ચોખણુ વાણુ તે નવ-વસ-મુગ્ધતા-હાર મં ૧૬
- કાણુ-રૂપી પ્રભુ બાલ્યો તે મણુ ન કાલ-અકાલ ' ૧૭
- કૃપા કરી મુજ ઘીણુએ તે ' આનંદ-ધન-પદ-રામ મં ૧૮

૨૩ શ્રી-પાર્શ્વ-નાથ-જિન-સ્તવન

[રા ૧-સાર ૧ રચીઆની દેશી]

મુવ પદ રાગી હો સ્વામિ માહરા નિઃકામી શુષ્ક રાય સુ રાની
 નિજ-શુષ્ક-કામી હો પામી તુ ઘણી, મુવ-
 અશમી હો યાચ મુરારી મુ ૧
 ૨ વં-આપી કહો સવ-અણુગપણે પર-પરિણમન સ રૂપ મુ
 પર રૂપે કરી તત્વપણું નહી સ્વ-સત્તા ચિદ-રૂપ મુ મુ ૨
 જોય જનેકે હો જ્ઞાન-જ્ઞનેકતા-જલ-ભાજન રવિ જેમ મુ
 દ્રવ્ય જોક્તવપણે શુદ્ધ જોક્તવા નિજ પદ રમવા હો ખેમ મુ મુ ૩
 પર-જોતે મવ જોયને બાણવે, પર-જોતે યયુ જ્ઞાન મુ
 “અમ્ભિપણુ નિજ-જોતે” તુમે કહ્યું, નિર્મલતા શુષ્કમાન મુ મુ ૪
 જોય-વિનાયે હો જ્ઞાન વિનશ્ચરે, કાળ-પ્રમાણે રે યાય મુ
 સ્વ-કાળે કરી સ્વ-સત્તા સદા, તે પર રીતે ન બાય મુ મુ ૫
 પર-ભાવે કરી પરવા ખામતા, સ્વ-સત્તા-ચિર-કાણુ મુ
 આત્મ વ્યતુષ્કમથી પરમાં નારી, તો કિમ સહુનો રે બાણુ મુ મુ ૬
 અ શુદ્ધ-લયુ નિજ-શુષ્કને દંખતા, દ્રવ્ય સકલ દેખત મુ
 સાધારણ-શુષ્કની સાધમ્યતા, દર્પણ જલને દષ્ટાવ મુ મુ ૭
 શ્રી પારસ જિન પારસ-રસ સમો, પણુ ઇહા પારસ નાહિ મુ
 પૂરણુર સિયો હો નિજ-શુષ્ક-પરસતો
 આન દ ઘન શુજ માહિ મુ મુ ૮

૨૪ શ્રી-મહા-વીર-વર્ધમાન-જિન-સ્તવન

(રાગ-ધનાશ્રી)

વીરજીને ચરણે લાગુ વીરપણુ તે માગુ રે
 મિથ્યા મોહનિમિર ભય લાગ્યુ જિતનમારુ વાગ્યુ રે વી૦ ૧
 છડમત્યવીર્ય લેશ્યા સજે અલિસધિજ મતિ અગે રે
 સૂક્ષ્મ-સ્થુલ-ક્રિયાને રગે યોગી થયો ઉમગે રે વી૦ ૨
 અસખ્ય-પ્રદેશે વીર્ય-અસખ્યે, યોગ અસખિત હજે રે
 પુલક-ગણુ તિલે લે ॥ વિશેષે યથા શક્તિ મતિ-લેખે રે વી૦ ૩
 ઉત્કૃષ્ટ-વીર્ય-નિવશે યોગ-ક્રિયા નવી પેમે રે
 યોગતણી મુમતાને લેશે આતમ-શક્તિ ન ખેસે રે વી૦ ૪
 કામ-વીર્ય-વશે જિમ લોગી, તિમ આતમ થયો લોગી રે
 શૂરપણે આતમ-ઉપયોગી યાચ તેહ અ-યોગી રે વી૦ ૫
 "વીરપણુ તે આતમ-કાણે" જાણ્યું ટુંમની વાણે રે
 ધ્યાન વિન્નાણે શક્તિ પ્રમાણે નિજ મુવપ હ પહિયાણે રે વી૦ ૬
 આલબન-સાધન જે ત્યાગે, -પરિણુ તિને લાગે રે
 અસુખ દર્શન જ્ઞાન વેરાગ્યે આનન્દ ધન--પ્રભુ ભાગે રે વી૦ ૭

સ્વર્ગસ્થ ભાઈશ્રી' નરોત્તમદાસ કેશવજીભાઈની જીવનરેખા

સ્વર્ગસ્થ ભાઈ નરોત્તમદાસનો જન્મ સદ્ભાગ્યે જૈન કુળની મહત્તા સમજનાર અને શ્રીમત કુટુંબમાં થયો હતો. પૂર્વ જન્મના પુણ્યાનુસાર પ્રાપ્ત થયેલી સામગ્રીનો સદુપયોગ ધર્મરુચિમાં પરિણમ્યો, સ્વ ભાઈ નરોત્તમદાસ —

“ મુવિધિનાથ તુમ ગુણ કુલનકો

મેરો દીક હે બાગ

જરા કહે— ‘હમર હોય રસિક, તારે

હીને ભક્તિ પરાગ ”

મેં કીના નહિ તુમ બીન ઓરથુ રાગ

જે ઉક્તિ અનુસાર દેવાધિદેવ વીતરામ પરમાત્માની ભક્તિમાં તસ્લીન બંધા હતા સગીતની બક્ષીસ કુદરતી હતી. વાયોલીન ઉપરનો કાણુ અનુપમ હતો. સગીતોની મિજલસોમાં હાજરી આપી કેટલાંએ ચાહોની પ્રાપ્તિ કરી હતી. ઉત્તમ મુજ અને ધાર્મિક વાતાવરણ સાષડવાથી સ્વં નરોત્તમદાસે કુદ જીવ્ગીનો ભક્તિમાર્ગે સદુપયોગ કર્યો હતો.

વેદનીય ધર્મના પરિપાક રૂપે શ્રીકૃષ્ણ દરદ પદ્મે પડવાથી લગભગ સોબેક વર્ષની વયે સાજાજીવન છોડવું પડ્યું.

સહાધ્યાયીઓ પાસેથી હજી પણ જાણવા મળે છે, કે-“સ્વ
નરોત્તમદાસ ખરેખર સરલ-સ્વભાવી ઉદાર-ચરિત અને
કળા-રસિક હતા

માત્ર પચીસ વર્ષની ઉંમરની ઉંમરમાં આખતજનોમાં
મુલાકાત ફેલાવી, ભક્તિનો પરાગ ખેંચતા જીવન લીધા
પૂરી કરી

જ વિઞ્ઞ વિદિના લિહિયં
ત ચિય પરિણમહ સવલ-લોપસ્ત ।

“વિધાતાએ જે વેળ લખ્યા હોય, તે સર્વ, લેખે
અવશ્ય પરિણમે છે ’

સ્વ૦ ભાઈ નરોત્તમદાસના આત્માની કાવનાઓને
અનુરૂપ ભક્તિરસ પ્રધાન આ ચોવીશીનું પ્રકાશન તેમના
પિતાશ્રી શેઠ કેશવજી નેમચંદલાઈ તરફથી કરવામાં
આવે છે, તે પણ યોગ્ય ઘટના ઘટી લેખાય.

સ્વ૦ ભાઈ નરોત્તમદાસના આત્માને કાવનાં શિર
શ્રાંતિ સમર્પે, એવી ઇચ્છા સાથે વિરખું છું

લી૦ મણિલાલ જનમાવોદાસ શેઠ

શ્રી-આનન્દ-ધન-ચોવીશી.

શ્રી આનન્દધનજી મહારાજ વિગ્રચિત

શ્રી આનન્દ-ધન-ચોવીશી

[પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખની

અવતરણ શીર્ષક ગ્રંથાર્થ ગાયાર્થ ભાવાર્થ ટીપ્પણ
સક્ષિપ્ત સૂચન કવચિત્ પ્રમાણે વગેરેથી સુગમ
સક્ષિપ્ત વિવેચના-પ્રત્યોદ્ધા યુક્ત]

સંપાદક
પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખ,
ગાંધીકોટ

મર્જલમ્

હરિ-ગીત-છન્દ*

સ્વાત્મમા પ્રીતિ-અકિતથી

આનન્દ—ધન—પદ મેળતુ

પરમ-નિમિત્ત તે માર્ગમા

જિન—દેવને વહના કર,

આનન્દ—ધન—ચાવીશી રૂડી

ખ્યાત શ્રી સથે બહુ

પ્રમોદા નામની વિચેયના

કુ દુઃખમા તેની કર—૧

—૧૨૦૦૦૬—

૧ શ્રી-નૃપભ-દેવ-જિન-સ્તવન

પ્રીતિ-અનુષ્ઠાન

[આદિ-ધાર્મિક જીવને પ્રથમ દેવ-ગુરુ-ધર્મતર પ્રીતિ ઉપન
ચાય છે, ત્યારે તે પ્રીતિ કેવી રીતે કરી હોય, તે સૌથી વધુ
વધુ અગત્યની ગણાય છે તે અહીં નક્કી કરી આપવામાં આવે છે.]
[૨૧૧-મારું કર્મ પરીક્ષા કરજી કૃપા આપે, એ કેળી.]

નૃપભ-જિનેશ્વર પ્રીતમ માફરો કે

એર ન ચાહું કે કંત

શ્રીઝયો સાહિબ મગ ન પૂછિરે કે

ભાગે સાદિ-અનંત

નૃપભ૦ ૧

[પ્રીતમ=પ્રિયતમ, પતિ, વધુમાં વધુ વહાલો
એર=અવર, બીજો કે તન્હાન્ત, કમ, પતિ શ્રીઝયો=ખુશી
થયેલો સાહિબ=સ્વામિ, માલિક, પતિ સગ=સખ
પૂછિરે=છાહે, છોડી દે ભાગે=વિકલે સાદિ-અનંત=
શરૂઆત સહિત અને અવર સહિત.]

સુમતિ૦—શ્રીનૃપભજિનેશ્વર જ મારા પ્રિયતમ-
બહાવામાં બહાવા પતિ કે કેમ-હું તમના ગિવામ બીજાને
પતિ તરીકે ચાહતી જ નથી હું તેને એવી દૃઢ રીતે ચાહું છું
કે-મારા એ સાહિબ-માગ એ માનિ-મારા ઉપર પૂરેપૂરું

એવા રાજ ગદે છે, કે જથી કરીને તેઓ મારી આવ સાદિ-
અનત ભાગે થયેવો નબધ ઠાકતા નથી એ તેની સાથેની
પ્રીતિની ખૂબી છે ૧

પુરપોષા ઋણ સમાન પુરપોષમ પુરપ કાયમી આ ઉચ્ચ
પ્રમરની પ્રીતિ પ્રદાને લાભક ગણાય છે તે રીતે ઋણ સમજા
સ્વેચ્છ યોગ્યતા જણાય છે એમ કરીને ઋણબદ્ધ જિનેશ્વરની પુરુષ
જતા સ્વેચ્છતા આ અનત ભાગાની પ્રીતિથી માર્ગક કરી જતાવેલી
જણાય છે

પ્રીત-સગાઈ રે જગમા સહુ કરે રે

પ્રીત-સગાઈ ન કોય

પ્રીત-સગાઈ રે નિરુપાધિક કહી રે

સોપાધિક ધન જોય ઋણ ૨

[પ્રીત-સગાઈ-૧ પ્રીતિપૂર્વકનું સગપણ ૨ પ્રીતિ
અને સગપણ કોય-નહી, નકામી. (નિરુપાધિક-ઉપાધિ
રહિત, નિશ્ચલ સોપાધિક-શબ્દિક નહીં નિમિત્ત ઉપર
રચાયેલી ધન-સાચુ આધ્યાત્મિક ધન જોય-શુભાવાય)]

જોકે જગતમા પ્રીતિપૂર્વકની સગાઈ અથવા પ્રીતિ અને
સગાઈ તો બધાયે કરે છે પણ તુએ પ્રીત-સગાઈ કોઈ મહત્ત્વની
નથી હોતી કેમકે તે શબ્દિક [સોપાધિક] હોય છે સાદિ
અનત ભાગે નથી હોતી, પ્રીત-સગાઈ નિરુપાધિક કરવાની
કહી છે સોપાધિક-દુનિયાદારીની શબ્દિક પ્રીતિથી માત્ર ધન

x ન સ્વ-કાષ્ટે નહીં કોઈ ચીજ નહીં નકામી

[આત્મધન] શુભાવાય છે—શુભાવનાનું હોય તે એટલે કે
એવી પ્રીતિથી કોઈ લાભ થતો નથી ૨

કોઈ કે ત કારણ કાંઈ ભક્ષણ કરે રે

“મળશું કતને ધાય”

એ મેળો નવિ કહિયે સભવે રે

મેળો ઠામ ન ઠાય

ઋષભ ૦ ૩

[કાંઈ ભક્ષણ કરે—ચિનામા બળી મરે છે ધાય—
કોડીને, કહિયે—કોઈ દિવસે ઠામ ઠાય—૧ ઠામ ઠામ ૨
કાયમી સ્થાને ૩ કોઈ સ્થાને કાયમ. ૧]

કોઈ પત્ની તો “એવી કોડું કે ભવાતરમા પતિને જલ્દી
મળી શકું” એ ઇચ્છાથી પતિ તરફના પ્રેમ ખાતર પતિના
શરીરની સાથે ચિતામા બળી મરે છે પરંતુ, એ રીતે મેળાપ
થવાનો કહિયે સભવ હોતો નથી કેમકે મેળાપ ઠામ ઠામ થઈ
શકતો નથી અથવા એ મેળાપ કોઈ કાયમી ઠેકાણે થતો નથી,
અથવા એ મેળાપ કોઈ સ્થાને કાયમ રહેતો નથી ૩

કોઈ પતિ-રજન અતિ વણો-તાપ કરે રે

પતિ-રજન તન-તાપ

એ પતિ-રજન મે નવિ ચિત્ત ધર્યું રે,

રજન ધાતુ-મિલાપ

ઋષભ ૦ ૪

[રજન—ખુશ કરવું તન-તાપ—શારીરિક કષ્ટ ચિત્ત
ધર્યું—મનમા સ્થાન આપ્યું, ગણકાર્યું ધાતુ મિલાપ—શારી
રિક ધાતુઓનું મિશ્રણ ૧]

સારો પતિ મેળવવા ઇચ્છતી કાઈ પત્ની, ખુશી કરી પતિને આકર્ષવા માટે અતિથણુ તપ કરે છે એવી રીતે કરેલું પતિરજન માત્ર શારીરિક કષ્ટરૂપ જ થાય છે હુ એને પતિનું સાચુ રજન માનતી જ નથી રજન કરવાનો એ પ્રયાસ તો માત્ર પોતાની ધાતુઓ સાથે પતિની ધાતુઓની મેળવણીરૂપ પરિણામ લાવવાના ઉદ્દેશથી જ હોય છે—મીઠો કાઈ સુહૃદ્ ઉદ્દેશ હોતો નથી ૪

એ રીતે ત્રણ ગાથામા “ ૮ ચવી પ્રોતિમા કાઈ પશુ ખરો સાં નથી ” એમ જણાવ્યું

કાઈ કહે—“ લીલા રે અ-લખ અ-લખ તણી રે
લખ પૂરે મન આશા ”

દોષરહિતને લીલા નવિ વટે રે

લીલા દોષ વિલાસ

સપ્તમં ૫

[લીલા-ભાષા, સ્મૃત અલખ-અલક્ષ્ય ધ્યાનમા ન આવે તેવી અલખ-અલક્ષ્ય, શ્રદ્ધા, લખ-લાખો આશા-આશા પૂરે-પૂરી કરે, સફળ કરે દોષ વિલાસ-દોષનો પ્રભાવ]

કાઈ કહે છે, કે—“ પરમશ્રદ્ધા-પરમેશ્વર-અવધ્યરૂપ પતિ છે તેની અનશ્વ લીલા હોય છે તેથી, તે મનની લાખો આશાઓ પૂરી કરે છે માટે તેની સાથે પ્રોતિ કરવી જોઈએ ” પરંતુ, વિચાર કરી જોતા નિર્દોષ એના પરમાત્માને લીલા ધટી રોકે જ નહીં, કેમકે—લીલા એજ દોષરૂપ છે, દોષોનો

વિવામ-વિસ્તાર જ હીવા રૂપે છે માટે એવા હીલાધારી
સદોષી પરમાત્મારૂપ પતિ સાથે સાદિ-અનત-ભાગાની
પ્રીતિ સંભવતી નથી

માટે દુન્યવી પ્રીતિ અને હીલાધારી અવશ્ય પ્રલસાયેની
પ્રીતિ નિર્દોષ નથી-સદોષ છે, તેથી શ્રી ઋષભદેવ પર-
માત્મા રૂપી નિર્દોષ પતિ સાથેની જ ભાગી પ્રીતિ સર્વથા
હયિત છે ૫

ઉપમહા -

ચિત્ત-પ્રસન્ને રે પૂજન-રૂલ કહ્યુ રે

પૂજ અખડિત એહ

કપટ-રહિત થઈ આતમ-અરપણા રે

આનંદ ધન-પદ રેહ

ઋષભ ૦ ૬

[અખડિત-આખી, પૂરી કપટ રહિત-ત્રણ સદ્ય
રહિત. આતમ અરપણા-આત્મ સમર્પણ આનંદ ધન-
આનંદનો ભંડાર આનંદ ધન પદ-મોક્ષ રેહ-રેખા,
નિશાની]

“ પ્રસન્ન ચિત્તથી-પતિ તરફના અનન્ય ભાવે-પતિની
પૂજ કરવામા આવે, તો જ તેનું પતિરજન રૂપ રૂળ મળી
શકે છે ” એમ કહ્યું છે, અરે એજ ચિત્તની પ્રસન્નતા જ ખરી
અખડ-સંપૂર્ણ-પૂજ છે, કપટ રહિત થઈને અથવા માયા
મિથ્યાત્વ અને નિદાન એ ત્રણ સદ્ય રહિત થઈને સ્વામીને
સંપૂર્ણ સમર્પિત થઈ જવું, તે જ આનંદ ધન પદની-મોક્ષ

મેળવવાની રેખા-નિગાની ૭ તેની ન પૂર્ણ પ્રીતિ મેળવવાથી
જ આનંદનો ધન-આન નો જડાગ-મોક્ષ સાદિ અનંત
ભાગે મળી નીકે ૭ ૬

ભાવાર્થ — જલ્યુ જીવ અનાદિ કાળમા અનંત પુદ્
ગલ પરાવર્તન કાળ સુધી રખડતો રખડતો જ્યારે છેલ્લા
પુદ્ગલ પરાવર્તનમા આવે છે, ત્યારે તે શુદ્ધપાક્ષિક જીવ
કહેવાય છે કેમકે-તેને મોક્ષમા જવાનો વખત હવે એક
પુદ્ગલ પરાવર્તન જેટલો જ બાકી રહ્યો હોય છે

શુદ્ધપાક્ષિક જીવ ધીમે ધીમે દેવ ગુરુ ધર્મ તરફ
પ્રીતિ-ભક્તિવાળો થવા લાગે છે તેને ધર્મ અને ધર્મીઓ
તરફ પણ સહજ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થવા લાગે છે આ જાતના
શુદ્ધપાક્ષિક જીવના મોક્ષ તરફના તર્કન પ્રાયમિક વલણને
સુમતિ સદ્બુદ્ધિ-આત્મશુદ્ધિ એક સુંદર અને સદ્ગુણી શ્રી
તરીકે અહીં કમ્પવામાં આવેલી છે

આવી જાતની સુમતિ પ્રગટ થાય છે, ત્યારે જીવને
દેવ ગુરુ ધર્મ તરફ પ્રીતિ થવા લાગે છે તેવા સંજોગોમા
સુમતિ બોલે છે કે-“જે પતિદેવ-પરમાત્મા સાથે મારે
પ્રીતિ કરવી જ છે, તો એવા પતિદેવ-પરમાત્મા સાથે મારે
પ્રીતિ કરવી જોઈએ, કે-જે પતિદેવ સર્વશ્રી ઉચ્ચામા ઉચ્ચી
હાયકાત ધરાવતા હોય કેમકે-તેજ પ્રીતિ નિર્દોષ અને
સ્થાયી હોઈ શકે

તો, એવા પતિદેવ તો સર્વગુણી વીતરાગ શ્રી નકષ
ભદ્રેવ પરમાત્મા છે તેને રીજવવાથી તેઓની સાથે એવી

પ્રીતિ બધાય છે, કે-જે એક વખત બધામાં પછી તે
અનતકાળ સુધી ટકે છે ક્ષાયિક સમક્ષિત ઉત્પત્ત યવાથી
જે પ્રીતિ બાધવામાં આવે છે, તે ખરેખરી પૂરી પ્રીતિ
બધાય છે ક્ષાયિક સમક્ષિત ઉત્પત્ત વધા પછી અનત
કાળ સુધી તે જતું જ નથી કેમકે-સાદિ-સાન અનાદિ
સાત અનાદિ અનત અને માદિ અનત એ ચાર ભાગા
માંથી સાદિ અનત ભાગે તે સમક્ષિત હોય છે તેથી
તેમની સાથેની પ્રીતિ પણ સાદિ અનત ભાગે હોય છે

આ નિયતિમાં-દુનિયામાં જે પ્રેમ સમાઈઓ થાય છે,
પતિ પાછળ સતી ચલાય છે, પતિ માટે મોટામાં મોટા
તપ કરવામાં આવે છે તે બધું ક્ષણિક છે, તેમજ કાયાકષ્ટરૂપ
પણ છે પારમાર્થિક નથી

વળી, લીલાધારી અલખ પરમાત્મા સાથેની પ્રીતિ પણ
બહુ વખાણવા લાયક નથી કેમકે-તેથી એ જાતના પર
માત્મા નિર્દોષ પતિ નથી કરના

માટે, નિર્દોષમાં નિર્દોષ પરમાત્મા પતિ થી જયભોદવ
જિનેશ્વર છે, અને તેમની અનન્ય ભાવે પ્રસન્નતા મેળ
વવામાં જ-દુન્યની ક્ષણિક આનંદ કરતા અનંતશુદ્ધ આનંદના
ધન રૂપી-મોક્ષરૂપ-પરમ સુખ મેળવવાની-ચાવી રહેલી છે

શુદ્ધલપાસિક જીવને પ્રથમ પ્રીતિ થાય છે-પછી બહિર્જા
ઉપજે છે, પછી ચાઓક્ષા વચન પ્રમાણે ધાર્મિક જીવન
જીવવાની જૂમિકા પ્રાપ્ત થાય છે અને છેવટે, અમર
અનુધાન પ્રાપ્ત કરી તે જીવ મોક્ષમાં જાય છે

પ્રીતિ બક્ષિત વચન અને અસંગ એ ચાર અનુષ્ઠાનમાં શરૂઆતમાં પ્રીતિ અનુષ્ઠાન પ્રાપ્ત થાય છે પ્રથમ તે કોઈપણ પ્રકારના દેવ ગુરુ ધર્મ તરફ થાય છે-તો પછી વીતરાગ દેવ તરફ પ્રીતિ કરવી, એ વધુ શ્રેય છે એ જતા-વવાનો આ સ્તવનનો આશય છે

પ્રીતિ અનુષ્ઠાન અને બક્ષિત અનુષ્ઠાનનો ફરક જતા વવા માટે શાસ્ત્રમાં પત્ની અને માતાનું દ્વાર આપેલું છે પતિની પત્ની તરફ પ્રીતિ હોય છે, અને પત્નીની પતિ તરફ પ્રીતિ હોય છે પુત્રની માતા તરફ બળ્લિત હોય છે અને માતાનું પુત્ર તરફ વાત્સલ્ય હોય છે પત્ની અને માતા તરફની લાગણીમાં આ જાતનો ફરક હોય છે આથી શુદ્ધપાક્ષિક જીવની સફળોદ્ધિરૂપી ગુણને સુમતિરૂપી સ્ત્રીનું રૂપક આપીને વીતરાગ પરમાત્મા રૂપી પતિ માથે ઉઠ્યા પ્રકારની પ્રીતિ કેળવવાની ઘટના જતાવીને પ્રીતિ-અનુષ્ઠાનના સ્વરૂપની પરાકાષ્ઠા-ઉંચી હદ-જતાવી છે એમ કરીને સ્તવનકારે બારે ઉચિત રૂપના કરવામાં પોતાની કવિત્વ શક્તિનો સુદર પરિચય આપ્યો છે પ્રીતિ અનુષ્ઠાનનો અતિમ આદર્શ બલ્લિરાત્મભાવ છોડીને પોતાના આત્માને સંપૂર્ણ પરમાત્મારૂપ જનવા માટે સમર્પિત કરી દેવામાં આવે છે નિશ્ચયપૂર્ણ અને આત્મમમર્ષણ એ જ મોક્ષ મેળવવાની મહત્ત્વની પ્રાથમિક ભૂમિકા છે, મુખ્ય ચાવી છે કપટ રહિતપણું આદિ ધાર્મિક માટે ખાસ જરૂરી સૂચનું છે મિત્રાત્વ શબ્દ તો સમક્ષિત થાય ત્યારે જાય છે અને નિયાણારૂપ શબ્દ તો સમક્ષિત હોય તો પણ ચારિત્રાવરણીય કથાવના ઉદયથી મળવે છે

લોક વ્યવહારમાં જેમ ખરી ચિટ્ટી ઉપર તેના ખરા-
પણાની નિશાનીરૂપે ચોગ્ય અધિકારી તરફથી લીટી મારવામાં
આવે છે એ વીટી મારેલી-રેખા કગેલી-ચિટ્ટી ખરી હોય છે
તે ચીકરાય છે, સ્વીકારાય છે અને તેમાં લખેલી ચીજ
મળે છે તે પ્રમાણે નિષ્કપ્પ બાવે આત્મસમર્પણ તે
મોક્ષની રેખા લીટી-નિશાની બની રહે છે

પ્રીતિ અનુષ્ઠાનની ભૂમિકામાંથી પસાર થતો બક્ષત
પ્રભુના શરીર શોભા અગરચના વેશ સત્તા શબ્દગાર
અધિકાર રાજ્ય વૈભવ મીઠીવાણી ને લગતા બાહ્ય વર્ણનો
કરે, તેના ઉપર રાગ બતાવે પ્રીતિભાષી કપકા આપે
રીસામણા-મનામણાના બાવો વ્યક્ત કરે રાગ કે અમર્ષ
જન્ય વચનોદ્ગારો કાઢે માલિક તરફ સેવકની બાવનાઓ
વ્યક્ત કરે વિગેજે-પ્રીતિ અનુષ્ઠાન સાથે સંગત બાલુવા

૨. શ્રી-અજિત-નાથ-જિન-સ્તવન

મહા-માર્ગાનુ સ શોધન-માર્ગાનુસંગિતા

[પીતરાગ પરમાત્મા સાથે પ્રીતિ બેઠરા ઈન્દ્રનાર આત્મા
“ પરમાત્મા મેળવવા માટે કયે રસ્તે યઈને તેમની પામે જતુ ?
તેનો માર્ગ શોધવા પ્રયત્ન કરે એ ચોગ્ય જ છે તો આ સ્તવનમાં
પ્રભુને મેળવનાર પ્રભુએજ બતાવેનો આવો માર્ગ પહોંચા તો ખોળવા
નીકળે છે પરંતુ તેને જ દી તે માર્ગ મળતો નથી છતાં તે
નિરાશ થતો નથી]

[પર પર-પર પરા, એક પછી એક. અનુભવ જ્ઞાન
અ ધોઅ ધ આધગાની પાછળઆધજો ખુલાય પળે, આલે,
જાય આગમ-શાસ્ત્ર ચરણુ-પગ ધરણુ ધરવાનુ
ઠાય-ઠેકાણુ]

૨ કોઈ પણ પ્રસિદ્ધ પ્રથમના મુખ્ય પ્રત્યની પછી
આવેલા તેના અનુયાયીઓ રૂપ પાછળના પુરુષો હોય, તેના
અનુભવને આધારે માર્ગની શોધ કરના જઈએ, તો " એક
આનજાની પાછળ બીજે આધજો ચાલ્યો જતો હોય " એના
જવુ પણ થાય નથી, એ મને પણ જો જુવાનામા પડ્યા
પડ્યા ચાલ્યા આનતા હોય, તો સાચો માર્ગ શી રીતે
મળી શકે ? ન પાપ મજે

‘ સંઘો યઘ વહ નિત્તા પુરમદ્દા ન ગચ્છા ।

અર્થ —આધમાને રહે આવતો આધજો ચહેરમા પહેાચી
શકે નહીં

૩ દુનિયાના બના આગમે એટલે કે શાસ્ત્રો એઠા કરીને
જો તેના મદદથી વસ્તુની-માગની શોધ કરવા માડીએ, તો
ત્યા તો પગ મૂકનાની જગ્યા મળે તેમ નથી કેમકે-શાસ્ત્રની
અનેકનિધ ગહન તથા કડક આગાઓના નિસ્તારમા, " કયા
પગ મૂકો ? કઈ નાત પકડીને આગળ ચાલવુ ? " તેની જ
મુશ્કેલી પડે તેમ છે

અમુધ જીનને શાસ્ત્રો સમજવા જ થપા મુકેવ છે અને
શાસ્ત્રતને એકના શાસ્ત્રોથી જ માર્ગ મળી જવોયે મુશ્કેલ છે
શાસ્ત્ર ઉપરાત બીજા સાવનનીયે જરૂર પડે છે ૩

તર્ક વિચારે રે વાદ-પર પરા રે

પાગ ન પહોચે કોય,

અભિમત વસ્તુ રે વસ્તુ-ગતે કહે રે

તે વિરલા જગ જોય

પથડો ૪

[તર્ક-તર્ક વિતર્ક વાદ-ચર્ચા પાર-છેડો અભિ

મત-મનધારી સાચી વસ્તુ ગતે-સાચી રીતે વિરલા-

કોઈક જ જોય-જોવામા આવે

૪ તર્ક-વિચારને આધારે માગ શોધવાનો પ્રયત્ન કરતા

વાદની પર પરાઓ આલના લાગે છે, ને તેનો છેડો ન આવનાથી

માર્ગનો પતો લાગે તેમ નથી કેમકે-પાણીના બળદની માફક

વાદનો કોઈ દિવસ કોઈ પણ પાગ પામી શકતું જ નથી

૫ સાચી વસ્તુને માચી રીતે ઉપદેશનારાની મદદથી માર્ગ

મેળવવાની ધાગણા ગમ્મનામાયે-અસકળતાનો સંભવ છે કેમકે-

સંયત્ના ઉપદેશક જ જગત્મા વિગલા કાઢકજ હોય છે ૪

વસ્તુ વિચારે રે દિવ્ય નયણ તણો રે

વિરહ પ્રકરો નિરધાર

તરતમ-જોગે રે તરતમ પ્રાસના-રે

વામિત બોધ આધાર

પ્રકરણ ૨

[વસ્તુ વિચારે-સત્ય જ્ઞાતની રીતે કન્ધના કે

વિચાર કરવામા દિવ્ય નયન-કેવળજ્ઞાન વિન્દિત-જ્ઞાન

પ્રકરો-ચરો નિરધાર-ચોક્કસ તરતમ જોગે-જોગ

વધતા દરજ્જાને લીધે તરતમ-ઝોછોવધતો વામન
-નાનનો ક્ષયોપશમ વામિત-સુવાસિત-સસ્કારિત બોધ-
જ્ઞાન, સમજ તરતમ વામના વામિત બોધ-ઝોછા વધત
ક્ષયોપશમને લીધે સસ્કારિત થયેલો હોયો જોધ, યથ
શક્તિ ગીતાર્થપણુ આધાર-આધારરૂપ છે]

૬ કોઈ પણ વસ્તુ સમજનામા દિવ્યનયનવાળા
દેવગણની સર્વજ્ઞ ભગવાનનો ના ત્રોક્ષસવર્તમાનકાળે અશ
કે એટલે એ જાન પણ તેના મહત્ત્વી માગ મળી શકે
નથી તો દરે કંઈ શું ?

તેના ત્રણ ઉપાય છે —

૧ જગત્મા જે કાળે જે બુદ્ધિમાન અને સદાચારી પ્ર
હોય, તેઓમાના ઝોછા વધતા ક્ષયોપશમવાળાઓમાંથી ર
હોયો ક્ષયોપશમ હોય, તેવા યથાગતિ ગીતાર્થ તરફ એ
આવીને તેઓ જ જે ચક્રતા કરે ચઢીઆતામા ચઢી
બોધ ધરાવતા હોય, તેજ બોલ-ગીતાર્થપણુ —એક આધ
છે તેના પુરુષની નિશ્રાજ એ આધારરૂપ બને છે
એકેય ઉપાય નથી પરંતુ, ગીતાર્થ પુરુષનો પણ મેળાપ
જ મુકેન છે, કોઈક ભાગ્યવાનને જ થાય છે ૫

“કાળ-વર્ધિ લાહી પથ નિહાળશું” છે

એ આગા અવલભ

એ જન હવે રે જિનહા ! બાણુને રે

આનંદ મન મત-અભ

પંથડો

હોતી, એટલે કેવળજ્ઞાની ભગવતના અભાવમા સ્વકાળના વર્તમાન ગીતાર્થોના પરિચય પણ થતો નથી હોતો ત્યાસુધી માત્ર પોતાની આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસાના બળે જ તે આત્મા છુવતો રહે છે, આનંદમા-સાવનામા ટકી રહે છે શુદ્ધ પાંક્ત ૫૮ અળલગ્નિ ગીનાર્થનો યોગ મળે તો પથ મળી શકે છે પરંતુ પથ મળવો પણ સાવ સહેલો નથી કાળ લગ્નિ પાત્રી ન હોય ત્યાસુધી પુનઃ પરપરા, શાસ્ત્રાભ્યાસ, તર્કવાદ, ઉપદેશકનો ઉપદેશ અને કેવળજ્ઞાનનો ઉપદેશ વિગેરે પણ માર્ગ મેળવવામા જોઇએ તેવા સહાયક થઇ શકતા નથી

વાસના શબ્દનો અર્થ ક્ષયોપશમ થાય છે ૧ અવિ રચુતિ ૨ વાસના ૩ રુમ્ભૃતિ-એ ત્રણ ધારણાના લેહ છે ત્યા વાસના શબ્દનો ક્ષયોપશમ અર્થ કરેલો છે

કેવળ જ્ઞાનીઓના અભાવમા ગીતાર્થ પુરુષો ૪ માર્ગ મેળવી આપવામા આધાર રૂપ અને છે કેમકે-સર્વજ્ઞ તીર્થંકર મુનિની પરપરામા શુરુક્રમે વ્યાખ્યા આવતા શુરુકુળ વાસમા, આર્યદેશ આર્યમન અને ઉત્તમ કુળજાતિમા સ્વ કાચારી અને વિશિષ્ટ જ્ઞાનશક્તિધારી પુરુષો હોય, તે તેમાથી જે વ્યાધને આવે છે અને તેઓમાથી પણ જેઓ ઉચ્ચામા ઉની લાયકાત ધરાવતા હોય છે, તેઓ આચાર્યોદ્ધિ સઘ માન્ય ■ ત્યા ૫૬ ઉપર આવી શકે છે

વળી, એક છુવ કરતા બીજા દોષ છુવમા જ્ઞાન વધારે હોય છે તેના કરતા ત્રીજા દોષમા વધારે હોય છે

એમ ઠેક ગીતાર્થે ગુરુનું જ્ઞાન તે કાળના જગતના બીજા
જીવો કરતા વધારેમા વધારે કટ્યાણુકારક-હિતોપદેશક હોય
છે એ રીતે તરતમ જોગે-તરતમ વાસનાથી વાસિત-બોધ
વાળા ગીતાર્થે ગુરુઓ જ શરણરૂપ હોઈ શકે છે

શાસ્ત્રમા પાંચ પ્રકારની લઙ્ગિ કહી છે-કાળલઙ્ગિ
ભાવલઙ્ગિ કરણ લઙ્ગિ ક્ષાયિકલઙ્ગિ ઉપશમલઙ્ગિ

૩ શ્રી-સંભવ-નાથ-જિન-સ્તવન

આત્મવિકાસની પ્રાથમિક ભૂમિકાઓ

[આનંદવન મતને આધારે જીવતો શુદ્ધપાક્ષિક-સંતપ્તનો
જિજ્ઞાસુ જીવ પહેલી મિત્રાદૃષ્ટિમા આવે છે સાગે તેને પહેલી ભૂમિકા
મળે છે તે સમયે તેનાંમા અમલ અદ્વૈત બને અજ્ઞે પ્રાપ્ત થાય છે
ત્યારપછી તે આજ્ઞા વધે છે આ પ્રકારનો ક્રમ જતાવનાંમા આવે છે]

[રાગ-રામગ્રી “ રાતલડી રમીને કિહાથી આવિયા રે ” એ દેગી]

સંભવ દેવ ! તે ધુર સેવો મવે, રે

લહી પ્રભુ-સેવન ભેદ

સેવન-કાગણુ પહેલી ભૂમિકા રે

અ-ભાય અ દ્વેષ અ ખેદ. સંભવ ૧

[સંભવદેવ-૧ સંભવનાથ ભગવાન, ૨ સંભવથી
ગણાતા દેવ ધુગ-પહેલવહેલા, પ્રથમ સર્વે-૧ સર્વે-બધા,
૨ સર્વને, બધાને લહી-બહી પ્રભુ-સેવન ભેદ-પ્રભુની

સેવા કરવાના ભેદો-ચડતા ઉતરતા પ્રકારો એવન કાગણુ-
સેવા કરવા માટેના કારણરૂપ ભૂમિકા-પીઠિકા, પાયો
અ ભય-નિર્ભયતા અ દ્વેષ-અધિ, પ્રેમ અ ખેદ-થાક કે
કટાણા વિના]

સભવથી પણ જે જે હોય, તે સર્વની-અથવા સભવ-
નાથ પ્રભુની સેવા કરવાના ચડતા ઉતરતા કમના ભેદ જણીને
તમે સર્વે પહેલા તો તેની સેવા કરો.

સેવા કરવા માટેના કારણરૂપ પહેલા પાયામા અભય
અદ્વેષ અને અખેદ એ ત્રણ ગુણ તો ખામ જોઈએ ૧

સભવ માત્રથી દેર હોય તે સર્વની સેવા જતાવીને મોરથી
સભવનાથ નામની પણ સાર્થકતા કરી જતારી છે

ભયઃ અચળતા હો જે પરિણામની રે

દ્વેષ અરોચક-ભાવ

ખેદ પ્રવૃત્તિ હો કરતા થાકીએ રે

દોષ અ ખોધ લખાવ સભવ૦ ૨

[અ ચળતા-અસ્થિરતા, પરિણામ-મનના આત્માના
સારા ભાવ આરોચક-ભાવ-અપ્રીતિ, અણગમે
પ્રવૃત્તિ-ક્રિયા, કામ, પ્રયત્ન, થાકીએ-કટાણીએ
અ ખોધ-અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, લખાવ-જણાવ્યા ધ્યાનમાં લેયો]

૧ ભય એટલે મનના આત્માના સારા ભાવમા અસ્થિ-
રતા ૨ દ્વેષ એટલે ધમ ઉપર અરોચક ભાવ-અણગમે ૩

ખેદ એટલે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કરતા કટાગો અને ચા. લાગે ૪
દોષ એટલે અજ્ઞાનતા-મિથ્યાત્વ આ ચાર સજ્જોના ચાર
અર્થ સમજો ચાનમા લ્યો.

ભૂમિકા રૂપ અભય પ્રાથમિક અદ્વેષ અખેદ પ્રાપ્ત થવા
જોઈએ અને પછી દોષનો મિથ્યાત્વનો નાશ થયો
જોઈએ, અથવા પ્રયત્નના ચાર દષ્ટિ સુવીમા અનુક્રમે ભય દ્વેષ
ખેદ અને દોષ એ ચાર દોષ જવા જોઈએ, ત્યાગપત્રીજ
મિથ્યાત્વ જય સારે સમ્યગ્ત્વ થાય ૨

ચરમાર્ત હો ચરમ-કર્તો તયા રે,

ભવ-પરિણતિ-પરિપાક,

દોષ દલે, વક્ષી દષ્ટિ ખુલે ભલી રે,

પ્રાપ્તિ પ્રવચન-વાડ

સભવ ૩

[ચરમાવર્ત-છેલ્લુ પુણ્યવ પરાવર્તન. ચરમ-કર્ણ
છેલ્લુ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કે જેના પડી અપૂર્વકરણ થાયજ
તે ભવ-પરિણતિ-પરિપાક-તથા ભવ્યત્વનું પાકી જવું
દલે-નાશ પામે દષ્ટિ-આધ્યાત્મિક વૃત્તિ ખુલે-પ્રગટ
થાય ભલી-સારી ભલી દષ્ટિ-સ્થિરાદષ્ટિ, સમ્યગ્દર્શન
પ્રાપ્તિ-મળતુ તે પ્રવચન વાડ-જિનવાણી)

૪ ત્રણ ભૂમિકા પ્રાપ્ત થયા પછી છેલ્લા પુણ્યવ પરાવર્તનમાં
વધુમા વધુ અર્ધુ પુણ્યવ પરાવર્તન પાકી રહે ત્યારે, છેલ્લામા
છેલ્લુ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કર્યા પછી, અને ભવસ્થિતિ પાકી

દોષ ત્યારે, દોષ-મિયાલ-અજ્ઞાન ટળે છે સ્થિતિ નામની
પાપમી ભવી-સમ્યક્ દ્રષ્ટિ-સમ્યક્ચિન્તન-પ્રગટ થાય છે, અને
ત્યાર પછી, ૫ જિન પ્રત્યક્ષની વાણી સામગ્રવાની મળે છે
જિન પ્રત્યક્ષ-જિનજ્ઞાણી અતિશ્રદ્ધા અને ઉમંગ પૂર્વક ત્યારે
મળાય છે ૩

પરિચય પાતક-પાતક-સાધુ શુ કે,

અ-કુશલ-અપચય ચેત

અન્ય અધ્યાત્મ શ્રવણ-મનન કરી રે,

પરિશીલન નય-હેત

મ ભવ. ૪

[પરિચય-સખ, યોગ પાતક-પાતક-સાધુ શુ-
પાપનો નાશ કરનાર સાધુ ગુરુ મહારાજની સાથે
અ-કુશલ-પાપ અપચય-ઘટારો, નાશ ચેત-ચેતનામા,
આત્મામા અન્ય-શામ અધ્યાત્મ-આધ્યાત્મિક વિશ્વાસ
કરાવે તેવી આધ્યાત્મિક વિજ્ઞાનના, ધર્મના, ધાર્મિક બોધના
ઠાવણુ-સામગ્રી તે મનન-ચિંતન, વિચારણા, પરિ-
શીલન-ઉત્તુ મનન નય-નયવાદની અપેક્ષાએ હેત-હેતુ
વાદ નય હેત-નયવાદની અપેક્ષાએ હેતુવાદની મદદથી]

એટલું જ નહીં, પણ પછી આગળ વધતા, ૬ પાપનો
નાશ કરનાર મહાયુગ-સાધુ મહારાજનો પરિચય-પ્રયોગ-
મેળાપ પ્રાપ્ત કરાય છે ૭ પાપાનુષંગિ અકુશલકર્મો આત્મા-
માથી ઘટવા લાગે છે ૮ આ યાત્મિક અન્યતુ શ્રવણ, મનન,
તથા ૯ નયનામની અપેક્ષાએ હેતુવાદની મદદથી પરિશીલન-

નિર્નિયામન—ચિતન પણ તે જીન કરે છે આ રીતે કમિક
આ યાત્મિક વિકાસ થાય છે ૪

“કારણજોગે હો કારજ નીપજે છે”

એમા કોઈ ન વાદ

પણ, “કારણ-વિણ કારજ માગિયે છે”

એ નિજ-મત-ઉન્માદ, સભવ પ

[કારણ જોગે-કારણને લીધે વાદ-વિવાદ, વાધો
કારણ વિણ-વગર કારણે સાધિયે-સધાય, સફળ થાય
નિજ મત ઉન્માદ-પોતાના મનની ગાઢાઈ-ચેલછા]

આત્માના વિદ્યમાની આમ પૂર્વ પૂર્વીની ભૂમિકા
કારણરૂપે બનીને પત્રી પત્રીની આત્માની ઉચ્ચ ભૂમિકારૂપી
કાયને ઉત્પન્ન કરે જાય છે આ રીતે કારણને જોગે કારજ
નિપજવાનું માનનામા તો કોરનેય યોગ પણ જાતનો
વિના—નાધો—દોનો નથી પણ, જે લોકો કારણ વિના કાર્ય
સાધનાની વાત કરના જેવી પોતાના ધર્મમાર્ગની વ્યવસ્થા
બનાવે છે, તે એક જાતનો પોતાના મતનો આગ્રહરૂપ
ઉન્માદ જ ચમજાવો—ચેલછા જ સમજાવી તેને ધર્મમાર્ગની
તારિન સુવ્યવસ્થા ગણી રાજાય નહીં પ

મુગ્ધ “મુગમ” કહી સંવત આદે રે,

સેવત અગમ અનૂપ,

- દેજો કદાચિત્ત મેવક-યાચના રે,

આનંદ-ન-રમણ !

મભવ

[સુગંધ-લોળા, અણસમનુ સુગમ-ચરણ, સહેલી આદરે-કરે અગમ-અગમ્ય, ગૂઢ રહસ્યોવાળી, ન સમજાય તેવી, ગલીર અનુપ-અનુપમ, સુદર કદાચિત્-કેાઇક દિવસ આનંદ ઘનરસ રૂપ !-હે આનંદથી ભરેલા રસ રૂપ ! જિનેશ્વર દેવ !

લોળા અણુમનુ માપુસો “પ્રભુની મેના કરવી તે તો તદન સહેલી છે” એમ માનીને તે કંગા લાગી ગયા હોય છે પણ, પ્રભુની ખરી સેવા તો અગમ્ય-ગૂઢ રહસ્યનાળી અને અનુપમ-સુદર છે નો “હે આનંદથી ભરપૂર રસરૂપ ! જિનેશ્વર દેવ ! આપ આ સેવકની (આપની ખરી સેના જ્ઞાની) યાચના કોઇક દિવસ તો પૂરી કરજો” ૬

ભાવાર્થ — આ સ્તવનમાં આત્માનો વિકાસ કેવા અનુક્રમથી વાય છે ? તેની દુકામાં સૂચના મળે છે, જગતમાં અનાદિ કાળથી અનતકાળ સુધી અનત આત્માઓ વિદ્યમાન હોય છે તેમાં કોઇ કાળે એમનો એ ઘટાડો થતો નથી કે વધારો થતો નથી, અનત પુણ્ય પરાવર્તન ભૂતકાળમાં આઠમાં શ્રી ચંદ્રમણ નામિના સ્તવનમાં બતાવ્યા પ્રમાણે સૂક્ષ્મનિર્ગોળ વિગેરેમાં પસાર કરીને જે આત્મા મોક્ષમાં જવાનો હોય, તે હવ જ્યારે પોતાના છેલ્લા પુણ્ય પરાવર્તનમાં આવે, ત્યારે તેને ધર્મ અને ધર્મના અગો તરફ પ્રીતિ થવા લાગે છે, તે સમયથી તે ગુરૂલપાક્ષિક હવ કહેવાય છે અરધુ પુણ્ય પરાવર્તન સંસાર બાકી રહે ત્યારે તેને સમક્ષિત-સમ્યગ્દર્શન-જાતી-સ્થિરા નામની ઉત્તમ પાવમી દષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય છે

પરંતુ સભ્ય જીવને છેલ્લા એટલે ચરમ પુરુષ
 રાવર્તનમા પ્રવેશતા જ શરૂઆતમા પહેલી મિત્રાદૃષ્ટિમા
 મક્ષય-અદ્વેષ અને અખેદ પ્રાપ્ત થાય છે તે જીવનનું
 આદિધામિંક પણ કહેવાય છે તે સ્થિતિના
 જીવમાના જે જે દેવ શુરુ અને ધર્મ, ગણાતા હોય
 સર્વ પ્રકારમાથી જેની તરફ જેના મનનું આકર્ષણ થાય,
 તેની તે જીવ ઉપામના કરવા લાગે છે, અને તે જીવને
 માટે કાળાતરે પત્રી પ્રાથમિક ભૂમિકામા એ ઉચિત પણ
 એમ કરતા કરતા તેનું મન જ પરીક્ષા કરીને શુદ્ધ દેવ,
 શુદ્ધ શુરુ, અને શુદ્ધ ધર્મની સેવા કરવા તરફ દોરાય છે
 આથી તેનું મન એ સિવાયના બીજા મર્વ પ્રમારના દેવ,
 શુરુ, ધર્મ તરફ વળતું નથી જો કદાચ કોઈનું વળે તો તેના
 સમ્યગ્દર્શનમા એટલો દોષ ગણાય છે આવા દોષો ટાળીને
 સમ્યગ્ દર્શનનું રક્ષણ કરવાનું હોય છે

સમક્રિત પામતા પહેલા આદિ-ધામિંક અપુન-
 ઈ ધર્મ અને માર્ગાનુમાર્ગી પણ અનુક્રમે બને છે
 આદિ-ધામિક જીવ આગેસ જીવની ન્યાયથી સર્વ
 પ્રકારના ગણાતા દેવ શુરુ ધર્મમાથી કોઈપણની સેવા કરે
 તો તેને માટે તે શુભરૂપ થાય છે

ચારી સજનની ન્યાયની ત્યા

એક સાક્ષાત્તીએ કોઈ યોગીએ નસ કરવા આપેલી ભુગી પોતાના
 પતિને ખવડાવી પતિ બળ થઈ ગયો અને પત્નીને પગરસ પડ્યો
 બાઈ મનમા ધબી દુ ખી થઈ પરંતુ પતિને ફરીથી પુરુષ મનાવું
 વાનો ઉપાય - જીવણની નટાની

એ વખત તે બાઇ પોતાના જગ રૂપી પતિને એ વડ નીચે
 બસાવતી હતી તેવામાં ત્યાંથી આકાશ માટે એ નિરાશ યુગન
 પસાર થતું હતું નિરાશગીએ બાઈનું કુખ હૃદય બગદમાંથી
 પુરુષ ચાનો ઉપાળ પોતાના પતિને પૂછ્યો નિધારે જલા પુ કે
 * આ વડ નીચે સજીવની છુટી છે તે મળના ખાવામાં આવે
 તો તે તગ પુરુષ થઈ જાય એવું મનેનાં મહેતા પ્રિમાન આમ
 આ પુ મધુ

બાઈએ નિયામ કર્યો -- સજીવની તો અગી છે પણ
 તો જોગબની નથી તો વડ નીચેનું તમામ પ્રમાણુ ધાસ કાપીને
 બાઈને નાખ્યું તેણે તેમ કર્યું તે ચારી-વાર-ધામ સાથે સજીવ
 નિની બુદ્ધી પણ તેને નાંચવામાં આવી તે ખાવાથી તે બગ
 પાછો કુદ્ય થઈ ગયો

અનાદિકાળથી દેવ ગુરુ ધર્મને ન પામેલા આદિ-
 પ્રાથમિક-ધાર્મિક માટે જિનેશ્વરદેવ તથા સર્વ દેવની
 પૂજા શકિત કરવામાં હોય નથી આમ કરતા કરતા તેને
 જિનેશ્વર દેવ રૂપી સજીવની બુદ્ધી હાથ લાગી જાય,
 તેનું કામ થઈ જાય

શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ પ્રાપ્ત થયા પછી સર્વ દેવની
 પૂજા કરવાની નથી હોવી તેવા જીવને આ ચારી સજીવ
 વની ન્યાય લાગુ કરવાનું શ્રી હરિભદ્રમૂર્તીશ્વરજી વિગે
 કોઈ પણ નેતાચાર્યોએ કહેવું નથી આજે કેટલાક સર્વ
 ધર્મ સમન્વયની વિદેશી પ્રચારકોની જોડી ધુનમાં આવીને
 આ ન્યાય લેનો માટે પણ લાગુ કરવાની જોડી રીતે ભલ
 મણ કરે છે તે બરાબર ન્યાયમર નથી

સ્તવનમાં મ ભવતેવ ધુર અને સર્વે એ ત્રા
 શમ્હો બળે અર્ધમાં વાપરેલા જલાય છે

સ ભવદેવ એટલે સભવનાથ પ્રભુ અને સભવધી
જે દેવ હોય તે ધુર એટલે સૌથી પહેલા અને પ્રાથમિક
ધાર્મિક અવસ્થામાં આવે એટલે સભવની સર્વ દેવને
અથવા સભવ જિનેશ્વર દેવને સર્વે લોકો

બચાદિકે ત્રણ શબ્દના અર્થ આપ્યા પછી બીજી
ગાથાના ચોથા પાદમાં, ત્રીજી ગાય મા આવતા હોય શબ્દનો
અર્થ કર્યો છે

અરમકરણુ એટલે છેત્રુ યથામૃત્તિકરણુ લેવું
યથામૃત્તિકરણુ તો જીવ અનતવાર કરે છે, પણ
છેત્રવા યથામૃત્તિકરણુ પછી અપૂર્વકરણુ યાચજ છે
ત્યારપછી અનિવૃત્તિકરણુ થઈને જીવ પહેલ પહેલુ ઉપશમ
સમકિત પામે છે વળી જે જીવની તેવા પ્રકારની બન
ચિત્તિ પામી હોય તેજ જીવ સમ્યક્ત્વ પામે છે

આ રીતે જૈનદર્શનમાં કહેવો આત્મવિકાસનો માર્ગ—
કાર્યકારણ-ભાવના સ્વાભાવિક ક્રમથી પ્રમાણભૂત રીતે
ગતાવવામાં આવેલો છે આવો વ્યવસ્થિત ક્રમ બીજા
દર્શનમાં ભોવામાં આવતો નથી

જૈનધર્મ પાળનારી આય હિન્દુ જાતિઓના કુળમાં
જન્મ પામવા છતાં જેઓને ખરી રીતે યોગ્ય શુદ્ધસ્વાતંત્ર્ય
પ્રાપ્ત થવા રૂપ ખાત્રીપૂર્વક સમકિત શુદ્ધ પ્રાપ્ત થવાનું નક્કી
ન કરી શકાતું હોય, અથવા સમકિત પ્રાપ્ત વધુ ન હોય,
છતાં સર્વ દેવો, સર્વ ગુરુઓ, અને સર્વ ધર્મોની સેવાને
બદલે તેઓની મનોવૃત્તિ શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવાની
ટકી રહેત્યાસુધી તેમને ભાવ નિશ્ચેપે વ્યવહાર સમકિત

કહેવામાં હરકત નથી જણાતી અને ચોથા ગુણરધાનકની પ્રાપ્તિની ખાત્રી હોય તો તેને સામાન્ય રીતે ભાવ નિયેષે નિશ્ચય સમકિત કહી શકાય

તેવીજ રીતે જૈનેતર ધર્મ ખાળતી કુલ-જાતિમાં જન્મેલા કોઈ જીવને પૂર્વજીવના કોઈ સંજોગોને લીધે શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મની સેવાની મનોવૃત્તિ જોવાતી હોય તો, તેને દ્રવ્ય નિયેષે વ્યવહાર સમકિત કહેવામાં હરકત નથી જણાતી, ચોથા ગુણરધાનની પ્રાપ્તિની પૂરો ખાત્રી થઈ શકતી હોય, તો તેને સામાન્ય રીતે દ્રવ્ય નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કહી શકાય આમ સમજાય છે

શ્રી અભિનન્દન-જિન-સ્તવન

સમ્યગ્ દર્શનની પ્રાપ્તિની અતિ દુર્લભતા

[જની દષ્ટિ જ્યારે ખીટી છે, એટલે કે-સમ્યક્દર્શન જીવને થાય છે ત્યારે તેને જૈનદર્શનની અથવા વીતરાગ દેવતા સાચા દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે પરંતુ એ યતા પહેલાની મુશ્કેલીઓ અને તાલાવેલી આ સ્તવનમાર્ગ જાણવા મળે છે]

(રાગ-ધનાત્રી સિધ્ધા બાજ નિહજોરે દીસે નાહનો-એ દેરી)

અભિનન્દન-જિન ! દરિસણ તરસિયે,

દરિમણ દુર્લભ દેવ !

મત-મત-ભેદે રે જો જઈ પૂજિયે,

સહુ થાપે “અહંભવ”

અભિ ૧

[તગસિયે = તલસયુ, ઇચ્છુ દુર્લભ = મુશ્કેલ
થાયે = સાબિત કરે "અહમેવ" = હું જ છું]

હે અભિનન જિનદેવ ! હું આપનું દર્શન તનસુ
છું-ઈચ્છુ છું મને તેની ખૂબ પ્યાસ લાગી છે પરંતુ હે
દેવ ! આપનું દર્શન પ્રાપ્ત થવું, તે અતિ દુર્લભ છે

૧ જુદા જુદા મતવાળાઓ પાસે જઈને આપનું દર્શન
કરવાની વાત પૂછુ છું કે તરત તે સૌ બોલી જાહે-“અમે જ
વીતગગ દેવ ઝીએ” એમ સાબિત કરશે, હવે કંતુ શું ? ૧

આપના દર્શનની તૃષ્ણા રાખુ છું અને તેની પ્રાપ્તિને
મનથી અભિનન્દુ છું એમ બતાવીને શ્લેષથી અભિનન
નામની સાર્થકતા સૂચવી જણાવ છે

સામાન્યે કરી દગ્ગિસણ દોહિત્રું,

નિર્ણય સઠલ વિગેપ;

મદમે રેયો ઝે અધો કેમ કહે,

રવિ-શશિ-ઉપ વિલેપ ? અભિ. ૨

[નિર્ણય = ચોક્કસપણું સઠલ નિર્ણય = સઠગ નિર્ણયો
તો વિશેષે દુર્લભ, રવિ-સૂર્ય, શશિ = ચંદ્ર, વિલેપ = વિશ્લેષ
વિવેક વિભાગ, પૃથક્કરણ.]

૨ મદથી ઘેરાયેલો ને આધળો માણસ સામાન્ય વસ્તુ
ન જોઈ શકે તો પછી તે જુદું જુદું પૃથક્કરણ કેવી
રીતે કરી શકે ? જમ તે વિશ્લેષ પૃથક્કરણ ન કરી શકે,
તેવી રીતે-સામાન્ય રીતે જ્યાં દર્શન દુર્લભ છે, તો પછી

તત્તના સ જ માયા નિણયો તો નિગેર દુર્નિભ દોય તેમા
તો પૂજવુ ન શુ ર-મજા નિણયો તો નિગેરે દોલિયા
દોય ન

હેતુ-વિવાદે હો ચિત્ત ધગી ભેઝમે,

અતિ-દુર્ગમ-નય-વાદ,

આગમ-વાદે હા ગુરુગમ કો નહીં,

એ સખડો વિપવાદ

અભિ. ૮

[હેતુ-વિવાદે=હેતુવાદ-કાય' કારણવાદ અનુમાન
પ્રમાણ દુર્ગમ = મુરકેલીયો સમજાય તેવો, કંઠ્ય,
નયવાદ=સાત નયને લગતી ચર્ચા, આગમવાદે=શાસ્ત્ર
પ્રમાણમા, ગુરુગમ-શુરુનો ઉપદેશ, ગુરુ તરફના માર્ગ
દર્શન, મખડો=બગવાન, વિપવાદ=વિખવાદ, મુરકેલી]

૩ હેતુવા-અનુમાન પ્રમાણમા મન પરોવીને દર્શન
પામના જતા અત્યન્ન કંઠ્ય નયવાદ સમજાનો નથી

૪ આગમનાદથી જ દર્શનનો પતો મેળવવા જતા તેમા
શુરુ તરફના માર્ગ-દર્શનની સપૂર્ણ મદદ મળતી નથી

એમ એના બગવાન વિખવાદો-મુરકેલીઓ-દર્શન પ્રાપ્ત
કરવામા જીલી ડે ૩

ક્ષાપેરન્દેતુ વાવન પદાડયા યદ્યતીત્રિયા ।

કાલે નૈતાવતા પ્રાજ્ઞે કૃતઃ સ્પાષ્ટેષુ નિશ્ચય ॥ ૧ ॥

અર્થ — જો હેતુવાદથી જ બધા અગોચર પદાર્થો
પણ જાણી શકાતા હોત તો આજ સુધીમા વિદ્વાનોએ
દરેક પદાર્થોના સ્વરૂપો નક્કી કરી જ નાખ્યા હોત

વાતિ-હુ ગર આડા અતિ-નસા,

તુજ દગિસણ જગનાથ

ધિદાઈ કંગી મારગ સય,

સે ગુ કોઈ ન સાથ

જેમિ ૧

[ઘાતી=ભયકર, ધિદાઈ=કંગી, સય=સાથ,

આગળ વધુ, સે ગુ=વળાવો]

૫ તેથી હે જગનાથ ! તમારું નામ જાણું છું

પણ અનેક મુશ્કેલીઓડી પી નિઃશ્વસી છું

ભાભા છે

૬ હવે, જો એ દા/પણ મારું નામ જાણું છું

ધિદાઈ કરીને આગળ માર્ગ દા/પણ મારું નામ જાણું છું

કોઈ વળાવો સાથે યતો-હાનો નામ જાણું છું

રીતે આગળ વધી શકું નામ જાણું છું

“દર્શન,” “દર્શન” સ્વરૂપે

તો ગણ-ગોઝ-ગોઝ

જેહને પિપાસા હો અમૃત-પાન

ડિમ ભાજે-વિન

અભિ ૫

૭ “દર્શન” “દર્શન” સ્વરૂપે

પાડતો-ને દિનરાત ક્યાં ને ક્યાં પાડતો

રણવગાડાતુ રોજ છે” એમ ને “અ”

હે કે ભવે તેમ માની લે” એમ પદ કહ્યું

અને એમ કહ્યું

તેથી, હે પ્રભો ! કાઢ રીતે દર્શન પ્રાપ્ત થવા રૂપ
સતોષ થતો નથી, કેમકે, જોને અમૃત પીવાની તગસ લાગી
હોય તેને કાઢ ઝૂનો પ્યાવો પાય નો તેથી તેની તે તરસ
કેમ છીપે ?

એટલે કે મારી દર્શનરૂપી અમૃત પીવાની તીવ્ર ઈચ્છા
છે, ત્યારે સામેથી હપર જણાવેલા નિતોરૂપી ઝૂના પ્યાવા
સામે આવી ખડા છે તેવી મને સતોષ કેમ થાય ? તેથી
મારી વ્યાકુળતામા વધારો થાય છે ૫

તરસ ન આવે હો મરણ-જીવન તણો,
મીઝે જો દરિસણ-ગાજ,

દરિસણ દુર્લભ, મુલભ કૃપા થકી,

આનદ-ધન ! મહારાજ ! અભિ.૦

[તરમ=તૃષ્ણા સીઝે=સિદ્ધ થાય, સદ્ગુણ થાય
દરિસણકાજ=દર્શનરૂપી કામ ધ્યેય મુલભ = સહેલું
આનદ-ધન=આનંદના ભગાર ! મહારાજ !-મોટા રાજ,
પૂજ્ય]

હે પ્રભો ! જો આપનું દર્શન મેળવવાનું મારું કાર્ય-ધ્યેય
સિદ્ધ થાય-સદ્ગુણ થાય, તો મરણ અને જીવનની તરસ મ
જાય ને ફરી ફરી જીલી ન થાય-સસારમા ભગવાનું અદ્વ
જાય, મોક્ષ મળી જાય, દુકમા જન્મમરણના ટેરા ટળી જા
તો હે ! આનંદ ધન-આત્માના આનંદથી ભરપૂર-મહારાજ ! જોકે આપનું દર્શન દુર્લભ છે, પણ જો આપની કૃ

ધાય, તો તે ધણુ સરળ-સુલભ છે, તે પ્રાપ્ત થવામા કશીયે મુશ્કેલી નડે તેમ નથી માટે આપ એ કૃપા કરો ૫

સાત્તાથ' - દર્શન ચળદના સામાન્ય રીતે છ અર્થ જોવામા આવે છે, ૧ આખથી જોવું ૨ વસ્તુમાં રહેલા સામાન્ય ધર્મ જાણવાની સામાન્ય જ્ઞાન શક્તિ-નિરાકાર ૪ પ્રકારનો ઉપયોગ, ૩ સમ્યક્ દર્શન-વિધના પાંચોતુ વિવેકપૂર્વકનું યથાર્થ જ્ઞાન, ૪ મત-પથ, વિશ્વનિરૂપણની દૃષ્ટિ, જેમકે-વેદાતદર્શન-જૈનદર્શન ૫ પ્રભુને કે પ્રભુની પ્રતિમાને નિહાળવાને પણ “દર્શન કર્યા”નું કહેવાય છે ૬ પ્રભુને જરાજગ સમજવા

તેમાથી અહી ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, અને છઠો એ એ ચારેય અર્થ સંભવે છે કવિએ આર્થિક શ્લેષથી એ ચોનેલા હોય, તેમ જોઈ શકાય છે,

“સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત થવું કેટલું મુશ્કેલ છે ?”
તેથી આ રીતે, બોધિ દુર્લભ ભાવના અ' સ્તવનમા બતાવેલી છે

આગમવાદ ચળદનો અર્થ અહી જૈન આગમ નાંદી કરતા, કોઈ પણ શાસ્ત્ર-ચળદ પ્રમાણ-એવો અર્થ લેવો એજ પ્રમાણે અનુમાન પ્રમાણ રૂપ હેતુવાદમા પણ અનેક નયો-અનેક દૃષ્ટિ બિન્દુઓથી વિચારણા કરતા સ્વાભાવિક રીતેજ તત્ત્વ વિચારમા અનેક દૃષ્ટિઓ ઉભી થાય છે એટલે દુર્નયમાથી છટીને નયવાદનોયે પારપામ્યા વિના દેવળ હેતુવાદથી જરાજગ દર્શન થવું મુશ્કેલ બને છે

૫ શ્રી સુમતિનાથ-જિન-સ્તવન

આત્મ સમર્પણનું ગ્વડપ* ત્રણ પ્રકારના આત્મા:

બહિરાત્મા અતરાત્મા પરમાત્મા

(પહેલા સ્તરનમાં કપટ-રહિત થઈ આત્મ-સમર્પણને મોક્ષની નિશાની માની છે આત્મ-સમર્પણ એટલે શું? અને તે કેમ કરવું? તે આ સ્તરના અમળાવેન છે)

[રામ વસત કેસરો]

સુમતિ-ચરણ કન્ઝ આત્મ અરપણા
દરપણ જિમ અ વિકાર-સુ જાની !

મતિ-તરપણ બહુ-સન્મત બાણિય*
પરિસરપણ મુ વિચાર મુ-જ્ઞાની ! સુ૦ ૧

[સુમતિ-ચરણ=સુમતિનાથ પ્રભુના પગ કન્ઝ=કમળ
આત્મ-અરપણા=આત્મ સમર્પણ, આત્મા સોપી દેવો
તે. દરપણ=આરીસો, અ-વિકાર=નિર્દોષ, સાદ્ મતિ-તર
પણ=બુદ્ધિને સતોપદાવક, બહુ-સન્મત=પણાને માન્ય
પરિસરપણ=શુભ પ્રયાણ મુ-વિચાર=સદ્વિચારમા.]

શ્રી સુમતિનાથ પ્રભુના સાદ્ આરીસા જવા નિર્દોષ
ચરણ રૂપી કમળમા આત્માનુ સમર્પણ કરવું, તેવાત "બુદ્ધિને
સતોપજનક-આનંદ આપનાર છે બહુ શિષ્ટોને તે માન્ય
છે અને તે સદ્વિચારમા પરિસરપણ એટલે પ્રવેશરૂપ છે"
એમ બાણુ ૧

બ્રમહી મતિનો દોષ દાગવાથી સુ-મતિ સ જુદી પ્રાપ્ત થાય છે એમ બતાવીને અવધી મુમુક્ષુનામની સાર્થકતા બતાવી છે.

ત્રિ વિધ મકલ-તનુ-પર ગત આતમા,
બહિરા ડડતમ ધુરિ ભેદ મુ જાની !
બીજો અ તર આતમ. તીસરો
પરમાતમ અ-વિચ્છેદ મુજાની ! મુ૦ ૨

[ત્રિ-વિધ=ત્રણ પ્રકારે, સકલ=બધા, તનુ-ધર=શરીરધારી, ગત=રહેલા, આતમા=આત્માઓ બહિરા ડડતમ=બાહ્ય આત્મા બહિરાત્મા ધુરિ=પહેલો અ તર=અદરનો, પરમા ડડતમ=મહા-આત્મા, એક આત્મા, પરમાત્મા અ-વિચ્છેદ=અખડ, નિત્ય અ-વિનાશી]

સર્વ શરીરધારી જીવોમાં રહેલા આત્માઓ ત્રણ પ્રકારના હોય છે—૧ પહેલો ભેદ-બહિરાત્મા ૨ બીજો ભેદ-અ તરાત્મા, ૩ ત્રીજો ભેદ-અખડ અવિનાશી પરમાત્મા ૨

આતમ બુદ્ધે કાયાડડદિક અગ્નો,
બહિરા ડડતમ અ ૩૫ મુ જાની !
કાયા ડડદિકનો હો માખી-વર-રહેલો,
અ તર-આતમ ૩૫ મુજાની ! મુ૦ ૩

[આતમ-બુદ્ધે=આત્માની બુદ્ધિથી, “ચોતે છે” અને “ચોતાના છે” એ બુદ્ધિથી કાયા-ડડદિક=શરીર વિગેરેને અગ્નો=જાણીએ, જણ્યો અથ ૩૫=પાપ૩૫, દોષોથી

અનુપૂર સાખી-ધર=સાક્ષિ રૂપે, તટસ્થ અતર-આ
તમ-ઉપ=અતર આત્માનું સ્વરૂપ]

શરીર વિગેરે આત્માની બુદ્ધિથી “તે પોતે જ છે, કે
તે સર્વે પોતાના જ છે” એમ મનાય છે, ત્યાં સુધી તે
પાપરૂપ આત્મા-અજ્ઞાનરૂપ બહિરાત્મા છે

પરંતુ, “શરીર વિગેરેમાં તટસ્થ-સાક્ષિરૂપે આત્મા
બુદ્ધિ જ રહે છે” એમ મનાવવા લાગે, ત્યારે તે અતરા-
ત્માનું સ્વરૂપ છે આત્મા જ ત્યારે અતરાત્મા બને છે ૩

જ્ઞાના ડડન દે હો પુરણ પાવનો

વર્જિત-સકલ ઉપાધિ મુ જ્ઞાની !

અતીન્દ્રિય ગુણ ગણ મણિ આગર

એમ પરમા ડડતમ સાધ મુ જ્ઞાની ! મુ ૦૪

[જ્ઞાના-ડડન દે=જ્ઞાનમય જ્ઞાનદૃષ્ટી પુરણ=પૂર્ણ ભરેલો.
પાવનો=પવિત્ર અતીન્દ્રિય=ઇન્દ્રિયોથી ન સમભય તેવો,
માત્ર સ્વસંવેદ ગુણ-ગણ-મણિ-આગર=ગુણોના સમૂહ-
રૂપી મણિઓ-રત્નોની ખાણ સમાન આગર=આકર, ખાણ
સાધ=સાધો, સમજો, જાણો]

જ્ઞાનમય જ્ઞાનદૃષ્ટી પરિપૂર્ણ ભરેલો પવિત્ર સર્વ ઉપા-
ધિઓથી રહિત ઈન્દ્રિયોને અગોચર ગુણોના સમૂહરૂપી
રત્નોની ખાણ સમાન પરમાત્માને સાધો-મનને-જાણો
અથવા પ્રાપ્ત કરો ૪

બહિઃગ ડડતમ તઁ, અતર-આતમા-

રૂપ થઈ ત્થિર-ભાવઃ મુજ્જાની !

પગમા ડડતમનુ હો આતમ બાવનુ

આતમ અર્પણ દાવ મુજ્જાની ! મુ. ૫

[ત્રિથગ-ભાવ=એકાગ્રતા, ધ્યન્ય ત્થિર ભાવે
દાવ=ખેલ, કુક્ષિત, રીત.]

બહિરાત્મ ભાવનો ત્યાગ કરી બિ તાવે-એકાગ્રતાએ
-અતરાત્મ-સ્વરૂપમાં નિષ્ઠ થઈને પોતાના આત્માને પરમાત્મ
સ્વરૂપે વિચારવો, તે જ આત્મ-અર્પણનો દાવ-કુક્ષિત-
સાચી રીત-છે

જેન દષ્ટિએ આ જ પગમાત્મ સંમર્પણ છે પોતાના જ
આત્માને પરમાત્મા રૂપ બનાવવો તેજ આ જ સંમર્પણ છે પ
દૈદિક શાસ્ત્રકારોની પ્રસિદ્ધ ભગવત્-ગીતામાં પણ એવો
ધ્વનિ છે -

જિતા ડડત્મન પ્રજ્ઞાતસ્ય પરમા ડડત્મા સમાદિતઃ ।

દીતોષ્ણ સુખ-કુલેષુ તસ માન-અપમાનયો ॥ ૬ ૭ ॥

“ હીમાં કે ગત્રીમાં, સુખમાં કે દુઃખમાં, માન-સ-માનમાં કે
અપમાનમાં, સવમી બને શાન અત્યંતે પગ-આત્મા-પરમાત્મા-
સમાદિત હોય છે સ્થિત-સાત્ત્વ-અજ્ઞાનને કે છે ” ૬ અ. ૭ શ્લોક

આતમ અર્પણનુ વિચારતા

ભરમ ટળે મતિ મેઝ મુજ્જાની !

પરમ-પદારથ-સંપત્તિ સ પળે.

આનંદ-દન-રસ-પોષ. સુ જ્ઞાની ! સુ ૦ ૬

[વસ્તુ=રહસ્ય ભરમ=બ્રમ, અજ્ઞાન.મતિ-દોષ=શુદ્ધિની ખામી પરમ-પદારથ-સંપત્તિ=આત્મારૂપી ઉત્તમ પદાર્થમા વિકાસરૂપી સંપત્તિ-મોક્ષ સંપળે=પ્રાપ્ત થાય. આનંદ-દન-રસ-પોષ=આનંદથી ભરપૂર રસનુ પોષણ કરનાર]

આત્મ-સમર્પણના રહસ્યનો વિચાર કરતા, બ્રમણી રૂપી શુદ્ધિનો દોષ નાશ પામે છે, પરપરાએ કેનજ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે અને આનંદથી ભરપૂર રસનુ પોષણકરનાર પરમ પદાર્થ રૂપી સંપત્તિ-મોક્ષ-પ્રાપ્ત પામે છે ૬

બાવાર્થ — જારીસા જેવા સ્વચ્છ અને નિર્દોષ પરમાત્માના ચરણુજ એટલે ચરણુકમળમા આત્મા પ્રથમ અર્પવો ત્યાર પછી પોતાના અહિરાત્મ ભાવને છોડીને પોતાનો અતરાત્મ ભાવ પ્રાપ્ત કરવો અને તેમ કરીને પછી પોતાના જ પરમાત્મ સ્વરૂપને પોતાનો અતરાત્મા સમર્પણ કરવો, તે આત્મસમર્પણ છે આત્મસમર્પણની આ વાત ઘોઈપણની શુદ્ધિને સંતોષીને તૃપ્ત કરી દે તેવી છે, તેમજ તેની સામે કોઈનો ય વિચવાદ આવી શકતો નથી-બદ્ધે ઘણા શિષ્ટ પુરુષો તેમા સમ્મત છે કોઈનોય પ્રાય તેમા સાચો મતલો જિલો રહે તો નથી જ, એ કામ સદ્વિચારમા પરિસર્પણ એટલે પ્રવેશ-પ્રગતિ-આગળ ધપવા રૂપ જ છે

ત્રણ પ્રકારના આત્માનું દુઃખમાં સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે પરંતુ, તે સમજવાની જરૂર શા માટે છે ? તે તો વળી, બહુજ સુદર રીતે સમજાવ્યું છે “ત્રણ પ્રકારના આત્માનું જ્ઞાન પરમાત્મ-સમર્પણ માટે કરવું જરૂરી છે” એમ સમજાવ્યું છે “હું” અને “મારા”ની મમતાથી જ્યાં સુધી આત્મા ઘેરાયેલો હોય છે, ત્યાં સુધી તે જીવ આત્મા ખરો, પણ તે બહિરા ડડાત્મા ગણાય છે જ્યારે આત્મા શાત, સધમી અને ત્યાગી બને છે, ત્યારે તે અતરા ડડાત્મા બને છે અને જ્યારે તે પૂર્ણ યોગી થઈને પોતાના આત્મામાં જ હીન થઈ જાય છે અને તેના સઘળા ગુણો પ્રકાશી જોડે છે, ત્યારે તેજ આત્મા અદાર દોષ રહિત પરમા ડડાત્મા બની જાય ॥ અદાર દોષ શ્રી મહીનાથ સગનાનના સ્તવનમાં આગળ બતાવેલા છે

જ્યાં સુધી આત્મા બહિરાત્મ ભાવથી ઘેરાયેલો હોય છે, ત્યાં સુધી તેને આગળ વધવા માટે નિર્દોષ વીતરાગ પ્રભુનું આલ્લબન લેવું જ પડે છે અને જ્યારે પોતે જ અતરાત્મભાવમાં રિધર થઈને પોતે જ પરમાત્મા બનવા માડે છે, ત્યારે એ આલ્લબનની બહુ જરૂર પડતી નથી આ રીતે પ્રથમ વીતરાગદેવને આત્મસમર્પણ કરવાથી છેવટે પોતે પોતાને જ સમર્પિત થાય છે—પોતે જ વીતરાગ—પરમાત્મારૂપ બને છે આમ આત્મ-અર્પણનું સુદર રહસ્ય સમજવાથી એ વિષેનું અજ્ઞાન, આ સ્તવનથી દૂર થાય છે

૬ શ્રી પદ્મ-પ્રભ-જિન-સ્તવન

બહિરાત્મા અને પગ્માત્મા વચ્ચેના અતરનું કારણ

[એકજ આત્મા પ્રથમ બહિરાત્મરૂપ છતાં, પોતે જ અતરાત્મારૂપ થઈને, છેવટે પરમાત્મા બને છે આમ એકજ આત્માની ત્રણ અવસ્થા થવાનું સાચું કારણ બતાવવામાં આવેલ છે]

[શાગ-માઝ-સિધુડા ચ નિસાસદગા હેજે માગ કથને 'એકગી]

પદ્મ-પ્રભ ! જિન ! તુજ મુજ આત્મ રે !

કિમ ભાજે ભગવત ! ?

કર્મ-વિપાકે કારણ બોલને, રે

કોઈ કહે મતિમત પદ્મ ૦ ૧

આત્મ=અતર, ભાજે=ભાગે કર્મ-વિપાકે=કર્મના ફળ ઉપરથી મતિમત=બુદ્ધિશાળી પુરુષ] ।

હે પદ્મપ્રભ ! જિનેશ્વરેવ ! મારી અને આપની વચ્ચે જે આત્મ છે-જે ટેકુ છે તે હે ભગવત ! કેમ કરીને ભાગે ? તે આત્માનું કારણ બતાવે છે-બુદ્ધિમાન કેટલાક પુરુષો અન્યથા-અતિગ્રંથી કારણોની તપાસ કરીને એ આત્મ કર્મના વિપાકથી પડ્યું છે " એમ કહે છે ૧

૧ મારામાંથી કર્મરૂપી ગ્રેહ જવાથી, મારી અને આપની વચ્ચેનું અતર લાગી જશે ત્યારે હું આપના જેવો-પદ્મની કમળની પ્રભા જેવો, સ્વચ્છ-નિર્દોષ થઈશ

૨. જ્યારે જીવરૂપી સરોવર ભગ્નૂર આનંદરસથી છલોછલ ભરાયું હશે, ત્યારે તેમા પત્રની પ્રભા જેવો મારો આત્મા આપના જેવો યદને મ્હાવતો હશે, આમ બતાવીને શ્લેષથી પદ્મપ્રભ નામની સાર્થકતા ચૂચવી જણાવ છે

પયઃ-કિં-અણુભાગ-પ્રદેશથી, રે

મૂળ ઉત્તર બહુ-બેદ

વાતી અ યાતી હો બધોદય ઉદીરણા રે

સત્તા કર્મ-વિચ્છેદ પદ્મ ૦ ૨

[પયઃ=પ્રકૃતિ કિં=સ્થિતિ આણુભાગ=રસ મૂલ=મુખ્ય ઉત્તર=પેટા યાતી=મૂળ ગુણો ઠાકનાર અયાતી=અદ્ય યાતી, ઉત્તર ગુણો ઠાકનાર બધ=નવા કર્મોને જૂના કર્મો સાથે મેળવી આત્મ પ્રદેશો સાથે મિશ્રિત કરવા તે ઉદય=કર્મનું ફળ લોગવતું તે ઉદીરણા-કર્મોને ઉદયમા આવવાનો વખત આવી પહોંચતા પહેલાજ પરાણે ઉદયમા લાવવા, તે સત્તા=કર્મ બધાયાં પડીથી તે ઉદયમા આવી જાય, ત્યાં સુધીની-પોતાના કર્મસ્વરૂપમા કર્મની વિદ્યમાનતા કર્મ-વિચ્છેદ=કર્મના બધે-ઉદય-ઉદીરણા અને સત્તાનો અભાવ]

પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અણુભાગ-રસ અને પ્રદેશથી તથા આઠ મૂળ ભેદ તથા ઘણા ઉત્તર ભેદોથી કર્મના ભેદ વણા છે યાતી અયાતી એવા બે ભેદ છે કર્મના બધ ઉદય ઉદીરણા સત્તા હોય છે અને વિચ્છેદ એટલે ગુણસ્થાનજના કર્મે ચડતા ચડતા

બધનો વિચ્છેદ, ઉચનો વિચ્છેદ, ઉદીરણનો વિચ્છેદ અને
સત્તાનો વિચ્છેદ થાય છે ૨

કનકોપસવત પયડી-પુરુષપતણી રે

જેડી અનાડડદિ-સ્વભાવ.

અન્ય-અ જોગી જિહા લગે આતમા ૨

“ સસારી ” કહેવાય પદ્ય ૦ ૩

[કનક=સોનું ઉપલ્લ=પત્થર પયડી=પ્રતિ, માથા
કર્મ, પુરુષ=આત્મા જેડી=જોડ, જોડણ, યુગલ અથવા
જોડાયેલ=જોડમેકમા શુદ્ધાયેલ અના ડડદિ=આદિ વગરના
સ્વ-ભાવ=સ્વભાવે કરીને]

પ્રકૃતિ અને પુરુષ એ બેની જોડી સ્વભાવે કરીને
અનાદિકાળથી મોના અને પત્થરની માફક મિશ્રિત રહેલ
છે આ રીતે જ્યાં મુવી પુરુષ એટલે આત્મા કર્મ રૂપ
ખીજ પદાર્થની સાથે સંયોગ ધરાવે છે, ત્યાં સુધી, તે
“ સસારી ” કહેવાય છે અને જ્યારે એ કર્મના સંજો-
ગથી મુક્ત થાય છે, ત્યારે તે જ આત્મા “ મુક્ત ”
કહેવાય છે ૩

ઠારણ-જોગે હો બાધે બધને રે

કાગણ મુગતિ મૃકાય

‘આશ્રવ’ ‘સવર’ નામ અનુક્રમે, રે,

હૈય ઉપાદેય સુણાય પદ્ય ૦ ૪

[બંધને=બંધનને, મુક્તિ=મુક્તિ મૂકાય=મુક્ત થાય આશ્રવ=કર્મના બંધનું કારણ સવર=કર્મના બંધને રોકનાર હેય=ત્યાગવા યોગ્ય ઉપાદેય=અકલ્પ કરવા યોગ્ય મુણાય=શાસ્ત્રમા સંભળાય છે]

બંધ થવાના કારણો મળવાના યોગે જ આત્મા કર્મો બાધે છે અને મુક્તિ મળવાના કારણો મળવાથી આત્મા કર્મોથી મુક્ત થાય છે એ બંનેયના કારણોના નામ અનુક્રમે શાસ્ત્રમા 'આશ્રવ' અને 'સવર' સંભળાય છે એ બેમાના અનુક્રમે એક હેય—ત્યાગ કરવા યોગ્ય, અને બીજો ઉપાદેય—આદરવા યોગ્ય છે

૧ કર્મના બંધનું કારણ આશ્રવ છે તે ઠાડવા યોગ્ય છે ૨ કર્મનો નવો બંધ થતો અટકાવનાર સવર છે તે આદરવા યોગ્ય છે આશ્રવ સમાગ્માં રચનાવનાર છે, અને સવર મોક્ષમા લઈ જવામા મદદગાર છે /.

યુગ્જન-કરણે હો અતર તુજ પડ્યો રે

ગુણ-કરણે કરી ભગ

અથ-ઉક્તે કરી પડિત-જન કહ્યો રે

અતઃ-ભંગ-મુ અગ પદ્ય ૦ ૫

[યુગ્જન-કરણે=બોધનારા પ્રયત્ને, ગુણ-કરણ=શુદ્ધના વિકાસરૂપ પ્રયાસથી અથ-પુસ્તકો ઉક્તે=ઉક્તિઓથી, ગાથાઓથી પડિત-જન=વિદ્વાન્ પુરોહિતે અતર-ભગ

મુ અ ગ=આતર ભાગવાના મુદર અગો, અથવા
મુઅ ગ=શ્રુત જ્ઞાનના અગરૂપ મુઅ-અ ગ]

દુઃખમા, માન બહિરા માત્ર તમાગી માયે-પરમાત્મ
ભાવ સાયે-આતર યુગ્મન-કરણે કરીને પડ્યુ છે તેનો
ભગ ગુણ-રૂપે કરીને થા રૂપ છે એટલે ૨-કર્મ માયે
ચોખવાથી-જોડાવાથી-ભારી અને આપની વચ્ચે અતર
પડ્યુ છે, અને માગ આત્મામા ગુણોનો વિજાસ થવાથી
કર્મો દર થતા, તે આતર ભાગી જાય છે આથી હું
આપના જોવા પરમાત્મા બની શકું છું

આમ, આતર ભાગવાના ગુણકરણરૂપ ઉપાયની વાત
મોટા મોટા વિદ્વાન પુરુષોએ મોટા મોટા ઋયોની અનેક
ઉક્તિઓ-ગાથાઓમા ખુબ વર્ણવેલ છે ૨. શ્રુતના આગમો
ના અગરૂપ અદર-અદગના અનેક ભાગાઓથી ભરપૂર
કર્મ અથાદિક અથોમા અનેક ગાથાઓ વડે વર્ણવેલ છે ૫
તુજ-મુજ અતર-અતર ભાજશે ૩

વાજશે મગલ-તૂર

ઉવ-સરોવર અતિશય-વાદશે ૨

આનદ-ધન-રસ-પૂર પદ્ય ૦ ૬

[અતર=અદરનું અતર=આતર ભાજશે=ભાગશે
વાજશે=વાગશે. તૂર=વાળ અતિશય=ખૂબ. વાદશે=વધી
જશે આનદ-ધન-રસ-પૂર=આનદના બહારરૂપ રસ
પાણીના પૂરથી.]

અની અને આપની જગ્યાએ અન્યને પ્રાપ્ત
 કરણે કરીને જાણી જશે ત્યારે મગજ સ્વર્ગ જગ્યા જે
 કર્મકે-આપણે જનેય ન પૂર્ણપણે સુખ્યા થઈ શકે-પ્રાપ્ત
 થઈ શકે-શ્રીજીને મગજ એ સમયે આત્મદેહી ઉઠવા
 ગમતા-પાણીના-પૂર આનવાધી ઉપરથી સુદૃઢ ૨૫ થઈ
 વૃદ્ધિ પામતું-દેશે ચડતે ૬

ભાવાર્થ — વૃદ્ધિતાત્મભાવ અને ૨૨મ. મહા. ૪ વચ્ચે
 આત્મ પાટનાવા કર્મનું સ્વરૂપ આ સ્વરૂપમાં ભવવેલ છે.
 કોઈપણ આધ્યાત્મિક તત્ત્વજ્ઞાનમાં કર્મનું જ્ઞાન અનિવાર્ય
 રીતે કરવું જ પડે છે આત્મા અને કર્મના સંબંધના
 જ્ઞાન વિના કોઈપણ તત્ત્વજ્ઞાન અપૂર્ણ જ રહે છે

કર્મ-વિષાદ=પૂર્વે જાણેલા કર્મના રૂબરૂ બોલવલ
 પડે છે, તે કર્મ-વિષાદ કહેવાય છે કોઈ પોતાનો વિષાદ
 ચાર રીતે બતાવે છે

પ્રકૃતિરૂપે રિચિતિરૂપે રસરૂપે અને પ્રદેશરૂપે

પ્રકૃતિ=જુદા જુદા રૂબરૂ બતાવવારૂપ કર્મના સ્વરૂપે ૬
 નિયમન

રિચિતિ=આત્મા સાથે કર્મોને બધાઈ સ્થેરતા મળતું
 નિયમન

અનુભાગ=પ્રકૃતિ અનુસાર કર્મનું તીવ્ર મંદ, તેજ-મેદ
 તીવ્રતર, મંદતર અનુભવ કરાવવાનું વિષમત્વ તેજ તક
 વિગેરે બીજા નામો પણ છે

પ્રદેશ=મૂળ અને ઉત્તર પ્રકૃતિરૂપે કર્મનું સ્વરૂપ
 આત્મજીના ભાગોનું આત્મજીને દેવ

મૂળભેદ=જ્ઞાનાવરણીય, કર્મનાવરણીય, વેદનીય, આયુષ્ય,
મોહનીય, નામ, ગોત્ર અને અતરાય કર્મ, એ કર્મના
આઠ મૂળભેદ છે

ઉત્તરભેદ=નેઓના અનુક્રમે ૫, ૯, ૨, ૪, ૨૮, ૧૦૩,
૨, ૫, એમ કુલ ૧૫૮ ઉત્તર ભેદો છે

ઘાતીકર્મ=આત્માના મૂળગુણોનો ઘાત કરે, તે ઘાતીકર્મ
અઘાતી કર્મ=આત્માના ઉત્તર ગુણોનો ઘાત કરે, તે
અઘાતી કર્મ

અધ=આત્મા અને કાર્મણુ વર્ગણા-ના જનેલા-નવા
કર્મોનો-દ્વધ અને પાણીની માફક દોહાનો ગોળો અને અગ્નિની
માફક તેલ અને તેલની માફક-સળધ

ઉદય=કર્મના ક્ષણ લોગવવા, તે ઉદય

ઉદીરણા=ઉદયમા આવવાનો વખત પાડ્યા પહેલા પ્રયત્ન
વિશેષ-કરણુ વિશેષ કરી, જેથીને કર્મોને ઉદયમા લાવવા
તે ઉદીરણા

સત્તા=અધ સમયથી માડીને કર્મ ઉદયમા આવી જાય,
ત્યા સુધીના વખત સુધી કર્મનું પોતાના સ્વરૂપે આત્મા
સાથે વિદ્યમાન રહેવું, તે સત્તા

વિચ્છેદ=જેમ જેમ ઉપર ઉપરના ઉચ્ચ ગુણુ સ્થાનકે જીવ
ચડતો જાય, તેમ તેમ અધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા
આથી કર્મોનો વિચ્છેદ થાય છે, તે

જેમ સોગુ અને માટી બેડી=નો સળધ અનાદિ
કાળથી છે, જેમ પ્રકૃતિ અને પુરુષને સળધ અનાદિ
કાળથી છે [સાખ્યોની માન્યતા], તેમ આત્મા અને કર્મોનો
સળધ પણ અનાદિ કાળથી છે

અમારી=આત્મા જ્યાં સુધી કર્મ પુણ્યલક્ષી
અન્ય-પર પદાર્થનો સંબંધ રાખે, પરપદાર્થથી મિશ્રિત રહે,
ત્યાં સુધી, તે સંસારી હવ કહેવાય છે

આત્માને કર્મ બાંધવાના પણ કારણો મળે છે, અને
કર્મથી મુક્તિવાના પણ કારણો મળે છે, આ કારણોનું નામ
અતુલ્ય-આશ્રવ છે, અને જે હેય છે અને સવર છે, તે
જે ઉપાદેય

આશ્રવ=કર્મ બાંધવાના કારણો

હેય=ત્યાગ કરવા યોગ્ય

સવર=કર્મના બંધને રોકવાના કારણો

ઉપાદેય=સ્વીકારવા યોગ્ય-આદરવા યોગ્ય

આશ્રવનું પણ મૂળ કારણ તો આત્મામાં રહેલ
યુગ્મન કણ છે અને સવરનું મૂળ કારણ આત્મામાં
રહેલ ગુણ-કરણ છે

કરણ=આત્માનો ખાસ પ્રયત્ન

યુગ્મન કરણ=આત્મા સાથે કર્મને જોડનારા
આત્માનો પ્રયત્ન-અવળો પુરુષાર્થ

ગુણ કરણ=આત્માથી કર્મને છૂટા પાડનારા આત્મા-
ના અનેક ગુણ જગાડનારા આત્માના પ્રયત્નો-અર્થ
પુરુષાર્થ તે ગુણ-કરણ

ઉપર જણાવેલી એ વાતો વિષે મહામહા શ્રી
પુરોએ કર્મશન્ય, પશ્યસગ્રહ, કર્મપ્રતિષ્ઠિતિ
શન્યોની રચનાથી ઘણું ઘણું કહ્યું છે તથા શ્રી
વાના પણ ઘણા સુદર અગો-શ્રુતાગોમાં જણાવેલું છે
“શ્રુતગાનના અગર કર્મશન્યાદિકમાં” એવું
અર્થ પણ થશે.

બસ, કર્મરૂપી અદરનુ-મહાર ન જણાતું-આતરું
ભાગતાની સાથે જ, આત્મા કર્મોથી મુક્ત થઈ, પોતાના
સમગ્ર ગુણો પ્રગટ કરીને આનંદમય બની જાય છે.

“કર્મના યોગે જ આત્મા અને પરમાત્મામાં ભેદ પડે
છે” એ વાત આ સ્તવન ઉપરથી અદ્યક્ષિદ થાય છે તેથી
શ્રી આનંદદાસજી મહારાજના સ્તવન દાકીને કાનજી
સ્વામિનામના એક જૈન વિદ્વાન લોકોને સમજાવતા સંજ્ઞામાં
છે કે-“કર્મથી સંસાર છે એ વાત મિથ્યાત્વ છે” એ
તેમની વાત એકાંતથી હોય, તો આ સ્તવનથી ખોટી ઠરે છે
આત્માને પરમાત્મા બનનો રોકવામાં કર્મ કારણ ન હોત,
તો કાનજી સ્વામિ આજે મોક્ષ સ્વરૂપમાં હોત પણ
સંસારમાં છે તેજ સાબિત કરે છે, કે “કર્મ છે, અને તે
મોક્ષ પ્રાપ્તિમાં રોકાવટ કરે છે” એક આત્માની બહિરાત્મ
ભાવ અને પરમાત્મભાવ, એ બે અવસ્થા વચ્ચેના ભેદનું
કારણ અન્વય અને બ્યતિરેક એમ બન્નેથી રીતે વિચારી
જેતા કર્મ કારણ કરે છે કર્મનો એક પણ કણ હોય, ત્યાં
મુખી આત્મા સંપૂર્ણ મુક્ત નહીં અને એક પણ કણ ન
હોય, તો લેશ માત્ર પણ સંસારી નહીં

અન્યદર્શનોમાં જમરાબના ચિત્ર અને વિચિત્ર
નામના બે મુનિઓ પાસે મોટા મોટા ચોપડા છે, તેમાં
દરેક જીવના સુદૃત્યો અને દુષ્કૃત્યોની નોંધ રહે છે એમ
કહેવાય છે પરંતુ કર્મજથ પચસગ્રહ કર્મપ્રકૃતિ.
વિગેરરૂપે એ વિગતવાર ચોપડા કેમ બાંધે જેનાથીયો પાસે
આવેલા હોય, તે રીતે આજે પણ કર્મની અતિ વિસ્તૃત
વિગતવાર માહિતી આપનારા એ મહાન ગ્રંથો વિદ્યમાન છે

૭ શ્રી-સુ-પાર્શ્વ-જિન-સ્તવન

પરમાત્માના વિવિધ સ્વરૂપ-સૂચક અનેક નામો

[એ રીતે કર્મથી મુક્ત થયેલા પરમાત્મારૂપ આ
ત્માના જુદા જુદા ગુણ-સાપેક્ષ પદો જુદા જુદા અનેક
નામો જગત્માં પ્રસિદ્ધ છે તે પરમાત્માની શક્તિ કરી
પરમાત્મા થવા હઠછતા લોકોને આશાધનામાં અનુકુળતા
માટે સ્તવનમાં તે બતાવ્યા છે]

[શામ-ભારત મહાકાવ્ય-લલનાની રેણી]

શ્રી સુ-પાર્શ્વ-જિન વદિએ

મુખ-સંપત્તિનો હેતુ લલના

શાત-મુધા-રસ-જલ-નિધિ

ભવ-સાગરમાં સેતુ લલના. શ્રી સુ. ૧

શાત-મહા-ભય ટાળતો,

સમ્પન્ન-જિન-વર-દેવ લલના

સાધ્વધાન-મનસા કરી,

ધારો જિનપદ-સેવ, લલના. શ્રી સુ. ૨

શિવ શંકર જગદીશ્વર

ચિદા-હ્યન દઃ ભગવાન લલના.

જિન. અરિહા. તીર્થંકર.

જયેતિ સ્વ રૂપ. અસમાન. લલના શ્રી સુ.

અ-લખ નિરજન વગ્છતુ*

સકલ-જતુ-વિશરામ લલના

અભય-દાન-દાતા સદા,

પૂરણ-આતમ-ગમઃ લલના શ્રી સુ. ૪

વીત-રાગ મદ-કલ્પના-

ગતિ-અરતિ-ભય-સોગ-લલના

નિદ્રા-તંદ્રા-દુર દગ્ધા-

ગહિત અ-આધિત-યોગ લલના, શ્રી સુ. ૫

પરમ-પુરુષ* પરમા-ડડતમાઃ

પગમેશ્વર* પગ પાના લલનાઃ

પરમ-પદા-ડરથ પરમેષ્ઠી*

પરમ-દેવ* પરમાન* લલના શ્રી સુ. ૬

વધા વિરચિ. વિષ્ણુભક્ત

દપિકેશ* જગ-નાથ લલના

અવ-હર અવ-ભોચન ધણી

મુક્તિ પરમ-પદ* સાચા લલના શ્રી સુ. ૭

એમ અનેક-અભિધા ધરે

અનુભવ-અમ્ય વિચાર લલના

તે, જાણે, તેહને, કરે-

આનંદ-વન-અવતાર લલના, શ્રી સુ. ૮

[મુખ-સપત્તિનો હેતુ=મુખ અને સપત્તિનું કારણ,
મુખ અને સપત્તિ આપનાર શાસ્ત્ર મુધા ગ્રંથ-જળ-નિધિ=

અમુન જેવા શાત રસના સમુદ્ર ભવ માગરમા=સ સાર
સમુદ્રમા સેતુ=પૂલ ૧

મહા-ભય=માત મોટા ભયો સસમ=સાતમે
જિન વર-દેવ=જિનેશ્વરદેવ સા ડવધાન=એકાગ્ર મનમા
ઠરી=મન વઢે કરીને ધણુ કરો જિન-પદ સેવ=જિને
શ્વરદેવના ચરણ કમળની સેવા ૨

શિવ=કલ્યાણકારી ૨૧ કર=શાંતિ કરનાર જગદીશ્વર=
જગતના હંશ્વર ચિદાડન દ=જ્ઞાનાનંદમય ભગવાન=જ્ઞાન-
કૈશ્વર્થ વિગેરેથી યુક્ત જિન=રાગ દ્વેષ જિતનાર અરિહુ=
૧ પૂજ યોગ્ય, ૨ અદ્વના કામક્રોધાદિક અરિ યત્રુને હણનાર,
અરહુ=ફરીથી ન ઉગનાર, સસારમા ન આવનાર તીર્થ-
કર=ધાર્મિક સથાક્રૂપી મહા તીર્થની સ્થાપના કરનાર
જયેતિ=સ્વરૂપ=તેજોમય અનંમાન-૧ આરમાન [કારસી
ભાષામા], આકાશ, ૨ આકાશ માફક સર્વ વ્યાપક, આકાશ
માફક અદૃશ્ય, અથવા ૩ અસમાન=અનન્ય, જેની તોલે
બીજુ કોઈ ન હોય. ૩

અ-લખ=અલક્ષ્ય, અગોચર, લક્ષ્યમા ન આવે
તેવો, નિરંજન=મેલરહિત નિર્મળ વચ્છલુ=વત્સલ, ક્યાણુ
સકલ-જ તુ-વિશરામ=સર્વ પ્રાણીઓના વિસામારૂપ,
આત્માસન આપી દુષ્પ્રમાથી છોડાવનાર અભયદાત-દાતા
=નિર્ભય વૃત્તિનુ દાન દેનાર પૂરણુ-આતમરામ=સ પૂર્ણ
આત્મસુખમા મગ્ન ૪

વીતરાગ=રાગ દ્વેષ વગરના મ-ક પના રતિ
અરતિ કય શોગ ત દ્રા દુઃદશા રહિત=મદ્ ,

કદપના રહિત રતિ રહિત અરતિ રહિત લય રહિત.
 શોક રહિત નિદ્રા રહિત તદ્રા રહિત દુરદશા રહિત
 મદ્ય=અભિમાન કદપના=વિચારણા ચિતા રતિ=આનંદ
 અરતિ=ક્રોધ લય=ભીક નિદ્રા=ઉઘ તદ્રા=આગસ
 દુરદશા=દુર્દશા અભાધિત—યોગ=જગતા યોગવાળા,
 સ્થિર સમાધિવાળા યોગ=સમાધિ આધિત=ક્રમાયેલો
 અભાધિત=જગતો, સ્થિર ૫

પરમ પુરુષ=ત્રેલ પુરુષ પરમા કડતમા=ત્રેલ આત્મા,
 ત્રેલ આત્માવાળા પરમેશ્વર=ઉચ્ચ પ્રકારની શક્તિ ધરાવતા,
 મોટા ઇશ્વર પદ્ધાન=પ્રધાન, મુખ્ય પરમ-પદ્ધા-કર્ય
 =ત્રેલ વસ્તુ પરમેષ્ઠિ=જિંવામા જિંચી પદવી-સ્થાન ઉપર
 રહેલા-જિરાજમાન. પરમદેવ=મોટામા મોટા દેવ પરમાત્મ
 પ્રમાણ, પ્રમાણભૂત. અથવા પરમાત્મ=જિંચામા જિંચા
 સન્માનને પાત્ર ૬

વિધિ=મોક્ષ માર્ગનું વિધાન કરનાર વિરચિ=
 પ્રકાશ વિન્ધવાસ્તુ=વિન્ધને બરનાર, વિન્ધ ચાપક, દેવળી
 સમુદ્ધાત વખતે આત્મ પ્રદેશોથી વિન્ધને બરી દેનાર, અથવા
 વિન્ધના સકળ જ્ઞેય પદાર્થો ઉપર પ્રકાશ નાળી જ્ઞાન શુણ્ધી
 વિન્ધને બરી દેનારા હૃષિકેશ=ઈન્દ્રિયોના સ્વામિ ઈન્દ્રિયો
 ઉપર કાબૂ કરી ચૂકેલ હૃષિક=ઈન્દ્રિય ઇશ=સ્વામી
 જગન્નાથ=જગતના નાથ, સ્વામિ અઘ-હર=પાપ હર
 પાપનો નાશ કરનારા અઘ-મોચન=પાપથી છૂટેલા અથવા
 પાપથી છોડાવનારા ધણી=માલિક, સ્વામિ મુક્તિ=મુક્તિ

મય. પરમ-૫૮=જિયામા જિયુ ૫૮=મોક્ષ-મય. સાથ=
કરેકને મુરઠેલીમા સાથ આપનાર ૭

અભિધાનામ અનુભવ-ગમ્ય=અનુભવથી સમજી
ચકાય તેમ છે કરે=૧ હાથમા ૨ કરે આનંદ-ધન-
અવતાર=આનંદ ધનમય મોક્ષમા ઉત્પત્તિ ૮]

સુખ અને સપત્તિના આપનારા* ચાંત રસ રૂપી
અમૃતના સમુદ્ર સસારરૂપી સમુદ્રમા પૂવ સમાન સાત
મહા ભયનો નાશ કરનારા એવા સાતમા જિનેશ્વર દેવ
શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રજુને વહન કરે, અને જગતું એકાગ્ર
મન કરીને તે જિનેશ્વર પ્રજુના ચરણ કમળની સેવા કર-
વાનું ધારણ કરે- તેમની સેના કરે ૧ ૨

શિવ શકર જગદીશ્વર ચિદાનંદ ભગનાન જિન
અરિહા તીર્થંકર જ્યોતિર્નરૂપ અસ્માન-અસમાન
૩ અવ્યય નિગ્જન વત્સલ સકલ-જાતુ-વિશ્રામ અભય
-દાન-દાતા પૂરણ-આતમ-રામ ૪ વીતરાગ મહરહિત
-નિર્મળ કલ્પનારહિત-નિર્વિકલ્પ રતિ રહિત-ગતરતિ
અરતિ રહિત-અનરતિ ભયરહિત-નિર્ભય શોક રહિત-
વીતશોક નિદ્રારહિત-અનિદ્ર તદ્રારહિત-અતદ્ર દુર્દશ્યા
રહિત-અદુર્દશ અબાધિત-યોગ ૫ પરમ પુરુષ પરમાત્મા
પરમેશ્વર પ્રધાન પરમ પદાર્થ પરમેષ્ઠિ પરમદેવ પ્રમાણુ-
પર-માન ૬ વિધિ વિરચિ વિશ્વજર દુષિક્ષ જગન્નાથ
અધર અધમોચનઃ ધણી મુક્તિ પરમપદ સાથ ૭.

એ રીતે પરમાત્મા અનેક નામો ધારણ કરે છે એ નામોનો અર્થ અનુભવથીજ સમજી શકાય તેવો છે આ નામોનો વિચાર જે બધો સહે તેના હાથમાંજ આનંદ મનમાં-મોક્ષમાં-અવતાર છે અથવા, તે મોક્ષમાં અવતાર કરી રીતે છે

આ નામોને તત્ત્વસંવેદન ગાન-જેનું ખીલું નામ અનુભવ જ્ઞાન છે તે જ્ઞાન વડે એટલે જાતે અનુભવ કરીને સાક્ષાત્ પરમાત્માપણાને બધું છે તે જીવ જરૂર મોક્ષમાં પોતાનો અવતાર કરે છે ૮

સેતુ એટલે પુલની જન્મેય બાબુઓ સુરક્ષિત હોય, તે જ તેના કંપર ચાલી શકાય આમ બતાવીને સુ-પાર્શ્વ જન્મેય તરફ સારી બાબુઓ જણાવીને શ્લેષથી સુ-પાર્શ્વ નામ માર્ગે જણાવ્યું છે તથા “તે પ્રભુ સાત મહાભયનો નાશ કરનાર હોવાથી સાતમા છે” એમ કહીને સત્તમ શબ્દની સાર્થકતા જણાવી છે

સાવાર્થ—આ સ્તવનમાં પરમાત્માના દોઢ પ્રસિદ્ધ નામો જણાવ્યા છે તે દરેક નામના આપેલા અર્થો અનુસાર તથા શાસ્ત્રોની મદદ લઈ, દરેક નામની પાછળ રહેલા અનુભવગમ્ય વિચારોના જાતે સાક્ષાત્ અનુભવ કરીને પોતાના આત્માને પરમાત્મા બતાવી દરેક નામ પ્રમાણેના ગુણો ધારણ કરે, તે જીવ જરૂર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે જ

અનુભવગમ્ય વિચાર શબ્દથી તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાનનું સચના કરી છે તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાન એટલે જાતે અનુભવ કરીને વસ્તુના ખરા સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવો, તે

જાન તો મીઠાઈ એટલે મીઠા પકવાણ, એ વિષય પ્રતિ
જ્ઞાસ જ્ઞાન જુદી જુદી મીઠાઈ બને જોવી અને જોખળી
તથા તે દરેકની વિગતવાર હમીકત બાજી, તે સ્વરૂપજ્ઞાન
અને મીઠાઈ ખાઈને તેના સ્વાદનો અનુભવ કરવો, તે
તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાન

આ પ્રમાણે આત્માની સામાન્ય જોખળ કરવી, તે
વિષયપ્રતિજ્ઞાસ જ્ઞાન તેનું સ્વરૂપ યાત્રથી બાજી, તે સ્વ
રૂપજ્ઞાન અને વિગતવાર આત્માના જ્ઞાનાદિશુદ્ધોના સાક્ષા-
ત્કાર કરીને બાંધે અનુભવ કરવો. તે તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાન
સાધકોને આ નામો મારફત પરમાત્માનું સ્વરૂપ બાજી તેની
સેવા કરીને છેવટે તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો ઉદ્દેશ
હોય છે

પરમાત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ તો હજી દૂર છે પરંતુ,
“તે પહેલાં ધ્યેય તરીકે-આદર્શ તરીકે-પરમાત્માને કાયમ
પોતાની સામે રાખવા તેની ભક્તિ કરવાથી, તેની સેવા
કરવાથી, નિરતર તેના સાન્નિધ્યથી પોતે પણ ભવિષ્યમા
તેવો-પરમાત્મા સ્વરૂપ થઈ શકશે એમ સમજીને સાધક
પરમાત્માને પોતાની સામે રાખે છે

તત્ત્વ સંવેદનરૂપ પરમાત્મ સ્વરૂપ આત્મ સ્વરૂપની
શરૂઆત દેવી રીતે થાય તે ૧૮મા શ્રી અરનાય પ્રભુના
સ્તવનમા બતાવેલ છે

૮. શ્રી-ચન્દ્ર-પ્રભ-જિન-સ્તવન

પરમાત્મ દર્શનની તાલાવેલી સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ

[પરમાત્માના જુદા જુદા નામોની વિચારણા અને ભવગન્ધ કરવાની ભવામૃતથી આત્માવીં છવને પરમાત્માનું દર્શન કરવાની તથા પરમાત્મસ્વરૂપ જનવાની જાગતી પ્રાથમિક તાલાવેલીનું સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિરૂપે ખડુ થતું ચિત્ર આ સ્તવનમા છે]

[નાગ-કે રો-ગોડઃ કુમારી ડોલે આઠઠ કરે, મુરે માર્ધ
મુકાવે—જે દેવી]

દેખણુ દે રે ! મણિ ! મુને દેખણુ દે

ચન્દ્ર-પ્રભ-મુખ-ચન્દ્ર સખિં

ઉપશમ-સનો ૬૬ સખિં

ગત-કલિ-મલ-કુ ખ-દદ સખિં ચન્દ્રં ૧

[મુખ-ચન્દ્ર=મુખરૂપી ચન્દ્ર ઉપશમ-રમ=શાંત રસ ૬૬=મૂળ ગત-કલિ મલ-કુ ખ દદ=જેમાથી કલક અને મેલ, કુ ખ અને ખીજ દંદો ચાલ્યા ગયા છે દંદ જોટલે રાગ દેવ, ક્રોધ માન, મદ માયા, વિગેરે જોડા]

સુમતિ-સખિને સમ્યગ્દર્શિ કહે છે, કે—“ શાંત રસના મૂળ કારણ સમા અને કવહ અને મેવ, કુ ખ અને દં દ વગરના ચન્દ્ર-પ્રભ-જિનેશ્વરનું મુખરૂપી ચન્દ્રમા, અવી સખિ ! મને હવે જોવા દે ! ર ! જોવા દે ! ! પચેન્દ્રિય

પર્યાપ્ત અવસ્થા, મનુષ્યગતિ, આર્ય ક્ષેત્ર, આર્ય કુળને
અતિ વિગેરે ઉત્તમ સામગ્રી મળી છે, તો હવે મને જોવા દે ૧

અદ્રની પ્રજા જેવી પ્રજાવાળુ મુખ રૂપ અદ્ર ધરાવતા
પ્રજુનું મુખ જોવાની તાલાવેલી બતાવીને 'લેખથી અદ્ર-પ્રજા
નામની સાર્થકતા બતાવી ॥

મુહુમ-નિગોદે ન દેખિયો મખિં

બાદર અતિહિ વિરોપં સખિં

પુઢવી-આહિ ન લેખિયો, સખિં

તેહિ-વાહિ ન લેશ સખિં અંદ્રં ૨

[સૂક્ષ્મ=ભારીક ઘણા જોના યવાથીયે ન દેખાય
તેવા શરીરવાળા છવો નિગોદ=સાધારણ વનસ્પતિકાય
છવરાશિ બાદર=સ્થૂલ, ઘણા જોના યવાથી દેખાય તેવા
શરીરવાળા છવો અતિહિ=અત્યંત વિશેષ=વધારે પુઢવી
=પૃથ્વીકાય આહિ=અપ્કાય લેખિયો=જોયો તેહિ=તે
હકાય, અગ્નિકાય વાહિ=વાયુકાય, લેશ=જરાય.]

સર્વ છવો કરતા અત્યંત નિગેષ એટલે અનન્ન ગુણ
એના સૂક્ષ્મ તથા બાદર નિગોદમા મે તે પ્રજુને દેખ્યા ન
નથી પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેહિકાય, અને વાયુકાયમા
પણ મે લેશમાત્ર તેને જોયા નથી માટે હું સખી ! હવે
મને જોવા દે ૩ ! જોવા દે ! ! ૨

વનસ્પતિ અતિ-વણ-દિહા સખિં

દીઠા નહી દેદાર, સખિં

ખિ-તિ-ચઠિગિદિય જલ-લીલા, સખિ૦

ગત-મનિ પલ-ધાર સખિ૦ ચ દ્ર૦ ૩

(ઘાણુ=ઘણા દીજા=દિવસો દેવાગ=સુંદર બહેરો.
રૂપાણુ મુખ ખિ=ખેડનિય તિ=તેઈ નિદ્રય ચઠિ=ચઠિ
રિનિદ્રય જળ-લીલા=પાણી પીનાગ, પાણી ચાટનારા
જળયર ગાણીઓ ગતમન્ની=અસસિ પલુ=પચેન્દ્રિય
ધાર=વારણ કનાર પાચ ઇદ્રિયોવાળા]

પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમા ઘણા બિનસ રહેતી વખતે પણ
ત્યાયે એ પ્રભુના મનમોહક દેહાર હુ જોઈ શક્યો નથી, બે
ઈન્દ્રિય, તે ઇન્દ્રિય, ચઠિરિન્દ્રિય, અસસો પચેન્દ્રિયો વિગે
રેમા સમુગિ ઈમ ગમજ જળયર વિગેરમા પણ જોઈ શકાયેલ
નથી માટે સખિ ! હોતો તો મને જોવા દે રે, જોવા દે ! ૩

સુર-તિગિ નિગ્ય નિવાસમા સખિ૦

મનુ-જ અના-ડડરજ સાથ. સ૦

અ-પજ્જતા પ્રાતભાસમા સખિ૦

ચતુર ન ચઢિયો હાથ સખિ૦ ચ ૦ ૪

[સુર=સુર, તિગિ=તિગિય નિરય=નારક નિવાસમા
=રહેઠાણમા, અના-ડડરજ-સાથ=જ ગવી અનાય ના ટોળામાં
અ પજ્જતા=અપર્યાપ્ત અવગ્યામાં પ્રાતભાસમા=અસ્પષ્ટ
સમજવાળી પર્યાપ્ત અવસ્થામા ચતુર=લલચામણી ચતુરાઈ
વાળો ન ચઢિયો હાથ=હાથમા ન આ યો, નજરમા ન
ચઢિયો, જોવામાં ન આંખો]

દેવ તિથ ચ અને નારદો ના નિવાસમા અને અનાર્થ
મનુષ્યના ટોળામા હતો, ત્યારે પણ, વળી અપર્યાપ્ત અવસ્થામા
તથા પ્રતિભાસરૂપ-પર્યાપ્ત અવસ્થામા પણ એ ચતુર મારે
હાય આવેલો નથી-હુ તેને જોઈ ચોકન નથી માટે હે સખિ !
હવે મને જોવા દે રે ! જોવા દે ! ! કેમકે-હવે મને ખરી
તક મળી છે, ૫૪

ધ્રુમ અનેક-થળ જાણીએ, સખિ૦

દર્શન-વિણુ જિન દેવ, સખિ૦

આગમથી મત જાણીએ સખિ૦

ક્રીજે નિર્મલ વસે સખિ૦ ચ૦ ૫

[થળ=સ્થળ દર્શન વીણુ=દર્શન વિના. ક્રીજે=
કેરી મત=વિચાર]

એમ, શ્રી જિનેશ્વરદેવના દર્શન વગરના અનેક સ્થળે
પસાર થવાનું જાણી લે. તો હવે આગમમાથી આ વિચાર
જાણવા મળે કે એટલે હવે તો તેમની નિર્મળ સેવા કરીએ.
માટે સખિ ! હવે મને જોવા દે રે ! જોવા દે ! !

આર્યક્ષેત્રમા પણ દેવ ગુરુ અને ધર્મ ની સામગ્રી
વાળા ક્ષેત્રમા જન્મ્યો છુ તો અહીં સમ્યગ્ દર્શનની પ્રાપ્તિ-
રૂપ શ્રી જિનેશ્વરદેવનું દર્શન મને થવું જ જોઈએ કેમકે
-તેને માટે હું આજ સુધી તલસતો હતો [૪ થા ભગવા-
નનું સ્તવન જુઓ] ૫

નિર્મળ સાધુ-ભક્તિ લાહી, સખિ૦

યોગ-અવચક હોય સખિ૦

ક્રિયા-અવચક્ર તિમ સહી, સખિ૦

કૃત-અન ચક્ર નેય સખિ૦ ચ૦ ૬

[ક્રિયા=મેળવી યોગ-અ-વ ચક્ર=ગુણા યોગ પ્રાપ્તિથી
રહિત ન હોય, તે ક્રિયા અ-વ ચક્ર=શાસ્ત્રોક્ત ધાર્મિક
અનુષ્ઠાન કરનાર મહી=નહી કૃણ-અવ ચક્ર=ક્રિયા
પ્રમાણે કૃણ પામનાર લેય=લેવા ।

અમ્યગે નિર્ગત પ્રાપ્ત યયુ ૩, એટલે—

એમ, અનુક્રમે પવિત્ર સાધુ અને તેની ભક્તિ મળે, એટલે
યોગાન ચક્ર યનાય તથા ક્રિયા અવચક્ર પણ યનાય, તેથી
ચોક્કસ તેજ પ્રાપ્ત કૃણાન ચક્રપણુ પણ જોઈ શકાશે—પ્રાપ્ત થશે

પ્રેરક અવમર જિન વરુ સખિ૦

મોહનીય ક્ષય જય સખિ૦

કામિત પૂરણ સુર-તરુ સખિ૦

આનંદ નન પ્રભુ પાય, સખિ૦ ચ૦ ૭

[પ્રેરક=પ્રેરણા કરનાર અવસરે=ખરે વખતે મોહ
નીય=મોહનીય કર્મ ક્ષય જાય=ક્ષય પામે કામિત=ઇચ્છિત
પૂરણ=પૂરવામા સુર તરુ=કલ્પવૃક્ષ કામિત પૂરણ-સુર
તરુ=મનધારી મનોરથ પૂરવામા કલ્પવૃક્ષ સમાન આનંદ
ધન પ્રભુ-પાય=આનંદના ભંડારરૂપ પ્રભુના ચરણ]

અને એવામા ખરે અવસરે જો જિનેશ્વરદેવની સખળ
પ્રેરણા મળી જશે, તો મોહનીય કર્મનો તો ક્ષય થઈ જ
જવાનો છે કેમકે—આનંદના ભંડાર એવા પ્રભુજીના ચરણ

કમળ તો ઈચ્છિત પૂરવામાં કટપવૃક્ષ સમાન છે જ, તેમની નિર્મળ સેવા પ્રાપ્ત થાય, તો ત્રણ યોગાવચ્ચાદિક યોગ પણ પ્રાપ્ત થાય જ અને પ્રભુની પ્રમળ પ્રેરણા મળી જાય, એટલે મોહનીય કમનો ક્ષય થવાથી પરિણામે કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ મળવાના જ કેમકે—પ્રભુજીના ચરણ કમળ ઇચ્છિત મનોરથ પૂરવામાં કટપવૃક્ષ સમાન છે જ

સાવાર્થ—ઠાઈપણુ વર્તમાન છવ પૂર્વની અનત અનત છવરાશિમાં ભમતો ભમતો મનુષ્ય થયો હોય છે ત્યાં ઠાઈપણુ ઠેકાણે તેને ધર્મ—સામગ્રીના મૂળ કારણ અને શ્રી જિનેશ્વરદેવ મળ્યા જ નથી હોતા પણ મનુષ્યપણુ પામ્યા પછી આગમમાથી તેમની સેવાના-પૂજના પ્રકારો ભણીને નિર્મળભાવે પૂજા કરવી બોધ્યે એમ સમજી લીધું કરદેવ તરફથી મળેલી પ્રેરણા—અભ્યગ્નિશનને આધારે સત્ સાધુનો સમાગમ થાય છે તે ગુરુનો યોગ પામી યોગાવચ્ચ થવાય છે ધર્મનું આરાધન કરીને ક્રિયા-ડ-વચ્ચ થવાય છે, અને છેવટે મોહનીય કમનો ક્ષય કરીને મોક્ષરૂપી ક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને ક્ષણ-ડ-વચ્ચક થવાય છે જિનેશ્વર પ્રભુ તો માત્ર તેમાં પ્રેરક નિમિત્ત જોને છે

યોગ-અવચ્ચક—પવિત્ર મુનિ મહારાજનો યોગ જોને થાય તે યોગાવચ્ચ-યોગ નામના ધર્મને પામ્યો ગણાય

ક્રિયા-અવચ્ચક—ગુરુના ઉપદેશ પ્રમાણે યરાળર વિધિપૂર્વક ક્રિયા અને અનુષ્ઠાનો કરે, તે ક્રિયા-અવચ્ચક યોગ નામનો ધર્મ પામ્યો ગણાય

ક્રુપા-અન્યથા-એવમૂત નય અનુચાર જેવા શબ્દ તે પ્રમાણે જ લગગર ક્રિયા કરવાથી તેનું પૂરેપૂરું ફળ બરાબર પામે, ને ક્રુપાનયક યોગ નામનો ધર્મ પામ્યો ગણાય.

પ્રભુનું દર્શન થવાથી આ ત્રણેય પ્રકારના યોગ પામી શકાય છે

શ્રી મુવિધિનાથ જિન-સ્તવન

પરમાત્માની પ્રતિમાના પૂજનો વિધિ

[પરમાત્મા પ્રભુનું દર્શન પામેલોત્તેના વિરહથી ખી ઠાતો વિરહ ઠાતર સમ્યક્દર્શની જીવ પરમાત્મા સાથે પોતાનું રાતદિવસના સતત સાનિધ્ય રાખવાના પ્રતીક તરોકે આગમની મહદથી પરમાત્માની, પ્રતિમાની દ્રવ્ય તથા ભાવ પૂજના અનેક પ્રકાર જાતીને દ્રવ્ય ભાવ તેની અનેક પ્રકારે નિર્મળ પૂજા સેવા કથો વિના રહી શકે નહીં-તેથી પરમાત્માની પૂજાની પ્રતિપત્તિ સહિત જુદા જુદા પ્રકારો બતાવેલા છે]

(રાગ કે.ગા એમ ધન્તો ધસને ૫૭ માને -એ દેશી)

મુવિધિ જિગેસર પાય નમીને,

શુભ કરણી એમ થીજે રે —

અતિ વણે ઉલટ અંગ ધરીને,

પ્રહ જીઠી, પૂજ જે રે મુવિધિ ૧

[પાય=ચરણકમળ કરણી=ક્રિયા ઉલટ=હૃષ્ ઉમળકો અંગ ધરીને=હૃદયમાં ધારણ કરીને પ્રહ=સવારમા]

સુવિધિ જિનેશ્વર પ્રભુને ચરણે નમન કરીને સાગ વિધિ-
પૂર્વક પ્રાત દર્શન કરીને નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે શુભ કરણી
કરી જોઈએ સત ગ્મા ઊડી અગમા અતિથણે ઉમગમેર
ઉમગોકા ધાણુ કરીને પ્રભુની પ્રતિમાની નિનિધ પ્રકારે
પૂજા કરવી ૧

આત્મ સાધનાના એક અગમૂત પ્રભુની પૂજાનો સુવિધિ
બતાવીને શ્લેષથી સુવિધિ નામ સાથેક કરી બતાવ્યું છે

દ્રવ્ય-ભાવ ગુચિ-ભાવ-ધરીને,

હરખે દેહરે જઈએ કે

દહતિગ પણ અહિગમ સાચવતા,

એકમતા ધુગિ થઈએ રે સુવિધિ ૨

[દ્રવ્ય=બહારથી, બહારના પદાર્થરૂપ ભાન=અદર્શી
શુચિ=પવિત્ર ભાવ=સજેગો પરિસ્થિતિ ધરીને=ઉત્પન્ન
કરીને, ધારણ કરીને દહ=દશ, દહતિગ દશ-ત્રિક પણ=
પાંચ અહિગમ= પ સાચવતા=સાચવતી વખતે
એકમતા=એકાગ્ર ન =પહેલા)

દ્રવ્યથી અને ભાવથી પવિત્રભાવપવિત્ર સજેગો—સામગ્રી
ધારણ કરી, હર્ષપૂર્વક દહેરાસર જવું અને દશત્રિક તથા
પાંચ અહિગમ સાચવતા પરંતુ તે પહેલાં મન તો એકાગ્ર
કરી જ રેવું એટલે કે દ્રવ્યથી અને ભાવથી પવિત્ર થઈ હર્ષ-
પૂર્વક દહેરાગગ્ગ જઈ, પ્રથમ મન ત્યજી કાયાની એકાગ્રતા
કરી દશત્રિક અને પાંચ અહિગમ સાચવતા ૨

દશાનુક્રમ — ૧ ત્રણ નિસિતી ૨ ત્રણ પ્રણામ, ૩ ત્રણ પ્રદક્ષિણા, ૪ ત્રિદિવિ નિરીક્ષણ વર્જન ૫ ત્રણ પ્રમાર્જના, ૬ મન વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગનું પ્રદ્ધિધાન—એકાશિતા ૭ અગ, અગ અને ભાવ એ ત્રણ પ્રકારની પૂજા ૮ ત્રણ અવસ્થાની ભાવના ૯ ત્રણ પ્રમાની મુદ્રા ૧૦ અક્ષર, અર્થ અને પ્રતિમા એ ત્રણ ધ્યાનનાં અવલંબન

પાંચ આગમ — ૧ સચિત વસ્તુનો ત્યાગ ૨ અચિત વસ્તુનો સ્વીકાર ૩ મનની એકાશિતા ૪ એક ઉત્તરાસન ૫ જિનદર્શન થતાજ મસ્તકે અજલિ જોડવી અથવા રાજાએ ૧ તલવાર ૨ છત્ર ૩ મોજડી ૪ મુગટ ૫ આમર એ પાંચ શસ્ત્રચિહ્ન જહાર મૂકવા હુમ્મ મ અક્ષત વરવાસ મુગધિ

ધુપ દીપ મન સાખી રે,

અગ પૂજા પણ ભેદ મુણી ધમ,

ગુરુમુખ આગમ-સાખી રે. મુવિધિ ૩

[હુમ્મ=ધુપ, ફૂલ, અક્ષત=ચોખાલ વરવાસ=મુંદર વાસ ચૂર્ણ, વાસલેપ દીપ=દીવો મન સાખી=મનની સાક્ષિએ અગ પૂજા=પ્રભુના અગને સ્પર્શીને અથવા અગને અનુલક્ષીને કરવાની પૂજા પણ ભેદ=પાંચ ભેદવાળી ગુરુમુખ=શરૂના મુખથી આગમ-સાખી=આગમમાં કહેલી,]

ધુપ, અક્ષત, મુંદર વાસ ચૂર્ણ, મુગધી ધુપ અને, દીવો એ પ્રમાણે આગમમાં કહેલી પાંચ ભેદવાળી અગપૂજા

ગુરુ મહાગજના મુખેથી સાલળીને મનની સાક્ષિએ પ્રભુ-
પ્રતિમાના અગને સ્પર્શીને તથા અનુવર્તીને ય્વતી ૩

એહનુ કલ દોય બેદ સુણી એ,

અનતર ને પરપર ૩

આણા પાલણ ચિત્ત પ્રસન્ની

મુગતિ મુગતિ મુર મંદિર ૩ મુવિધિ ૪

[અનતર=નશ્વર પર પર=પરનુ આણા પાલણુ
=આજ્ઞા પાળવી, આજ્ઞાનુ પાલન ચિત્ત પ્રસન્ની=મન
પ્રસન્ન-શાત સ્વચ્છ પવિત્ર થવું મનમા પ્રસન્નતા થવી
મુગતિ=મોક્ષ મુગતિ-આર્થ દેવદિમા માનવ જન્મ
સદગતિ મુર મંદિર=દેવ વિમાન]

તે [અગ] પૂજના કળના અનતર અને પરપર એ
એ બેદ પણ સાયે સાયે (ગુરુ મુખથી) માલળી લેવા —

૧ પ્રભુની આજ્ઞાનુ પાલન અને ચિત્તની પ્રમત્તતા
એ એ અનતર ય્વતે

૨ —અને—મોક્ષ—ઉત્તમ મામગ્રીયુક્ત મનુષ્ય જન્મ,
૩૫ મુગતિ અને દેવવિમાન એપર પગએ ય્વતે છે ૮

પુલ અક્ષત પરૂપ પધવો

ગમ નૈવેત્ર કલ જલભગી રે

અગ અગ્ર-પૂજ મળી અર-વિત્ર,

ભાવે ભવિક શુભગતિ વરી રે મુવિધિ. ૫

[વર=મુદત પધવો=પ્રીય, દીવો જળભગી=જળ

ભયો કળય અગ અગ્ર પૂજા=અગ પૂજા અને અગ પૂજા
અડ વિધ=આઠ પ્રકારની ભવિક-ભવ્ય છવ શુભ ગતિ
વરી=શુભ ગતિ પામે]

કૂલ અસત સુદૃઢ પૂજ દીપક સુગધિ ચ દન કેસરાદિ
દ્રવ્યો નૈવધ ધન અને નળભયા કળગાદિ એમ અગપૂજા
અને અગ્રપૂજા મળીને અષ્ટ પ્રકારી પૂજા છે, તે જો ભવ્ય
છવ ભાવપૂર્વક / / તો તે અવગ્ય શુભ ગતિ પામે છે અને
પાપગમે મોક્ષ પણ પામે છે પ

સત્તર-ભેદ એકવીસ-પ્રકારે

અહોતર ગત ભેદે છે

ભાવ-પૂજા બહુ વિધ નિરધારી,

દોહડગ-દુર્ગતિ છેદે રે સુવિધિ. ૬

[અહોતર રાત=એકસો આઠ ભાવ-પૂજા=માત્ર
દૃષ્ટના ભાવથી કરવાની પૂજા બહુ-વિધ=ઘણા પ્રકારની
નિરધારી=નક્કો કરી આપેલી છે દોહડગ=દૌર્ભાગ્ય, કમ
નસીબી, કિલ્લટ પાપકર્મ દુર્ગતિ=ખરાબ ગતિ છેદે=
તોડે છે]

સત્તર ભેદી એકવીસ પ્રકારી એકસો આઠ ભેદી એમ
દ્રવ્ય પૂજા અનેક પ્રકારની છે દુર્ભાગ્ય અને દુર્ગતિનો
નાશ કરનારી ભાવપૂજા પણ ઘણા પ્રકારની શાસ્ત્રમા નિશ્ચિત
રૂપે સમજાવી છે ૬

તુરિય-ભેદ પંડિવત્તિ પૂજ,

ઉપશમ ખીણ સયોગી રે

ચઉ-હા પૂજા ઇમ ઉત્તરઽઽયણે,

ભાખી કેવળ યોગી ૭ મુવિધિ ૭

[તુરિય ભેદ=ચોથો ભેદ પદિ વત્તિ=પ્રતિપત્તિ,
સ્વય પાલન ઉપગમ=ઉપચાર મોહ (૧૧ મુ શુભ સ્થાનક)
ખીણુ=ક્ષીણ મોહ (૧૨ મુ શુભસ્થાનક) સયોગી=સયોગી
અવસ્થા (૧૩ મુ શુભ-સ્થાનક) ચઉહા=ચાર પ્રકારે ઉત્તર
ઽઽયણે=ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા ભાખી=કહી છે કેવળ
ભોગી=કેવળજ્ઞાનભોક્તા-સર્વજ્ઞ પ્રભુએ]

પૂજનો ચોથો ભેદ પ્રતિપત્તિ પૂજા છે, તે-ઉપગમ
ત્રેણિ, ક્ષપકત્રેણિએ ચી મોહનીય કર્મને ઉપગમ કરવા
અને ક્ષય કરવાકે તથા સ-યોગિ શુભધ્યાનના ભાવ સ્વય-
નને પામવા કે છે

એ પ્રમાણે-અગ અથ ભાવ અને પ્રતિપત્તિ એ
ચાર પ્રકારની પૂજા શ્રી કેવળજ્ઞાની ભગવતે શ્રી ઉત્તરાધ્ય-
યન સૂત્રમાં કહી છે ૭

ઇમ પૂજા બહુ ભેદ મુણીને

મુખદાયક શુભ-કર્મણી રે,

ભવિક જીવ કરશે, તે લેશે

આનંદ ન પદ ધરણી રે મુવિધિ ૮

[મુખદાયક=મુખ આપનારી આનંદ ધન પદ=
મોક્ષ ધરણી=પૃથ્વી, આનંદ-ધન-પદ-ધરણી=સિદ્ધ
શિલા]

એ પ્રકારે, ઘણા ભેદો સામળીને, મુખ આપનારી શુભ

ભયો કળય અગ અગ્ર પૂજા=અગ પૂજા અને અગ્ર પૂજા
અહ વિધ=આહ પ્રકારની ભવિક-ભવ્ય જીવ શુભ ગતિ
વરી=શુભ ગતિ પામે]

ફૂલ અક્ષત સુદર પૂપ દીપક સુગંધિ ચંદન કમરાદિ
દ્રવ્યો નૈવેદ્ય યથા અને નળભર્યા કળ્યાદિ એમ અગપૂજા
અને અગ્રપૂજા મળીને અષ્ટ પ્રકારી પૂજા છે, તે જો ભવ્ય
જીવ ભાનપૂર્વક કરે તે તે અવગ્ય શુભ ગતિ પામે છે અને
પરપરાએ મોક્ષ પણ પામે છે ૫

મત્ત-ભેદ એકવીસ-પ્રકારે

અહોતર ગત ભેદે રે

ભાવ-પૂજા બહુ વિધ નિરધારી,

દોહડા-દુર્ગતિ છેદે રે મુવિધિ. ૬

[અહોતર રાત=એકસો આઠ ભાવ-પૂજા=માત્ર
દૃઢ્યના ભાવથી કરવાની પૂજા બહુ-વિધ=ઘણા પ્રકારની
નિરધારી=નક્કી કરી આપેલી છે દોહડા=દૌર્ભાગ, કમ
નસીબી, કિષ્ટ પાપકર્મ દુર્ગતિ=ખરાબ ગતિ છેદે=
તોડે છે]

સત્તર ભેદી એકવીસ પ્રકારી એકસો આઠ ભેદી એમ
દ્રવ્ય પૂજા અનેક પ્રકારની છે દુર્ભાગ્ય અને દુર્ગતિને
નાશ કરનારી ભાવપૂજા પણ ઘણા પ્રકારની શાસ્ત્રમાનિશ્ચિત
રૂપે સમજાવી છે ૬

તુરિય-ભેદ પદિવત્તિ પૂજા,

ઉપગમ ખીણ સયોગી રે

ચઉંહા પૂજા ઇમ ઉત્તરજાળયણે,
ભાખી કેવળ યોગી રે સુવિધિ ૭

[તુરિય ભેદ=ચોથો ભેદ પડિ વત્તિ=પ્રતિપત્તિ,
સ્વય પાલન ઉપગમ=ઉપચાર મોહ (૧૧ મુ ગુણ સ્થાનક)
ખીણુ=ક્ષીણ મોહ (૧૨ મુ ગુણસ્થાનક) મયોગી=સયોગી
અવસ્થા (૧૩ મુ ગુણ-ધાનક) ચઉંહા=ચાર પ્રકારે ઉત્તર
જાળયણે=ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા ભાખી=કહી છે કેવળ
ભોગી=કેવળજ્ઞાનભોક્તા-સર્વજ્ઞ પ્રભુએ]

પૂજનો ચોથો ભેદ પ્રતિપત્તિ પૂજ છે, તે-ઉપગમ
એણિ, કાપકેશ્વરિએ ચઢી મોહનીય કર્મને ઉપગમ કરવા
અને ક્ષય કરવારૂપ તથા સ-યોગિ ગુણસ્થાનમ્ના જ્ઞાન સ્વય-
જાતે પામવા રૂપ છે

એ પ્રમાણે-અગ અગ્ર ભાવ અને પ્રતિપત્તિ એ
ચાર પ્રકારની પૂજા શ્રી કેવળજ્ઞાની ભગવતે શ્રી ઉત્તમ ય
યન સૂત્રમા કહી છે ૭

ઇમ પૂજ બહુ ભેદ સુણીને
સુખ દાયક શુભ-કર્ણી રે,
ભવિક હવ કરશે, તે લેગે

આનંદ ન પદ ધરણી રે સુવિધિ ૮

[સુખદાયક=સુખ આપનારી આનંદ ધન પદ=
મોક્ષ ધરણી=પૃથ્વી, આનંદ-ધન-પદ-ધરણી=સિદ્ધ
શિલા]

એ પ્રકારે, ઘણા ભેદો સામળીને, સુખ આપનારી શુભ

કરણી-પ્રભુની પૂજા જે ભવિક જીવ કરશે, તે આનન્દ-ધન
-પદ-નોક્ષપદની, ધરણી-પૃથ્વી-સિદ્ધિ શિના પ્રાપ્ત કરશે ૮

ભાવાર્થ—અહીં સુધીના સ્તવનોમા મોટે ભાગે,
પ્રીતિધારી, આદિ ધાર્મિક, માર્ગાનુસારી, સમકલિતધારી તથા
દેશવિરતિ શ્રાવકને લગતી વિચારણા સુધી આવી પહોંચે
છે આમાથી આ સ્તવનમાં સર્વ જોનોને કરવાની ઉત્તર-
દેશ્યન સૂત્રમા દેવગણની ભગવતે કહેલી ચાર પ્રકારની પૂજા
બતાવવામા આવી છે તેમાની અગ અને અધપૂજા દેશ
વિરતિ શ્રાવક સુધીના જીવોને જ સુખ્યપણે કરવાની છે

ગાડીની જે મર્વવિરતિને થે ખાસ કરવાની છે
એકદર શ્રાવકને પણ ચારેય પ્રકારની પૂજાનો સહય છે,
અહીં મુનિવેશ ન ધારણ કરેલ હોય તેવા ગૃહસ્થલિંગર્મા
રહેલા સમ્યક્ત્વ મૂળ ભાર મતાલિક ધારણ કરેલા જેન
ગૃહસ્થને શ્રાવક માનીએ તો તેને પ્રતિપત્તિ પૂજા
પણ સહયે

આ પૂજાઓને જે ઠેકાણે સુખદાયક શુભ કરણી
કહી છે, અને તેનું ફળ એક ઠેકાણે શુભ ગતિ પણ બતા-
વેલ છે એટલા ઉપરથી પૂજા દેવગ " શુભ કરણી એટલે
માત્ર પુણ્ય બધાવનારી શુભ આશ્રય રૂપ ક્રિયા છે "

આમ ન સમજવું અલભત, એકદર બાળ જીવો માટે તે
શુભ કરણીરૂપ ઘણે અર્થે છે પરંતુ એમ એકાત નથી
કેમકે તેનું પરપરાએ સુક્ષિતરૂપ ફળ આ સ્તવનમાં જ
બતાવ્યું છે, અને જેની ગાથામાં તેનું પુનરાવર્તન પણ
બતાયું છે " સિદ્ધિશિલા પ્રાપ્ત કરશે, " એમ કહી પણ
કહ્યું છે, તેથી જિન પૂજા સવરૂપ અને નિર્જરારૂપ ક્રિયા

પણ છે પ્રતિપત્તિ પૂજા તો બહુ જ ઉંચા પ્રકારની છે
ભાવપૂજા પણ અનેક પ્રકારની કહી છે તે પણ સવર અને
નિર્જરાનો હેતુ બને છે

એટલે પ્રભુની પૂજાથી પુણ્ય બધાય છે સવર યાય
છે નિર્જરા પણ યાય છે અને જતે મોક્ષ પણ મળે છે
કેમકે—દેવ શુદ્ધ અને ધર્મ જો ત્રણ તત્ત્વમા દેવ એ
પ્રધાન તત્ત્વ છે બીજા બેનો સભવ અને આધાર પણ એ
તત્ત્વ ઉપર જ છે હરપ્રકારે દેવતત્ત્વની આરાધના એ
પણ ધર્મનો એક ઉચ્ચ પ્રકાર છે પ્રતિમા-પૂજા વિરૂદ્ધ
પ્રચાર કે ભાષા બોલવી તે દેવ તત્ત્વની મહા આશાતના
છે-મહા વિરાધના છે આ વાત સૂક્ષ્મબુદ્ધિગમ્ય છે

સઘ (ચેતામ્બર મૂળ)નું માન્ય શાસ્ત્રોક્ત જિન પૂજાનો
વિધિ જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના મહત્ત્વના સિદ્ધાંતોને આધારે
આગોષાંગ છે તીર્થંકર પરમાત્માના ત્રણ કાળના સર્વ
ક્ષેત્રોના આર નિરૂપણ તેમનો લોકત્તર વિશ્વોપકાર, તેમની
ત્રિભુવન પૂજ્યતા પ્રીતિ અનુક્રાંતને યોગ્ય હોવાથી અનુક્રાંત
કેક, અસંગ અનુક્રાંત સુધીના હોવાની પાત્રતા અનુક્રાંત
પૂજા ભક્તિના વિધિવિધ પ્રકાર તીર્થંકર પરમાત્માના સર્વ
કાયાલુકાની અપેક્ષાએ સર્વ અવસ્થાઓની દુઃખ-મુક્તિ
માર ચિત્તથી ત્રણ ભુવનની સિદ્ધિના સમર્થકાર ત્રણ ભુવનના
પ્રભુ ભક્તિના સેકઠો પ્રકારો અને તેની સિદ્ધિને સર્વ દુઃખ
ક્ષેત્ર, કાળ ભાવ અને પાત્રની અપેક્ષાએ સર્વ અવસ્થા
વ્યવસ્થિત છે

૧૦. શ્રી-શીતલ-નાથ-જિન-સ્તવન

ગ્યાદવાદની ખુબી

[અહીંથી વિરતિને લગના આત્મશુદ્ધિનું વર્ણન કરુ થતું જાય છે તેમા પ્રથમ તીર્થંકર પરમાત્મા અને પરમાત્મ ભાવમા ઘટતા વિરુદ્ધ ધર્મો સ્વાદ્વાદથી સમજવાની ધીરતા પ્રાપ્ત થાય છે શુભ સામાયિક-જૈનશાસ્ત્રની ખુબી સમજાવે છે]

(શાગ-ધનાશ્રી-ગૌ. ' મગલીક માના મુબદ્દિ વિમ ના એ દગી)

શીતલ-જિન-પતિ-લલિત-ત્રિભંગી,
વિવિધ-ભંગી મન મોહે રે,

દુઃખ-ક્રોધ-મલતા તીક્ષણતા;

ઉદાસીનતા સોહે રે શીતલ ૧

લલિત=મનોહર ત્રિભંગી=૩જુ ભાગાવાળી વિવિધ-ભંગી=જુદા જુદા ભાગાઓ વાળી ભંગ=ભાગા, ભેદ, વિકર ૧ દુઃખા=દયા ક્રોધ-મલના=નરમાય, સુવાળાપણું દયાળુપણું તીક્ષણતા=આકરાપણું, તીખાપણું, તીવ્રતા. ઉદાસીનતા=મેપરવાઈ, વદસ્થતા સોહે=શેભે છે]

લલિત-સુદૃઢ વિવિધ ભાગાઓવાળી શ્રી શીતલનાથ જિનેશ્વર પ્રજુ સબધી મનોહર-ત્રિભંગી મનને મોહ પમાડે છે-આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે છે

૧ દુઃખા, ક્રોધમલતા ૨ તીક્ષણતા અને ૩ ઉદાસીનતા,

પર-દુ ખ-હેદન-ઈછા ડગણા.
 તીક્ષણ પર-દુ, ખ રીઝે ડે,
 ઉદાસીનતા ઉભય-વિલક્ષણ,
 એડ લામે કેમ ખીઝે? ડે

ગીતલ, ૩

[હેદન=નાશ કરવાની ઠીઝે=રાજ થવું ઉભય-વિલ
 લક્ષણ=અન્નેયથી જુની ઠીઝે=સિદ્ધ થાય સાબિત થાય]

ખીજી ગીતે એ-૪ ત્રિભગી ઘટાવી ખતાને છે —

લોકમા-(૧) ખીજના દુ ખો ફર કરવાની ડગણાને
 કરણા કહેવાય છે (૨) ખીજના દુ ખો એક રાજ થવાને
 તીક્ષણતા કહેવાય છે

() કરણા અને તીક્ષણતા એ ઉભય-અન્નેય કરતા જુદી
 મનોવૃત્તિને તે ઉદાસીનતા કહેવાય છે

પરંતુ, “ તે નાગેય એક ઠેકાપે ડેમ સિદ્ધ થ, શકે ”
 આ પ્રશ્ન અહીં થાય છે, કેમકે-પરસ્પર વિરુદ્ધ ગુણો એક જ
 વસ્તુમા એકી સાથે રહી કેવી ગીતે શકે ? ૩

અ-ભય-દાનઃ તે મલ-ક્ષય કગણા,

તિક્ષણતા ગુણ ભાવે રે,

પ્રેરક વિણ કૃતિ ઉદાસીનતા,

ઈમ નિગેધ મતિ નાવે ડે

ગીતલ, ૪.

[અ ભય-દાન=નિર્ભયતાનું દાન. મલ=અનાદિ કાળનો
 કમરૂપી મેલ મલ-ક્ષય=અનાદિ કાળના કમરૂપી મેલનો]

નાથ ગુણુભાવે=ગૌણ રીતે, ગર્ભિત રીતે ૨-જ્ઞાનાદિક
ભાવ ગુણોની અપેક્ષાએ. પ્રેરકવિણુ-કૃતિ=પ્રેરણા વગરની
સહજ પ્રવૃત્તિ મતિ=બુદ્ધિમા નાવે=ન આવે, આવે નહીં]

ઉપરના પ્રશ્નના જવાબ રૂપે-ત્રીજી રીતે એજ ત્રિમગી
ઘટાવી બનાવે છે —

૨ (૧) કર્મરૂપીઅનાદિ કાળનોમળ જીનને ચોટેલો છે
તેનો નાથ થવાથી ઉત્પન્ન થયેલી સસારના ભયથી બચાવ
વાની અમયદાનનીવૃત્તિ તે પોતાના આત્માની ભાવ હડણા
પરમાત્મામા હોય છે

(૨) ત્યારે, મળનો મય કવ્વાની વૃત્તિ-તીક્ષણતા પણ
ગૌણભાવે તેમા સમાયેલી છે અથવા ગુણો પ્રાપ્ત કવ્વાની
ઉચ્ચતા લાવેની રૂપી તીક્ષણતા હોય છે

(૩) અને એ બન્નેય કામ કોઈ પપુ જતના પ્રેરકભાવ
વિના સિદ્ધ સાધક-ચામા સહેજ રીતે થવા દેવાથી, ઉદા-
સીનતા પણ તેમા સાબિત થાય છે

એ રીતે વિચારતા, વિચારમા-બુદ્ધિમા કોઈ પાત્ર
જતનો પરસ્પર વિરોધ આવે તેમ નથી

શકિતઃ વ્યકિતઃ ત્રિ-ભુવન-પ્રભુતા,
નિર્ઘ થતાઃ સ યોગે રે,
ચોગી. ભોગી વક્તા મૌની
અનુપચોગી ઉપયોગે રે

[ગકિત=પર્વ સામાન્ય સ્વ સ્વભાવો તે ચક્રિતઓ
 વ્યકિત=પ્રત્યેક આત્મદ્ર યના સ્વ સ્વભાવો જુદા જુદા છે
 ત્રિ-શુવન-પૂન્યતા=ત્રિલોકના સર્વ પ્રાણીઓને પૂન્યપણુ
 નિર્ગ્રંથતા=કગીયે ૥૬ વગરના, પોતાની ગાંઠમા-પોતાના
 કળ તમા પોતાની માલીદીર્ઘ ગાઇપણુ સ્ત્રીજ રાખવાની નહી,
 તદન નિ સ્પૃહી, સર્વથા પરિગ્રહ રહિત, નિ શ ય સાધુપણુ
 મ યોગે=મન્નેયના સયોગે રીન્ને ભગ બાણવો યોગી=
 મોક્ષની સાથે જોડવાના સાધનોવાળા ભોગી=આત્મશુદ્ધોનો
 જાતે અનુભવ કરનારા વક્તા=ઉપદેશ આપવા વાણીનો
 વ્યાપાર કરનારા મોની=મુનિભાવમા રહેલા અનુપયોગી=
 ઉપયોગ રહિત, ઉપયોગ ન મૂકનારા ઉપયોગે=દર્શનના
 ઉપયોગમા વર્તતા, ઉપયોગ દેનારા

બીજી પણુ, નીચે પ્રમાણે, બે ભાગના સંગેનો ત્રીજો
 ભાગો મનનાથી ધરા ભાગાઓવાળી ત્રિભગીઓ થાય છે
 તેમ છે —

૨ ૧ ગકિત ૨ વ્યકિત ૩ ચક્રિતવ્યકિત રહિત ૩
 ૧ ત્રિશુવન પ્રજુ ૨ નિર્ગ્રંથ ૩ ત્રિશુવનપ્રજુતા અને નિર્ગ્રંથતા
 રહિત ૪ ૧ ભોગી ૨ ભોગી ૩ ત્યાગ ભોગ રહિત ૫ ૧
 વક્તા ૨ મોની ૩ વક્તૃત્વ અને મોન રહિત ૬ ૧ અનુપયો
 ગવત ૨ ઉપયોગવત ૩ ઉપયોગ અને અનુપયોગ રહિત —

સયોગી ભાગાઓની સમજ નીચે પ્રમાણે —

શકિત ૫૫ આત્મપદાર્થનો શુભ છે જ્ઞાનાદિક શુભ

ગુણી આત્મા કરતા જુદા રહેતા નથી તેથી આત્મા કરતા
શક્તિ પદાર્થ જુદો નથી

પ્રત્યેક આત્મા વ્યક્તિ રૂપે છે છતાં એકાત એમ જ
નથી સઘળા પદાર્થોની સાથે સામાન્યતા પણ આત્મામાં છે
એટલે “વ્યક્તિ રૂપે જ છે” એમ પણ નથી

આત્માના સઘળા ગુણો સંપૂર્ણ ખીલવેલા હોવાથી ત્રણ
ભુવનના જીવોને પૂજ્ય છે છતાં અલગ્યો તથા મિથ્યાત્વ
જીવો પૂજ્ય માનતા નથી સિદ્ધના જીવો પણ સૌ પરસ્પર સમાન
તેમની વચ્ચે પૂજ્ય પૂજક ભાવ નથી માટે ત્રિભુવન-
મુક્તિ રહિત નિર્ઞયતા રહિત એટલે સાધુનો વેશ ધારણ
કરીને કાયમ કરતા નથી અથવા સ્વગુણોમાં રમણતા રૂપી
ગાંઠ તો મુક્તિને પણ છે માટે નિર્ઞયતા રહિત છે

મન વચન કાયાના યોગો રહિત થએલા હોવાથી યોગ
રહિત અને દુનિયાદારીના બાહ્ય ભોગોનો ત્યાગ કરેલ હોવાથી
ભોગ રહિત

જગતમાં જ છે તેના કરતા કાંઈપણ નવી વાત
કહેનારા ન હોવાથી વક્તાપણા રહિત છે, અને તીર્થ કર
નામકર્મના યોગેદેશના આપતા હોવાથી મૌન રહિત પણ છે

જ્ઞાન અને કર્મન એ બેના ઉપયોગ મુક્તિની શક્તિ
હોવાથી અનુપયોગ રહિત એટલે કે ઉપયોગ શક્તિ સહિત
ઉપયોગ મુક્તિની શક્તિ છતાં ઉપયોગમય પરમાત્મા છે તેમને

પાયમી ગાથામા બીજી કેટલીક એવી ત્રિભગીઓ
જનાવી છે આ રીતે આવા વિરોધિ વિકટપોના વિરોધ
મથાર્થ રીતે દૂર કરતા આવડવાથી સ્વાદ્વાદના જ્ઞાનની
તાલીમ મળે છે અને જ્ઞાન વિચાળ થાય છે અન્તે પર
પરાયે મોક્ષ મળે છે

ગાત્રિ=પરમાત્માવિન્ધની એક પ્રકારની અનંત શક્તિ
રૂપ છે તેના મામર્યાથી અનેક જીવો મોક્ષ મેળવે છે,
અથવા આત્મા પોતે એક શક્તિના બહારરૂપ છે

વ્યક્તિન=પરમાત્મા અથવા તેા કોઈપણ આત્મા એ-
એક સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વવાળા સ્વતંત્ર વ્યક્તિરૂપ પણ
હોય છે

ત્રિભુવન-પ્રભુતા=એક એક સ્વતંત્ર વ્યક્તિ હોવા
છતા અનંત ગુણો અને અનંત વીર્યાને લીધે ત્રણેય ભુવનની
પ્રભુતા પણ તેમા હોય છે

નિર્ઞંધતા=છકળ પ્રશિષ્ટ અને સગના ત્યાગી
હોવાથી તેમા નિર્ઞંધતા હોય છે

સંયોગ=એ ઉપરના તથા પછીના બન્ને ભાગના
સંયોગરૂપ ત્રીજો ભાગો થવાથી ત્રિભગીઓ થશે

યોગી=મોક્ષ સાથે જોડાવાથી અથવા સામર્થ્ય યોગથી
યોગી હોય છે અથવા આત્મા મન વચન કાયાના યોગો
વાળો હોય છે

લોગી=આત્મગુણનો આનંદ લોભ લેતો હોવાથી
લોગી કહેવાય છે

વજ્રા=દેશના આપે છે ત્યારે વજ્રા હોય છે

મૌની-દેશના નથી આપના હોતા ત્યારે મૌની કહેવાય છે અથવા વચન યોગ અધાય ત્યારે અથવા નિરવદ્ય બાષાદ્રાત હિતકાગી ઉપદેશ આપવા છતાં મૌની કહેવાય છે

અનુપયોગવત=અન્ય ક્ષણે દર્શનોપયોગ સમયે જ્ઞાનોપયોગ રહિત અને જ્ઞાનોપયોગ સમયે દર્શનોપયોગ રહિત એમ અનુપયોગવત પણ પરમાત્મા હોય છે અથવા આત્મા બાર ઉપયોગમાના એક ઉપયોગ સમયે બીજા ઉપયોગ રહિત હોય છે

ઉપયોગવત=જ્ઞાન કે દર્શન એમાંથી એક ઉપયોગ તો સત્ હોય જ છે

આમ જુદી જુદી રીતે શાસ્ત્રને આધારે વિકલ્પો-ભાગા ઘગવી શકાય છે આવા અનેક ભાગાઓવાળી ત્રિભગીઓ, હોઈ શકે છે અહીં તો માત્ર સંમેષમા સૂચન કરવામા આવેલ છે

૧૧ શ્રી-શ્રેયાંસ-નાથ-જિન-સ્તવન

અધ્યાત્મનુ સ્વરૂપ દેશવિરતિ-મર્વવિરતિરૂપ

ભાવ અધ્યાત્મની અભિલાષા

[સ્વાદ્વાદમા શ્રદ્ધાણુ અથવા નિપુણ આત્મવશ્ય
દેશવિરત-શ્રાવક કે જૈનમુનિ અધ્યાત્મના જીવ જીવ ભેદે
સમજીને આધ્યાત્મિક પ્રગતિમા આગળ વધી શકે છે
તેથી સૌથી પહેલા ચાર પ્રકારના અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ બતાવેલ
છે ત્યાગાત્મક ભાવઅધ્યાત્મની દેશવિરતિથી શરૂઆત
થાય છે અને સમ્યક્ત્વરૂપ અધ્યાત્મની તો ચોથે શુદ્ધિ
નકેથી શરૂઆત થાય છે]

[વાગ-ગોડ 'અહો મતનાને સાજના ' એ દેશી.]

શ્રી-શ્રેયાસ-જિન ! અંતર-જામી,

આતમ-રામી નામી રે,

અધ્યાતમ-મત-પૂરણ પામી,

સહજ-મુગતિ-ગતિ-ગામી ઁ શ્રી શ્રે

[અંતર જામી=અંદરની વાત બાજીનાર, સર્વજ્ઞ
આતમ રામી=આતમામા રમણુતા કરનારા નામી=પ્રસિદ્ધ
જગજીહેર અધ્યાત્મ મત=આત્મવિકાસનું જ્ઞાન સહજ=મર
જતાથી મુક્તિ-ગતિ-ગામી=મોક્ષગતિ તરફ જઈ શકેલા

હે શ્રેયાસ નાથ ! જિનેશ્વરદેવ ! આપ તો અંદરનીયે વાત
બાજીનારા-સંન્યાસી છો આપ પોતાના આત્માના આરામ

આનંદમાં મશગુલ છે. આપ જગત્માં પ્રસિદ્ધ નામવાળા
છો. આપ પૂર્ણ આધ્યાત્મિક જ્ઞાનને પૂર્ણપણે પામેલા છો.
અને આપ સહજ રીતે જ સુકિનગતિમાં જઈ પહોંચેલા છો. ૧

શ્રેય=એટલે કલ્યાણ-મોક્ષ તેથી સહજ-સુગતિ-
ગતિ-ગામી પદ આપોને શ્લેષથી શ્રેયાસ નામ સાચું ક
હી જતા થું છે

સયલ-સ સારી ઇન્દ્રિય રામી

મુનિ-ગણ આતમ-રામી રે

મુખ્યપણે જે આતમરામી,

તે કેવલ નિઃકામી રે

શ્રી શ્રે ૦ ૨

સયલ=સર્વ ઇન્દ્રિય-રામી=ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં
હ્રુબ્ધ, તેના લાલચુ ગણુ=સમૂહ આતમ રામી=આત્મ-
ધ્યાનમાં રમણુતા કરનારા કેવલ=ફક્ત નિઃકામી=નિષ્કામી,
નિષ્કામયોગી]

સમગ્રાયે સ સારી જીવો ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં હ્રુબ્ધ
હોવાથી ઇન્દ્રિયોનો આરામ શોધનારા છે, માટે તેઓ ઇન્દ્રિ-
યરામી કહેવાય છે. માત્ર મુનિગણુ-મુનિયોનો સમુદાય-
આત્મામાં રમણુતા કરનારો છે, મુખ્યપણે જેઓ આત્મામાં
રમણુતા કરનારા હોય છે, તે જ ફક્ત અરેખ્ય નિષ્કામી-
નિષ્કામયોગી હોઈ શકે છે. ૨

નિજ-સ્વ રૂપ જે દિરિયા માધે,

તે અધ્યાત્મ અધિગે ૩

જે ડિરિયા કરી ચક્રિ-ગતિ માધે,
તે ન અધ્યાત્મ કહિયે. રે શ્રી શ્રેં ૩

[નિજ સ્વ રૂપ=પોતાનું-આત્માનું સ્વરૂપ-લહિયે=લાણુ]

પોતાના-આત્મ-સ્વરૂપને લક્ષ્યમા રાખીને જે ક્રિયા સાધવામા આવે છે તેનું નામ અધ્યાત્મ કહેવાય છે અને તે ભાવ નિષેપે-ભાવ અધ્યાત્મ છે

જાતમાતમચિહ્નતય વા શુદ્ધા ક્રિયા પ્રવર્તતે, તદધ્યાત્મમ્ ।

અર્થ=આત્મવિદ્યાસને ઉદ્દેશીને જે જે શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરનાર્થ આવે, તે અધ્યાત્મ

ઠેકવાકની ધાર્મિક ગણાતી ઠેકવીક વિષ ગરસ અને અનુષ્ઠાન રૂપ ક્રિયા એવી હોય છે, કે-જે કરવાથી ઉલટાના ચાર ગતિમા ભમવું પડે છે તેવી ક્રિયાનું નામ અધ્યાત્મ ન કહી શકાય ૩

નામ-અધ્યાત્મ કવણુ-અધ્યાત્મ

દ્રવ્ય-અધ્યાત્મ છડો રે

ભાવ-અધ્યાત્મ નિજ ગુણ સાધે,

તો તેહનું રહ મંડો રે શ્રી શ્રેં ૪

[નામ=નામ માત્રથી કવણુ=સ્થાપનાથી , દ્રવ્ય અધ્યાત્મ=ભાવ-અધ્યાત્મનું કારણ કે કાર્ય રહ=રહનાથી મંડો=મથો]

માટે, નામ-અધ્યાત્મ સ્થાપના અધ્યાત્મ અને દ્રવ્ય-અધ્યાત્મને ઝાટી દો, અને જે ભાવ-અધ્યાત્મ પોતાના આત્માના ગુણને નવારનાર હોય, તેની જ પાછળ દૃઢ રીતે

મહી પડો—મચી પડો ભાવ—અધ્યાત્માભાસની પાછળ પડવાનું નથી પરંતુ આત્માના ગુણોને વધારે, તે સાચુ ભાવ અધ્યાત્મ છે તેની પાછળ જરૂર પડો

નામ—અધ્યાત્મ સ્થાપના—અ યાત્મ અને દ્રવ્ય અ યાત્મ. એ ત્રણેય ભાવ—અધ્યાત્મના કારણ છે—તેમા મદદગાર છે પણ તે સર્વની મદદ લઈને સાધવાનુંતો છેવટે ભાવ—અ યાત્મ જ હોય છે ભાવ—અધ્યાત્મના લક્ષ્ય વિના એકલા નામાદિકને વળગી રહેવાથી ખાસ ક્ષાયદો થતો જ નથી આખર તો તે છોડી દેવાના જ હોય છે માટે, ભાવ—અધ્યાત્મના લક્ષ્યને ધ્યાનમ્ । ખીને તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે તેની સાધના પાછળ લાગી પડવું જોઈએ

ભાવ અધ્યાત્મના પણ ચડતા ઉતરતા ઘણા દરજ્જા હોય છે, ઉચ્ચ ઉચ્ચ દરજ્જા પર ગયા પછી નીચે નીચેના દરજ્જા છોડી દેવાના હોય છે ઉંચો ઉંચો દરજ્જો પ્રાપ્ત ન થયો હોય, ત્યાં સુધી તેની પહેલાના દરજ્જાને ઉંચો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરવા દૃઢ રીતે આરાધવાનો—સાનવાનો હોય છે ભાવ અધ્યાત્મની ભ્રમણામા ન પડી જવાય, તેની સાવચેતી માટે “નિજ ગુણ સાધે, તો ” એ ગજ્જો ખાસ મૂક્યા છે ૪

શબ્દ—અધ્યાત્મ અર્થ સુણીને,

નિર્વિકલ્પ આદરજો. રે

શબ્દ—અધ્યાત્મ ભજના બણી,

હાન—ગ્રહણ—મતિ ધરજો રે શ્રીશ્રી

[શબ્દ અધ્યાત્મ=અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર. નિર્વિઠલપ=મન
વચન કાયા ॥ શુભિ અને કષાય રોધ. ભજના=હોય કે
ન હોય હાન=ત્યાગ ગ્રહણ=સ્વીકાર. મતિ=વિચાર હાન-
ગ્રહણ-મતિ=ત્યાગ અને સ્વીકારની બુદ્ધિ ધરજો=રાખજો
દેખવજો]

આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રો ૩૫ શબ્દ-અધ્યાત્મ મારફત ચાર-
નિપેક્ષા ૩૫ અર્થ જરાજર સામગીને પણ દેવડે, તો નિર્વિઠલપ
દશાનો આદર કરજો

પરંતુ, શબ્દ અધ્યાત્મમા પણ કુનિયામા રહેલા દરેક
અધ્યાત્મના ગણાતા શાસ્ત્રોમા તો અધ્યાત્મની ભજના હોય
છે, એટલે કે " અધ્યાત્મના ગણાતા દરેક શાસ્ત્રોમા
અધ્યાત્મ નક્કી હોય જ" એમ માની ન લેવું તેથી નયોની
મદદથી જરાજર સમજ મેળવીને તેમાંથી છોડવા જેવું છોડી
દેનાનો, અને લેવા જેવું લેવાનો, સાવધ-વિચાર રાખજો, એ
શાસ્ત્રોમા બધું છોડવા જેવું કે બધું લેવા જેવું નથી હોતું
પરંતુ નયની મદદથી એ સમજવાની-તારવવાની-જો તમા-
રામા તાઠાત નહીં હોય, તો, તમે બૂલાવામા પડી જશો
સાચા અધ્યાત્મી તો લેવા જેવું હોય, તે લઈ જ લે છે ૫

અધ્યાત્મી જે વસ્તુ વિચારી,

ખીજ જાણ લખામી, રે

વસ્તુ-ગતે જે વસ્તુ પ્રકાશે,

આનંદ વન-મત-વાસી રે શ્રી ઓ ૬

[લેખાસી=લેખાસી-લેખાસી, માત્ર અધ્યાત્મનો-આધ્યાત્મિક જીવનનો-મુનિજીવનનો-લેખાસ-વેશ-લેખાવ ધારણ કરનારા આનંદ ધન-મત=અધ્યાત્મના મોક્ષના વાસી-મોક્ષના વાસી]

જ વસ્તુ સ્થિતિનો ખરેખરો વિચાર કરનારા હોય, તે ખરા અધ્યાત્મીઓ છે બીજા તો લેખાસી-વેશધારી અધ્યાત્મીઓ બનવા કેમકે વસ્તુ ગતે વસ્તુ જન્મ હોય તેમજ જન્મો વસ્તુનો યથાર્થ પ્રકાશ કરે, તેજ આનંદધન-મત, અધ્યાત્મ-મતમાં અથવા મોક્ષમાં વામ કરી શકે છે બીજાની તાકાત નથી ૬

ભાવાર્થ—આધ્યાત્મિકોએ પણ પોતાને માન'કથા'ક આદર્શ તરીકે થી જિનેશ્વર ભગવતને રાખવા જોઈએ કેમકે-તેઓ જ અધ્યાત્મના ઉત્પાદક છે અને જાતે અધ્યાત્મની ઉત્પત્તિ હરે પહોંચીને મોક્ષમાં પહોંચી ગયેલા હોય છે તેમજ આજીવન છોડવું ન જોઈએ તેઓ પૂરેપૂરા અધ્યાત્મમત પાળ્યા હોય ॥

મુનિઓને મુખ્યપણે આત્મસંતોષ અને અધ્યાત્મી કલા છે અને તેને જ ખરેખરા નિષ્કામ યોગી કલા છે સ્તવનકાર કહે છે, કે—“ખરા નિષ્કામ યોગી તે છે, કે “જેઓ અધ્યાત્મને પામીને આત્મસંતોષતા કરે છે”

“આત્માને લક્ષ્યને જે જે પાત્ર આચાર દ્વય ઉચિત ધાર્મિક ક્રિયા પ્રવર્તવાય, તેનું નામ અધ્યાત્મ ॥” અને તે ભાવ અધ્યાત્મ છે એકત્રી આત્માનું લક્ષ્ય પણ દ્રવ્ય-અધ્યાત્મ છે, અને તે વિનાની એકલી ક્રિયા પણ દ્રવ્ય અધ્યાત્મ છે, જન્મે સાચે જોઈએ જ ઉચિત ક્રિયા

આત્મલક્ષ્યની મુખ્યતા અથવા આત્મલક્ષ્ય સાપેક્ષ ક્રિયાની મુખ્યતા બાવ અધ્યાત્મ છે એક બીજાને નિરપેક્ષ રહીને એક બીજાના વિરોધ કરનાર દ્વન્ધ અધ્યાત્મી છે

શુદ્ધ અધ્યાત્મીઓ અને શુદ્ધ ક્રિયાવાદીઓ બાવ અધ્યાત્મીઓ નથી પરંતુ, ક્રિયા સાપેક્ષ એકતુ આત્મજ્ઞાન અને આત્મજ્ઞાન સાપેક્ષ એકલી ક્રિયા એ બન્નેય મુખ્ય હોય, તોપણ બાવ-અધ્યાત્મ હોઈ શકે છે

ઢેટલે-ઢેટલીક ક્રિયાઓ તો એવી છે, કે-જે કરવાથી ઉલટા સંસારમા ભગવાનુ થાય છે તેમા તો દ્વન્ધ-અધ્યાત્મ પણ નથી તે તો ભવાગ્નિની પાલુ કહી શકાય વળી ઢેટલીક ક્રિયાઓ બહારથી અધ્યાત્મની ક્રિયા સાથે મળતી આવતી હોય, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તે અધ્યાત્મના માર્ગને જ હલુનારી હોય, તો તેને પણ દ્વન્ધ-અધ્યાત્માભાસ માત્ર કહી શકાય પરંતુ દ્વન્ધ અધ્યાત્મ પણ ન કહેવાય

જેમ એકાત શુદ્ધ ક્રિયાવાદીઓ હોય છે, તેજ પ્રમાણે એકાત શુદ્ધ બાવ અધ્યાત્મીઓ પણ હોય છે તે બન્નેય આદરપાત્ર નથી પણ ત્યાગ્ય છે

જેની લાયકાત જાણા પ્રકારની થઈ હોય છે, તેવા સાધકે મુખ્યપણે તો બાવ-અધ્યાત્મનો જ આશ્રય લઈ -આદ્ય' રાખી તેમાં જ મળી પડવાનું હોય છે બાકીના બધા ઉપાયોને છોડતા જવું જોઈએ'

અધ્યાત્મને લગતા ચાઓ ઉપરથી અનુભવ લઈને- શબ્દ-પ્રદર્શન શબ્દ અધ્યાત્મમા નિષ્ણાત થઈને-ઉવટે, નિર્વિ-

૪૬૫ દશાંશ પરમબ્રહ્મ-પરમાત્મભાવનો-પરમ ભાવ અધ્યાત્મનો આદર કરવાનો છે શાબ્દિક ચુથણા અને ચર્ચામાં ત્યાં ને ત્યાં કાયમ પડ્યા રહેવું, તે આધ્યાત્મિકને પાલવે નહીં

ક્રમિક શ્રેણીમાં જે નિર્વિગ્નપ દશાનો આરભ થાય છે તેનો સ્વાદ પ્રાપ્ત કરવા જ અધ્યાત્મનો આશ્રય લેવાની જરૂર છે તેવું એ ધ્યેય છે

અહીં એક ખાસ જણામણ કર્યા વિના સ્તવનકાર રહી શકતા નથી “આધ્યાત્મિક વિચારનું વર્ણન કરનારા ઘણા શાસ્ત્રો અને ગ્રંથો જગતમાર્થી તમને મળશે, પરંતુ તે દરકમાર્થી “સાચું અધ્યાત્મ મળે જ” એમ માની ન લેવું. તેમાં પણ અધ્યાત્મની ભજના બાણી એટલે કે-કૌર્ષકમાસાચું અધ્યાત્મ હશે, અને કૌર્ષકમા નહિ પણ હોય તમે જેમાં સાચું અધ્યાત્મ ન હોય, તેને છોડવાની, અને સાચું અધ્યાત્મ હોય, તે શાસ્ત્ર લેવાની બુદ્ધિ ઢેળવજો

ઉપરના શુદ્ધ સ્થાનકોમાં ધર્મધ્યાન તથા શુદ્ધ ધ્યાન રૂપિયા હોય છે પ્રથમ પ્રથમની આધ્યાત્મિક અવસ્થા કારણ-એટલે કે દ્રવ્ય અધ્યાત્મ, અને પછી પછીની આધ્યાત્મિક અવસ્થા તે કાર્ય એટલે ભાવ અધ્યાત્મ. ભાવ અધ્યાત્મમાં તથા દ્રવ્ય અધ્યાત્મમાં પણ અનુક્રમે દ્રવ્યપદ્ધત્ત અને ભાવ પદ્ધત્ત નયોની અપેક્ષાએ ઘટે છે

આખર તો આત્મવસ્તુને સમજનાર અધ્યાત્મી છે આત્માનો ખ્યાલ પણ ન રાખનારા બીજા બધા દેખાસી-વેશધારી-અધ્યાત્મીઓ છે એ રીતે આત્મ-વસ્તુનો ખરેખરો પ્રકાશ કરનાર જ મોક્ષમાં વાસ કરી શકે છે, બીજા ત્યાં પહોંચી શકતા નથી

૧૨ શ્રી વાસુ-પૂજ્ય-જિન-સ્તવન

આત્મના સ્વરૂપનું જ્ઞાન :- આત્માની વિવિધ
ચેતના . આત્મજ્ઞાની :

[આત્માના શુભોના વિકાસ કરવાના ઉદ્દેશથી જે
જે ચેત્ય પ્રયત્નો કરવામાં આવે, તે અધ્યાત્મ કહેવાય છે
એટલે આત્મા વિના અધ્યાત્મનો સંભવ જ નથી તેથી
અધ્યાત્મિક પ્રગતિના ઇચ્છુકે આત્મ સ્વરૂપને ધ્યાનમાં
રાખીને ક્રિયા કરવાની છે “ નિજ સ્વરૂપ જે કિરિયા સાધે
તે અધ્યાત્મી કહાયેછ ” તેમાં નિજ એટલે આત્માનું
સ્વરૂપ લક્ષ્યમાં રાખવાનું કહ્યું છે તો આત્માનું સ્વરૂપ કેવું
છે ? ” તેનો વિચાર અહીં આપેલો છે સર્વ વિશતિ મુનિ
રૂપ અધ્યાત્મિકોએ આત્માનું-સ્વ-સ્વરૂપનું-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું
જોઈએ તેથી સામાન્ય આત્મ સ્વરૂપ ગતાંયું છે]
[રાગ-ગામી તથા પરજ ‘તુમીયા ગિરિ સિખર સોહે’ એ દર્શી]

વાસુ પૂજ્ય જિન ! ત્રિ-સુવન-સ્વામી,

વન-નામી : પરનામી રે,

નિરા ડડકાર સા-ડડકાર સ-ચેતન,

કરમ કમ-ફલ-કામી રે વાસુ ૧

[ત્રિસુવન સ્વામી=ત્રણ લોકને પૂજ્ય હોવાથી ત્રણ
લોકનાં-સુર, અસુર અને માનવોના-સ્વામિઓને—ઋષિ
મુનિયોને પણ પૂજ્ય હોવાથી-ત્રણ લોકનાં સ્વામી છે
ધન-નામી=તેનું ખરૂં નામ ‘આત્મા’ ધનનામી-નિત્ય છે

પરનામી=પરિણામી ■ અથવા પર એટલે પુણ્ય
 શરીરના સબધથી પડેલું નામ વાસુપૂજ્ય હોવાથી
 પરનામી છે નિરાડકાર=આકાર સહિત. આડકાર=આકાર
 સહિત સચેતન=ચેતના સહિત કરમ=કર્મ કરનાર
 હોવાથી કરમરૂપ કરમરૂઝકામી=કર્મના કળો ભોગવના
 ઈચ્છનાર લોકતા]

ત્રણ કુવનના સ્વામી શ્રી વાસુ-પૂજ્ય-સ્વામિ !
 આપ નિશ્ચયથી ઘનનામી-પરમ આત્મા-એવું નામ ધારણ
 કરનારા, અને વ્યવહારથી-પરનામી ગરીગરૂપ પુણ્ય સબ-
 ધવી વાસુ-પૂજ્ય-એવું નામ ધારણ કરનારા છો. અથવા
 આત્મા ઈન્દ્રોને પૂજ્ય છે, જિન છે, ત્રણ કુવનનો સ્વામી છે,
 ઘનનામી નિત્ય છે, પરનામી પર્ણિણામી છે. "નિરાકાર
 છે, સાકાર છે, સચેતન છે, કર્મરૂપ છે, પોતાનાં કર્મોના કળો
 પોતાને ભોગવવાના હોય છે, તેથી કર્મના કળરૂપ પણ છે
 અને તેથી જ નારક, દેવ, સ્ત્રી, પુરુષ વિગેરે આત્માના નામે
 વ્યવહારમા લેવાય છે કેમકે-વાસ્તવિક રીતે તો તે કર્મનાં
 કળ છે ૧

વાસુપૂજ્ય એટલે ઈન્દ્રોને પૂજ્ય ત્રણ જગતને પૂજ્ય
 હોય, તે વાસવોને-ઈન્દ્રોને પૂજ્ય હોયજ, એમ, વાસુપૂજ્ય
 નામ અને ઈન્દ્રોની પૂજ્યતા બતાવીને, વાસુપૂજ્ય શબ્દની
 મહેલથી સાર્યકતા બતાવી છે.

નિરા-ડકાર અ ભેદ-મ આહં
 મેદ-આહંક મા ડકારો રે

દર્શન જ્ઞાન દુ-ભેદ-ચેતના

વસ્તુ-ગ્રહણ-વ્યાપારો ઁ વાસુ ૨

[અભેદ=પદાર્થનો સામાન્ય ધર્મ, સ ગ્રાહક=જાણનાર, ભે =પદાર્થનો વિશેષ ધર્મ, ભેદ-ગ્રાહક=વિશેષ ધર્મ જાણનાર દુ ભેદ=ભે લેવાની વસ્તુ ગ્રહણ-વ્યાપાર=વસ્તુનું જ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન ઉપયોગ]

૧ દેહ પદાર્થના સામાન્ય અને વિશેષ એમ બે ધર્મ હોય છે તેમાંથી “આ ઠાઈ માણુમ છે” એની રીતના સામાન્ય ધર્મને અભેદી-નામવાર ભેદનિના-જાણનાર જ્ઞાન-શક્તિ, ને નિરાકાર આત્મા ૨ ભેદ એટલે, “આ વિમળસેન નામનો માણુમ છે” એની રીતે વિશેષ ધર્મને જાણનાર જ્ઞાનશક્તિ, તે સાકાર આત્મા. ૩ વસ્તુનું જ્ઞાન કરવાના પ્રયત્નમાં શક્તિઉપ દર્શન અને જ્ઞાન એ બે પ્રકારે ચેતનાવાળો આત્મા હોવાથી, આત્મા સચેતન પણ કહેવાય છે ૨

કર્તા પરિણામી પરિણામો-

કર્મ ને જીવે કરિયે. ૨

એક અનેક રૂપ નય વાદે

નિયતે નર અનુસરિયે ૨ વાસુ ૩

[કર્તા=કરનાર પરિણામી=પરિણામનાર, પરિણામ પામનાર, પરિણામો=પરિણામ-રૂપાતરો કર્મ=જીવથી જે કરાય તે નિયતે=ચોક્કસ, નિયતે-નયવાદે=ચોક્કસ નય વાદની અપેક્ષાઓને નર=આત્મા અનુસરિયે=પદ્ધતિસર જ્ઞાન કરીયે]

જીવ પરિણામી કર્તા છે પરિણામી કર્તાના જ પરિણામે
 જીવથી કરાય છે, તે કર્મ છે માટે જીવ કર્મ પણ—કર્મરૂપ
 પણ—કહેવાય છે પોતાના પરિણામે—પર્યાયે પ્રમાણે પરિ-
 ણામ પામતો હોવાથી, પોતાના અનેક પરિણામેને
 વીધે—નયવાદની ચોક્કસ અપેક્ષાઓને અનુસરીને, એક નર-
 —આત્માને અનેકરૂપે પણ કહી શકાય છે પોતે એક છે,
 જોતા અનેક પરિણામોમય—અનેક ગુણોમય—હોનાથી અનેક
 પણ કહી શકાય છે

દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ આત્મદ્રવ્ય એક જ હોય
 તેથી તે એક કહેવાય છે પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ
 એકજ આત્માના અનંત પર્યાયો થતા હોવાથી, એકજ
 આત્મા અનેક પણ કહેવાય છે અથવા સમગ્ર નયની અપે-
 ક્ષાએ સઘળા આત્માઓ એક આત્મારૂપે પણ કહેવાય છે
 અને વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ હરેક આત્મા અલગ અલગ
 હોવાથી અનેક પણ કહેવાય છે પોતાના સર્વ ગુણોને
 કૃત્પાદક હોવાથી આત્મા—ન પણ કહેવાય છે અને તેથી
 આત્મા જ નારાયણ પણ કહેવાય છે ૩

હુ ખ-સુખ-રૂપ-કર્મ-સ જાણુ.

નિશ્ચય એક આનંદો રે

“ચેતનતા-પરિણામ ન સુકે

ચેતન ” કહે જિન-ચંદો રે

[નિશ્ચય=નિશ્ચય નયથી ચેતનતા-પરિણામ= ચેતના પરિણામ, જ્ઞાનાદિ ગુણ રૂપ ચૂકે=ઝેડે. ચેતન= આત્મા, જિન રા દો=જિનેશ્વર દેવરૂપી ચદ્રમા]

“હું ખ અને મુખ રૂપે જ ભોગનાય છે, તે સધળા કર્મના ફળો છે.” એમ સમજો તેથી, વ્યવહાર નયથી, તે ફળોનો તે આત્મા ભોગવનાર છે અને નિશ્ચય નયથી તો એક અપૂર્વ જ પાતાના આત્માનો આનંદ છે, તેનો જ ભોક્તા આત્મા છે કેમકે-શ્રી જિનેશ્વર દેવાએ કહ્યું છે, કે “ચેતન-આત્મા પોતાનો ચેતના-પરિણામ કદીયે ઓડતો નથી.” તેથી તે ચેતનારૂપ-જ્ઞાનિક ગુણોના આનંદમા તથ્યેય કાળમા આઠે વડો અને હા મેથા વીન રહે છે ૪

પરિણામી ચેતન પરિણામો-

જ્ઞાન કર્મ ફલ ભાવિ ૨
જ્ઞાન કર્મ ફલ ચેતન કદીયે
લેજો તેહ મનાવી રે. વાસુ ૫

[ભાવિ=ભવિષ્યમા થનાર મનાવી=સમજી લે.]

ચેતન-આત્મા તે દ્રવ્ય હોવાથી પરિણામી છે જ્ઞાન કર્મ અને તેના ભાવિ ફલ તે સર્વ પરિણામો છે એ પરિણામો રૂપે આત્મા પરિણામ પામે છે, માટે જ્ઞાન કર્મ અને તેના ફળ ને પણ, (ચેતન-આત્મા) કહેવામા હંરકત નથી એમ બરાબર સમજી લેજો ગુણ-ગુણિનો અભેદ ઉપચાર કરવામા

આવે, તો એમ કહી શકાય છે અથવા વ્યવહાર નયના ઉપચરિતાદિ ભેદોની અપેક્ષાએ પર્યાયોમા દ્રવ્યનો ઉપચાર કરીને પણ એમ કહી શકાય છે ૫

આત્મજ્ઞાની શ્રમણ કહાવે

બીજા તો દ્રવ્ય-લિંગી, રે

વસ્તુ-ગતે જે વસ્તુ પ્રકારો,

આનંદ-વન-મત-સંગી રે વાસુ ૬

[શ્રમણ=મુનિ, દ્રવ્ય-લિંગી=વેવધારી, આનંદ ધન-મત-સંગી=આત્માના સ્વરૂપની વિચારણામાં આસક્ત-મોક્ષમા લીન.]

આ રીતે આત્માનું જ્ઞાન ધરાવતા હોય, તે જ સાચા શ્રમણ-સાધુઓ છે બીજા તો બહારથી સાધુનો વેશ-સાધુની નિશાની ધારણ કરનારા સમજવા આ રીતે, આત્મારૂપ વસ્તુને વસ્તુગતે-ખરેખરી રીતે જાણે છે, ને જ આનંદધન-મતમા આત્મા સ્વરૂપની વિચારણામાં આસક્ત રહી શકે છે, અથવા તેઓ જ મોક્ષ માર્ગમાં લીન થઈ પ્રગતિ કરી શકે છે અને હવે મોક્ષમાં જઈ શકે છે ૬

જાવાથી નિશ્ચય અને વ્યવહાર નયથી આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું છે આત્મા નિશ્ચય નયથી એક છતાં, વ્યવહારથી સાકાર નિરાકાર સચેતન કર્મરૂપ કર્તા પરિણામી કર્મના ફળ રૂપ એમ અનેક રૂપે પણ છે.

... નિ મહાત્માઓ કે, જેઓ જાણે

છે, તેઓએ આત્મ દ્રવ્યનું, તેના ગુણ અને પદાર્થોનું સ્વરૂપ જુગ વિન્તારથી જુદા જુદા નયની અપેક્ષાએ દર્શાવેલ છે, તે બાબતુ જોઈએ આ વાતની મજબૂત સૂચના આ સ્તવનમાની મળે છે તો જ વસ્તુ ગતે વસ્તુનો પ્રકાશ ઠી પ્રકાશ-સમજી શકાય-સમજાવી શકાય અને અધ્યાત્મના પ્રગતિ કરી શકાય

આફવાદની મહા વિના, નિશ્ચય અને બ્યવહારને તગડી સમજ અને આચરણમાં ઘટતો આશ્રય એ જ લઈ શકાય નહીં એટલા માટે શ્રી શીતળનાથ પ્રમુખ સ્તવનમા આફવાદથી અનેક વિધ ત્રિભગી સમજાવી બતાવી અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને તે પ્રસંગને અનુસરીને આ સ્તવનમા આત્માના કેટલાક પ્રસિદ્ધ ગુણો બતાવીને તેનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે .

૧ પાંચમા સ્તવનમા-ત્રણ પ્રકારના આત્માનું સ્વરૂપ પ્રાયમિક જીવને સમજાવવા પ્રાપ્ત થતા પહેલાં-પરમાત્મા શું ? અને પરમાત્મા થવાને અતરાત્મ-ભાવ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ અને બહિરાત્મ ભાવનો ત્યાગ કરવાથી અતરાત્મા થવાય આમ પ્રાયમિક જ્ઞાસા શાંત કરવા વિકાસની શક્યતા સંક્ષેપમાં સમજાવી

૨ ૧૧મા સ્તવનમા-“અતરાત્મપણાનો વિકાસ અધ્યાત્મની મદદથી થાય છે” તે બતાવેલ છે

૩ ૧૨મા સ્તવનમા-આત્મા પદાર્થ આત્મ દ્રવ્ય તેનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે આત્મા પદાર્થનું સ્વરૂપ સામાન્ય રીતે

જતાવવાની ચરૂઆત અહીં કરી છે આત્મા સાકાર નિરા-
કાર સચેતન પરિણામી કર્તા કર્મનો કર્તા નિઃસ્વાનદનો
કર્તા છે એક રૂપ છે અનેક રૂપ છે આત્માના પશ્ચિમો-
રૂપ દર્શન કર્મ કર્મના રૂપ વિગેરે આત્માના પરિણામો
છે આ રીતે જેની ઈચ્છા અત્માનો કર્મોથી મોક્ષ કરવાની
હોય તેણે પોતાનો આત્મા કેવો છે ? તેના શુભે કેવા
કેવા છે ? વિગેરે જાણવું જ જોઈએ

૪ ૧૮ માં શ્રીઅરનાથ પ્રમુખા સ્તવનમાં ૧૨મા શુદ્ધ
સ્થાનકવર્તી ક્ષીણમોહ મહાત્માઓ આત્માના સ્વરૂપ
લીન થાય છે લેશ માત્ર પણ પરનો લેશ માત્ર પણ પાંચે
હોય, તેને પર સમય સમજે છે એમાં શુદ્ધ દર્શન
આધારના શુદ્ધ નિઃસ્વય નયની અપેક્ષાએ અત્માનું સ્વરૂપ
સમજાવ્યું છે

૫ ૨૦મા શ્રી મુનિમુક્ત શ્વામિના સ્તવનમાં આત્માનો
મોક્ષ થાય છે તો આત્માનું કેવું સ્વરૂપ અત્મા
તો મોક્ષ પટ્ટી ચક્રે ? આ જાણવા કેવા દર્શન
કારો આત્માના સંજયમાં અપૂર્ણ દર્શન પૂરી પાડતા
હોવાથી “ જેન દર્શનમાં જે રીતે અત્માનું સ્વરૂપ જણા
વેતુ ■ તે સ્વરૂપના આત્માને જ જાણ મોક્ષ મુખ
દુખ વિગેરે પટ્ટી ચક્રે છે ” એમ દર્શનની મિદિ કરવાની
દ્રષ્ટિથી આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું

માટે જુદા જુદા આવેશ આત્માનું સ્વરૂપ
જુદી રીતે સમજાવાયેલું હોવાથી “ ૧૭૨૫૦ વિચર ”

સ-મત્ત અ-સ્થિર-પદ પરિહરે કે

પકજ પામર પેખ

વિ૦ દી૦ ૨

[અરણ્ય-કમળ=અરણ્યરૂપી કમલમા, કમલા=લક્ષ્મીજી
સ્થિર=નિશ્ચય. પદ=સ્થાન, નિવાસસ્થાન. દેખ=લેખને.
મ-મત્ત=મેઘું, મેલવાળું અ-સ્થિર=અનિશ્ચય. પદ=સ્થાન.
પરિહરે=ઠાડી કે પક-જ=કાઢવમા ચતુ-કમળ. પક=
કાઢવ, પામર=ગરીબકુ, પેખ=લેખને.]

શ્રી વિમળનાથ પ્રભુના અરણ્યરૂપી કમળ રહેના માટે
નિમળ અને સ્થિર સ્થાનક નજરે ચડ્યા પછી, કાઢવમા
ઉત્પન્ન થયેલું હોનાથી-પામર બિચારા કમળને પક-જને
રહેવા માટેનું મેલું અને અસ્થિર નિવાસસ્થાન ગણીને
કમળા-લક્ષ્મીજી શ્રી વિમળનાથ પ્રભુના અરણ્યકમળમા રહે
વાને ચાહી આવી છે તેથી કમળ કરતા પણ તેમના અરણ્ય
શોભા વધી ગઈ છે કારણ એ કે કમળા દેવી પકજ કમળ ઠાડીને
વિમળનાથ પ્રભુના અરણ્યરૂપી કમળમા કાયમી વાસ કરવા
માટે આવી ગયા કે

વિમળનાથ પ્રભુ શ્રેષ્ઠ કરીને નિર્મળ છે, પોતાના
આત્મામા કેવળજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીનો કાયમી વાસ પામ્યા છે
તેથી તેમના અરણ્યકમળ પણ નિર્મળ છે, અને તેના આશ્રય
કુખ અને દુર્ભાગ્ય દૂર ટળી જાય, અને સુખ તેમજ સ
ત્તિની ભેટ મળે, તેમા શી નવાઈ છે ?

આ કડીમા શ્રી આનંદધનજી મહારાજશ્રીએ કવિ
તરીકે બહુજ સુંદર કાવ્યના કરીને કાવ્ય-ચમત્કારથી ભરપૂર
ઉત્તમ પ્રકારની કવિતાનો સુંદર નમૂનો પૂરો પાડ્યો છે
કમળ, કમલા, પામર, પકજ, નિર્મળ, સમળ, સ્થિરપદ,
અસ્થિરપદ, -વિગેરે શબ્દોની પદ્મદગી પણ બહુજ રસ
ભરે છે

મુજ મન તુજ પદ-પકજે રે

લીનો ગુણ-મકરદ

રક ગણે મકર-ધગ રે

ઈન્દ્ર ચંદ્ર નાગેન્દ્ર વિંદી ૩

[પદ-પકજે=ચરણ કમળમા લીનો=આસકત.
ગુણ-મકરદ=ગુણરૂપી, સુગંધી, ધરાગ રક=રાકડા,
મકર=મેરુપર્વત ધરા=પૃથ્વી નાગેન્દ્ર=જાવનપતિના ઈન્દ્ર,
ધગેન્દ્ર]

આવા તમારા ચરણરૂપી કમળમાં ગુણરૂપી મકરદ-
પુષ્પનો રસ-પીવા માટે મારા મનરૂપી જામરો લીન-
તલીન-આમકત થઈ ગયો છે તેથી કરીને તમારા ચરણ
મળવાથી મારું મન મેરુ પર્વત પૃથ્વી અથવા મેરુ પર્વતની
સુવર્ણમય પૃથ્વી ઈન્દ્ર ચંદ્ર અને ધગેન્દ્ર દેવને પણ
પોતાની આગળ એક રાકડા જેવા નુરૂં માને છે હે પ્રભો !
આવો તમારા ચરણનો મહિમા છે ૩

શક્તિરસમા લીન આત્મજ્ઞાની શ્રમણ હજી આગળ
વધે ૩ —

માહિય ! મમરથ તું ધણી : રે

પામ્યો પરમ-ઉદાર

મન-વિશરામી વાલદો રે

આતમયો આધાર :

વિં ૦ દીં ૪

[પરમ-ઉદાર=મહુજ ઉદાર, મોટા મનવાળો, ત્રિભુવન
પૂજ્ય ધણીજ મોટાજ વાળો મન-વિશરામી=મનના
વિસામા રૂપ વાલદો=વહાલો આતમયો=આત્માનો,
મારો આધાર=આશરો.]

હે સ્વામિ ! તારા જોવો સમર્થ પરમ ઉદાર મનના
વિમામારૂપ આત્માના આધારરૂપ અને, વહાલામાં વહાલો
ધણી હું પામ્યો છું, હવે મારે ખીજી શું જોઈએ ? મને જગ-
તમા જે કાંઈ મેળવવાં જીવ હોય, કે છે, તે જાણું, તું મજ્યે,
મળી ગયું છે, નાથ ! ૪

દરિસણ દીઠે જિનતણુ રે

સશય ન રહે વેધ

દિન કર-કર-મર પસરતા રે

અધ કાર-પ્રતિષેધ

વિં ૦ દીં ૫

[વેધ=આડ, આતરુ, વિષ્ણુ દિન કર-કર વાર=
દિવસનો કોઈ સૂર્ય, તેના કિરણોનો સમૂહ, પસરતા=

દેવાતા અધકાર-પ્રતિબેધ=અધકારને રહેવાની મનાઈ
અધકારનો નાશ]

આવા જિનેશ્વર દેવના સાક્ષાત્-આત્મભાવનાથી
દર્શન-પરમાત્માના સાચા સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર-થાય, ત્ય
પછી, જાણ્ય-ગકાડપી વિજ્ઞ-સાચ મનમા જરા પણ
રહી શકે જમ સુધાના જથાબધ કિરણો દેવાતા જ અધક
નાસી જાય છે, તેમ બધાએ સચયો નાશ પામી જાય
વિત્તો ઉપર વિજય મેળવાય છે અને નિમજ સમ્યક્ત્વ ત
વિચિકિત્સા-રહિત ધર્મ માર્ગમા પ્રવૃત્તિ થાય છે —

અભિય-ભરી મુરતિ રચી રે

ઉપમા ન ધટે કોય

ગાત-મુધારસ ઝીલતી રે

નિરખત તૃપ્તિ ન હોય

વિ. દી. ૦

[અભિય-ભરી=અમૃતથી ભરેલી, ગાત-મુધારસ
ઝીલતી=ચાત રસ રૂપી અમૃત રસમા ન્હાતી, નિરખત
જેતા તૃપ્તિ=સતોષ]

હે પ્રભો ! તારી મૂર્તિ અમૃત રસથી ભરપૂર, એક
ચાત રસમા ન્હાતી એવી તો રચી છે, કે-જની સાચે જગત
કાર્યપણ વસ્તુની ઉપમા જ ધટાવી ચકાતી નથી અહાહ
તેને નિરખતા નિગ્મતા સતોષ જ થતો નથી ધરપત
યતી નથી

આ કૃપા જોઈવાયેલા એકેએક શબ્દ ભક્ત દૃઢને
હયનયાનનાને પૂંપૂગે સમર્થ છે તેમાયેનિરખત અને તૃપ્તિ
એ જે ગળેદો જોનતા તો દૃઢ ઉછળ્યા વિના રહે જ નહીં.
એવી ખુશીની ગળેદો નાપર્યા છે. અને શબ્દો પણ ખરાખર
કવિને મળી ગયા છે ! ! એજ ખુશી છે ૬

એ-અન્ન સેવકતણી રે, અવધારો જિન દેવ !
કૃપા કરી મુજ દીજિયે રે, આનંદ ધન-પદ-સેવ વિં ૭

[અરજ=વિશ્વસિ અવધારો=સંભળો, સ્વીકારો.
આનંદ ધન-પદ એવ=આપ પરમાત્માપદની સેવા, મોક્ષ
પદની સેવા, પ્રાપ્તિ]

પરંતુ, હે જિનેશ્વરદેવ ! આ સેવકની અરજ આપ
જરા સ્વીકારોને ! કે—“ કૃપા કરીને મને આનંદ ધન એવા
આપ પરમાત્માના ચરણની—મોક્ષ પદની સેવા આપો. ૭

ભાવાર્થ — સમગ્ર દર્શન પ્રાપ્ત થયું પ્રભુની દ્રવ્ય
પૂજા કરવાની તક પ્રાપ્ત થઈ, શ્રુત સામાયિકની મહત્ત્વી
સ્વાદ્વાદ સિદ્ધાંતનો રસ ચાખવા મળ્યો, દેશ-વિરતિ અને
સર્વ વિરતિ રૂપ ત્યાગમય ભાવ અધ્યાત્મમાં પ્રચલિત થઈ,
અને શ્રમભુજાવ મા—આત્મ પદાર્થનું પણ સ્વરૂપજ્ઞાન થયું
૭મા સ્તવનમાં પરમાત્માને અનેક નામે ભજ્યા હતા, તે
પરમાત્મ-ભાવની નજીક આવતા આ સ્તવનમાં, પરમાત્મા
પ્રત્યે પૂરતો ઉમંગકો વ્યક્ત થાય છે બીજી જાયામાં—
હૃદયીય કમળમાંથી કેમ આવી ગઈ ? અને પ્રભુના ચર-

ધુમાં ઠેમ જઈને પરી । તેનું કાચની ટીંધી બહુજ મને
 ૧૪ વર્ષનું હતું કે અને ગીજી ગાથામાં-આવા વરણમાં
 પેટને લીન રવાનું મળ્યું કે આ કારણે-પોતે જનનની
 સર્વ હતામ વસ્તુઓને પણ તુલ્ય માને છે જડાત્થો
 ભિન્ન જેવા જગતના છતાં પરમાત્માની કલિતમા લીન
 થઈને મસ્ત બનેલા બાતો ભેપરવાઈ અને જગતથી નિષ-
 જાપણે આત્માનહનો બાદલાદી સોનવલા જે અનહ અનુ
 કાપી શકે, તે બીજને શી રીતે મળી શકે ? અમ્મ થવડ
 કારણ-કાલવાનનુ સ્વરહેથી-સાચી સમજણથી-પે-તે દર્શન
 થાય છે, જેથી શત્રુસ શીલથી પ્રભુની અનુરૂપ મુક્તિ
 એકને ધરણ થતો નથી તેથી પોતે વિષય રહે-કલિતને
 માટે પણ પ્રભુના કાળની સેવા મા પે લે છે

આ સ્વપનમાં કિમિના અર્થજ દેહ તા જે

જાગની કલિતમા રહ્યાની અર્થને કલે અજાણ
 આવે છે

૧ પ્રભુની માલથી મુનિ કાચની કિમિને અનહ આ
 સ્વપનમાં પ્રજા રાજ છે

૨ અનહમાં અર્થનાથ પ્રભુના સ્વપનમાં અર્થના મુનિના
 કાચ મર્મની પ્રાપ્તિને અનહ સર્વદેહ જે

૩ ૧૬ આ સ્વપનમાં કિમિને કલેદુ વજાતના અર્થ
 કાચના સાક્ષાત્ અનુભવદો જે અનહ કાચ, તેનું વર્ણન છે

૪ ૧૭ આ સ્વપનમાં-કલેદુ કલિતની કાચના ૬ સર્વ
 વર્ણન છે

૫ ૧૮ મા સ્તવનમા-ક્ષપક શ્રેણિ પૂરી કરી ફીણ મોહ
નામના ૧૨ શુભ સ્થાનકની દશાનુ વર્ણન છે

૬ ૧૯ મા સ્તવનમા- ક્ષપક શ્રજિના કમના વર્ણન
સાથે ૧૩ મા શુભસ્થાનકનું, સયોતિ વીનરાગ સર્વજી તીર્થ
ઠર જાવનું વર્ણન છે

૭ પછીના સ્તવનોમા મોક્ષને મુખ્યપણે લક્ષ્યમા
શુભીને યથાંવા જેવા વિષયો યથાંવામા આવેલા છે

૧૪ -શ્રી અનંતનાથ જિન સ્તવન

આત્મ વિકાસની પ્રગતિમા પ્રમત્તભાવને લીધે પડતી
વિવિધ મુશ્કેલીઓ તેમાથી બચવા વચનાનુષ્ઠાન
તેનો આશ્રય લેનાની બલામણુ

[પરમાત્માનુ અતરુત્ર દર્શન થવા છતાં પણ,
૧૧ મે શુભસ્થાનકે પહોંચેલા મોહના ઉપશામક અપ્રમત્ત
આત્માઓ ત્યાથી પછીને ઠેક થોથા અને બીજે ઘડને
પહેલા શુભઠાણા સુધી પદ પહોંચી જાય છે એટલે પરમાત્માની
સેવા જેમ તેમ કરી ચક્રાય એવી સહેલી નથી ભરભવા તે
કરવાનો માર્ગ ચૂકી જાય છે, અને અનેક મુશ્કેલીઓમાં
અટવાઈ જાય છે તો પછી અધ્યાત્મના સાધક આત્મજ્ઞાની
ત્યાગી પ્રમત્ત અપ્રમત્ત ભાવમાં પરાવર્તન પામતા શ્રમણ
મુનિનુ તો પૂછવું જ શું? તેની આ સ્તવનમા ચેતવણી
સૂચવે છે પછી, આગળ વધવાનો માર્ગ જતાવશે વચમા

જરા મુશ્કેલીઓ બતાવીને ઘેલવણી આપવા યોગી નાથ છે, પરમાત્માની સેવામાં જાવી પડતી મુશ્કેલીઓ બતાવી સેવાનો દુર્લભતા તરફ લખ્ય છે એ છે, અને આગમના વચન અનુસાર વર્તવાનો બકામણ કરી વચનનાનુષ્ઠાન ઉપર જાર મૂકે છે)

[નામ-નામગિરિ કાળમાં પ્રભાતી]

ધાર તરવારની મોહિત્રી, દોહિત્રી
અહિંદ્રમા જિનતણી અગમ-મેવા

ધાર પર નાથતા દેખ આજગમ

મેવના-ધાર-પર રહે ન દેવા ધા. ૧

[ધાર=જળી, ધાર મોહિત્રી=પડેલી દોહિત્રી=
દુર્લભ, કાળ આજગમ=નવોદેવ, અહિંદ્ર તોદેવ. મેવના
ધાર-પર=મેવા રૂપી ધાર ઉપર]

તરવારની ધાર સહેલી સહેલી છે પરંતુ ચોંટા તીવ્ર
કર દેવનાં ચરણની સેવા કરવી દોહિત્રી-અવુજ આકાંક્ષા છે.
જુઓને, તરવારની ધાર ઉપર નોખાજીર હોય પરંતુ નાથના
દેખાય તે પણ મેવા રૂપી ધાર ઉપર બહાજા દેવો પણ
નથી રાખા નથી. ૧

એક કહે "મેવિથે વિવિધ કિન્ધિયા કુગી."

ફલ અનેકનાં હોચન ન દેખે

ફલ અનેકાંત કિન્ધિયા કુગી બાપડા

રૂપો આગ મનિનાંદે દેખે

ધા. ૨

[અનેકાન્ત=અચોક્કસ, વિસવાદી, કૃળ=રિણુ
 કૃળ-અનેકાન્ત-કિરિયા=સદિગ્ધકૃળવાળી કિમા, વિપરી
 ભુક્ત કૃળ આપનાગી કિયા. ખાપકા=બિચારા રહવે
 અવગય છે લેખે=હિમાખમા]

૧ એાન્ત કિયાનાદી એક કહે છે, કે — "
 વિનિવ કિયાઓ કરીને પરમાત્માની સેવા કરીશુ " પર
 બિયાના, એની કિયાનુ અનેકાન્ત-વ્યભિચારી—અનિશ્ચિ
 વિપરીત કૃળ મગે છે, તે બેઈ શકતાજ નથી

તેવી અનેકાન્ત અનિશ્ચિત કૃળવાળી વિષ ગરલ
 અનનુષ્ઠાન રૂપકિયાકરીને, તે ખાપકા નારકારિક ચાગ ગા
 બેખામા-હિસાખમા રખડે છે પરતુ, તેને મોક્ષ તર
 હિઆખનુ કૃળ મળી શકતું નથી ર

ગચ્છના ભેદ બહુ નયણુ નિહાળતા.

તારની વાત કરતા ન લાજે

ઉદર ભરણુ ડહિ નિજ કાજ કરતા થકા,

મોહ-નડિયા કલિ કાલ રાજે

[ગચ્છના ભેદ=વણુ સપ્રદાય ઉદર ભરણુ ડહ
 પેટ ભરવુ વિગેરે મોહ-નડિયા=મોહને વશ પડેલા ક
 કાલ-રાજે=કલિયુગના રાજ્યમા]

કલિમાળના રાજ્યમા મોહના નડતરને લીધે—

૨ વિશ્વના એક મહાન ધર્મના મુખ્ય પ્રવાહથી

પડેલા ગચ્છો જોતાં ૩ જુદા જુદા તત્ત્વોની વાત કરતાં ન
 યરમાતા કંટલાક વેકિાને જોતા, ૪ પેટ ભરવા ૩૫ પોતાના
 ધર્મના કામો કરનારાઓને જોતા, ચૌ દમા જિનેશ્વર દેવની સેવા
 ટટલી મુરકેવ ૭૧ તે સમજારો

જો ચૌદમા જિનેશ્વર દેવની સેવા કંઘી મુરકેવથી ભરેલી
 ન હોત, તો મતિભ્રમના દોષથી જુદા જુદા ગચ્છો નીકળ
 વાનો પ્રસંગ જગતમાં ઉભો ન થાત તથા જુદા જુદા
 દર્શનપરો જુદી જુદી તત્ત્વની વ્યવસ્થા જણાવે છે, તે પણ
 ન જણાવત કોઈ એક તત્ત્વ કહે છે, કોઈ બે તત્ત્વ કહે છે, કોઈ
 સાત કહે છે, અને કોઈ સોળ કહે છે. એ વિગેરે ન હોત

કંટલાક સસાર વ્યવહાર ઝાડીને ત્યાગી યજ્ઞ જવા છતાં,
 છેવટે પેટ ભરવામાં અને માનપાન મેળવવામાં ફસાઈ જાય
 છે, કુન્યવી રગરાગ તરફ એ ચાઈ જાય છે આ જુલુ સાબિત
 કરે છે, કે-પરમાત્માની સેવા ધણી કઠણ છે નહીં તર, પરમા
 ત્માની સેવા કરવાના ઉદ્દેશથી સસાર-વ્યવહારમાંથી કુટુંબ
 કળીવો છોડીને નીકળી જનારાઓ તરફથી આવા પરિણામ
 દેખ આવે ૧ ખરી વાત એ છે, કે-સેવાનો-આત્મ-વિકાસ
 તરફનો રસ્તો ધણો કઠણ છે 'કાર્તિક વિરતા જ તેનો પાર
 પામી શકે છે પ્રમતભાવમાં રહેવાઓને મોહ પછાડે છે ૩

“વચન-નિરપેક્ષ-વ્યવહાર જુલો” કહ્યો

“વચન-સા ડડપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ”

“વચન-નિરપેક્ષ-વ્યવહાર સંસાર કલ ”

સામળી, આદર્શ કાઈ રાચો

૧૧૦ ૪

[વચન-નિરપેક્ષ=આગમની આજ્ઞાને ન અનુસરતો
વ્યવહાર=વ્યવહાર ધર્મ વચન-માપેક્ષ=આગમની
આજ્ઞાને અનુસરતો સમાર કૃણ=સ સારકૃણવાળો રાચો=
આનંદમા આવો, ખુશી યાચો આત્મ વિકાસ પ્રાપ્ત કરી
આનંદ પામે]

૫ આગમની આજ્ઞા સાથે સબંધ ન ધરાવતો હોય,
તેવો વ્યવહાર ધર્મમાર્ગ ગમે તેવો ઉચો કેખાનો હોય, તો
પણ તે જુડો છે અને આગમના વચનો સાથે સબંધ ધરાવતો
વ્યવહાર થોડો હોય, તો પણ તે સાચો છે આગમના વચનો
સાથે સબંધ ન ધરાવતો વ્યવહાર સંસારમા રખડવા રૂપ-
સંસાર રૂપ-કૃણ આપે છે પરંતુ મોક્ષરૂપ કૃણ ન આપતા,
ઉલટો તેનાથી આત્માને દૂર લઈ જાય છે માટે આગમ-વચન
સામળી તેનો આદર કરે, તે પ્રમાણે જીનમા-આચાર
રમા વતણ, અને પછી આત્મવિકાસમા પ્રગતિ કરી આનંદ
પામે એકાંત વ્યવહારમા કે એકાંત નિશ્ચયમા, અથવા વચન
નિરપેક્ષ એ બન્નેયમા જન્મને આગ્રહ બધાયો હોય છે, તેઓ
પણ આ રીતે સેવાનો માર્ગ ચૂકી જાય છે માટે જિનવચન
વિધિપૂર્વક સામળવા સમજવા અને તેનો આદર કરવામા
ખાસ ભાર મૂક્યો છે કેમકે-પ્રમત્તદશામા તેના તરફને
આદરજ આવારરૂપ બની શકે છે ૪

દેવ-ગુરુ-ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ?

કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધાન આણો ?

શુદ્ધ-શ્રદ્ધાન-વિણુ સર્વ-કિરિયા કરી,

છાર પર લીપણુ તેહ જાણો

ધા૦ ૫

[શુદ્ધ-શ્રદ્ધાન=શુદ્ધ શ્રદ્ધા, શુદ્ધ સમક્રિત આણો=આણ્યો લવાયેલો, છાર=ખાર. રાખ]

જે તે પ્રમાણે જિનવચનને સાપેક્ષ વ્યવહારનો આશ્રય કરવામા નહી આવે, તો ૬ દેવ ગુરુ અને ધર્મની શુદ્ધિ-શુદ્ધ આરાધના કઈ રીતે ટકી શકે ? તથા ૭ આણેલી શુદ્ધ શ્રદ્ધા શી રીતે ટકી શકે ? તે કહો

જે તે ટકે નહિ, તો પછી ૮ શુદ્ધ-શ્રદ્ધાન-વિનાની સર્વ ક્રિયા કરી હોય, તો તે ખાર-રાખ ઉપર કરેલા લીપણુ જેવી થાય છે તે લીપણુને તુરત ઉખડી જતા શી વાર લાગે છે : તે ટકી શકતું જ નથી તે પ્રમાણે તે ક્રિયા પણ સફળ થશે નહી ખાણાવળી લક્ષ્યવેધી ખાણુ ફેંકે ફેંકે-ખરાખર તે લક્ષ્ય વીધેજ તે પ્રમાણે આગમમા ખતાવેલી દરેક ક્રિયાઓ તો લક્ષ્યવેધી ખાણુ જેવી સફળ હોય છે પરંતુ તે સમ્યક્ત્વ પૂર્વક આગમની આજ્ઞા અનુસાર તીર્થંધર દેવોને આદર્શ પુરૂષો તરીકે સામે રાખીને ગીતાર્થ ગુરુના માગ દર્શન અનુસાર કરવામા આવે, તો ખરાખર લક્ષ્યવેધી-સફળ-જે ક્રિયાનુ જ આત્મવિકાસની ઉચ્ચ બૃત્તિકા રૂપ કળ ખતાવ્યું હોય છે, તે મા

હે નહીં તર નથી મળતું, અને મહેનત નકામી જાય છે, ખાર ઉપર લીપવા જેવી થાય છે. સાથે કાળે આત્મવિકાસની ભૂમિકાના ઉપયોગી વાપ છે પણ તેનું જે મુખ્ય ફળ હોય, તે મોતુરત મળતું નથી તેથી તે મળની મુખ્યતાની અપેક્ષાએ તેને નિષ્ફળ કહી છે તે જલ્મુખ્યાદિક નયથી ખરાબર છે. ૫

પાપ નહીં ટાઈ ઉત્સૂત્ર ભાષણ જિન્ધો,
ધર્મ નહીં કોઈ જગત્સૂત્ર સરિખો
સૂત્ર અનુસાર જે ભવિક કિરિયા કરે,
તેહતુ શુદ્ધ-ચારિત્ર પરીખો. ધા. ૬

[ઉત્સૂત્ર ભાષણ=વીતરાગ દેવ ભાષિત પવિત્ર આગમ શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ બોલતું જિન્ધો=જેવું જગત્સૂત્ર=વિશ્વ પૂજ્ય સૂત્ર, આગમ વાક્ય ભવિક=ભવ્ય શુદ્ધ સરિખો=જેવો. પરીખો=પરીક્ષા કરીને માનો.]

૬ માન્ય એવા જૈન શાસ્ત્રોથી-સૂત્રથી-વિરુદ્ધ બોલતું, તે ઉત્સૂત્ર ભાષણ તે બોલવામાં આવે, તો તેના જેવું બીજું કોઈ પાપ જગત્મા નથી જગત્સૂત્ર-અવયન-વીતરાગ પ્રશુન ઉપદેશ-આજ્ઞા-સમાન જગત્મા બીજો કોઈ ધર્મ નથી, માટે જે ભવ્ય પ્રાણી સૂત્ર પ્રશુની આજ્ઞા-વચન-અનુમાર ક્રિયા કરે, “ તેનું ચારિત્ર શુદ્ધ છે ” એમ નક્કી બાણે શુદ્ધ ચારિત્રની એ પરીક્ષા છે.

આ કડી વચનાનુધાનનો ત્પષ્ટ નિર્દેશ કરે છે વચન

નુષ્ઠાન એટલે પ્રજ્ઞની આત્મા પ્રમાણે શાસ્ત્રની આત્મા પ્રમાણે
ચારિત્રનુ—અનુષ્ઠાનનુ પાનન કરવું, તે ૬

એક ઉપદેશનો સાર સંક્ષેપથી

જે નરા ચિત્તમા નિત્ય ધ્યાવે,

તે નગ દિવ્ય બહુ-કાલ સુખ અનુભવી,

નયત આનંદ-વન-રાજ પાવે

ધા ૭

[સંક્ષેપથી=દુકામાં ધ્યાવે=વાદ રાજે દિવ્ય સુખ
દેવના સુખ અનુભવી=લોગથી નિયત=ચોક્કસ આનંદ-
વન રાજ=આત્માના આનંદના સકાર-મોક્ષનું રાજ્ય
પાવે=પામે]

“ જગત્સુત્ર અનુસાર ક્રિયા કરવી ” દુકામાં જણાવેનો
શાસ્ત્રના ઉપદેશનો સાર જે માણસો હૃદયેના મનમા યાદ
રાખશે, સ્મરણમા રાખશે અને અનુસરશે, તે મનુષ્યો ધણા
કાળ સુધી દિવ્ય સુખોનો અનુભવ કરી આનંદ-વનનું ગમ્ય-
મોક્ષ-ચોક્કસ પામશે જ ૭

જાવાઈ — જામાન્ય હવેાને તો શું ? પરંતુ આમળ
વધેલા આત્માઈ હવેાને પણ મોક્ષનીવ કમ નહવાધી
જિનેશ્વર દેવની સેવામા ધર્મ આર્મમાં-શુદ્ધ માર્ગમા
ચિર રહેવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે

કેટલાક લોકો માત્ર ક્રિયાગતીઓ સિન્ન સિન્ન મિષે
વિષ જરૂર અને અનુષ્ઠાન રૂપ ક્રિયાઓથી જ પરમા
ત્માની સેવા કરવાની ધારણા રાખે છે પણ તેથી પરમાત્મા

દુઃખા આ ઉપદેશ આપવામા આવેલો ॥ તે અનુસાર
વર્તનાર અનુક્રમે દેવલોકના મુખ લોગવી મોક્ષ પામશેજ

૧ નિષ્કળ અથવા વિષરીત ક્ષણ આપનારી વિવિધ
ક્રિયાઓ કરવાનો આશ્રય, ૨ મચ્છના લેદો પાઠવાની
પ્રવૃત્તિ, ૩ મનમાની રીતે તત્ત્વ નિરૂપણ કરવું, ૪ ઉદરમર
જ્વાલિકા કરવા ધર્મના અગોનો ઉપયોગ, ૫ આજ્ઞા નિરપેક્ષ
વ્યવહાર કે નિશ્ચયનું પ્રતિપાદન, અને પાલન, ૬ દેવ શુદ્ધ
ધર્મ ની શુદ્ધિ ન રાખવી, ૭ શુદ્ધ સમક્ષિત ન ટકાવવું, ૮
ધર્મ ક્રિયા સાથે સમક્ષિત લાવવા કે ટકાવવા પ્રયત્ન ન કરવો
૬ ઉત્સૂત્ર બાપણ કરવું

આવી આવી બધી ઘણી મુશ્કેલીઓ સેવામા આવી
પડતી હોય છે કારણ કે એ માર્ગ ઘણોજ ગહન છે જેમ
જેમ સાધક આગળ વધતો જાય છે, તેમ તેમ મુશ્કેલીઓ
વેરાવી જણાય છે, અને તેમાથી માર્ગ કાઢવો મુશ્કેલ થઈ પડે
છે ત્યારે જ આગમનો ઉપદેશ માર્ગદર્શક થાય છે તેમા
જતાવેલો અનુભવ, જતાવેલા માર્ગ, દર્શાવેલા ઉપાયો,
એજ શરણ રૂપ બને છે ઉત્સર્ગ અપવાદ વિધિ નિયમ
ને અનુસરવું પડે છે એ ગભરામણની પરિસ્થિતિમાં બીજી
કોઈ ઔષધજ નથી સર્વજ્ઞ પ્રભુના શાઓજ માર્ગદર્શક
થાય છે પણ તેના ઉપર વિશ્વાસ ટકાવવો અથવા તેની સાચી
સમજ દુર્લભ છે, અથવા વચ્ચે મોહનીય ક્રમ પણ પોતાનો
પ્રભાવ જતાવવા લાગી જાય છે અનેક રીતે નચાવી દે છે
આથી ૧. સેવા ઘણી મુશ્કેલીઓથી ભરેલી છે

સુનો માર્ગ કટક-બહુલ છે મુરકેલીઓથી ભરેલો છે
માટે ચેતીને આગળ જઇવું આવી કરીને ગયેલો અને
સપ્રદાયોના ભેદો અયોગ્ય રીતે ભાગવાની આજે જરૂર નથી
પરંતુ આજે તો સૌ વચ્ચે એક સપી સ્થાપવા અને તેને
ટકાવવાની જરૂર છે

આજે એક સપીને બહારે એકતા સ્થાપવાની વાત
આવી છે, તે તો સપ્રદાયોનું એક એકમ ત્રે ધર્મોનું એકમ
કયું તે છે અને ધર્મનું એકમ કરીને, ખ્રીસ્તી ધર્મ જેવા
કેઈ નવા યોગદામાં દરેકને સામેલ કરવાની વિશ્વવ્યાપક
પ્રચારવામાં આવેલી સક્રમણ ક્રિયાનું એક અંગ છે
જે જાનવજાતને હાનિકારક છે તેજ પ્રમાણે માનવ જાતને
એક ગોરી પ્રજાત્રી છાયામાં સમાવી દેવા માટે એક એકમ
કરવાની પ્રાથમિક ભૂમિકા રૂપે એટલે સપ્રદાયો અને ધર્મોના
ભેદો જાંગીને એકમ કરવાની વાત આગળ આવી છે
પરંતુ સમય માનવ જાતનું એકમ કરીને પછી તેમાંથી
ગોરી માનવ જાતને છુટી પાડવાના પ્રયત્નની સિદ્ધિની
પ્રાથમિક તૈયારીઓ છે એક સપી સાધીને વિશ્વવ્યાપકતા
સાધાવી શકાય છે પણ આજે કુસમ પ્રધાન છે અને
એકમની તૈયારી આ રીતે કરાય છે જે પરિણામે ખુબ અનિષ્ટ
છે આજની વિશ્વ શાંતિ પણ આજ ધાર્મિક સક્રમણ-
ઉચ્ચવર્ણવલ સાથે સંકળાયેલ છે

૧૫ શ્રી ધર્મનાથ જિન સ્તવન

પ્રીતિ જોડવાનું અનન્ય ધ્યાન શ્રી વીતરાગદેવ :

મયનાનુષ્ઠાની - અસમત સુનિના હિમ્ય ધર્મનું સ્વરૂપ

[પ્રભુના પ્રથમ તથા દ્વિતીય વિગેરે જીભ તથા ચોથા, વિગેરે જિનેશ્વર પ્રશ્નઓના સ્તવનમાં જણાવ્યા છે પરંતુ "ધર્મ" જોડે શું ? તેની બ્યાખ્યા કોઈપણ સ્તવનમાં કરી નથી તેનું કારણ જો છે, કે-ધર્મનાથ પ્રભુના સ્તવન પ્રસંગે શબ્દની સમાનતાથી તેનો વિચાર કરવાનો તેમના સ્તવનમાં સુનિના-હિમ્ય ધર્મનું સ્વરૂપ જણાવવા માટે બાકી રાખેલો હતો. તે હવે વર્ણવે છે, અને ક્ષીમાહીના ત્રિશ્લોક ધર્મનું વર્ણન ૧૮મું અંકનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં કર્યું.

[રામ-ગોપી સ્મરણ રસવાની રસી]

ધર્મ જિનેશ્વર ! ગાઉ રગશુ

ભગ મ પડશે હો પ્રીત. જિનેશ્વર !

બીજો મત મદિર આણું નહીં.

એ સ્મર કુલવટ રીત જિનેશ્વર ! ધર્મ ૦ ૧.

[રગશુ=રસ પૂર્વક પ્રીત=પ્રીતિમાં મન મદિર=મનરૂપી મદિરમાં કુલવટ-રીત=કુળની ખાનદાતી વાળી મર્યાદા-ટોક-બાંધવાની રીત]

હે ધર્મનાથ જિનેશ્વર દેવ ! હું આપના ગુણ હવે તો રસપૂર્વક ગાવા તૈયાર થયો છું અથવા હે જિનેશ્વરદેવ !

હું ધર્મ વિષેનું ગાન સ્પષ્ટીકરણ-રસ-પૂનઃ કરું છું, તે
જિનેશ્વર દેવ ! આપની સાથેની પ્રીતિમાં હવે કદી ભ
પડે, તેમ કરશો કમલે-હવે હું બહુજ આપની નજીક
પહોચી રહ્યો છું, તેથી આપના ધર્મ સિવાય બીજો
ધર્મ મનરૂપી ધરમાં હોવાવતો જ નથી એટલા મા
એ અમારા પાનદાન કુળની પાનદાની બરી રીત છે
જાળનવાની રીત છે ૧

ધર્મ અને ધર્મનાથ પ્રભુના નામની હે"વથી ક
શીતેજ સાધકતા બતાવી છે

"ધર્મ" ધર્મઃ " કરતા જગ સહુ ફિરે,
ધર્મ ન જાણે હો મર્મ જિનેશ્વર !
ધર્મ જિનેશ્વર-ચરણ ગ્રહા પછી,
કોઈ ન બાધે હો કર્મ જિનેશ્વર ! ધર્મ

[મર્મ=રહસ્ય ગ્રહા-પકડ્યા, સેવ્યા]

ધર્મ એટલે શું ? "ધર્મ" "ધર્મ" એમ બોલતું
જગત કયાં કરે છે પરંતુ ધર્મનું રહસ્ય તો કોઈ જ
નથી ધર્મ જિનેશ્વર પ્રભુના ચરણ સેવારૂપ ધર્મનો અ
લીધા પછી (૧) કોઈપણ જીવ આકર્યા નવા કર્મ
સંકેત નહી

જે શુભોનો આશ્રય લેવામાં પાત્રી પાપકારી આકર
બધાય નહી, પણ જગ અને તેમ નવા કર્મો બધાતા

જુના કર્મો નબળા પડીને દૂર યાય અને કઠાય કર્મો થોડા
 યથા બધાય, તો પ્રણ્યાનુબંધિ પ્રણયના બધાય, અને પરિ
 શુભે મોક્ષ મળે, તેવી મનની, વચનની અને કાયાની પ્રવૃત્તિ
 થાય આત્માનુ સતત જયન જ્ઞાન, તેનું નામ ધર્મ. તેનું
 પાલન, તેજ શ્રી ધર્મનાથ પ્રભુના ચરણની સેવા ધર્મ અને
 ધર્મનાથ પ્રભુના ચરણની સેવા એકજ વસ્તુ છે

ધર્મની આ વ્યાખ્યાનો વિરોધ જગત્તમા કોઇપણ કરી
 શકે તેમ નથી. ૨

પ્રવચન-અજન જે સદ્ગુરુ કરે
 દેખે પરમ-નિધાન જિનેશ્વર !

દૃઢ્ય-નયણુ નિહાલે જગ-ધણી

મહિમા મેરુ-સમાન, જિનેશ્વર ! ધર્મ ૦ ૩

[પ્રવચન=શુદ્ધ જોષ, વીતરાગ પ્રભુની વાણી અજન
 આજણુ પરમ-નિધાન=મોટા ભઠાર. આત્મિક ધનના
 ખજાના દૃઢ્ય-નયણુ=દૃઢ્ય રૂપી ચક્ષુથી મહિમા=મોટાઈ
 મેરુ-સમાન=મેરુ પર્વતની જેમ]

(૨) ઉપરાત, જે સદ્ગુરુ જૈન પ્રવચનના પારમાર્થિક
 ઉપદેશ રૂપ આજણુ આજે, તો આત્મધનના મોટા મોટા
 ભઠાર દેખવામા આવે છે, અને (-) તે વખતે જ દૃઢ્યરૂપી
 આજોયી મેરુ સમાન મહિમાવાળા જગત્તમા ધણી આપ
 ખરેખરી રીતે જેવામાં આવે છે. ધર્મરૂપ આપના ચરણની
 સેવાના એ કાયદા મળે છે ૩

દોડત દોડત દોડત દોડિયો,

જેતી મનનીરે દોડ જિનેશ્વર !

પે-પ્રતીત વિચારો કુકડી,

ગુરુ-ગમ લેજો રે જોડ જિનેશ્વર ! ધર્મ ૦ ૪

[દોડિયો=દોડમે-દોડ્યા કરજો જેતી=જેટલી પ્રેમ-
પ્રતીત=પ્રેમની ખાત્રી કુકડી=નજીક ગુરુ ગમ-શુરુતુ
માર્ગ ૪૩મ જોડ=જોડે, સાથે]

(૪) પ્રત્યન-અજન પ્રાપ્ત થયા પછી, પરમ નિધાન
દેખ્યા પછી, અને મેરુ જના મહિમાવાળા જગવણીને મિહાળ્યા
પછી, જટલો મનનો વેગ હોય, જટલી મનની દોડ હોય,
જટલી આત્મશક્તિ હોય, તેટલું દોડ્યા જ કરજો જૂળ
આગળ વધવા પ્રયત્ન કરજો એમ કરવા સાથે, (૫) જો સદ્ગુરુ
મહાગજનુ માર્ગ દર્શન હશે તો સમજી લ્યો કે-“પ્રભુ સાયેનો
પ્રેમ થવાની ખાત્રી બધ નિશાનીઓ કુકડી જ છે, દૂર નથી જ ૬

એક પળી કિંમ પ્રીતિ પરવડે ?

ઉભય મિત્રા હોય સધિ ! જિનેશ્વર

હુ રાગી, હુ મોહિ રૂ દિયો,

તુ નીરાગી, નિરબધ જિનેશ્વર. [ધર્મ ૦ ૫]

[એક પળી=એક તરફી પરવડે=નહી થકે ઉભય
અનુભવ સાધિ=સાધો, મેળ, સબધ નીરાગી=રાગ રહિત
નિરબધ=બધન રહિત સ્વતંત્ર]

પરંતુ, તેમા એક વધી તો એ દેખાય છે, કે, ગમે

તેટલી પ્રીતિ કરવા જવા છતાં એક પક્ષી-એક તરફી પ્રીતિ
શી રીતે નથી શંક : કેમકે ખરખરો સખધ તો બેઠ
મળે, તો જ બધાઈ શંક છે

ત્યારે હું રાગી છું, અને મોહમા ફસેલો છું અને
આપ તો વીતરાગ તથા નિર્બંધ કર્મના બંધ રહિત-હોવાથી
તેના કારણબૂત મોહ તો આપમા હોયજ કયાથી : એટલે
આપ તદ્દન સ્વતંત્ર છો તેથી બન્નેયની પ્રીતિ જી રીતે
બધાય : આ વાધો હમો ચાય છે

આનું સમાધાન એમ ચાય છે, કે-કા તો આપે રાગી
મોહી બનવું જોઈએ અગર તો મારે તે છોડવા જોઈએ.
આપને તો એમ કરવાનું સેવકથી કેમ કહેવાય : માટે,
મારે જ આપના જવા થવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ રાગ
અને મોહની આસક્તિ ધમ સાથે પ્રીતિ થવાજ ન કે
તેથી રાગ અને મોહ જાય તો જ ધર્મ સાથે પ્રીતિ ચાય,
અને તો જ ભગવાન જવા નિરાગી અને નિર્બંધ સાથે
સખધ બાંવી સ્વતંત્ર થવાય આ રીતે જ બન્નેયનો
ખરેખરો સાચો સંધિ-સખધ બધાય આ ભાવનું સૂચન
પ્રભુ સાથેના જકિત રસથી આ કડીમા વર્ણવ્યું છે ૫

પરમ નિધાન પ્રગટ મુખ આગલે

જગત ઉલ્લસી હો જાય જિનેશ્વર !

જયોતિ વિનાં જુઓ જગદીશની

અધો અવ પુણાય જિનેશ્વર ! ધર્મં

[પગમ-નિધાન=જિયામા બિથા આત્મ શુભના
બહાર પ્રગટ=પ્રત્યક્ષ ખુલા, ન્યોતિ=પ્રકાશ સાચુ જ્ઞાન
પુણ્ય=પાછળ-પાછળ ચાલે]

પોતાની સામેજ મોટા મોટા આત્મ ધનથી ભરેલા
આત્મવર્મ રૂપી ખુલના સ્પષ્ટ દેખાય-તેવા બહારો મોટા આગ
જળ હોના છતાં, મોહમા રૂસેના-મોહાધ જગતના લોકો તેને
છોડીને-ઝાળખીને-પાસે થઈને-આગળ ચાલ્યા બધે છે
ખરેખર ! આપ જગતીશની દિવ્ય ન્યોતિરૂપ સમ્યગ્ દર્શન
વિના પ્રભો ! જુઓ તો આગળની પાછળ આવળો બધે,
તેમ સૌ એકમેકની પાછળ પરમ નિધાનો છોડીને ચાલ્યા
બધે છે આથી તેઓના હાથમા ખરો ધર્મ આવી ગયો
જ નથી કેમકે-તેઓ પાસે શુદ્ધ પ્રકાશ નથી, તેમજ મોહ
રૂપી અધકારમા રૂસેલા હોય છે

ધર્મ મેળવવાની ઇચ્છાવાળા જિજ્ઞાસુ લોકોની સામે
સાચો ધર્મ મોહાબહાર પડ્યો છે પણ અજ્ઞાન અને
મોહાન્ય લોકો સાચા પ્રકાશ વિના તે ધર્મ બહાર જોઈ
શકતા નથી અને “ધર્મ, ધર્મ” કરતા બધેય ક્યાં કરે છે ૬
નિર્મલ-ગુણ મણિ-રોહણ બુધરા-

મુનિ જન માનસહસ્ર' જિનેશ્વર !

ધન્ય તે નગરી, ધન્ય વેલા વડી

માતા પિતા કુલ વંશ જિનેશ્વર ! ધર્મ ૦ ૭

[નિમળ-ગુણ-મણિ-રોહણ-બુધરા=નિર્મળ શુભો
રૂપી મણિઓ પાકવાના રોહણાચળ નામના પર્વત જેવા

મુનિ-જન-મુનિઓનો વર્ગ માનસહસ્ર=માનસ સરોવરના હસ જેવા રોહણાચળ પર્વતમા રત્નો પાકે છે માન સરોવરમા હસો વિલસે છે]

નિર્મળ ગુણોરૂપી રત્નોના રોહણાચળ પર્વત જેવા અને માનસ સરોવરના હસ જેવા મુનિગણ છે તેઓની સાથે સખધ ધરાવતી નગરી વેળા ઘડી માતા પિતા કુળ અને વશ એ સર્વને ધન્યવાદ છે જ્યો આત્માના પરમ નિધાનરૂપ સાચા ધર્મને વરેલા છે, એટલી હદ સુધીની પવિત્રતાને પણ વરલા છે, અને આપના અરણ્યકમળની સેવાને પામેલા છે તથા આપની સાથે એક તાન પ્રીતિ જોડી રહ્યા હોય છે તેઓ ખરા ધાર્મિક છે, તેઓજ ધર્મરૂપી રત્નના ખરા ઝોરી અને વેપારી છે તે ઉત્તમ ખજાના સમાન છે, માટે તેઓને ધન્ય ! ધન્ય !! ૭

મન મધુ કરવર કરજોડી કહે—

પદ ક જ નિકટ નિવાસ જિનેશ્વર !

ધનનાભિ આનંદ વન ! સામળો

એ સેવક અરદાસ જિનેશ્વર ! ધર્મ ૦ ૮

[મન મધુ કરવર = શ્રેષ્ઠ મનરૂપી શમરો પદ ક-જ-અરણ્યરૂપી કમળ ક=પાણી જ=ઉત્પન્ન થાય ક-જ=પાણીમાં ઉત્પન્ન થતું કમળ નિકટ-પાસે, નિવાસ=વસવાટ ધનનાભિ=પરમાત્મરૂપ નામધારી અરદાસ-અરણ્ય, વિનતિ]

હે ધનનાભી ! આનંદધન !—આનંદના શકારરૂપી

પરમાત્મા! ત્યાં જાહેર ! કે પ્રભો ! હું હાથ જોડીને કહું છું, કે—“ હું હવે અપ્રમત મુનિહસ નથી કેમકે હું રાગમાં અને મોહમાં ફસેલા છું તેથી મારી સેવકની વિનંતિ સામળીને, આપ આપના ચરણકમળની પાસેજ મારા સુંદર મનકપી ભમરો રહેવાની જગ્યા આપો, અને આપમાં તન્મય બનાવો જમ, એટલીજ વિનંતિ છે

મારા મનકપી ભમરો આપના ચરણકમળની સેવામાં લીન થશે, તો પછી મારે માટે આપ સાર્થની એકરંગી પ્રીતિ મુશ્કેલ નથી ૮

ભાવાર્થ —આ સ્તવનનો ભાવાર્થ કંઈક અટપટો જણાય છે ધર્મ અને ધર્મનાથ પ્રભુ એ બન્નેપની વચ્ચે નવું મિશ્રણ એવું કરવામાં આવેલું છે, કે જરા વધુ જોડા ઉત્તરો વિના તેનો લોક સમજવામાં આવશે નહીં ધર્મ અને ધર્મનાથ ભગવાનનો સંલોહ કરીને જુદું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે ગાથાઓના અર્થ ઉપરથી ભલે ખરો ભાવાર્થ સમજાય તેમ છે સફળરૂપી મહાથી ધર્મનાથ પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજાય—સાચા ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાય—તેમ છે સાચા ધર્મીઓ શુભાલકૃત અપ્રમત મુનિ—મહાત્માઓ જગતમાં છે એટલે, આ રીતે ધર્મ પ્રાપ્ત થયા પછી મને પાપ કર્મ ન બે ધાય, આત્મશુદ્ધિની કોડારો સામે દેખાય, અને પરમાત્માની મહાન્ સ્વરૂપનું ચેલુ જાન થાય છે

ઉપર, ધર્મનાથ પ્રભુનો ચરણ કંઈક પાસે મન રૂપી ભમરનું રહેલાજ માંગવામાં “ ધર્મનાથમા—મોડ મન સ્થિર

રહે.” તેવી માર્ગણી કરવામાં આવી છે આ રીતે બાકી રહેલું ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રસંગ આવ્યો એટલે સમજાવ્યું છે બાકી ઉચ્ચ અપ્રમત્ત મુનિધર્મનું સ્વરૂપ મુખ્ય પહેલું ધર્મ તરીકે સમજાવ્યું

વિપરીત રીતે—જેઓ પૈરા રમથી પ્રભુનું મન કમ નથી અને મને મંદિરમાં બીજાને સ્થાન આપે છે સ્વકિંરુદ્ધ હવની કુલવટની રીત સ્થિતિવા નથી પ્રવચન જ્ઞાન સ્વ ગુરુ તરફથી મેળવતા નથી તેથી તેઓ ગુરુ તરફ માર્ગ દર્શન વિના ગમે તેવી ઢોઢાઢોઢી કરી મૂકે અને તેટલા મતના ઘોઢા ઢોઢાવે, છતાં પ્રભુ સાથે પ્રીતિ એટલા વધી શકતા નથી પરમ નિધાન—આત્મ શુભને કેન્દ્ર—તેના જોવામાં આવતો નથી એટલું જ નહીં, પરંતુ એટલા સુનિષ્ઠ સખી હોય, છતાં તેને જોવાની આત્મ ક્ષમ છે અને તે જ વર્તણૂક જોવામાં આવતા જાણનારને હૃદયથી નિહાળી શકતા નથી. ગુરુ ગર્ભ વિમાં પ્રેમની પ્રતીત કરી શકતા નથી. હવ રામ તથા મોહમાં ફસાઈ રહે છે અને જેમ એક જાણની પાછળ બીજો આવડે જાય, તેમ “ધર્મ ધર્મ” ના સટકયા કરે છે અને ધર્મનો મર્મનહસ પામી શકતા નથી. જેથી નવા નવા ધર્મ અને પાપ ધર્મ પણ નિવાસ બાધ્યા કરે છે આ મતે ધર્મને અ-પ્રાપ્ત-હોવા ધર્મવાદને પાત્ર તો નહીં પરંતુ હયા પાત્ર બને છે છેવટે, વીરુ તો કાંઈ નહીં, પરંતુ એવા પોતાના મન રૂપી સમયને પ્રભુના ચરણરૂપી કમળમાં પૂરી રાખેને, તોયે ધણુ છે તે ધણુ તેનો આત્મવિમલ

દરીથી અહીં ઘનનામી વિશેષણ વાપરવામાં આવ્યું
 પરંતુ પરિણામી વિશેષણની અહીં ગૌણતા છે

કહી ઉત્પન્ન ન થયેલો અને કહી નાશ ન પામતો,
 એટલે કે અનાદિ અનંત કાળનો આત્મા નામનો નિત્ય
 પદાર્થ-ઘન નામી-છે છતાં પરિણામી છે એટલે કે આત્મા
 સ્વસ્વરૂપમાં રહીને જુદાં જુદાં અનેક રૂપાતરો-પરિણામો
 પામે છે માટે પરિણામી છે અનિત્ય પણ છે

તેથી જૈન દર્શનની માન્યતા પ્રમાણે-ઘન આત્મા નિત્ય
 અને પરિણામી એટલે અનિત્ય પણ છે

જો એકાત્મી નિત્યજ્ઞ માનવામાં આવે, તો નિત્યમાં
 કશોયે ફેરફાર ન થઈ શકે, માટે તેમાં જંધ અને મોક્ષ
 રૂપ જુની જુદી અવસ્થાઓ ન થઈ અને જો એકાત્મી પરિ
 ણામીજ્ઞ માનવામાં આવે તો જંધ અવસ્થાનો અને મોક્ષ
 અવસ્થાનો આત્મા જુદો જુદો હોવાથી એકમાં એ જન્મે
 ભાવો ન થઈ શકે માટે ઘનનામી અને પરિણામી એમ
 બન્નેય રીતે છે

અહીં અપ્રમત્ત ભાવના મુનિ જીવનમાં ધ્યાનની
 પ્રબળતા હોવાથી આત્મા સ્થિર-ઘન-અનંતો જતો હોવાથી
 સુખ પામે ઘન-નામી વિશેષણ સાર્થક છે

૧૬ શ્રી શાંતિનાથ જિન સ્તવન

ત્રેણિ-આરોહણની પૂર્વ તૈયારી પરમ-આત્મ
શાંતિ : અસ ગાનુઞ્ઞાન સમતા યોગની પરાકાષ્ઠા

[જેમ ધર્મનાથ પ્રભુના સ્તવનમા ધર્મનાથ પ્રભુના
નામમા રહેલા ધર્મ યજ્ઞના વર્ણન પ્રસંગે સર્વ વિરતિ
અને અપ્રમત્ત મુનિ મહારાજાઓના ધર્મનું વર્ણન કર્યું
છે તેજ પ્રમાણે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના આ સ્તવન પ્રસંગે
આત્મ-શાંતિ નામની પરમ-શાંતિનું વર્ણન કરવામા આવેલું
છે ઉત્તરોત્તર આધ્યાત્મિક વિકાસ એ ઉત્તરોત્તર આત્મ
શાંતિના મુખ્ય સ્થાનકો છે આ સ્તવનમા સાતમા અપ્રમત્ત
ગુણ સ્થાનકે પછી આઠમા અપૂર્વ કરણ ગુણસ્થાન
કથી ઉપશમ અને સ્વપક એ બેમાથી કોઈ પણ એક
ત્રેણિનું આરોહણ કરવાની ભૂમિકાની શરૂઆત કરાય છે, અને
તેની પૂરી સફળતા અનુક્રમે ૧૧ મા અથવા ૧૨ મા ગુણ
સ્થાનક સુધીમા થાય છે તે વખતના આત્મ ભાવનું શાંતિ
સ્વરૂપે વર્ણન કરવામા આવેલું છે મોહનીય કર્મોના
સર્વથા ઉપશમ થવાથી અથવા ક્ષય થવાથી પરમ સમતા
રૂપી શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે શાંતગુણમા ઝીલવા ઇચ્છતા
ધન્યવાદ પાત્ર અપ્રમત્ત મહામુનિ મહાત્માઓ આગળ
પરમ સમભાવ રૂપી પરમ શાંતિમા મગ્ન થવાની હોય
છે તે પરમ આત્મ શાંતિનું સ્વરૂપ આ સ્તવનમા બતાવ
વામા આવેલું છે]

[ગમ-મ દુઃખ = અતુર ચોમાસુ પડિંકમી એ દેશી]

ગાતિ જિત । એક મુજ વિનતિ—

સુમ્મે! ત્રિ-ભુવત-રાય । રે

“ શાતિ-સ્વ-રૂપ કેમ જાણીએ ? ”

કહો—“ મન કેમ પરખાય ? ” રે શાતિ ૧

[ત્રિ-ભુવન-રાય=ત્રણ ભુવનના રાજા, વિશ્વશાતિના મુખારવ, શાતા માલિક, સ્વામી મન=મનમા, મનથી પરખાય=ઓળખાય]

આતમરામ કહે છે તણ હોડના સ્વામિ । હે શ્રી
ગાતિદાશ જિજ્ઞેશ્વર દેવ । આપ આંદીએક વિસમિત સામજો
“ (૧) શાતિતુ સ્વરૂપ કેવી રીતે સમજી શકાય ? અને શાતિતુ
સ્વરૂપ શુ ? (૨) અને મનમા શાતિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તેની
પરીક્ષા પોતાના મનથી થી રીતે કરી શકાય ? ” એ બે
વાત કહો ૧

શાતિનાથ નામમાનો શાતિ શબ્દ અને શાતિના
સ્વરૂપમાનો શાતિ શબ્દ એ બંનેથી સ્વેચ્છી સાધકતા
અપ્પ શબ્દોથીજ કરી જતાવી છે

ધન્ય તુ આતમ ! જેહને,

એહવો પ્રશ્ન અવકાશ, રે

ધીરજ મન ધરી સામજો

કહું શાતિ પ્રતિભાસ. રે શાતિ ૨

[પ્રશ્ન-અવકાશ=પ્રશ્ન પૂછવાનો વખત મળ્યો,

કષ્ટા મ્મ શાંતિ=મતિભાસ=શાંતિની ઝાંખી શાંતિના
સ્વરૂપનો ખ્યાલ]

શાંતિનાથ પ્રભુ કહે છે હે આતમરામ ! જોતે આવો
પ્રશ્ન પૂછનાતી ઈચ્છા થઈ છે, એવા તને પણ ધન્યવાદ છે
જો તે જીનતે આવો પ્રશ્ન પૂછવાની ઈચ્છા ચતીજ નથી
જનો આત્મવિકાસ આગળ વધ્યો હોય, તે જ આવો પ્રશ્ન
પૂછી શકે છે, તો હવે તમે મનમાં ધીરજ રાખીને હું શાંતિનું
સ્વરૂપ કહું છું તે, બરાબર સાંભળો

આત્મી રીતે, ધર્મ જલુવાની અતે આદરવાની પ્રતિષ્ઠા
થવી, તે પણ એક જાતનો આત્મવિકાસ સૂચવનાર ચોગ છે
અતે તેનું નામ ઈચ્છાચોગ કહેવાય છે, ઈચ્છાચોગ પણ
મોક્ષનું અવન્ય માર્ગ છે ૨

બ્રાહ્મ અ-વિશુદ્ધ અ-વિશુદ્ધ જે,

કહ્યા જિનવર દેવ રે

તે તેમ અવિતત્થ સદહે,

પ્રથમ એ શાંતિ-પદ-સેવ રે શાંતિ ૦ ૩

[અ-વિશુદ્ધ=વૈભાવિક, આત્માના વિભાવ પરિણામો
અ-વિશુદ્ધ=સ્વાભાવિક, આત્માના સ્વભાવ પરિણામો
અ-વિતત્થ=સાચે માચા છે મદહે=સ્વીકારે, સાચા
માત્રી તેની કિંપર મદદા રાખે શાંતિ પદ-સેવ=શાંતિના
સ્થાવકની સેવા, શાંતિના સ્થાવકની આરાધના-પ્રાપ્તિ]

“શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ આત્માના વૈભાવિક અને સ્વામા-
વિ ન ન પરિણામો કહ્યા છે, તે, તે પ્રકારે જ હોય છે
અવિતત્ત્વ—માથે સાચા—હોય છે” એ પ્રકારની ન શ્રદ્ધા કરવી,
તે ગાતિના પહેલા સ્થાનકની સેવા-આરાધના સમજવી આત્મ
નિશ્ચયાત્મક-સમ્યગ્ દર્શનની પ્રાપ્તિ ચતાજ શાંતિની પાકી
પ્રાપ્તિમિત્ત સરઆત થઈ જાય છે

અહીં આત્માના સ્વામાવિક અને વૈભાવિક પરિણા-
મોની શ્રદ્ધા વિષેનો નિર્દેશ છે કેમકે—સ્પષ્ટ સમજપૂર્વક
અનિશ્ચય અને સુવિશ્વસ્ય ચબ્દો એવો અર્થ કરવાની ફરજ
પાડે છે. ૩

સમ્યગ્ દર્શનની પ્રાપ્તિ પછી યોગા ડ-વ ચક્ર ક્રિયા ડ
વ ચક્ર અને કળા ડ-વ ચક્ર એ ત્રણ યોગની પ્રાપ્તિ હવે
પછીની ત્રણ ગાથાથી જણાવે છે [બુઝો સતવન ૮ સુ
ગાથા છ કૃતી] ત્યાં નામ માત્ર જણાવેલ છે, અહીં તેનું
સ્વરૂપ બતાવે છે

આગમ-ધરં ગુરુ સમકિતીં

કિરિયા-સવર સાર રે

સપ્રહારી અવચક સદાં

શુચિ-અનુભવા-ડ્યાર રે — ગાતિ ૪

[આગમ ધર = આગમના સારા અવ્યાખી સવર-
સાર = ઉત્તમ પ્રકારનો સવર કહેવો, તેવી ક્રિયાના દરનાર

સપ્રદાયી=શુદ્ધ પરપરા મુજબ અધિકાર ઉપર આવેલ
અ-વચક=નિદંબી, સરળ સ્વભાવી, સાચા આત્માથી
શુદ્ધિ અનુભવા-ડડધાગ=પવિત્ર અનુભવના-શાસ્ત્ર જ્ઞાનના
વહસ્યના આધાર ભૂત, ગીતાર્થ]

આગમના જ્ઞાની નિર્ગંગ ઉત્પન્ન કરી શકે, તે સાથે
છેવટે સવરનો ઉત્પન્ન થાયજ, તે ગીતે ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોનું
આચરણ કરનારા શુદ્ધ મુગ્ધ પરપરાના સપ્રદાયને અનુસારે
અધિકાર પર આવેલા, નિદંબી-સરળ સાચા આત્માથી
અને પવિત્ર અનુભવના આધારભૂત ગીતાર્થ એવા શુદ્ધ
એ પણ શાંતિનું સ્થાનક છે એવા શુદ્ધની પ્રાપ્તિ એ યોગા-
ડવચકયોગ કહેવાય છે ૪

શુદ્ધ-આલબન આહરે,

તણ અવર-જળણ. રે

તામસી-વૃત્તિ મવિ પરિહરી,

ભજે સાર્ત્વિક સાલ રે શાંતિ ૦ ૫

[શુદ્ધ-આલબન=આત્મ વિકાસમા મદદ કરે, તેવા
શુદ્ધ અનુષ્ઠાનો-ધર્મ અને શુદ્ધ ધ્યાન અને તેના પ્રેરક
અનુષ્ઠાનો વિગેરે, અવર=જીણ જળણ=ખટપટ, લપ
તામસી વૃત્તિ=કલુષિત-પાપભારી રીત ભાવ અને મનોવૃત્તિ
પરિહરી=ઠાડી કદને માર્ત્વિક સાલ=સાર્ત્વિક, પવિત્ર
મનોવૃત્તિ રૂપી કિલ્લો ભજે=આગ્રય લે]

શુદ્ધ શુદ્ધ મહારાજનો યોગ પામીને તેમના આગ્રહ

દર્શન અનુમાર શુદ્ધ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોનો પૂરેપૂરો આદર કરે,—આચરણ કરે, અને તન્મય મનોવૃત્તિ ધારણ કરે તે વખતે બાહ્યની બધી જ જાળ-ખટપટ—નપ છોડી દે, તામસી વૃત્તિનો પણ ત્યાગ કરી દે અને માત્ત્વિક વૃત્તિરૂપ કિંદનાનો આશ્રય લે એ ક્રિયા દ્વન્વિત યોગ નામની યાત્રિ છે શુદ્ધ-આનંદનશરૂ નો ક્રિયા અનંતક અર્થ કરવામા અહીં મહદગાર છે ૫

ફલ-વિસવાદ જેહમા નહીં,

શબ્દ તે અર્થ-સંબંધિ રે

સ ફલ નય વાદ વ્યાપી રહ્યો

તે શિવ-સાધન-સંધિ. રે શાંતિ ૦ ૬

[વિસવાદ=અભિચાર, મગ્ધાની શક્તિ ફલ-વિસવાદ=ફળનો વિસવાદ=ફળ મગ્ધાની શક્તિ નય વાદ=નયોના સાત અને સાતસો બેઠોના પ્રયોજનને લગતી વ્યવસ્થા શિવ=મોક્ષ શિવ સાધન સંધિ=મોક્ષ મેળવવાના ઉપાયોના સંબંધો તે]

જમ, એવ ભુત નયને મને-જેનો શબ્દ, તેનોજ અર્થ હોય છે તે પ્રમાણે જ ક્રિયા-અનુષ્ઠાનો સાચે તેના ફળનો અભિચાર હોતો નથી, એટલે કે—જવી ક્રિયા, તેવું જ ખરાખર ફળ મળેજ, તે સફળ ક્રિયાનું આચરણ કરવાથી, આત્મવિકાસમા પ્રગતિરૂપ તરતનું ફળ અને મોક્ષરૂપી છેલ્લું ફળ મળ્યા વિના રહેજ નહીં

આ રીતે, શુદ્ધ ક્રિયા અને તેનાં તેવાજ અવિસવાદી
દુઝો મળે, એટલે કે—પ્રથમની શુદ્ધ ક્રિયાનું જ દુઝ મળે, તેને
તેને આધારે આગળની શુદ્ધ ક્રિયા થાય, તેનું મળ મળે, તેને
આધારે નવી શુદ્ધ ક્રિયા થાય, એમ ઠેઠ સુધીનું દુઝ
મળી જાય ૬

આ પ્રથમની ક્રિયા અને તેનું મળ પછીની ક્રિયા અને
દુઝ આમ કાર્ય-કારણ સંબંધોનો વિચાર નયવાદની મદદ
મિલાય કરી શકાય તેમ નથી

નયવાદની વ્યવસ્થાની ખરી જરૂર આ રીતે જ પડે
છે જોયા ગુણકાણ્યો કે આદિ ધાર્મિકથી માડીને ઠેઠ
મોક્ષ સુધીના અનેક અનુષ્ઠાનો અને વિકાસ માર્ગો જુદા
જુદા પામ છવોડથી જુદા જુદા તથા પ્રકારના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર હાજર
અને ભાવ ને ઉદ્દેશીને અસખ્ય છે, તેની સ્પષ્ટ સમજુતી નય
વાદની મદદ મિલાય આપી શકાય તેમ નથી એટલે આ પ્રમ-
અમાજ જેન શાસ્ત્રોક્ત સંબંધ નયવાદનો અગ્રેષ્ઠ ઉપયોગ
થાય છે નયવાદનું મુખ્ય પ્રયોગન પણ તે જ—આત્મવિકાસની
વિવિધતાની સમજ—છે કમંડે-મોક્ષની સાધના કરવાના વિવિધ
સંબંધોની સમજુતિ તે વિના થઈ શકે તેમ નથી. આ
દુઝાવ વ્યક યોગ મોક્ષનું મોટામા મોટું સાધન છે અથવા
મોક્ષ રૂપ જ છે જમ જમ ઉત્તરોત્તર મળ મળતું જાય, તેમ
તેમ ઉત્તરોત્તર આ જાના પ્રયત્નો ઠેઠ મોક્ષ રૂપ દુઝ મળતા
સુધી નિરમળ જાય

બીજ દશનવાગાગ્રોએ જુદી જુદી પરિભાષાથી કહેલા
 મોક્ષના સાત્રા ઉપાયોનો સમન્વય પણ આ નયવાદની
 મદદથી જ કરી શકાય છે જન-યોગબિન્દુ અને યોગ
 દષ્ટિ સમુચ્ચય વિગેરે ગ્રન્થોમા શ્રી હરિભદ્રસરીશ્વરજી
 મહારાજને કરેલ છે

આ કથા-અન્વયકયોગ રૂપ શાંતિ છે

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા-

પદારથ અવિરોધ, રે

ગ્રહણ-વિધિ મહાજને પરિગ્રહ્યો.

ઇત્યે આગમે બોધ રે શાંતિ ૭

[વિધિ=વિધાન કરવું, અન્વય પ્રતિષેધ=ન કરવું,
 નિષેધ કરવો, વ્યતિરેક આત્મા-પદારથ=આત્મા રૂપી
 પદાર્થ અ-વિરોધ વિરોધ વિના, ગ્રહણ-વિધિ=ગ્રહ
 વાની રીત મહાજને=મોટા જ્ઞાની પુરુષોએ પરિગ્રહ્યો=
 સ્વીકાર્યો. ઇત્યે=એવો આગમે=આગમમા, આગમ
 સબધી બોધ=જ્ઞાન.]

“ વિશ્વવલ્લ મહાપુરુષોએ અન્વય અને વ્યતિરેક કરીને
 અનુમાનથી નિષ્કૃય કરવાની સાચી રીતને આધારે જ રીત
 આત્મા પદાર્થ બણ્યો છે, તે બરાબર છે, તેમા કોઇપણ
 જાતનો વિરોધ નથી ” એવો આગમમાંથી આત્મા વિષેનો
 નિષ્કૃયાત્મક બોધ મેળવવો તે પણ શાંતિનું સ્થાનક છે આ
 નામ શામ્વયોગ કહેવાય છે શાંતિનું જ્ઞાન આત્મવિકાસ માં

જરૂરી છે એટલે શાસ્ત્રમાથી આત્માનું સાચું સ્વરૂપ જાણવું, એ પણ એક જાતનો યોગ છે; અને તેનું નામ શાસ્ત્રયોગ કહેવાય છે

શાસ્ત્રોની મદદથી આત્માનું યથાય જ્ઞાન મેળવી લેવું જોઈએ, શાસ્ત્રમા “આત્મા કેવો છે ? તેનું સ્વરૂપ કેવું છે ?” તે અન્વય—વ્યતિરેકથી નક્કી કરીને જાણવું છે તેમજ તેનું જ્ઞાન બીજી પણ જ જ રીતે કરી શકાય, તે તે રીતે કરીને તેનું વર્ણન શાસ્ત્રોમા આપ્યું છે અને પોતાના અનુભવથી પણ બગબગ સ્વસ વેદન પ્રત્યક્ષ પ્રમાણાદિક જ્ઞાન કરવાના ઉપાયોથી-અનુભવ કરી જોતા પણ વિરોધ આવતો નથી ” એમ નક્કી કરી લેવું જોઈએ

વિધિ=અન્વય —અમુક અમુક નિશાનીઓ—ચિહ્નો દેખાય છે, માટે આત્મામા અમુક જ્ઞાનાદિક ગુણો હોવાજ જોઈએ

પ્રતિષેધ=વ્યતિરેક —અમુક અમુક નિશાનીઓ આત્મા-મા દેખાતી નથી, માટે આત્મામા વર્ણ ગદ્ય વિગેરે પુદ્ગલના ગુણો નથી હોતાજ એમ અમુક નિશાનીઓ હોવા ઉપરથી અમુક ગુણો હોવાનું નક્કી કરવું, તે વિધિ અન્વય અને અમુક નિશાનીઓ ન હોવા ઉપરથી, અમુક ગુણો ન હોવાનું નક્કી કરવું, તે વ્યતિરેક પ્રતિષેધ.

આત્માથી જીવને શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન કરવાનું મુખ્ય પ્રયોજન એ છે, કે—પોતાના આત્માના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરીને તેના વિકાસના ઉપાયો જાણવા, તેનું નામ શાસ્ત્રયોગ કહેવાય છે

મન્યથ-વ્યતિરેકાઠ્ય-સાત્તા-તત્ત્વ-વિનિવ્રજ્યમ્ ।
તપશ્ચો ઽપિ દિ તત્ત્વશ્ચો કુર્યાદેક વિચ્છેદનઃ ॥

૩૦ ક્ષીય૦ મ૦ તા અધ્યાત્મ-સાર ૧૧-૧૧૦

અર્થે “ નવતત્ત્વની વિષય વ્યવસ્થાની પદ્ધતિને આધારે વિચ્છેદન પુરુષે અન્યથા વ્યતિરેક વડે કરીને આત્મતત્ત્વનો નિષ્કર્ષ કરવો નહિએ. ”

દુષ્ટ-જન-સંગતિ પરિહરી,
ભજે સુ-ગુરુ-સત્તાન રે
જોગ સામર્થ્ય ચિત્ત-ભાવ જો,
ધરે મુગતિ નિદાન. રે શાંતિ૦ ૮

[દુષ્ટ જન સંગતિ=આત્મ શાંતિથી વિપરીત આચાર વિચાર રૂપ દોષોવાળા માણસોની સોળત સુ ગુરુ સત્તાન =ઉત્તમ ગુરુ-પર પગમા આવેલા ગુરુ જોગ સામર્થ્ય=સામર્થ્ય યોગ નામનો યોગ ચિત્ત-ભાવ આત્માનો પરમ ભાવ મુગતિ-નિદાન=મોક્ષનું ખાસ કારણ]

શાસ્ત્રયોગની મદદથી જ આત્માર્થી જીવે આત્માનો નિશ્ચય કર્યો હોય છે, તે આગળ વધીને મોક્ષના ખાસ કારણભૂત સામર્થ્યયોગ નામના આત્માના પરમ ભાવરૂપ શાંતિનો આશ્રય લે છે, તે પહેલા, ઉત્તમ ગુરુની મદદ તે લઈ ચૂક્ય હોય છે, અને તેમના સિવાય બીજા સર્વ હોય ચુકત લેણીની સોળતનો તેણે ત્યાગ કર્યો હોય છે, આ સામર્થ્ય યોગ મોક્ષનું ખાસ નિદાન કારણભૂત છે

સામર્થ્ય યોગ ૮મા અર્પણ કરણ ગુણસ્થાનકથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેના બે ભેદ છે — ધર્મસંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ અને યોગસંન્યાસ સામર્થ્ય યોગ પહેલો ભેદ આઠમા ગુણસ્થાનકથી શરૂ થાય છે અને બીજો ૧૩મા ગુણસ્થાનકના અતથી ચૌદમાના અત સુધી હોય છે

ધર્મસંન્યાસ એટલે ૭ મા ગુણકાણા સુધી કરવાનાં ધાર્મિક ક્રિયા-અનુષ્ઠાનોનો ત્યાગ કેમકે-૫મી આઠમે ગુણસ્થાનકે ઉપશમ કે સપક એ બેમાંથી કોઈપણ એક શ્રેણિ માડવાની પૂર્વ તૈયારી કરવાની હોય છે તેથી બીજા અનુષ્ઠાનો કરવાના નથી હોતા

યોગસંન્યાસ-યોગનિરોધ-મનવચન કાયાના યોગોનો ત્યાગ કરવાની શરૂઆત, ૧૩મા ગુણસ્થાનકના અતથી થાય છે

૧

૧ યોગાવચક યોગ

૨ ક્રિયા અવચક યોગ

૩ ક્ષણ અવચક યોગ

૨

૧ ઇચ્છા યોગ

૨ શાન્તી યોગ

૩ સામર્થ્ય યોગ

આ બન્નેય રીતે આત્માનો વિકાસ થાય છે જુદા જુદા જીવોની અપેક્ષાએ આ બન્નેય માર્ગોની સુખ્યતાએ આત્મવિકાસ થાય છે એક રીતમાં બીજો અને બીજામાં પહેલી રીતનો સમાવેશ થાય છે

કોઈ જીવ શુરૂ મહારાજની મદદથી સફળ ધર્માનુષ્ઠાનો

રીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે તેનું વર્ણન પહેલાં રીતે ભેદ
પાડીને કરનામા આવ્યું છે ત્યાં બીજી રીતની વ્યવ-
સ્થામાં પોતાની આત્મવિકાસની તાવાનેલી શાસ્ત્રીની
મદદ અને ઉત્કટ તૈયારી માટેના પ્રયત્નો તે અપેક્ષાએ
બીજી રીતે વિકાસની વ્યવસ્થા બતાવી છે

૪થી ગાથામાં ગુરુની મદદ લેવાનું બતાવ્યું છે અને
વળી પાછું, આ આઠમી ગાથામાં પણ તેજ બતાવવામાં
આવેલ છે, તે પુનરુક્તિ નથી, પરંતુ એક ઠેકાણે અવ-
ચક્રયોગના ૪મથી આત્મવિકાસરૂપ શાંતિનું સ્વરૂપ
બતાવતા યોગાવચક્રયોગને પ્રસંગે બતાવેલ છે, અને
બીજા ઠેકાણે, ઈશ્વરયોગાદિ રીતે શાંતિનું સ્વરૂપ બતાવતા
સામર્થ્યયોગ સુધી પહોંચતા પહેલાં ગુરુની મદદ લેવાની
જરૂર કરવામાં આવી છે તે ત્રણ ઇચ્છાદિયોગોમાં પણ
ગુરુની મદદ-યોગાવચક્ર ક્રિયા અવચક્ર અને ફલાવચક્ર
ની જરૂર પડેલ છે તેજ પ્રમાણે ઇચ્છાદિ યોગની સાધ-
ના પણ ગણિત રીતે ત્રણ અવચક્ર યોગમાં આવી જાય છે

એમ એ બન્ને પ્રકારના યોગો, પાત્ર ભેદની અપે-
ક્ષાએ પરિભાષાનો ભેદ પામેલા છે પરંતુ વસ્તુતાએ
પરસ્પર મળેલા છે એકબીજાનો એકબીજામાં સમાવેશ પામે
છે તે આ ઉપરથી સમજાય છે *

* મેઈન ગાંડીથી કે શીઘ્રગાંધી ફાસ્ટ ગાંડીથી અમદાવાદથી
દી હી જતા એજ રસ્તો પસાર કરવો પડે છે

[ક્રિયાવચ્ચકતાની પ્રાપ્તિ વખતે અને સામર્થ્ય યોગની પ્રાપ્તિ વખતે, આત્મા શુષ્ણાવીન હોય છે-તમોગુણ રમે શુણ્ણ અને સત્વગુણ એ ત્રણેય શુણ્ણથી રહિત હોય છે પાપાનુબંધિ પાપ તથા પાપાનુબંધિ પુણ્ય એ બેના બંધ તથા ઉદય કાળને તમો ગુણની અવસ્થા ઠહી શકાય, પુણ્યાનુબંધિ-પાપના બંધ તથા ઉદય કાળે આત્માની જે તેમા તન્મયતા, તે રમેગુણ ઠહી શકાય. અને પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યના બંધ તથા ઉદયકાળની અવસ્થાને સત્વગુણની અવસ્થા ઠહી શકાર ત્યાર પછી સમભાવ અવસ્થા-શુષ્ણાતીત અવસ્થા-વીતરાગ અવસ્થા-પ્રાપ્ત થાય છે તે નીચેની બે માયાઓમા બતાવે છે]

માન અપમાન ચિત્ત સમ ગણે

સમ ગણે કનક • પાપાણુ • રે

વદક : નિદક સમ ગણે.

ઇસ્યો હોય, તુ બંધુ રે ગાતિ૦ ૯

[કનક=સોનું પાપાણુ=પત્યર વદક=નમસ્કાર કરનાર નિદક=નિદા કરનાર]

હે આતમરામ ! સામર્થ્યયોગને સમજનારો આત્મા ત્યારે ત્રિગુણાતીત થાય છે ઉપશામક કે સ્વપ્ન છદ્મસ્થ વીતરાગ સમભાવસ્થ થાય છે, ત્યારે માન તથા અપમાન ને સરખા ગણે છે, ગોતુ અને પત્યર ને સરખા માને છે, વદક અને નિદક ને સરખા માને છે આનો પૂર્ણ સમભાવી હોય તે સમગ્ર લે ૯

સર્વ-જ-જતુને સમ ગણે

ગણે તૃણ-મણિ-ભાવ રે

મુડિત . સ સાર . બેહુ સમ ગણે

મુણે ભવ-જલ-નિધિ નાવ રે શાંતિ ૧૦

તૃણુ=તરુખલા, ઘાસ મણિ=રત્ન, અવેશત મુણે=
મુણે, માને જળ જલ નિધિ નાવ=સ સાર રૂપી સમુદ્રમાં
હોડી સમાન]

સમભાવને સ સાર રૂપી સમુદ્રથી તરવાને માટે હોડી
સમાન માનીને આત્માર્થી જીવ ઉપર પ્રમાણે જગતન । સ
પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ રાખે, ઘાસ તેમજ રત્નો-અવેશ
તરફ સમભાવ રાખે અને સ સાર તથા મોક્ષ । એ બન્ને
તરફ પણ સમભાવ રાખે ૧૦

આપણો આતમ-ભાવ જે

એક-ચેતના-ડઢધાર રે,

અવર સર્વ સાથ સ યોગથી

એહ નિજ-પરિકર સાર ” રે શાંતિ ૧૧

[આપણો=પોતાનો આતમ ભાવ=આત્મસ્વભાવ
ચેતના=જ્ઞાન, -દર્શન ધાર=૧ સમજવો ચેતના ડઢધાર=
ચેતનાના આધાર જૂથ છે અવન=બીજી ભાવ=બધુ સર્વ
સાથ-સ યોગથી=સાથે પહેલા કર્મના સ યોગથી અવર-
સર્વ-સાથ=બીજો સર્વ સાથ-પરિવાર એહ=ચેતના
નિજ પરિકર=પોતાનો આત્માનો પરિવાર સાર=કર્તમ.]

પ્રશ્નએ કરેલા શાંતિના સ્વરૂપનો ઉપસહાર -

મારા પોતાના આત્માનો સ્વભાવ કેવળ એક ચેતનામય જ્ઞાનાદિક ચેતનાના—આધાર રૂપ છે બાકી બીજા બધા મારી સાથે જોડાયેલા પદાર્થો કર્માદિકના સંયોગથી આવીને મારી આનુબાહુ વીટળાઈને મારા પરિવારરૂપે બની ગયા છે પણ મારો ખરો ઉત્તમ પરિવાર તો એ ચેતના જ્ઞાનાદિક જ છે અથવા કેવળ એક ચેતનાના આધારભૂત જ પદાર્થ છે, તે જ મારો આત્મા છે તે જ હું છું, એ જ મારો ઉત્તમ પરિવાર છે, બાકીના બધાંય મારી સાથે જોડાયેલા પદાર્થો કર્માદિકના સંયોગથી મને ઘેરી વળ્યા છે પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તે મારા નથી જ ”

સામર્થ્ય યોગની પ્રાપ્તિ વખતે આત્માનો પોતાનો પરિવાર બધો આવીને મળે છે, અને બીજા બધા તત્ત્વો હટવા મડિ છે. અહીં શાંતિનાથ પ્રશ્ન શાંતિનું સ્વરૂપ પૂરું કરે છે ૧૧

પ્રશ્ન મુખથી એમ સાબલી,

કહે આતમ-રામ રે—

“ તાહરે હરિશણે નિસ્તર્યો

મુજ સિંધ્યા સવિ-કામ રે—” શાંતિ-૧૨

[આતમ રામ=આત્મા રૂપી રામ આત્મામા રમણ કરનાર સાધક નિસ્તર્યો=પાર ઉતર્યો.]

શાંતિનાથ પ્રશ્નના મુખથી એ પ્રમાણે શાંતિનું સ્વરૂપ

સામગ્રીને આત્મા ડડરામ કહે છે કે - "હે પ્રભો ! મને
શાંતિનું સ્વરૂપ સામજના અગ્ર્ય, તેથી માનુ છું કે (૧)
તમારા દલન આવથી લવડપ સમુદ્રથી માગે નિસ્તાર થક
ચુક્યો છે લવ સમુદ્રનો પાર પામનાની મારી હવે તૈયારી છે
એવો ભાસ થાય છે અને (૨) માગ જના કામ હવે સફળ
થઈ ગયા " એમ માનુ છું

શાંતિના સ્વરૂપની વાત માલજનાની રચિત સસાર
સમુદ્રથી તરવાનું અગ્ર્ય સામજ આપે છે

અહો ! અહો ! હું મુજને કહું -

" નમો મુજ નમો મુજ " રે

અ મીત-કલ-દાન-દાતારની

જેદને ભેટ થઈ તુજ રે શાંતિ ૧૩

[અમિત-કલ-દાન-દાતારની = અમલિત કૃણનું દાન
આપનાર દાનેશ્વરી દેવની]

પ્રજુ પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતા અને પ્રશ્નકાર આત્મરામને
ઉપસંહાર

(૩) અને તેથી શાંતિના સ્વરૂપના જ્ઞાનના શ્રવણથી
યોગેવા આનંદના ઉછાળાથી " અહો ! અહો ! હું મારી
જાતને માટે જ કહું છું કે - "મને નમસ્કાર કહો ! મને નમસ્કાર
કહો ! " કેમકે-મારા જેવો ભાગ્યશાળી આ જગતમા કોણ
કે જેને આપના જેવા અમાપ કૃણનું દાન આપનાર દાતાર

પ્રજ્ઞનો મેળાપ થયો “જેહને અમીત-ફળ-દાન-દાતા
પ્રજ્ઞની ભેટ થઈ” અહીં અસાવારણ ભક્તિનો ઉમળકો
અક્ત થાય છે

૧૩

શાંતિ-સ્વ-રૂપ સક્ષેપથી

કહ્યો નિજ-પર-રૂપ રે
આગમમાહે વિસ્તાર વણે

કહ્યો શાંતિ-નિજ-ભૂપ રે શાંતિ ૧૪

[નિજ પર રૂપ=સ્વ અને પર સ્વરૂપે,]

સવાહનો ઉપસહાર—આ પ્રમાણે સ્વ અને પર
સ્વ-સ્વ અને પરની ઓળખાણ કરાવીને શાંતિનું સ્વરૂપ
કામા કહ્યું પરંતુ શ્રીશાંતિનાથ પ્રજ્ઞના આગમમા તો ધણો
વિસ્તાર શ્રી શાંતિનાથ પ્રજ્ઞએ કહ્યો છે

આગમે સર્વ તીર્થ કર ભગવંતોના અર્થથી સમાન જ
હોય છે સમાન જ હોય તેથી એ અપેક્ષાએ સર્વ તીર્થ કર
ભગવંતોના તીર્થમાના આગમે સર્વ તીર્થ કર ભગવંતોના
હેવામાં હરકત નથી

અહીં સાધક આતમરામ અને શાંતિનાથ પ્રજ્ઞનો શાંતિ
મેષેનો સ્તવનકારે યોજનો સવાહ પૂરો થાય છે શાંતિ એટલે
રામ-ઉપરામ એટલે કપાયો મોહ વિગેરેનો નાશ ઠે ઉપરામ
મમજ્વાનો છે તેથી આત્માનો ગુણ સમતા પ્રગટે છે ઉપા
ધાયજી મહારાજ શ્રી ચરોત્રવિજયજી મહારાજના અષ્ટ-
માનુ શમાષ્ટક ૬૬ આ પ્રસંગે જોવું

આત્મગુણ સમતા પ્રગટે, એટલે કપાયેનો નાશ' કે ઉપ
ગમઃ રૂપ શમ થાય છે, અને જમ જમ શમ થાય, તેમ તેમ
સમતા પ્રગટે પૂર્વનો શમ ઉત્તર સમતાનું કારણ થાય, તે શમ
નની પછીની સમતાનું કારણ, એમ છેલ્લી પણ સમતા
પ્રાપ્ત થાય છે ૧૪

શાંતિ સ્વરૂપ એમ ભાવશે

ધરી શુદ્ધ પ્રણિધાન. રે,

આનંદ ધન પદ પામશે

તે સદૃશે બહુ-માન રે શાંતિ ૧૫

[શુદ્ધ-પ્રણિધાન=શુદ્ધ મન વચન કાયાની શુદ્ધ
એકાગ્રતા]

ઉપસહાર — એ પ્રમાણે શુદ્ધ રીતની મન વચન કાયાની
એકાગ્રતા કરીને જ્યો શાંતિનું સ્વરૂપ વિચારશે—એટલે કે
ઉપસક્ષણથી—અમલમા પણ મુકશે, તે આનંદ ધન પદ—મોક્ષ
પામશે અને જગત્મા ત્રિજગત્પૂજ્યતા તીર્થ કરતા રૂપ
બહુમાન-સન્માન-માન પણ પામશે ૧૫

સાવાર્થ સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ ગુરુનો યોગ
સત્ત્વગુણુ ભાવનો આશ્રય વિવિધ નયની અપેક્ષાએ
વિવિધ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો અને તેના ફળોની અચૂક
પ્રાપ્તિ એ રીતે યોગાવચક ક્રિયાવચક અને ફળા
વચક યોગની પ્રાપ્તિ તથા શાંતિ સ્વરૂપ બાલુવાના પ્રશ્નથી
છટ્ટા યોગ ચરૂ થય છે શાસ્ત્ર યોગથી આગમમાથી
આત્મ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે પછી, સામર્થ્ય યોગના પ્રાપ્તિ—

સમક્ષાવ આત્માના જ્ઞાનાદિક પરિવાર અને કર્મના સયોગથી
 ઘેરાઈ વળેલા શારીર દિગ્બીજે પર પરિવારઃ એ જન્મે થના લેદનું
 સ્પષ્ટ જ્ઞાન રૂપ અનુભવ જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ જ્ઞાન, શ્રેષ્ઠિની પ્રાપ્તિ
 પરિણામે ક્ષીણ મોહ સયોગી અને અયોગી પણ અને
 પોતાના આત્મામાં પરમ રમણતા એ સાથી થાતે છે

આ સ્તવનમાં પરમ શાંતિના બીજ રૂપ શાંતિનું
 સ્વરૂપ જાણવાની ઇચ્છા શરૂઆત કરીને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિથી
 માડીને સામર્થ્ય યોગની પ્રાપ્તિ સુધી ઉત્તરોત્તર વધતી
 જતી શાંતિનું સ્વરૂપ દુકામાં બતાવ્યું છે આગમમાં તેનો
 વિસ્તાર મળે છે જિનેશ્વરદેવે એ વિસ્તાર કહ્યો છે સર્વ
 તીર્થંકર ભગવતોના આગમોમાં અર્થથી પદાર્થ નિરૂપણ
 એક જાતનું હોય છે માટે દરેક આગમો-પ્રવાહથી દરેક
 તીર્થંકર પરમાત્માના કહેવાય છે

શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના સમકાલીન શાંતિના જિજ્ઞાસુ
 કેઈ આત્મ વિકાસના ઈચ્છુક આત્મ રામ સાધકના અને
 પરમાત્મા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના સંવાદનો પ્રસંગ આ ૨૧
 વનમાં ચોક્કસ છે “એમ પ્રભુ-સુખથી એમ સાલગી, કહે
 આત્મ-રામ રે (૧૨)” એ વાક્યથી સમજાય છે ત્યાર
 પછી ૧૨-૧૩ ગાથામાં આત્મા ૬૬રામ શાંતિનું સ્વરૂપ
 જામળીને-તેમજ મોક્ષ મેળવવાનો સુદર માર્ગ પ્રભુ પાસેથી
 સાલગીને પોતાની જાતને ધન્ય માનીને પોતાને જ નમસ્કાર
 કરે છે અને પ્રભુ તરફ ઉઠગતી ભક્તિથી કૃતજ્ઞતા બતાવે
 છે ૧૪ ગાથામાં સંવાદનો ઉપ સહાર છે ૧૫મી ગાથામાં
 સ્તવનકાર પ્રભુની સ્તવનાનો ત્રિકરણ શુદ્ધિથી શાંતિ પ્રાપ્ત
 કરવાની ભલામણ રૂપે ઉપસહાર કરે છે

૧૭ શ્રી-કુંથુનાથ-જિન-સ્તવન

મનને વશ કરવું મુશ્કેલ આત્મ વિકાસમા વેગથી
દેડવામા એક મોટું ભયસ્થાન ઉપશમ શ્રેણિથી

પતનનું મુખ્ય કારણ

[શાંતિનું સ્વરૂપ જાણવા છતાં અને શાંતિની પ્રાપ્તિ
કરવાનો માર્ગ લેવા છતાં, વચ્ચે એક વિધ્ન એટલું બધું
મોટામા મોટું આવે છે, કે તે દૂર કરવા તરફ આ સ્ત-
વનમા ખાસ ધ્યાન જોયવામા આવે છે જ્ઞાન અને ક્યા-
નનો અભ્યાસ કરી મોક્ષના અભિલાષી ઘણાંયે મહાત્મા
ઓને પણ એ વિધ્ન નહયા વિના રહેતું નથી તે વિધ્ન
તે મનની ચચળતા સત્તામા રહેલા અવિરતિ મિથ્યાત્વ
ઠવાયો વિગેરે નિમિત્ત મળતા જ ક્યારે ઉભરાઈ આવી
મનને ચચળ બનાવી અશાંતિ ઊભી કરે? તે કહી શકાય
નહી કેમકે-ઉપશમ શ્રેણિ ઉપર ચડેલા ઠેક અગિયારમે
ગુણ સ્થાનકે પર્વતા મોહનીય કર્મનો સર્વથા ઉપશમ
કરી ચૂકેલા મહાત્માઓ પણ ઠેક જયા અને બીજે યદને
પહેલા ગુણ સ્થાનક સુધી આવી પહોંચે છે માટે મન વશ
કરવાની મજબૂત બલામણુ આ સ્તવનમા]

(રાગ ગુજરી રામનીઃ અળર દેદે । મુરારિ । હમારો એદરી)

કુંથુ-જિન ! મનડું કિમ હિ

ન ખાજે? હો ! કુંથુ જિન !

જિમ જિમ જતન કરીને રાખુ,

તિમ તિમ અલગુ બાળે હો !

કું ૦ ૧

[મનડુ=તુચ્છ-હલકટ એવું મન ક્રિમલુ=દોષ પણ
રીતે ખાજે=આદ્ય થાય હાથમા આવે, ઇનાણુમા આવે,
વશમ આવે જતન=પ્રયત્ન અલગુ=દૂર દૂર બાજે=ભાગે.]

હે પ્રથુનાથ ભગનન ! મારું મન દોષ રીતે હાખમા રહેતું
નથી શુ કરુ : જમ જમ મહેનત કરીને તેને હાખમા રાખવા
ખડુ છુ, તેમ તેમ તે નીચ તો દૂર દૂર નાસે છે

અહીં મનને વશ કરવાની વાત કરીને-મનદ્વારા પ્રગટ
થતા કપાયોને-મોહને-જીતવામા મુશ્કેલીની વાત સૂચિત કરી
છે બાવ જીવો તે સર્વને 'મન'થી જાળખે છે માટે મન
ચાલેનો ઉપાય કયો છે મન એટલે મોહ ૧

જો કે, જેન દર્શનમા શરીરમા રહેલા આત્મા સાથે
શુધાયેલું શરીરમા સર્વવ્યાપી મન માનેલું છે-દૃઢ્ય અને
મગજ તેના મુખ્ય આશયો છે તો પણ દોષમાં ન્યાય
દર્શન વિગેરેમા મનને અલુ-પરિમાણુ એટલે એક અલુ
જેટલું માનેલું છે જગતમા જાતુઓમાં સામાન્ય રીતે
ખારીક જીવ કુચુ ગણાય છે ત્યારે કુચુ જેવું ખારીક
અદૃશ્ય મન આટલી બધી ઉત્પલ પાયલ કરે છે અને
તેને વશ કરવું ઘણું મુશ્કેલ પડે છે આમ છતાં પણ
આપે તેને વશ કરી લીધું છે એમ કુચુ જેવું નાનું મન
અને કુચુ પ્રજુનું નામ આમ ગર્ભિત રીતે શ્લેષથી
નામની સફળતાયે જણાવી જણાય છે]

રજની વાસરં વસતિ ઉજડં

ગયલુ પાયાલે. જય

“માપ ખાચે ને મુખડુ યોતુ ”

એહ ઉખાણો ન્યાય હો !

કું ૦ ૨

[રજની=રાત્રિ વાસર=દિવસ વસતિ=મનુષ્યોના હેઠાણવાળા સ્થળો ઉજ્જડ=વેરાન નિર્જન પ્રદેશો ગાયણુ=ગગન, આ ૧૨૧ પાયાણે=પાતાળમા, અધોલોકમા થોથુ=ખાલી, શીકુ ઉખાણો=કહેવત ન્યાય=ઘટના, યોગ્ય તોડ]

તે એટલે મન, ક્યા ક્યા કેવી કેવી રીતે ? અને ક્યારે પારે નાસે છે ? તે તો જુઓ—અરે ! તે રાત કે દિવસ, સતિ કે ઉજ્જડ, ગગન કે પાતાળ એમ અધેય ગમે ત્યા અને મિે ત્યારે નકામુ ભટક્યા કરે છે “જમ સાપ પોતાની ટેવ મૂજબ ગમે તે ચીજ મળી જઈને ખાય છે અરે, પણ તેના મોઢામા કાઈ પણ જાતનો તેને સ્નાહ આવતો નથી એટલે કે તેનું મોઢું તો કાયમી ખાલી—મેસ્વા—શીકુ—થોથુ—રહે છે ” તેમ એ કહેવત અહીં પણ ઘટે છે કેમકે—ગમે તેમ ભટક્યા છતાં મનને ક્યાય સતોપ તો થતો જ નથી

રાત કે દિવસનો વખત જોયા વગર ગમે ત્યારે નાગી જઈને ભટકે છે

વસતિ કે ઉજ્જડ એવા કાઈ પણ સ્થળની યોગ્યતા કે અયોગ્યતા જોયા વિના ગમે ત્યા જઈને ભટકે છે

ગગન કે પાતાળમા પોતાની શક્તિનો વિચાર કર્યા વિના કેઈ ગગનમા અને કેઈ પાતાળ સુધીયે ચાલ્યું જાય છે ૨

મુગતિતણા અભિલાષીઃ તપિયા

જ્ઞાનને ધ્યાન અભ્યાસે

વયગીદુ કાઈ એહત્રુ ચિતે,

નાખે અવળે પામે દો !

કુ ૦ ૩

[મુગતિ તણા અભિલાષી=મોક્ષની ઇચ્છાવાળા તપિયા=તપસ્વીઓ જ્ઞાન ને ધ્યાન અભ્યાસે=જ્ઞાનાભ્યાસમાં અને ચોખ્ખાઈ થઈ ધ્યાનના અભ્યાસમાં પડેલા, વયગીદુ-૬૭૪૮ વેરી, ચત્રુ ચિતે=વિચારે નાખે=નાખી કે, પાંડી નાખે હાઈ જાય અવલે પામે=પામે પડખે, જવગી જાણુએ વિભદ્ર દિશામાં]

એ નીચ વેરીદુ મન એવુ કાંઈ ચિતે છે, કે-મોક્ષ મેળવવાની આશાએ જ્ઞાન અને ધ્યાનના અભ્યાસમાં લાગે-લાગે તથા તપસ્વી એવા મહા મુનિઓને પણ અવળે પડખે પાંડી નાખે છે-અવળે માર્ગે દોગવી જાય છે ઉપરાંત ટ્રેનિંગે ચડેલા મહાત્માઓને પણ કેટલે અભિપ્રાયે મુજબ્યાનકંથી પાંચ પાંચ નાખે છે

૩

આગમ આગમ મગને દાયે

ના ઝવે દિણ-વિધિ આકુ,

દિહાં કરે જો હડ કરી હટકું,

નો વ્યાસતણી પરે વાંકું. દો !

કુ ૦ ૪

[આગમ-શાસ્ત્ર આગમ-ધર=આત્માના જ્ઞાન પુરંધરો વિગેરે ના ઝવે=જાણે આકુ=અકુષળ, દિહાં

કેલે=કોઈક ઠેર જો હક-આમલ, દગાણ, હંદકુ=અટકાવ
 વ્યાજ=પૃષ્ઠ-આપ પરે=પહે વાકુ=અવતુ વક, વિગ્રહ]

આગમપર મદાસાની પુત્રોત્તને દાગે આમમની મલ્લથી
 પુત્ર મોજીને અકુચમા આવી ચકતું નથી અને કદાચ
 [૪૬ ઠેકા] આમલ પૂર્વક દગાણ કરીને તેને ક્યાંય નહીં
 મટવાથી કેવાનો પ્રપન્ન અવાર્મા આને, નો ત્યા પળ સીધું
 હેતા, માપની માફક તે આમનેમ વાકુ ચુક ચઈને
 માતાની ગરજ પ્રમાણે વર્તી તે છે, પણ અકુચમાં આવતું
 નથી હંદકુ કનાચ માપની માફક વડુ બચકર જની બપ છે
 એટલે આગમેનો અન્યાસ માત્ર કરવાથી કે મોટા આગમ-
 પર યનાથી પણ મન કામુમા આવી બપ, એમ કાઈ નથી જ

જે “હગ” કહ્યું, તો હગતો ન દેખું.

શાહુકાર પણ નાહિ

“સર્વ” માહે, ને સહુધી અલગું”

એ અચરિજ મનમાહિ હો ’ કુ ૦ ૫

[હગ=હુચ્ચ, ઉગરનાર શાહુકાર=અલગ, શાહુકાર

અલગું=અલગ, અચરિજ=આવધ]

જે તેને “હગ” કહ્યું હ, તો તે હગ પણ દેખાતું નથી.
 તથા તેની ઠેકલીક રીતમાત્ર ઉપરથી તે શાહુકાર પણ દેખાતું
 નથી હુકામા—ને “બધામાં માયુ મારે છે, ને બધાથી ભુલ
 રહે છે ” મનની બાળતમા આ મોટામા મોટું આત્મ

છે અથવા આ પણ એક આશ્ચર્ય મારા મનમાં છે, કે-
 (૧) ઠગપણ દેખાતું નથી (૩) ને ચાકુકાગ પણ નથી ત્ય
 (૩) સૌમાં છે ને સૌથી અનગુ છે. દાઢવાર આપણને છેલ
 રીને ઠગની માફક અવળે માર્ગે દોરની બધ છે, અને દા
 વાગ સાચુ જ્ઞાન કરાવીને ચાકુકારની માફક બચાવી પણ
 છે એટલે તે કેવું છે : તે કહી શકાતું નથી

એ જે કહ્યું, તે કાન ન ધારે

આપ-મતે રહે કાલો

સુર નરઃ પડિત-જન સમજાવે

સમજે ન માફરો સાલો હો ! કુ ૦ ૬

[કાન ન ધારે=જાણે નહી, જ્ઞાનમાં ન લે, આપ-
 મતે=પોતાની ઈચ્છાએ, સ્વચ્છંદથી કાલો=મુઘ, ભોળો
 અને ઉદ્ધત સુર=દેવો, નર=મનુષ્યો પડિત-જન=વિદ્વાન
 લોકો, મારો માલો=માફ સાણ]

કુ જે જે સિખામણ આપુ છું, તે તો તે સામજીનું જ
 નથી અને કાલવેડા કરીને પોતાની મરછ પ્રમાણે સ્વચ્છંદ
 રીતે જ વર્તે છે દેવો, મનુષ્યો અને પડિત લોભી ગમે તેટલું
 સમજે, તો પણ એ મારું સાચું કંઈ મમજતું જ નથી
 કરવું ! માર્ગ ઉપાય સમજતો જ નથી કોઈનું કશું તે માનતું જ
 નથી એટલું બધું તે ઉદ્ધત છે

મે જાણ્યું “ એ સિંગ ન-પુસ ”

સકલ-મરદને ડેલે,

ખીજી વાતે સમરથ છે ન?

એહને કાઈ ન એલે. હો !

કુ. ૭

[કિંગ=નિયાનીએ મરદ=પુરુષ ઠેલે=હડસેલે, પકડે
મારે, હઠાવે એલે=જાતે, પકડી શકે]

મે જાણુ છું કે—“ચાક્રોશમા તેને નપુસકતિ
ખતાબુ છે માટે તે નિત્રે નપુસક છે ” તેથી તેનો શો ખા
છે : તેને જલ્દી જાણી દઈશું પણ એ વાત ખોટીઠરીઃ કમક
તે તો દરક દરક મરદોને પણ પકડા મારીને હડસેલી કે દ
અતબત, પુરુષ ખીજી અનેક વાતે બેક સમર્થ છે, પણ મ
મનને દોષ જીતી શકતા નથી—જીવી શકતા નથી

“મન સાધ્યુ તેણે સવલુ સાધ્યુ”

એહ વાત નહી ખોટી

એમ કહે “સાધ્યુ” તે નવિ માનુ.

એક હિ વાત છે ખોટી હો !

કુ. ૮

[એક હિ=એક જ]

માટે “મન સાધ્યુ, તેણે સવલુ સાધ્યુ” આ વાત દ
યામા કહેવાય છે, તે વાત તો હવેજરાયે ખોટી લાગતી ન
કાઈ, “મે મારું મન સાધ્યુ છે, ” એમ કહે, તો એ વ
માનવા હું તૈયારજ નથી કમક—એ એકજ વાત જગત
ખોટામા ખોટી છે મન સાવલુ એ કામ સહેલુ નથી, ખ

ફાંટ છે માટે મન સાધવાની બાબતમાં શાંતિના ઉપર એક
અંધ વિશ્વાસ આવેજ નહિ

મનવચ્ચં દુર્ગાચર ॥

મન પ્રવૃત્તિ સમગ્ર છે અને તેના પ્રવૃત્તિથી જે જે થાય તે તે
જે જે થાય તે તે

“ મનડું દુર્ગાચરમાં તે વગ આપ્યું ”

તે આગમથી મનિ આપ્યું

આનંદ-પન-પ્રભુ ' માનવ આપ્યો,

તો “આપ્યું” હરી જાણુ દો ' ૬૦૬

[દુર્ગાચરમાંથી જ રાજ્ય તેવું સમજાવી-
દેખાવી ન શકાય તેવું મનિઆપ્યું.]

આ, તે પ્રભો! શા મને વચ નથી માનવ “માનવ મનને
આપ, તો તારે ૧/૨ થઈ ” પ્રભુ-આપે દેવપદ્યેલી નહી,
પ્રભુ શાપાયેલી આશાને, પ્રાપ્તિ, મનમાં સર્વ-નાશકો
૧, પ્રભુ મન વચ થઈ મનુષ્ય તે ને માનવ આગમથી તો
અર્જુન માટે ૨, પરંતુ આનંદના માગ છે પ્રભુ! માનવ
મન વચ પ્રાપ્તિ આપે, તો જીવાન માટે અનુભવકારી-તાથી
૧/૨ થઈ માટે ૩

આવાચાર-મદદોશ-મોને જે મનને વિવિધ પ્ર
વામાં પ્રવૃત્તિ કરવાની મનને વચ કોવાની પ્રવૃત્તિ કરવામાં
કરવા માટે ૧/૨ થઈ. મને મનને વિવિધ નાશકી વિવિધ
નાશકી કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરવા માટે કરવા પ્રવૃત્તિ કરવામાં

છે મનને લગતી વાતો ગમત સાથે જ્ઞાન આપે એવા ચાહા શબ્દો ચોજીને આ સ્તવન ચોલ્યુ છે આ સ્તવનમા કાર્તિક હાસ્ય રસની ગજક છે

ઉપશમ શ્રેણિ પર ચડેલા મહાત્માઓ પણ અગ્નિ ચારમે ગુણસ્થાનઢેથી પડે છે તેઓ અનુક્રમે અથવા એકી સાથે પડતા પડતા ચોધે આવેછે, અને ત્યાંથી મિથ્યાત્વનો દંપ્ત થાય તો સાસ્વાદન નામના બીજા ગુણકાણે આવીને મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનક નામના ઠેક છેવટને નીચે પગથિયે પણ આવી પડેછે ઠેક ઉપશમશ્રેણિથી અગિઆર ગુણકાણા મુખી ચડેલા પાછા ઠેક પહેલે પગથિયે આવીને તદ્દન નીચે પાટલે આવી પડેછે તદ્દન અવળે પાસે આવી જાય છે જ્યાં ચદ્રની જ્યોત્સ્ના હતી ત્યાં કાળી અધારી શત છવાઈ જાય છે, ને જ્યાં આત્મા આકાશમા ઉડતો હતો, ત્યાં તે જિહા પાતાગમા પેસી જાય છે

મન એટલે મોહ સમજવાનો છે મોહનીય કર્મને વિલાસ કરવાનું મુખ્ય વાહન મન છે એટલે નમામ મોહ નીય કર્મનું પ્રતીક મનને બનાવીને તેને વશ કરવાની વાત કરી છે નહીતર મન તો પરમાણુઓનું બનેલું જડ છે, પણ મોહને લીધે, તે નાચે છે, ને આત્માને નચાવે છે

૫૧

તરવ-
છદ્મન્થ

૧ હોય,
તમાઓ
૧ બ્યવ
ચૂંકેલા
આઠમે
૩૫ સ્વ
બ્યવહાર
તે બારસુ
મવસ્થાતુ
મે રશી]

૫૦ ૧
અને પર-
મહદગાર
શિવાયના

અભાનન્દ-ઇન-સોપાન-દશક

અભાનન્દ-ઇન-પદ-માર્ગ

સિદ્ધ શિક્ષા

અભોની અમર્યા અનતથીર્થમય સૈવેશી કરજુની-
આપિ પરપરિસ્થિતિના સર્વથા વ્યાખ્યાની સૈવારી,
વિશુદ્ધ અભેદભાવની રત્નમયી વીરતા-મહાવીરતા ૨૪

૧૮ દોષ	બધ અર્થ	સર્વ	શીતરામ	પારસમ
રહિત ધર્માથી ગોચર થઈ સહેદઈ નમય			દસાનુ	જેવો અપેક્ષા

૧૪

જે દોષ ધર્મ કે પદાર્થ, કે અન્ય આત્માઓ, તે સર્વ
પરના ધર્મ તે પરધર્મ મહિમાવત મહત્ત્વવાળો મહત્ત
ઓટો ।

હ અરનાથ પ્રભો ! આપ ભગવતનો પરમ મહાધર્મ
નિયમ ધર્મ હુ કેવી રીતે સમજી શકું ? મહત્ત્વવાળો એ મોટો
ધર્મ સત સમય અને પરમમયની અપેક્ષાએ અમને છે પ્રભો !
આપ સમજનો અવના મહા પ્રભાવવાળા છે મહત્ત પુરુષ ।
આપ સત મમય અને પર સમયની અપેક્ષાએ એ પરમ ધર્મ
અમને સમજનો ।

સ્વ મમય - પોતાનાજ આત્માના ધર્મો, સ્વભાવો,
શુષ્કો વિગેરે કે આત્માનો વિગમ ચત્રામાજ મદદગાર હોય

પર-મમય - પોતાના આત્મા સિવાયના બીજા
આત્માઓ તથા બીજા કોઈ પણ પદાર્થોના ધર્મો, સ્વભાવો,
શુષ્કો વિગેરે, તથા પોતાના આત્માના નેભાવિ સ્વભાવો પણ
પર સમય ૧

ધર્મ પરમ અરનાથ પર વિગેરે શુદ્ધોમા અવતા
અર શબ્દના અનુપ્રાસનો મેળવણી જણાય છે

શુદ્ધા ડડતમ-અનુભવ સદા,
સ્વ-સમય એહ વિવાસ રે
પર-પરિછાંયદી જે પડે, ^{જે પડે, જે પડે}
તે પર-સમય

[શુદ્ધાડતમ-અનુભવ=આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ પોતાને જ પોતાનો સાક્ષાત્કાર સ્વ-સમય=સ્વાત્મ સ્વરૂપ, વિલાસ=વિસ્તાર પર=પેતાથી બીજા-દેવ, ગુરુ, ધર્મ, શરીર કર્મ, વિભાવ વિગેરે પડિ છાયાડી=પ્રતિછાયા, પડ છાયો પર-સમય-નિવાસ=પોતાના સ્વરૂપ સિવાયના સ્વ રૂપમાં રહેઠાણ]

તદન શુદ્ધ સ્વ-આત્માનો અનુભવ તે સ્વ સમયનો સ્વ સ્વરૂપનો વિલાસ વિસ્તાર છે અને મીઝની પોતાના શુદ્ધ આત્મા સિવાયની બીજા કોઈ પણ પદાર્થનો કે પોતાના વૈભાવિક સ્વ ભાવની પણ આત્મા ઉપર જ કોઈ-જરી પણ પડછાયો-પ્રતિછાયા -પડિછાયો- પ્રતિબિ મ-અસર-છાયા પડે, તે સર્વ પર સમય, પર સ્વરૂપનું નિવાસસ્થાન સમજવું ર

સ્વ સમય અને પર સમયનું દ કામા સ્વરૂપ - માત્ર પોતાનો આત્મા, અને બીજા આત્મા કે બીજા પુરુષ, ધર્મસ્થિતકાય, અધર્મસ્થિતકાય, આકાશસ્થિતકાય કે તેના કોઈ પણ શુદ્ધ યા પર્યાયોની જરા પણ અસર કે નિમિત્ત વિના પોતાના આત્માના જે કોઈ સ્વભાવોનો કે સ્વ-પર્યાયોનો જે જે અનુભવ-સાક્ષાત્કાર પોતાના આત્માને થાય, તે સર્વ સ્વઆત્માનો શુદ્ધ અનુભવ તે સ્વ સમય અને તે સિવાયની સર્વ બાબતો તે પરસમય

દર્શાવ તરીકે-કર્મજન્ય પોતાના આત્માની વૈભાવિક પરિણતિઓ દેવ ગુરુ ધર્મ વિં સામગ્રી, પોતાના શુભા શુભ કર્મો તથા બાદ્ય નિમિત્તો, એ સર્વ એ અપેક્ષાએ

પરસમય સમજવા સ્વાત્મા તેના શુદ્ધ સ્વાભાવિક જ્ઞાનાદિક ગુણો, તે સર્વ સ્વસમય સમજવા આથી આગળ વધીને આત્માનો શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નયની દૃષ્ટિથી અનુભવ કરવો, તે સ્વ-સમય અને પોતાના આત્માનો પણ પર્યાયાપક નયની દૃષ્ટિથી અનુભવ કરવો, તે પરસમય અર્થાત્ પરની જરા પણ છાયા પડે, કે તેને પર-સમયનો અનુભવ કહેવો અને તે વિનાનો શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નયથી સ્વ આત્માનો શુદ્ધ આત્મ અનુભવ, તે સ્વસમય જાણવો

તારા* નક્ષત્ર ગ્રહ ચ દ્રવી

જ્યોતિ દિનેશ મોઝાર રે

દર્શન જ્ઞાન ચગણ થકી

શક્તિ નિજડડતમ-ધાર રે ધૃ ૩

[તારા-ધ્રુવ વિગેરેના તારાઓ નક્ષત્રો-શહીલી વિગેરે નક્ષત્રો ગ્રહ = બુધ વિ ગ્રહો ચ દ્ર = ચ દ્રમા જ્યોતિ = પ્રકાશ દિનેશ-મોઝાર = સૂર્યની મધ્યે, સૂર્યમા નિજડડતમ = પોતાનો આત્માજ છે ધાર = માન, અથવા ધારણ કરે છે]

તારા, નક્ષત્ર, ગ્રહ અને ચ દ્રનો પ્રકાર જોમ સૂર્યમા સમાય છે, તેજ પ્રમાણે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એ સર્વ શક્તિઓનો પણ પોતે આત્માજ ધારક છે તે સર્વ આત્માજ જ સમાય છે એટલે કે—એ સર્વમય એકજ આત્મા છે એ જોમ જુદા નથી

શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નયનીજ મુખ્યતાએ, સ્નાત્માનો સ્વા
 મુખ્ય તે સ્વ સમય - તે અનુભવજ્ઞાન તે અપેક્ષાએ તારા
 વિગેરે અને તેના પ્રકાશો સ્વયં છે એવો અનુભવ એ રીતે
 સ્વ આત્માના જ્ઞાનાદિક પચાચેનો પણ પર્યાયાર્થિક નયની
 દૃષ્ટિથી અનુભવ કરવો તે પણ પરસમય સમજવો કે

તે વાતને નીચેની કડીમા સોનાતુ દષ્ટાત આપીને વિશેષ
 સ્પષ્ટ કરી છે

ભારી પીળો ચીકણો

કનક અનેક-તરંગ રે

પર્યાય-દૃષ્ટિ ન દીજીએ

એક જ કનક અભગ રે ધૃ. ૪

[ભારી-ભારે, ભાસ્વાળો, ચીકણો=ન વડે તેવો
 અનેક-તરંગ=અનેક સ્વરૂપ વાળું, પર્યાય-દૃષ્ટિ=પર્યા
 યાર્થિક નયની આપેક્ષા અભગ=અભેદ રૂપ]

જમ ભારે પીળું ચીકણું જમ અનેક સ્વરૂપવાળું
 સોતું જણાય છે અને કહેવાય છે પરંતુ, પર્યાયાર્થિક
 નયની દૃષ્ટિ ગોળું કરીને ફર રાખીને-કેવળ દ્રવ્યાર્થિક નયની
 દૃષ્ટિ મુખ્ય રાખીને જોઈએ, તો સોતું અભેદરૂપે એક સ્વરૂપે
 જણાય છે તેનો દાઈપણુ શુણુ જુદો જણાશે નહીં

જ્ઞાન ઈર્થન ચારિત્ર તપ અરૂપીપણુ વીર્ય વિગેરે
 સ્વ આત્માના અનંત શુણુ જુદા નથી પણ તે સર્વ સ્વ
 આત્મા જ છે આ પ્રકારનો અનુભવ કરવો, તે સ્વસમય

વ્યવહારે લખ દોહિલો

કાઈ ન આવે હાથ રે

શુદ્ધ-નય-થાપના સેવતા,

નવિ રહે દુવિધા-સાથ રે

ધૃ. જ

[દોહિલો=દુર્લભ, સુરહેલ શુદ્ધ-નય-થાપના
સેવના=નિશ્ચયથી નયથી નક્કી કરેલ રીતે આગળ વધવા
પ્રયત્ન કરતા. દુવિધા=દ્વેવિધ્ય, દ્વેત, બેપણુ સાથ=સભય]

જોકે કેવળ વ્યવહારથીજ લક્ષ્ય-આત્મા-સાધવો ધણો
દુર્લભ છે તેથી કાઠપણુ તત્ત્વ-આત્મ વિકાસની તીવ્ર પ્રગતિ
રૂપ મહા ક્ષણ હાથમાં આવતુ નથી પરંતુ શુદ્ધ નય-નિશ્ચય
નયની સ્થાપનાપૂર્વક લક્ષ્ય કરેલ-સિદ્ધ કરેલ આત્માની
પ્રમાણુ સેવા કરવાથી લેશ પણ દ્વેતનો સાથ-પરનો સભય
રહેતો નથી આત્મા શુદ્ધ અદ્વૈત બની જાય છે

આત્માનો વિકાસ ક્રમિક થાય છે અનાદિ નિગોદમાય
વ્યવહાર રાશિમા અને ત્યાથી ચરમાવર્તમાં અને ત્યા
સમકિત દેશવિરતિ, સવવિરતિ, અપ્રમત્ત ભાવ વિગેરે ભા
પામે છે, ત્યાસુધી નિશ્ચયને લક્ષ્યમા રાખીને વ્યવહાર ધર્મો
મદ્દથી તેનો વિકાસ થાય છે

પરંતુ, અપ્રમત્ત ભાવ, પામ્યા પાત્રી શ્રિણુ ઉપર ચડે
જીવ જ્યારે શુદ્ધ સ્વસમયનો અનુભવ કરે છે, ત્યારે તે અદ્વૈત
બની જાય છે તે વખતે પ્રથમ કરતા અનંત શુણી નિર્ગ

કહે છે, અને ઝપાટા બધ સ્વાત્મસ્થ બનતો બધ છે એ રીતે તે અવસ્થામાં જોટલી સાધના કરે છે, તે હિસાબે પૂર્વની સાધનાઓ કાઈ હિસાબમાં નથી હોતી એ હિસાબે વ્યવહાર-સાધના બહુ સ્વર્પ ગણાય છે, અને શુદ્ધ નયના અનુભવના વખતની સાધના ઘણી જ ઘણી હોય છે ૭

એક-પખી લખ પ્રીતની

તુમ સાથે જગન્નાથ ! રે

કૃપા કરીને રાખજો

ચરણ-તલે ગ્રહી હાથ રે

ધૃ. ૮

[એક પખી=એક તરફી લખ=લક્ષ્ય]

જો કે, હે જગન્નાથ પ્રભો ! હાલમાં તો તમારી સાથે પ્રીતિનું એક તરફી મારું લક્ષ્ય છે, કેમકે-આપ સ્વ-સમયમાં સ્થિત છો. હું પર સમયમાં સ્થિત છું જો આપ મારી સાથે પ્રીતિ જોડો, તો આપ પર સમયમાં સ્થિત થઈ જાઓ. એટલે મારી પ્રીતિ એક તરફી જ છે પરંતુ, જ્યાં સુધી હું પરમ-નિશ્ચય નયનો અમલ કરવાની શક્તિ ન પામું, ત્યાં સુધી, દયા કરીને, મારો હાથ પકડી આપના ચરણ-કમળના તળ ઉપર જ રહેવા દેજો-મને આપને તાબે જ રાખજો કેમકે-ત્યાં સુધી મારે આપ જવા પગને તાબે રહેવું જરૂરી છે કારણ કે હું હજી સાધક દશામાં છું સિદ્ધ દશામાં આવ્યો નથી ૮

વ્યવહારે લખ દોહિલો

કાર્જ ન આવે હાથ રે

શુદ્ધ-નય-થાપના સેવતા,

નવિ રહે દુવિધા-સાથ રે

ધૃ ૭

[દોહિલો=દુર્લભ, મુરકેલ શુદ્ધ-નય-થાપના
એવના=નિશ્ચયથી નયથી નક્કી કરેલ રીતે આગળ વધવા
પ્રયત્ન કરતા દુવિધા=દેવિધ્ય, દ્વેત, એપણુ સાથ=સખધ]

એક કેવળ વ્યવહારથીજ લક્ષ્ય-આત્મા-માધવો ધણો જ
દુર્લભ છે તેથી કાઠપણુ તત્ત્વ-આત્મ વિકાસની તીવ્ર પ્રગતિ-
ઉપ મહા ક્ષણ હાથમાં આવતુ નથી પરંતુ શુદ્ધ નય-નિશ્ચય
નયની સ્થાપનાપૂર્વક લક્ષ્ય કરેલ-સિદ્ધ કરેલ આત્માની તે
પ્રમાણે સેવા કરવાથી લેણ પણ દ્વેતનો સાથ-પરનો સખધ-
રહેતો નથી આત્મા શુદ્ધ અદ્વૈત બની જાય છે

આત્માનો વિકાસ ક્રમિક થાય છે અનાદિ નિગોદમાંથી
વ્યવહાર રાશિમા અને ત્યાથી ચરમાવર્તમા અને ત્યાથી
સમકિત દેશવિરતિ, સર્વવિરતિ, અપ્રમત્ત ભાવ વિગેરે ભાવ
પામે છે, ત્યાસુધી નિશ્ચયને લક્ષ્યમા રાખીને વ્યવહાર ધર્મોની
મદદથી તેનો વિકાસ થાય છે

પરંતુ, અપ્રમત્ત ભાવ પામ્યા પછી અણિ ઉપર ચડતો
જીવ જ્યારે શુદ્ધ સ્વસમયનો અનુભવ કરે છે, ત્યારે તે અદ્વૈત
બની જાય છે તે વખતે પ્રયત્ન કરતા અનત શુભી નિજ રા

સમય એટલે પોતાનાજ આત્માના વૈભાવિક પરિણામો-
 ક્રમ સંવર નિર્જરાની બાહ્ય ક્રિયા, શુદ્ધ-દેવ ગુરુ ધર્મ
 દર્શન જ્ઞાન આશિષ વિગેરે જુદા જુદા ગુણોનું પોતાના
 આત્માના જુદાંરૂપે પરરૂપે જે કાર્મભાન વિગેરે થાય, તે સર્વ
 પરની પ્રતિષ્ઠાયા-પરભાવનું પ્રતિબિંબ છે એ પ્રતિષ્ઠાયાનો
 સર્વથા અભાવ, તે નિર્વિઠંપ દશા અને જ્યારે ક્ષપક
 શ્રેણિ ઉપર આરૂઢ થયેલા જ્ઞાનીઓ શુદ્ધ ધ્યાનના એકત્વ
 -વિતર્ક-અવિચાર નામના પાયાના ધ્યાનમાથી પસાર થાય
 છે, ત્યારે ક્ષત સ્વાત્મ ધ્યાનમા જ સ્થિર થાય છે દ્વૈત
 ભાવથી સર્વથા પર થઇ જાય છે અને પછી કેવળજ્ઞાન
 પ્રાપ્ત કરે છે ત્યાં સુધી અતિ પરમનિશ્ચય નય નથી હોતો.
 કેમકે-સિદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થતા અતિ પરમ નિશ્ચય નયથી
 સ્વરૂપમા આત્મા સ્થિર થાય છે

પરંતુ, જ્યાં સુધી પોતાની દશા એવી નથી થઈ,
 ત્યાં સુધી શ્રીઆન દધનજી મહારાજ પ્રભુરૂપી-પર સાચે
 એક પક્ષી પ્રીતિ બાધી રાખવા ઇચ્છે છે અને પોતાને
 પ્રભુના પગને તળે હાથ પકડીને રાખવા પ્રભુને વિનવે છે
 કેમકે-“ કયાક નિશ્ચય નયની વાતો સામગીને સ્વચ્છદ
 સેવવા માટે પ્રભુની આજ્ઞામાથી છટકી ન જવાય ” કેમકે-
 નિશ્ચય નયની વિચારણા કરનારાઓ માટે આ મોટામા
 મોટું ભયમ્યાન છે અકાળે અઘ્યાપારે-ઘ્યાપાર થઈ જવાનો
 મોટો ભય છે

હજી વિશેષ આગળ વધીને, એકાત નિશ્ચયવાદી
 સ્વચ્છદીઓ માટે બીજો પણ અકુશ મૂકે છે —

ચક્રી ધર્મ-તીરથતણો

તીર્થ-કવ તત્ત-સાર ૩

તીર્થ મેવે, તે લહે-

આનંદ-ન નિગાર ૩ ધ૦ ૬

[ચક્રી=ચક્રવર્તિ ધર્મ તીરથતણો=ધર્મ પ્રચારક
તીર્થ રૂપ સ્થાનો, જૈન શાસનનો તીરથ-કવ=તીર્થનું
કવ તત્ત-સાર=તત્ત્વરૂપ સાર લહે=પામે આનંદ-ધન=
મોક્ષ નિરધાર=નકી]

આપ દુન્યવી રાજ્ય ગામનના ચક્રવર્તિ રાજા તો છો,
એ તો ઠીક પરતુ ખાસ કરીને આપ ધર્મ-તીર્થના-ધર્મ
શાસનના પણ ધર્મ ચક્રવર્તિ છો નિયમ, નયને પામેલા આપે
પણ ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના કરીને તેનો આધાર લેવાની સર્વ
મુમુક્ષુઓને ભલામણ કરી છે

તીર્થનું ઋણ-વિશ્વમા ધર્મ તીર્થ હોવાનો કાયદો-જગ
તને તત્ત્વ આત્મ તત્ત્વ પ્રાપ્ત થવું, તે છે. તેનો સાર પ્રાપ્ત
થવો નેનો પ્રચાર થવો અને તેની સરલ સમજ તથા મુક્તિ
આચરણા દેવાની તે જ આત્મા, ભાવ પૂવક ધર્મ-તીર્થની
સેવા કરે છે, તે ચોક્કસ આનંદ ન-મોક્ષ મેળવેજ એમા
શકા નથી ૬

ભાવાર્થ — આ રીતનમા શુદ્ધ દ્રવ્યાધિક નયની
અપેક્ષાએ પરમ નિઃચય નયથી આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવું છે
સ્વ સમય પોતાના જ આત્મ તુ આભાવિક સ્વરૂપ અને પર

મળવા દુર્લભ છે. કેમકે—સહેજે એમ જેના તેનાથી માથા નિશ્ચયવાદી થઈ શકાતું નથી.

આજ તો નિશ્ચયવાદના વિચારો લગભગ ૫૦-૭૫ વર્ષોથી તીર્થ નિરપેક્ષપણે ક્યાક ક્યાક પ્રવર્તેલા છે, તેથી તે આખી ભારતીય સંસ્કૃતિના આધ્યાત્મિક આદર્શના વ્યાવહારિક પ્રતીકોનો નાશ કરી, વિશ્વની આધ્યાત્મિક દોરવણીના મૂળ ઉપર ફટકો મારે છે.

૫૦-૭૫ વર્ષની પહેલાના બૂતકાળમાં સ્વ અને પરમ પ્રકારોમાં કેટલાક શુદ્ધ અધ્યાત્મવાદીઓ થયા છે, જેના કેટલાક વિચારોનું સુવિહિત પુરુષોએ ખડન કર્યું છે છતાં, તેઓ તદ્દન માર્ગવિમુખ નહોતા. તેઓને શાસ્ત્રની સમજ વિષેની કેટલીક ખોટી સમજ તથા મતિભ્રમ થયેલા, તેનું ખડન કરવામાં આવેલું છે. આરે આજના કેટલાક અધ્યાત્મવાદીઓ તીર્થ નિરપેક્ષ અધ્યાત્મનો પ્રચાર કરી, ભૌતિકવાદના પ્રચારના અભણતા હુયિયાર બની ગયેલા હોવાના કાખલા મળે છે. તીર્થનિરપેક્ષ અને માર્ગોનુસારી ન હોય, તેના ગમે તેવા આધ્યાત્મિકો પણ ત્યાજ્ય ગણવા જોઈએ.

મિથ્યાત્વ હોવા છતાં ભૌતિક વાદીની સામે આધ્યાત્મિક વાદી તરીકે ખડા રહેવામાં તીર્થની સેવા છે. પરંતુ પરપરાએ તીર્થ નિરપેક્ષ હોય, તેવા આધ્યાત્મિક વાદને વેગ આપવો, એ ભૌતિક વાદને ઉત્તેજન આપવા બરાબર છે કેમકે—ભૌતિકવાદીઓ તીર્થ નિરપેક્ષ આધ્યાત્મિક વાદનો પ્રચાર પોતાના હુયિયાર તરીકે કરીને તીર્થને ધક્કો લગાડી ભૌતિક

આવા અદ્વૈત સચેલા તીર્થ કર પ્રભુ પણ ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરે છે જે તીર્થની મહત્ત્વની સાધક ભવે પરપરાએ આત્મતત્ત્વનો સ્વ સમય સ્થિરતા રૂપ સાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે આ સિવાય ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરવાનું બીજું કોઈ પણ પ્રયોજન પ્રભુને પોતાને માટે પણ નથી પરંતુ, જે સાર જેને તેને મળી શકતો નથી તીર્થની સેવા કરે, તીર્થને આધીન રહે, તેને જે સાર મળે છે અને જેને જે સાર મળે છે, તેને પછી ચાક્રસ મોક્ષ મળે જ છે

તીર્થની મહત્તા જોટલી બધી છે, કે-સમવસરસુમાં પધારેલા દેવગણાની ભગવતો પણ સમવસરસુમા તીર્થકર ભગવતની સાથે અદ્વૈતગણાની જોવા ગણધર ભગવતોને પણ પ્રદક્ષિણા દઈને પોતાની પર્વદામા ભેસે છે કેમકે-ધર્મ-તીર્થના-ધર્મસંસ્થાના-ચક્રવર્તિ તીર્થકર ભગવત પછી તીર્થનું સચાલન કરનારા મહા અધિકારીઓ ગણધર ભગવતો છે તીર્થનો બધી લગામ તેના હાથમા હોય છે જૈન દર્શનમા વ્યવહારને પણ ક્યાં સુધી સ્થાન છે ? તે આ દાખલા ઉપરથી સમજાશે

આસ્તવનની છેલ્લી ઠડી પોતાનો પથ તીર્થથી નિરપેક્ષિત પણ ચલાવે, તેના ઉપર કટકા રૂપ છે તીર્થથી નિરપેક્ષપણુ જે તીર્થના ઉચ્છેદનું મહા પાપ લગાડે છે તેથી તે મિથ્યાત્વ સ્વરૂપ બની જાય છે. તીર્થસાપેક્ષ નિશ્ચય નયના જ્ઞાનીની જૈનશાસનને સદા જરૂર હોય છે આજે પણ એવી જ જરૂર છે પરંતુ તેવા મહાપુરુષો આ ઠાળે

મળવા દુર્લભ છે કેમકે-સહેજે એમ જેના તેનાથી સાચા નિઃસ્વયવાદી થઈ શકાતું નથી

આજ તો નિઃસ્વયવાદના વિચારો લગભગ ૫૦-૭૫ વર્ષોથી તીર્થ નિરપેક્ષપણે ક્યાંક ક્યાંક પ્રવર્તેલા છે, તેથી તે આખી ભારતીય સંસ્કૃતિના આધ્યાત્મિક આદર્શના ંચાવ હારિકે પ્રતીકેનો નાશ કરી, વિધની આધ્યાત્મિક દોરવણીના મૂળ ઉપર ફટકો મારે છે

૫૦-૭૫ વર્ષની પહેલાના ભૂતકાળમાં સ્વ અને પર સમ્બંધોમાં કેટલાક શુષ્ક અધ્યાત્મવાદીઓ થયા છે, જેના કેટલાક વિચારોનું સુવિહિત પુરુષોએ ખડન કર્યું છે છતાં, તેઓ તદ્દન માર્ગવિમુખ નહોતા તેઓને શાસ્ત્રની સમજ વિષેની કેટલીક ખોટી સમજ તથા મતિભ્રમ થયેલા, તેનું ખડન કરવામાં આવેલું છે જ્યારે આજના કેટલાક અધ્યાત્મવાદીઓ તીર્થ નિરપેક્ષ અધ્યાત્મનો પ્રચાર કરી, ભૌતિકવાદના પ્રચારના અજણતા હથિયાર બની ગયેલા હોવાના દાખલા મળે છે તીર્થનિરપેક્ષ અને માર્ગોનુસારી ન હોય, તેવા ગમે તેવા આધ્યાત્મિકો પણ ત્યાજ્ય ગણવા લેઈએ,

મિથ્યાત્વ હોવા છતાં ભૌતિક વાદીની સામે આધ્યાત્મિક વાદી તરીકે ખડા રહેવામાં તીર્થની સેવા છે પરંતુ પરપરાએ તીર્થ નિરપેક્ષ હોય, તેવા આધ્યાત્મિક વાદને વેગ આપવો, એ ભૌતિક વાદને ઉત્તેજન આપવા બરાબર છે કેમકે- ભૌતિકવાદીઓ તીર્થ નિરપેક્ષ આધ્યાત્મિક વાદનો પ્રચાર પોતાના હથિયાર તરીકે કરીને તીર્થને ધક્કો લગાડી ભૌતિક

આવા અદ્વૈત થયેલા તીર્થ કર પ્રભુ પણ ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરે છે જે તીર્થની મહત્ત્વની સાધક જીવો પર પરાએ આત્મતત્ત્વનો સ્વ સમય સ્થિરતા રૂપ સાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે આ સિવાય ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરવાનું બીજું કોઈ પણ પ્રયોજન પ્રભુને યોગ્યતાને માટે પણ નથી પરંતુ, જે સાર જેને તેને મળી શકતો નથી તીર્થની સેવા કરે, તીર્થને આધીન રહે, તેને જો સાર મળે છે અને જેને જો સાર મળે છે, તેને પછી શોધકશ્રેણી મળે જ છે

તીર્થની મહત્તા એટલી જાણી છે, કે-સમવસરજીમાં ધધારેલા દેવગણાની ભગવતો પણ સમવસરજીમાં તીર્થ કર ભગવતની સાથે અદ્વૈતગણાની જોવા ગણુધર ભગવતોને પણ પ્રકાશિષ્ટા હાથે પોતાની પર્વદામાં જોડે છે કેમકે-ધર્મ-તીર્થના-ધર્મસરથાના-ચક્રવર્તિ તીર્થ કર ભગવત પછી તીર્થનું સંવ્યાસન કરનારા મહા અધિકારીઓ ગણુધર ભગવતો છે તીર્થની જાણી લગામ તેના હાથમાં હોય છે જૈન દર્શનમાં વ્યવહારને પણ કયાં સુધી સ્થાન છે ? તે આ દાખલા ઉપરથી સમજાશે

આસ્તવનની છેલ્લી કડી પોતાનો પથ તીર્થથી નિર-પેક્ષિત પણ ચલાવે, તેના ઉપર કટકા રૂપ છે તીર્થથી નિરપેક્ષપણુ જો તીર્થના ઉત્તેજનું મહા પાપ લગાડે છે તેથી તે મિથ્યાત્વ સ્વરૂપ બની જાય છે તીર્થસાપેક્ષ નિશ્ચય નયના જ્ઞાનીની જૈનશાસનને સદા જરૂર હોય છે આજે પણ જેવી જ જરૂર છે પરંતુ તેવા મહાપુરુષો આ કાળે

અભિપ્રાય સર્વ તીર્થ કરે, તેના આચાર્યો અને તેનાં શાઓથી પ્રાય જુદો નથી, જુદો હોઈ શકે નહિ છતાં તે ત્રણે યને બીજાઓથી, ત્રણેય કાળમાં નવા જ ઉત્પન્ન થયેલા હોઈ જુદા જ પ્રકારના નિશ્ચયવાદી ચોતાને શ્રુતકેવલી ગણ્યા વના આ વિદ્વાન્ જુદા પાડી બતાવે છે તેમાં મહામોહનું વિનૃસિત સિવાય બીજું શુ હોઈ શકે ? બીજું કાઈ જણાતું નથી, જે ભવજનમણનું પરમ નિમિત્ત છે

આ રીતે, તીર્થની સેવાની વાત ખરીને શ્રી આનંદ ધનંજી મહારાજએ મુંઢર ચવરથા કરી છે તેમ કરીને નિશ્ચય નયના શુદ્ધ આ યાત્રિભવાદીઓની નિરકુશતાને અકુશમાં રાખવાની યાચી બતાવી છે, અને “ તે અકુશ વગરના અધ્યાત્મવાદીઓ જોટા છે ” એમ આડકતરી રીતે સત્ય સિદ્ધાંતથી બતાવી આપ્યું છે, “ તીર્થ સેવે, તે હલ્લે આનંદ ધનંજી નિરધાર રે ” એ સ્પષ્ટ ગાંઠો ઉઘાડ્યા છે

ખ્રીસ્તી પાદરીઓ મારફત બાગ્દાદના ધર્મી નબગા પાડવાના હેતુથી પ્રથમ તે તે ધર્મોની આચરણોને લોપ કરી જ્ઞાનને નામે જે હવા ફેલાયેલી છે, તેની છાયામાં આડી ગયેલા-તેની કેળવણી લીધેલા તત્ત્વના અણસમજુ કેટલાક વકીલો તથા તેમની વ્યાવહારિક વિગેરે જુગી જુગી અસર તળે આવેલા બીજા બદ્ધ સ્વભાવના-જોગા છવો વિગેરે બાળ છવો, તેવા પયોના અનુયાયી થઈને સ્વ-પરને સાર્યા માર્ગેથી ચ્યુત કરી રહ્યા છે, તે જોઈની વાત છે અતમા તે સર્વને પણ પ્રભુ શાસનની પુન પ્રાપ્તિ થાઓ અને અ

વાદનો વિજય કરવા ઈચ્છે છે તેથી તીર્થ નિરપેક્ષ આધ્યાત્મિક વાદનો પ્રચાર, એ ભૌતિક વાદને ટેકા રૂપ હોવાથી મહા મિથ્યાત્વ રૂપ છે, એવી ખાત્રી થશે

તીર્થ એ બાળ વૃદ્ધ, સ્ત્રી સગી દેવી લોગી અશક્ત, સશક્ત, એમ દરેકને સ્વાસ્થ્ય શોધી ઘણી પોતાના મન વચ્ચે કાચાની સુપ્રવૃત્તિ રૂપ કિંમત આપી, ધર્મની ખરીની કરવાની વિશાળ દુકાન છે તેની સામેના વિરોધ-રૂપે ગમે તેવા શુદ્ધ નિશ્ચય નયનો પ્રચાર-એ જોઈ દર્શનના મૂળમાં દુહાડો મારવા બરાબર છે તે નિશ્ચય નય તો નથી, પરંતુ શુદ્ધ કે શુભ વ્યવહાર નય પણ નથી માર્ગાનુસારિતા પણ નથી ઉલટામાં ઉન્માર્ગાનુસારિતા રૂપ બની જાય છે

પરમ-નિશ્ચય માર્ગમાં રહેલા તીર્થ કર બગવતો પણ બાળશ્રવે માટેના વ્યવહાર માર્ગોને અટકાવતા નથી પણ તેને સ્થાપે છે, અને ઉત્તેજે છે તીર્થ કર બગવતો કરતાં જે વધુ નિશ્ચય નયનું જ્ઞાન કદાચ પ્રસિદ્ધ અને વિદ્વાન કેાઈ પુરુષને પ્રાપ્ત થયું હોય, તો જુદી વાત છે કેમકે-શ્રીકૃષ્ણ કુદાચાર્યનો મત પણ એકદર સર્વ તીર્થ કર બગવતો અને સર્વ ગીતાર્થ પૂર્વાચાર્યોથી જુદો પડતો નથી, પડે પણ નહીં, પડેલા પણ ન જોઈએ છતાં બીજા સર્વ તીર્થકરોને, સર્વ ગીતાર્થ આચાર્યોને અને બીજા સર્વ શાસ્ત્રોને છોડીને માત્ર પોતાના મતના ટેકારૂપે માની લઈ શ્રી સીમ ધરસ્વામી શ્રીકૃષ્ણ કુદસ્વામી અને ગ્રંથસાર ગ્રંથ એ ત્રણનેજ માત્ર અવલંબનરૂપે પકડી રાખવામાં આવે છે એવું એ ત્રણેયનો

[અવગણિએ=અપમાનિત કરીએ. ઉપેક્ષા કરીએ
અખ=હવે, અવર=ગીઝા મૂળ=મૂળથી, નિવાડી=નાશ
કરવો, ફર કરવો]

હે મદિનનાથ ! જિનેશ્વર દેવ ! જ્યો પ્રથમ આપની
શોભારૂપ હતા, તે બિચારા જુના સેવકોને અપમાન
કરીને આપે હોને કેમ કાઢી મૂક્યા છે ? તેથી હોને આપની
" શોભા વધે છે " એમ યુ આપ માનો ઠા ? બીજા
કેટલાક બોડા તો જ્યોને ધણો ધણો આદર આપે છે,
અને પોતાની પાસે બગબગ સાચવી રાખે છે, તેને જ આપે
તો મૂકી જ હડસેથીને કાઢી મૂક્યા છે

વિરોધ પરિહાર—જુના સેવકોને ગમે તેટલા
જુના હોય, તે જ્યારે દોષરૂપ—ફરકા કરતા—થતા હોય,
તો તેને કાઢી મૂકવામાં જ શોભા છે

[મહિષ શબ્દની સામે હસ્તિ-મ'લ શબ્દ [કમ
દ્રુન્મૂળને હસ્તિ-મહ મહિમમિષ્ટુમ] મહેશ્વરે ત્ય
વદનમાં યોજાયેલા બોવાય છે. એટલે કે—મદિનનાથ
પ્રભુ મ'લ જેવા ઘણે અદાર દોષરૂપ પ્રતિમદ્વ સામે
યુદ્ધમાં જીતમતા હોવાનું વર્ણન કરીને મહિષ-મદ્વ અને
પ્રતિમદ્વ શબ્દોના શ્લેષો ગર્ભિત રીતે યોજા—મતાવી
મદિવ નામની સાર્થકતા સૂચવી બજાય છે]

જ્ઞાન-સ્વરૂપ અના-ડ્વદિ તમામ
તે લીધુ તમે તાણી.

વેચિઃ । પ્રભાવશાળી જૈનશાસનને લેમનાથી હાનિ ન
 પહોચે । એમ ઇચ્છીએ છીએ વ્યક્તિગત રીતે મમે તે
 વ્યક્તિ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે એ જીવી વાત છે, અને
 તીર્થના પ્રતીકો મામેનો પ્રોટેસ્ટ તરીકે જે કાંઈ પ્રવૃત્તિ
 કરે, તે દોષ રૂપ છે એમ કહેવાનો આશય છે । મી
 ગાથાનો અર્થ જરાજર બધજેમતો લાગતો નથી વિદ્વાનો
 એ સ્વયં વિચારે ।

૧૯ શ્રી-મલ્લિ-નાથ-જિન-સ્તવન

ક્ષપક શ્રેણિની પૂર્ણતા • અઢાર દુપણુ ગહિત મર્વજ
 વીતરાગ દેવપણુ

[પરમ નિશ્ચય નયની દૃષ્ટિથી આત્મધર્મની સ્વસમય
 સ્વરૂપે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાથી આત્મા કેવળજ્ઞાન પામી
 સર્વજ્ઞ બને છે, ત્યારે અઢારેય દોષ દૂર થાય છે અને
 અઢાર દોષ વર્જિત વીતરાગ સર્વજ્ઞ આત્મા તીર્થંકર પણ
 થાય છે, તે આ સ્તવનમા બતાવેલ છે]

[રાગ-કાફી ' સેવક કિમ અવગણિયે ? હો ! -એ જરૂરી]

સેવક કિમ અવગણિયે ? હો !

મલ્લિ-જિન ! એ અળ રોલા સારી ?

અવર જેહને આદર અતિ તીયે,

તેહને મૂલ નિવાગી, હો !

મલ્લિ૦ ૧

દશા જાગર=મોક્ષ માટેના સતત પ્રયત્નમાં જાગ્રતી ઉજા-
ગરતા=સાદિ અનત જાગે આત્માની સદા સપૂર્ણ જાગ્રતી
તુગિય=ચોથી અવસ્થા=આત્માની પરિસ્થિતિ ઠીમ્નાણી-
રીસાઈ ગઈ મનાવી=સમજાવી]

૨ થી ૪ નિદ્રા સ્વપ્ન જાગ અને ઉજાગ એ ચાગ-
માથી ચોથી ઉજાગર અવસ્થા જ તમારી પાસે આવી, તેને
તમે રાખી લીધી એટલે નિદ્રા અને સ્વપ્ન દશા અને ઉપ-
સક્ષણથી જાગર દશા પણ રીસાઈ ગઈ એ વાત તમે જાણી
છતા હે નાથ ! તમે તેને મનાવી જ નહીં મનાવવા પ્રયત્ન
પણ કર્યો જ નહીં

ચાર શોક્યમાથી એકને રાખી અને બીજી ત્રણને ભાવ
ન પૂછ્યો, એટલે જરૂર તે ત્રણને રીસ ચડે જ એવો ઓસ્વ
માન લોક પ્રસિદ્ધ છે છતાં તમે તેને મનાવવા પ્રયત્ન ન જ
કર્યો જનારને જના દીધી આ પણ તમાગી જૂના સેવકો
માટેની કેટલી બેપરવાઈ !

વિં ૫૦ આથી, જાગર દશા આવી, એટલે ત્રણ
દશાઓ ચાલી ગઈ ભલે ગઈ

૨ નિદ્રા ૩ સ્વપ્ન ૪ જાગ્રત એ ત્રણ દશા ૩૫
ત્રણ દોષ ગયા

મમકિત સાથે સગાઈ કીધી,
સ-પરિવાગ્યુ ગાલી

જુઓ-અ જ્ઞાન-દશા ગીમાંવી

જતા કાણ ન આણી હો ! મહિત્ત૦ ૨

[તાણી=ખેચીને લઈ લીધુ અ જ્ઞાન દશા=અજ્ઞાન
અવસ્થા રીસાચી=નેને રીસ ચડે એવું કર્યું, રીસ ચડાવ
રાની કાણુ ન આણી=મજુ ન માડી, પાછળ ચોક ન કર્યો]

૧ તમારૂં અનાદિકાળનું જ્ઞાન સ્વરૂપ જે કર્મના
ભાગ નીચે પાયાએ પડ્યું હતું, તેને તમે નીચેથી ઉપર
ખેચી લીધું સર્વજ્ઞ થઈ ગયા, જસ તે વખતે જુઓને
અજ્ઞાન દશાને આપે રીસાની અને રીસાક્રને ચાલી જવા
લાગી અને ગઈ પણ ખરી, છતાં તમે તો તેની મોકાણ
પણ માડી નહિ તેની પાછળ રોકિય કર્યો નહીં આ
કટવી ખરી બેપરવાઈ ? એક જુનો સબધી જાય, તેનું
લેશ માન દુખ પણ નહીં !!

વિ૦ ૫૦ આપને કેવળજ્ઞાન થનાથી જે કાંઈ અજ્ઞાન
દશા હતી, તે મૂળથી જરાએ જરા ચાલી ગઈ તેનો અથ
પણ રહી શક્યો નથી, ૧ અજ્ઞાન દોષ ગયો ૨

નિદ્રા સુપન જાગર ઉજાગરતા

તુરિય અવસ્થા આવી

નિદ્રા સુપન દશા રીસાણી

જાણી, ન નાથ ! મનાવી હો ! મહિત્ત૦ ૩

[નિદ્રા=કેવળ સ્વપ્ન=અસ્વપ્ન જીવની મિથ્યાત્વયુક્ત
અનાદિકાળની અજ્ઞાન-દશા સુપન=મોક્ષ માટે અનુત્થાન

બિચારા, ગરીબડા કરસાવી=ચોપવી મુકવી માળી, કૃષ કરી
 નો-કપાય=એ હાસ્યાદિ છ, ક્રોધાદિક મુખ્ય કપાયોને મદદ
 કરનારા હોવાથી નોકપાય કહેવાય છે એણિ=શુણ્ણેણિ,
 ઉપશમ અને ક્ષપક એણિ કમસર ધારિત્ર મોહનીય કર્મ
 ખપાવવાનો કાર્યક્રમ શરૂ કરવો, તે ક્ષપક એણિ અને
 ઉપશમાવવાનો કાર્યક્રમ શરૂ કરવો, તે ઉપશમ એણિ ગજ=
 હાથી સ્થલતા=એણિ શરૂ કરવા, એણિરૂપી હાથી ઉપર
 સ્થલતા જ્વાનતણી ગતિ=કુતરાની ગતિ, કુતરાની પેઠે પૂછડી
 નમાવીને નાસવા માડવું આલી=પકડી]

૬ થી ૧૧ હાસ્ય રતિ અરતિ શોક દુઃખગ્ધા અને
 ભય એ બાપડા છ નો-કપાયો-ને કૃપાવી નાખ્યા-કુળળા તે
 રી નાખ્યા, તેથી જ્યારે વળી આપ ક્ષપક એણિ રૂપ હાથી
 ઉપર ચડયા, એટલે તો તેઓને કુતરાની પેઠે પગ વચ્ચે
 પૂછડી ધાલીને નાસવાની રીત પકડી લેવી પડી જગાયે એકથ
 ક્રમો રહેવા ન પામ્યો બિચારા કુળળા થઈ ગયા અને છેવટે
 તેઓને ખૂટે હાલે નાસવું પડ્યું આમ જના સેવકા ઉપર
 હે ભગવત ! ગજખ તે શુજરાય :

૬ વિં ૫૦ હાથી ઉપર ચડવાનું ભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય
 પછી કુતરા ઢાણુ રમાડે :

૬ થી ૧૧ હાસ્ય રતિ અરતિ શોક ભય અને દુ-
 ગ્ધા એ છ દોષ ગયા

મિથ્યા-મતિ અપરાધણુ બણી,
વરથી બાહિર કાઢી હો ! મદિવં ૪

[સમકિત=શુદ્ધ સમજ, દર્શન, સાચી ચદા મ-
પરિવારશુ=પરિવાર સાથે અપરાધણુ=ગુન્હેગાર. ગાઢી=
દૃઢ, મજબૂત મિથ્યા મતિ=જૂઠી મદા, અવળી ભુલિ.]

૫ વળી, અપૂરામાં પૂરુ કુટુંબ કબિલાના પરિવાર
સહિત એવા શુદ્ધ સમકિત ગુણુ સાથે આપે ગાઢી સાદિ અન-
તકાલ સુધીની મગાઈ બારી વીવી એટલે પત્રી તેા મિથ્યા
ભુલિને ગુન્હેગાર માનીને, તમે તેને ધરથી બહાર જ કાઢી
મૂગી, અરુ ! કેટલો બધો જીલમ ગુમર્યો ?

ઉપશમ, સ વેગ, નિવેંદ, આસ્તિમ્ય, અને અનુક પા તથા
બીજી રીતે ૬૭ બેદો, એ સધળા સમકિત થયુનો પરિવાર
છે તે બધા સાથે તમે ગાઢ સમપણુ બાંધ્યું

વિં ૫૦ ક્ષાયિક મમ્યરત્વ થયુ પ્રાપ્ત થયો, એટલે
મિથ્યાત્વને આપ્યા જણુ પડયુ

મિથ્યાત્વ દોષ ગયો

૪

હાસ્યં અ રતિ રતિઃ શોક.

દુઃખ છા ભયં પામર કરમાવી,

નો કપાય શ્રેણિ ગજ ચઢતા,

સ્વાન તણી ગતિ ઝાલી હો ! મદિવં ૫

[હાસ્ય=હસ્યુ અરતિ=તાણુથી રતિ=ખાનદ
શોક=ચિતા દુઃખ છા=જણુમો ભય=બીક પામર=

બિચારા, ગરીબડા કરસાવી-ચોખવી મુકવી નાખી, કૃષ્ણ કરી
 નો-કપાય=એ હાસ્યાદિ છ, ક્રોધાદિક મુખ્ય કપાયોને મદદ
 કરનારા હોવાથી નોકપાય કહેવાય છે. શ્રેણિ=શુભ્રશ્રેણિ,
 ઉપશમ અને ક્ષપક શ્રેણિ ક્રમસર વ્યવિત્ર મોહનીય કર્મ
 અપાવવાનો કાર્યક્રમ શરૂ કરવો, તે ક્ષપક શ્રેણિ અને
 ઉપશમાવવાનો કાર્યક્રમ શરૂ કરવો, તે ઉપશમ શ્રેણિ ગજ=
 હાથી ચઢતા=શ્રેણિ શરૂ કરતા, શ્રેણિરૂપી હાથી ઉપર
 ચઢતા જ્વાનતણી ગતિ=કુતરાની ગતિ, કુતરાની પેઠે પૂછડી
 નમાવીને નાસવા માડવું આદી=પકડી]

૬ થી ૧૧ હાસ્ય રતિ અરતિ સોડ કુગમ્મી અને
 ભય એ બાપડા છ નો-કપાયો-ને કૃપાવી નાખ્યા-કુબળા તે
 કરી નાખ્યા, તેથી ન્યારે વળી આપ ક્ષપક શ્રેણિ રૂપ હાથી
 ઉપર ચડ્યા, ઝેટલે તો તેઓને કુતરાની પેઠે પગ વચ્ચે
 પૂછડી ધાલીને નાસવાની રીત પકડી લેવી પડી જરાયે ઝોઢય
 ઉભો રહેવા ન પામ્યો બિચારા કુબળા ચઈ ગયા અને છેવટે
 તેઓને ભૂટે હાલે નાસવું પડ્યું આમ જૂતા સેવકા ઉપર
 હે ભગવત ! ગજબ તે શુભ્રાય :

૬ વિં ૫૦ હાથી ઉપર ચડવાનું ભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય
 પછી કુતરા ડાણ રમાડે :

૬ થી ૧૧ હાસ્ય રતિ અરતિ સોડ ભય અને કુ-
 ગમ્મી એ છ દોષ ગયા

રાગ દ્વેષ અવિરતિની પરણતિ

એ ચરણ-મોહના યોધા

વીત રાગ-પરિણતિ પરિણમતા,

ગિરી નાકા બોધા

હો ! મવિં ૬

[રાગ=રેમ દ્વેષ=ક્રોધ અવિરતિ=અસંયમ-પરિણતિ=આત્માના પરિણામ ચરણ-મોહના=ચારિત્ર મોહનીય કર્મના યોધા=ઘડવૈયા મુશટો વીતરાગ-પરિણતિ=રાગદ્વેષ રહિત પણે આત્માનું રૂપાન્તર થવું તે પરિણમતા=રૂપાન્તર થતા બોધા=જાતે જ ચેતી ગયેલા]

વીતરાગ પરિણતિ આપમા પરિણમતા, લાગી કે-રાગ દ્વેષ અને અવિરતિ પરિણતિ રૂપ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના મોટા મોટા યોદ્ધાઓ ચેતી ગયા, કે “હવે આપણું અહીં કાંઈ ચાલશે નહીં” એમ બોલા-સમજી ગયેલા-હઠીને પોતાના મેળે જ નાસી ગયા સઘળા ક્રોધાદિક કષાયો નાશ પામ્યા વિં ૫૦ ધરના સાચા યોદ્ધાઓ જાગ્યા, એટલે શત્રુના યોદ્ધાઓએ અગાઉથી ચેતીને રકુચક થઈ જવું જોઈએ.

૧૨ અવિરતિ પરિણામનો દાખ ગયો

વેદોદય-કામા-પરિણામા,

કામ્ય-કર્મ સહુ ત્યાગી,

નિ કામા ક્રૂણા-રસ-સાગર !

અનત-ચતુઃ-પદ પાગી હો ! મવિં ૭

[વેદોદય=પુરુષ સ્ત્રી અને નપુસક એ ત્રણ વેદ-
 નોકથાય ચાગ્રિ મોહનીય કર્મનો ઉદય, કામાપરિ-
 છુન્નામા=કામવાસનાનું પરિણામ જગાડનારા કામ્યકર્મ=
 કામનાથી કરવાના કામો નિ કામાર્ચનિષ્કામી, નિરીહ
 કનણ્યા-સ સાગર=દયા રૂપી રમ-પાણીના સમુદ્ર! અન ત
 -ચતુષ્ક-પદ=અન ત ચારનું સ્થાન -અન ત જ્ઞાન અન ત
 દર્શન અન ત ચારિત્ર અન ત વીર્ય એ ચારનું સ્થાન
 સયોગી શુભસ્થાનક પાગી=પગમા આવીને પડયા (સ
 પાદમ પ્રાં પાવન શુ પાગી, પગમા આવીને પડનાર)]

૧૨ પુરુષ સ્ત્રી અને નપુસક એ ત્રણ વેદનો સુદર
 ઉદય મન ગમતી સુદર કામ વાસના સ્વરૂપે પરિણમનાર
 પણ વાસનાને આધીન થવારૂપ વેદોદય કામ્ય-કામ આપે
 છોડી દીધું, અને નિષ્કામી બની ગયા એટલે હે કનણ્યા-
 ગ્સના સાગર ! અન ત જ્ઞાન, અન ત દર્શન, અન ત ચારિત્ર
 અને અન ત વીર્ય, એ ચાર અન ત ચતુષ્કના ખમના ઉન-
 ટાના આપના પગની પાસેજ આવીને પડયા

વિં ૫૦ નવમે શુભસ્થાનકે ક્ષપક શ્રેણિમા ત્રણેય વેદના
 ઉદય, બધ અને સત્તાનો ક્ષય કર્યો હોય છે એ રીતે, સત્-
 કામ્ય કર્મનો ત્યાગ કર્યો, છતાંયે ત્રણ ગયા એવામા વગર
 છાજે અન ત ચતુષ્કની મમદિ આવીને આપના પગમા
 પડી અને પ્રણાવ કનણ્યાના સાગર બની ગયા જેને લીધે
 તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું, એ લગ્ય જીવોને બોધ આપ્યો

૧૪ વેદોદય દોષ નાશ પામ્યો

દાન-વિવન=વારી, સહુ-જનને

અ ભય-દાન-પદ-દાતા

લાભ-વિધન જગ-વિવન-નિવારક !

પરમ-લાભ-રસ-માતા હો ! મલ્લિ० ૮

[દાન-વિવન=દાનાન્તરાય કર્મ=અતરાય કર્મ,
વારી=દૂર કરી અ-ભય-દાન-પદ-દાતા=અભયદાનનું પદ
પદના-સ્થાનકના દાતા, કયાના પ્રચાર કરનારા લાભ-
વિધન=લાભાન્તરાય કર્મ જગ-વિવન=જગત્મા વિવન
સમાન નિવારક=દૂર કરનાર, પરમ-લાભ-રસ-માતા=
ઉંચામા ઉંચા આત્મશુદ્ધિ નિધાનના લાભના આનંદમા મસ્ત]

૧૫-૧૬ દાનાન્તરાય કર્મનો કાય કરીને આપ સર્વ
પ્રાણીઓને અભયદાન પદના આપનારાયણ જગત્મા વિવન
૩૫ લાભાન્તરાય કર્મના નિવારક ! હે પ્રભો ! આપ આત્મ
શુદ્ધિના સંપૂર્ણ વિકાસરૂપ પરમ લાભના આનંદમા મસ્ત
થઈને મહાલી રજા છે

૧૫ દાનાન્તરાય અને ૧૬ લાભાન્તરાય દોષો ગયા ૮

વીર્ય-વિવન પડિત-વીર્ય હણી,

પૂરણ-પદવી-યોગી

ભોગોપભોગ દાય-વિવન નિવારી,

પૂરણ-ભોગ-સુ ભોગી હો ! મલ્લિ० ૯

વીયં-વિધન=વીયાંન્તરાય ક્રમં પડિત-વીયે=ઉત્તમ
 આત્મિક વીયં વડે હણી=નાથ કરી પૂરણ-પદવી-યોગી=
 પૂર્ણ બળથી મળતો મોક્ષ પદવી સાથે જોડાયા ભોગો-
 પભોગ=ભોગાન્તરાય ક્રમં અને ઉપભોગાન્તરાય ક્રમં એક
 વાર ભોગવાય તે ભોગ, અને વારવાર ભોગવાય તે ઉપભોગ.
 નિવારી=અટકાવી પૂરણ-ભોગ-અ-ભોગી=પૂર્ણ ભોગ
 અને ઉપભોગના સારી રીતે ભોગવનારા]

૧૭-૧૮-૧૯ પડિત વીયે-જીતી કાઢિના આત્મિક-
 વીયં વડે-વીયાંન્તરાય ક્રમંનો સય કરીને આપ પૂર્ણ પદવી-
 વાળા યોગી થયા ભોગાન્તરાય અને ઉપભોગાન્તરાય એ
 બેય અન્નગય ક્રમોનો સય કરી, આપ પૂર્ણ આત્મિક સુખ
 રૂપી ઉત્તમ ભોગના સુંદર ભોગી બન્યા છે

૧૭ વીયાંન્તરાય ૧૮ ભોગાન્તરાય અને ૧૯ (૧) ઉપ
 ભોગાન્તરાયઃ ક્રમં દોષ ગયા ૯

એ અદાર-દૂષણ-વગરિત-તનુ

મુનિ જન-વૃદ્ધે ગાયા.

અ-વિરતિ-રૂપક દોષ-નિરૂપણ

નિર્દૂષણ-મન-ભાયા હે ! મત્તિ ૧૦

[અદાર-દૂષણ-વગરિત-તનુ=અદાર દોષથી રહિત
 શરીર વાળા મુનિ જન-વૃદ્ધે=મુનિઓના મમ્મુદે ગાયા=
 ગવાયેલા, રાવાયેલા રૂપક=અલકા અ વિ-નિ=અસયમ

દોષ-નિરૂપણ=દોષોનું વર્ણન નિર્દોષણ=નિર્દોષ, મન-
લાગ્યા=મનમાં જાગ્યા]

જે અઢાર દોષ વગરના આત્મા યુક્ત-શરીર ધારી હોવાથી
દેવજનોની આપ તીથ કર ભગવાનના શુભમાન મુનિઓના
મમૂંછો કરવા લાગ્યા હતા,

રૂપક અવકાર વડે અસચમ વિગેરે દોષોનું નિરૂપણ-
વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે અઢાર દોષ રહિત યવાથી ખરી
રીતે-નિર્દોષ-શુભના ભકાર-જેવા આપ સૌના મનમાં ખૂબ
ગમી ગયા છે-ત્રિલોકને પૂન્ય લાગ્યા છે-ત્રિલોક પૂન્ય
થયા છે

૧૦

દુષ્ટ-વિધ પરખી, મન-વિસરામી-

જિન-વર-ગુણ જે ગાવે,

દીન-બંધુની મહેર-નજરથી

આનન-વન-પદ પાવે હો ! મધિ ૦ ૧૧

[દુષ્ટ-વિધ=જે રીતે પરખી=પરીક્ષા કરી મન-
વિસરામી=મનના વિસામાં રૂપ દીન-બંધુ=દીનોના-
ગરીબોના બંધુ મહેર-નજર=દૃષ્ટા ભરી દૃષ્ટિથી આનંદ
ધન-પદ=મોક્ષ પાવે=પામે છે]

મનમાં શાંતિ સંતોષ અને આનંદ થાય, તેવા સર્વ
શુભથી જિનેશ્વર દેવના શુભોની, જે પ્રભાણે અઢાર દોષ રહિત
દેવપણના જેઓ તેમના શુભ ગાય છે, તેઓ દીન-બંધુ

શ્રી જિનેશ્વર પ્રજ્ઞની કૃપા દૃષ્ટિથી આનંદધન-પદ-પ્રાપ્ત-
પ્રાપ્ત કરે છે ૧૧

ભાવાર્થ — ૧ અજ્ઞાન, ૨, નિદ્રા, ૩ તદ્રા, ૪ ભગ
રહ્યા, ૫ મિથ્યાત્વ, ૬ હાસ્ય, ૭ રતિ ૮ અરતિ, ૯ ચોક
૧૦ ભય, ૧૧ દુઃખ, ૧૨ સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ નપુસકવેદ
એ ત્રય વેદનો ઉદય ૧૩ રાગ દ્રેવ અને અવિરતિની પરિ
ણતિ, ૧૪ દાનાતરાય, ૧૫ લાભાતરાય ૧૬ લોભાતરાય, ૧૭
ઉપલોભાન્તરાય ૧૮ વીર્યાન્તરાય

આ અઢાર દ્રવ્યો જવાથી કેવલજ્ઞાન : ઉજ્જગર કથા
સમક્રિત સમભાવ એવદીપણુ ચચાખ્યાત આરિત્રરૂપ સર્વ
વિરતિ અનત દાન અનત લાભ અનત લોભ અનત
ઉપલોભ અનત વીર્ય એ પાંચ લબ્ધિઓ એ શુભો
પ્રગટ થાય છે

દોષો જાણે, રીસાઈ જનારી નહારી સી, શુન્દેમારણ,
કુતરા, યોધા વિગેરે રૂપક ઘટાળ્યા છે

“અઢાર દોષ રહિત કેવ સ્વીકારવા ભેઈએ” જેમા એ
દોષો હોય, તે આઓ કેવ કેમ મળી શકાય ? એ અઢાર
દોષ રહિત, તે સાચા કેવ સમજવા પછી, ગમે તે વ્યક્તિ
અને ગમે તેવી વ્યક્તિ હોય.

એ અઢાર દોષ ચાલ્યા જવાથી તીર્થ કર થવાય છે
જે આત્માએ સર્વજ્ઞ, તીર્થ કર કે સ્વરૂપસ્થ થવું હોય, તેમણે
એ અઢાર દોષનો નાશ કરવો ભેઈએ આ સ્તવનમાં પણ
રહેજ હાસ્ય રસની છાયા જણાયા વિના રહેતી નથી

૨૦ શ્રી-મુનિ-સુવ્રત-જિન-સ્તવન

જુદા જુદા દર્શનકરોની આત્માની માન્યતા પ્રમાણે
મોક્ષ અને બધા ધર્મ ધટી શકે નહીં તો આત્મદ્રવ્ય
કેવું માન્યુ હોય, તો તેનો મોક્ષ ધટી શકે ?

તે અને પરમાર્થિક આત્મતત્ત્વ :

[સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શિ યથા ધર્મી નિર્મળ આત્માની મોક્ષ
દશા ડેવી રીતે ધટી શકે ? તે જુદા જુદા દર્શનોની માન્યતા
રજુ કરીને સમજાવેલ છે કેમકે આત્માના સ્વરૂપ ઉપર જ
બધા અને મોક્ષ ધટવાનો આધાર છે]

[રાગ-મદી-આધા આમ પધારા પૂજ્ય " એ દર્શી]

“ શ્રી-મુનિ-સુવ્રત-જિન રાજ !

એક મુજ વિનતિ નિમુણો શ્રી મું

“ આત્મ-તત્ત્વ કેવું જાણુ ? જગત્-ગુરો

એહ વિચાર મુજ કહિયો

આત્મ-તત્ત્વ જાણ્યા વિણ નિર્મળ-

ચિત્ત-સમાધિ ન વિ લહિયો ” શ્રી મું ૧

[નિમુણો = સામજી આત્મ તત્ત્વ = આત્મતત્ત્વનું શુદ્ધ
સ્વરૂપ ચિત્ત-સમાધિ = મનમાં શાંતિ અથવા મનની શાંતિ.
મોક્ષ અવસ્થા પણ સમાધિ કહેવાય છે]

“ હે મુનિ સુવ્રત ! જિનરાજ ! મારી એક વિનતિ આપ
સામજી હે જગદ્ગુરુ ! શુદ્ધ આત્મા તત્ત્વકેવું કહેયો છે ? અને

તે શી રીતે સમજી શકાય ? એનો વિચાર મને—સાધકને કહો.
 કેમકે—આત્મ તત્ત્વ બહુથા વિના ચિત્તની નિર્મળ સમાધિ
 મળી શકે નહીં.” ૧

મુનિ અને મુમત્, શબ્દમાયી રાગ દ્વેષ મોહ વિના
 દેવળ આત્મતત્ત્વજ્ઞાનમાં લીન થઈને મુનિપણનો, અને સારા
 સારા મનોનો જ્ઞાનિ હોઈ છે તેથી આ સ્તવનમા આત્માને
 મુનિ અને મુમત્ધારી બનાવવાનો મુનિ મુમત્ નામમા
 શ્લોકમાયી જ્ઞાનિ છે

કોઈ “અ બ ધ આત્મ-તત્ત્વ” માને

કિરિયા કરતો દીસે

“કિરિયાતણુ ફલ કહો કુણુ ભોગવે ?”

કમ પૂછ્યું, ચિત્ત રીસે શ્રી મુ. ૨

અ-બ ધ=બ ધ રહિત, કમના બ ધ રહિત દીએ=
 દેખાય ચિત્તમા=મનમા ડીએ=બીજાથ]

કોઈ વાદી આત્માને “કમ બ ધ રહિત-નિર્નેય છે”
 એમ એકાંતિ માને છે

વિગુણો ન વચ્ચતે, ન મુચ્ચતે ।

અર્થ—સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ એ ત્રણ ગુણથી
 રહિત આત્મા બધાતોયે નથી, અને મુક્ત પણ થતો નથી

આમ માનવા છતાં, પોતાના સમ્રદાય અનુસાર તેઓ
 ધાર્મિક ક્રિયા કરતા દેખાય છે તેને એમ પૂછીએ, કે—“કહો
 બાઈ ! તમે કરો એ તે ક્રિયાનુ ફળ કોણુ ભોગવશે ? કેમકે—

આત્મા હાગર કર્મના બંધન રૂપ દોષ જાતની અસર તો થતી નથી તો પછી તે કર્મના બંધન તોડનારી ક્રિયાનુ રૂળ તેને દેવી રીતે લાગુ પડશે ?” પણ એમ પૂછવાથી તેનો યોગ્ય ખુલાસો તે કરી શકે નહીં પણ જિનદામા, મનમાં રીસ ચડાવશે કેમકે—તેની પાસે તેનો ખરો જવાબ નથી એ મૂઝવણ તે રીસ રૂપે પૂછનાર ઉપર કાઢશે ત્રણગુણરહિત સિદ્ધ પરમાત્માનો છવ બધાતો નથી તેમજ તેને મુક્ત થવાપણુ પણ નથી એમ એક અપેક્ષાએ એ વાત ખરી છે પણ એકાંતથી પકડી બેસનાથી આ રીતે તેને રીસ કરવાનો વખત આવે છે ૨

“જડઃ ચેતન એ આતમ એક જ

સ્થાવરઃ જગમ સરિખો”

મુખ-દુઃખ-સકર-દૃષણ આવે

ચિત્ત વિચારી, બે પરીખો શ્રી મુ० ૩

[સ્થાવર=સ્થિર જગમ=ગતિશીલ, સર સરિખો=જેવો મ દૃષ=સકર નામનો દોષ, અવ્યવસ્થા ખોટી રીતનું મિશ્રણ પરીખો=પરીક્ષા કરીને]

કોઈ કહે છે, કે—“જડઃ અને ચેતન એ સૌ આત્માઓ જ છે સ્થિર પદાર્થો અને ગતિશીલ પદાર્થો સૌ એક સરખા જ છે જડઃ અને ચેતન જુદા નથી જ”

જે મનમાં ખરાબર વિચાર કરીને એ મતની પરીક્ષા કરશે, તો તમને તેમાં સુખ અને દુઃખનો સકર થઈ જવાનો દોષ આવતો જણાશે

સ કર દોષ તે કહેવાય છે, કે-જુદા જુદા પદાર્થોનાં જુદા જુદા લક્ષણ—તેને ઝાળખવાની નિશાનીઓ—હોય છે તે નિશાનીઓ—લક્ષણો—તે જુદા જુદા પદાર્થો સિવાય કોઈ ત્રીજી વસ્તુમાં ભેગા બેવામાં આવે, તો તે સ કર દોષ ગણાય છે આત્માનુ લક્ષણ અને પ્રુદ્ગલનુ લક્ષણ, એ બન્નેયના જુદા જુદા લક્ષણ કયાં પછી, કોઈ ત્રીજા પદાર્થમાં બન્નેયના એ લક્ષણ ઘટતાં દેખાય, તો તે લક્ષણ સ કર દોષવાળા ગણાય છે કેમકે—એ લક્ષણથી એ પદાર્થને બેમાથી કયા સ્વરૂપે ઝાળખે ? તેનો ગોટાળો થાય છે એજ પ્રમાણે—ચેતન આનંદમય છે જડ આનંદ રહિત છે સુખનુ કારણ ચેતનાનું શુણ્ણ છે કુખનુ કારણ જડનો સંબંધ છે જો જડ, અને ચેતનને જુદા જુદા માનવામાં ન આવે, તો સુખ અને કુખનુ ખરું કારણ કોણ છે ? તેની સ્પષ્ટતા થતી નથી તેથી સુખી થવા ઇચ્છનારે શું કરવું ? તે માટે કોઈ સ્પષ્ટ ઉપાય બતાવી મકાશે નહીં માટે ગોટાળો—સ કર દોષ આવશે. ૩

એક કહે, “ નિત્ય જ આતમ તત્ત ”

આતમ-દરિશણ-લીનો

કૃત-વિનાશ* અકૃતા ડડગમ દૂષણ

નવિ દેખે મતિ-હીણો

શ્રી મુ. ૪

[નિત્ય=કાયમી, ફેરફાર વગરનું, નાશ વગરનું
આતમ-દરિશણ લીનો=આત્મ દર્શનમાં લીન, બ્રહ્મતત્ત્વ
દર્શનમાં-વેદા તમાં લીન, તે દર્શનના અભ્યાસી કૃત-

વિનાશ=ડરેલી પ્રવૃત્તિનો નિષ્ફળ નાશ અ-કૃતા ડડગમ= ન કરેલા કાર્યના ફગની પ્રાપ્તિ મતિ-હીણો=અદ્ય બુદ્ધિવાળો]

એમન્ટથી આત્મદર્શનમા લીન થયેલા કેવલાદ્વૈતવાદી- એકવાદી-કહે છે, કે-“આત્મ-તત્ત્વ કુટસ્થ નિત્ય પદાર્થ છે”

પરંતુ કૃતાનાશ અને અ-કૃતા ડડગમ એ બે દોષ એ અદ્ય તત્ત્વચિતક-એકાન્તવાદી હોવાથી જોઈ શકતા નથી

પદાર્થ વિષે એકાન્ત નિત્યતા માનવામા કાર્ય-કારણ-ભાવ સંબંધી શંકા નહીં નિત્ય પદાર્થ ન કાર્યરૂપ હોઈ શકે, ન કારણરૂપ બની શકે તે પાત્રી, રોજ બરોજ જગત્મા જે જે ઘટનાઓ બને છે, તે કારણ વિના જ બનવી જોઈએ, અને તેમાથી પણ કાંઈ નવું ફળ ઉપજવ ન જોઈએ બીજા વિના ફળ મળવું જોઈએ, અને ફળમાથી નવું ફળ ન થવું જોઈએ પરંતુ જગત્મા એમ બનતું નથી જોવાતું માટે એમની એ વાત ખોટી છે નિત્ય આત્માને બંધ અને મોહ તથા તેના કારણો ઘટી શકે નહીં ૪

સૌગત-મત-રાગી હે વાદી -

“ક્ષણિક એ આત્મ જણો”

બધ મોક્ષ સુખ દુખ નવિ વટે

એહ વિચાર મન આણો શ્રી મુ. ૫

[સૌગત-મત રાગી=બૌદ્ધ મતના અનુયાયી વાદી= પ્રાદ નિપુણ, પ્રકાર ક્ષણિક=ક્ષણમાત્ર ટકનારો]

બોદ્ધ મતના રાગીએના કોઈ એકાન્ત વાદી કહે છે,
 આત્મા ક્ષણિક છે, એમ બણેા "તો "તેથી પણ આત્માને
 મોક્ષઃ સુખઃ કુળ. ધટ્ટી શકશે નહીં " એ વિચાર
 કરી જુએા

ક્ષણિક પદાર્થમા પણ કાર્ય-કારણ ભાવ ધટ્ટી શકતો નથી
 બધા અને મોક્ષા વિગેરે ધટ્ટી શકતા નથી કેમકે-આધ
 માત્મા જ ક્ષણે હોતો, તે બીજી ક્ષણે નથી પછી કર્મોથી
 ચનારકોણ? જાનનાર એ કાયમ રહે, તોજ તેને મુક્ત
 વારેા આને પ

"ભૂત-ચતુષ્ક-વર્જિત-આતમ-તત્ત-
 સત્તા અનગી ન વટે "

અધ શકટ જે નજરે ન દેખે,

તો શુ ડીજે શકટે ?

શ્રી મુ. ૬

[ભૂત-ચતુષ્ક વર્જિત-આતમ-તત્ત-સત્તા=ચાર
 વિના આતમ તત્ત્વ કોઈ જુદો પદાર્થ નથી-પૃથ્વી
 પાણી, વાયુ અને અગ્નિ એ ચાર ભૂત શકટ=ગાડુ]
 પૃથ્વી, પાણી, વાયુ અને અગ્નિ, એ ચાર ભૂત સિવાય
 મા નામનો કોઈ પણ પાયમો પદાર્થ તેનાથી જુદો વિદ્ય-
 જગન્મા નથી જ પરતુ, ચાવડિાનુ આ કહેવુ તદ્દત
 છે કેમકે-એક આધજો માણસ પોતાની મામે પડેવા
 ને દેખી જ શકે નહીં, તો પછી તે ગાડુ જગન્મા વિદ્ય-

માન હોવા છતાં તેનો તે આંધળો માણસ ઉપયોગ કરી શકે
 નથી એને માટે એ ગાડુ હોવા છતાં, પણ નકામું જ છે
 હોવા બરાબર છે

એતન્મ્ય જન્ય લાગણી પૂર્વકની પ્રવૃત્તિ અને નિષ્ક્રિયતા
 યતી હોવાથી આત્મા જગન્મા સાબિત હોવા છતાં, તે
 માનનાર એ બાપડો આત્મ વિકાસનો લાભ મેળવી શકતો
 નથી થોગીઓને જ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, તે તેને
 નકામો છે તેને માટે વિશેષે શુ કહેવું ? છતી વસ્તુ ન દેખે
 એની કમનમીળી જ છે, અથવા આત્મા અરૂપો છે
 ભૂત તેના કરતા જુદા ન હોવાથી તે પણ અરૂપો છે
 જોઈએ તેથી શરીર આદિ ભૂત ચતુષ્થયનું બનેલું ગાડુ
 અરૂપી થયું તો પછી તે બિચારા તેના શી રીતે ઉપયોગ
 કરી શકે ? ૬

એમ અનેક-વાદિ મત-વિભ્રમ-

સ કટ-પડિયો, ન લહે

ચિત્ત-સમાધિ તે માટે પૂછું,

તુમ વિણ તત્ત કોઈ ન કહે." શ્રી મુનિ

[અનેક-વાદિ-મત વિભ્રમ-સ કટ-પડિયો=અનેક વાદીઓના મતોથી ઊભી થયેલી મતિ ભ્રમણા રૂપી ભ્રમ
 કટમા ફસાયેલો લહે=ભણી ચક્રે ચિત્ત-સમાધિ=મન
 શાંતિ તત્ત=તત્ત્વ]

એ પ્રમાણે અનેક વાદીઓનાના બુદા બુદા મત ભેદોથી
 હથી થયેલી મતિબ્રમણા રૂપી જળના કષ્ટમા ક્ષસાએતો સા
 પક મનમા સમાધાન-સમાધિ એટલે શાંતિ પામી શકતો નથી
 તેનું મન સંયમમા પડે છે તેથી “નિશ્ચિત કર્તવ્ય શુ કરવું
 અને શુ ન કરવું” તે નક્કી કરી, તેનો માર્ગ સર્ધ શકતો નથી
 તે માટે હું આપને જ આત્મ તત્ત્વ વિષે પ્રશ્ન કરું છું કેમકે-
 આપ વિના સાચું તત્ત્વ કોઈ કહી શકતું નથી ૭

વળતું જગ ગુરુ એણી પરે બાળે,

પક્ષ પાત સખ છડી

“રાગ-દ્વેષ-મોહ-પખ-વર્જિત

આતમશુ રહ મડી,

શ્રી મુ. ૮

[વળતું=પછી પક્ષ પાત=એકતરફીન્યાય પખ=પક્ષ
 વર્જિત=રહિત રહ=રહતા પૂર્વક મડી=ચીન થઈ]

ત્યાર પછી, રાગ* દ્વેષ* મોહ* અને પક્ષ વગરના આ-
 ત્મામા સપક્ષીન થયેલા જગ ગુરુ કે જણે દરેક પ્રકારનો પક્ષ-
 પાત છોડી દીધો છે, તે આ રીતે બોલ્યા, કે-રાગ* દ્વેષ* મોહ*
 અને પક્ષ* રહિત આત્મા સાથે એકતાન થઈ —૮

આતમ-ધ્યાન કરે જે કોઈ,

સો કિર ઇશિમે નાડવે,

વાગૂજળ ખીબુ સહુ જાણે

એહ તત્ત્વ ચિત્ત આવે”

શ્રી મુ. ૯

[વાચુલ્લજ-શબ્દ જળ ચિત્ત ચાવે=ચિત્તમાં ચાહે,
-ચિત્તવે, મનન કરે]

જે કાંઈ મોક્ષાર્થી જીવ આત્માનું ધ્યાન કરે, તે ફરીથી
આસસારમાં અથવા પક્ષપાતમાં અથવા વાદીઓના મતોરૂપી
વિવ્રમના ચક્રમાં પડશે નહીં જસ એ સિવાય સઘળું એ માત્ર
શબ્દ જળ છે એમ જાણીને એ આત્મ તત્ત્વમાં જ ચિત્તને
એકાગ્ર કરવું આત્મા છે, તેનો વિકાસ થાય છે, અને તેના
પ્રયત્નો કરવામાં લાગી જવું, એજ માર્ગ છે તેમાં બધા
સમાવાનો આવી જાય છે ૬

જેણે વિવેક ધરી, એ પણ અહિંચો,
તે તત્ત્વજ્ઞાની કહિયે !”

શ્રી-મુનિ-સુવ્રત ! કૃપા કરો તો,

આનંદ-વન-પદ લહિયે શ્રી મુ. ૧૦

[અહિંચો=ત્રીષો, બહુ કંઈ તત્ત્વ-જ્ઞાની=તત્ત્વ
જાણનાર લહિયે=મેળવીએ]

આ રીતે સત્ય અને અસત્ય, સ્વ અને પરનો વિવેક
ઠેકે ચણ-કરીને જે પુરુષ આ આત્મજ્ઞાનનો પક્ષપાતી બનશે,
તેને જ તત્ત્વજ્ઞાની-સત્ય તત્ત્વ જાણનાર-કહેવો જોઈએ તો, હે
મુનિ સુવ્રત પ્રજ્ઞ ! જે આપ કૃપા કરો, તો એવો તત્ત્વ જ્ઞાની
યદને હું આનંદવન પદ-મોક્ષ-પ્રાપ્ત કરું ૧૦

સાવાર્થ —આત્મા દોષ વાળો થઈ શકે છે તેથી
કર્મનો બધ તેને થાય છે અને દોષોથી રહિત-મુખ્ય પણ

થઈ શકે છે એક જ આત્મામાં આ બે જાળવ કેવી રીતે થઈ શકે ? એ સમજવાને આત્મ દ્રવ્યના સ્વભાવ તથા ગુણ કેવા છે ? તેનો વિચાર કરી જોવાથી તેનું સમાધાન મળી શકે છે

ત્યારે આત્માનો વિચાર કરવા બેસીએ છીએ, ત્યારે જગત્મા અનેક વિચારકો આત્માનું બુંદ બુંદ સ્વરૂપ કહે છે પરંતુ એ એકેય ધર્મ નથી તો સાચું સ્વરૂપ કેવું છે ? તે નક્કી કરી લેવું જોઈએ

કેઈ “આત્માને નિર્લેપ બધન રહિત માને છે” તો, તેને બધનથી છોડાવવા કેઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ-ક્રિયા કરવાની જરૂર રહેતી નથી છતાં પોતાના આત્માનો મોક્ષ કરવા માટે પોતાના ધર્મનો અને તેના આચારોનો પ્રચાર કરે છે, અને પોતે કરે છે-આચરે પણ છે એ રીતે તેની વાતમાં પરસ્પર વિરોધ આવે છે બધ રહિત આત્માને છોડાવવા ધર્માતુષ્ઠાનો કરવાની જરૂર નથી કેમકે તે પ્રયત્ન નકામો

કેટલાક, જગત્મા સ્થાવર રૂપ-જડ પદાર્થો અને ચેતનાવાળા જીવો રૂપ-જગમ પદાર્થો ને એક સરખા માને છે તો પત્રી જડની જેમ ચેતન પદાર્થોનેય સુખ દુઃખ ન થવા જોઈએ, અથવા જડને પણ સુખ દુઃખ થવા જોઈએ. આ રીતે સ્વકર દોષ લાગે છે

કેટલાક કહે છે, કે “પરમ બ્રહ્મરૂપ નિત્યજ આત્મા છે” તો, તે નિત્ય પદાર્થોમાં કેઈ ફેરફાર ચાલ જ નહી

છતા, તેઓ જે ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો કરે છે, તે નકામા જવા
જોઈએ, અને તે કરવાથી તેને જે આત્માનંદ વિગેરે મળે
છે, તે કયાકથી એમને એમ જાવી પડેલો હોવો જોઈએ !
એવા જ મોટા દોષો લાગે છે તેથી, તેના મતે પણ આત્માને
જાંધ અને મોક્ષ ઘટી શકે નહીં

જોઈ દર્શનના સ્વર્ણકમતથી પણ આત્મામાં જાંધ અને
મોક્ષ ઘટી શકતા નથી કેમકે જાંધનાર આત્મા નષ્ટ પામ્યો,
પછી નવા આત્માનો મોક્ષ કેનાથી ? એક આત્માવિના બન્નેય
ઘટી શક્યો નહીં તો પછી ધર્મોદ્દેશ અને તેના આચાર
રોનો પ્રચાર શા માટે ? તથા તે આચારવાથી ક્ષાયદો પણ
શે ? જાંધનાર તેજ ક્ષણે નષ્ટ થયો છે અને મોક્ષ પામ
વાના ક્ષણે વિદ્યમાન આત્મા ક્રમ જાંધવી વખતે વિદ્યમાન ન
હોતો માટે જાંધ મોક્ષ કુળ મુળ ઘટી શકતા નથી

“ચાર ભૂત સિવાય પાંચમો આત્મા પદાર્થ જ નથી”
એમ નાસ્તિક-ચાર્વાક દર્શન માને છે પણ જે જાંધનાર
ગાડુજ જોઈ શકતો નથી, તેનાથી ગાડાનો ઉપયોગ શો થાય ?
એટલે કે-જે આત્માજ માનતો નથી, તેને આનંદ ખાતર
લોગો લોચવવાના શા માટે હોય છે ? કેના આનંદ ખાતર
આત્મા તો નથી. પછી, લોગો કેને માટે ? છેવટે, મુનિ
સુવ્રત સ્વામી કહે છે, કે-વાસુપૂજ્ય સ્વામીના સ્તવનમ
આત્માના સ્વરૂપનો નિર્દેશ કરવામાં આવેલો છે તે પ્રમાણે-
ચેતનામય પરિણામિ નિત્ય આત્મામા જ જાંધ ઘટી શકે છે
માટે જાંધી વાગૂજા છોડીને શાગદ્વય સ્થિત થવાની પ્રવૃત્તિ

કરી એટલે આપોઆપ બરુ આત્મ તત્ત્વ જાણાયે-અતુ
જવાયે, અને તત્ત્વજ્ઞાની થવાયે પરિણામે ને યોગ્ય હશે તે
આપો આપ પરિણામમાં આવી જશે અને મોક્ષ મળશે

આત્મા મોક્ષ પામે છે પરંતુ ને આત્મા બધાય, તેને
મોક્ષ હોય માટે આત્માનું કેવું સ્વરૂપ હોય તે બધું અને
મોક્ષ થતી શકે? કઈ શો? અને અર્થ શો? તેથી મોક્ષનું
સ્વરૂપ ઘટાવવા આત્માના સ્વરૂપની ચર્ચા કરી છે કેનદે-
અઠાર દોષ રહિત કેવળજ્ઞાની આત્મા છેવટે તો મુક્ત થઈને
સિદ્ધ પરમાત્મા બને છે

આત્મા છે આત્મા નિત્ય છે આત્મા પરિવ્રાજી છે
આત્માને કર્મોના બંધન વળગે છે આત્મામાંથી કર્મેન્ન
બંધન દૂર થાય છે આત્મામાં કર્મ અધવાના કારણે હોય
છે આત્મામાં તેનાથી મુક્ત થવાના કારણ સંજોગે હોય
છે આત્મા પોતાના કર્મોના ઉદય લોગવે છે આત્મા વિશુ
છે આ માટેકે પરિભ્રમણ પણ છે આત્મા ગતિ શીત છે આત્મા
છે અસંખ્ય પ્રદેશમય હું હીવાના પ્રકાશની માફક રહેતો
વિકાસ પામે છે અનંત જ્ઞાન અનંત કર્મન અનંત રક્તિ
અનંત વીર્ય મય છે બીજા પણ અનંત સુખેષ્વર છે
આત્માના અનંત સુખો વિરોહિત અને અનંત સુખો અનિર્મુક્ત
હોય છે આત્મામાં સંસાર ચોગ્યતા અને મોક્ષ ચોગ્યતા
સુખ છે અલેપ અલેપ છે વર્ણ-ગદ-રથ અને સ્પર્શ-રહિત
છે અનાસ્તિકાગ્રી અને અનંત કાળ સુધી રહેશે ચેતસેજનું
તથા-મ-ચતાના પરિણામ પ્રમાણે તે એવે છે અવ્યયો અમર-
મિત્ર સ્વભાવ, વિભાવ પરિણામે કરી પરિણામિ વિગ્રહ

આત્માનુ સ્વરૂપ માનવામાં આવે, તોજ આ જગત્માં બનતી ઘટનાઓ ઘટી શકે છે નહીંતર, ઘટી શકેજ નહીં ।

આત્મ પદાર્થ વિષેની જૈન ધર્મની માન્યતા સાગો પાગ વિજ્ઞાન શુદ્ધ અને વ્યવસ્થિત છે

જુદા જુદા વિષયોના જ્ઞાતા વૈજ્ઞાનિક ગણાય સર્વ વિજ્ઞાનોના મરવાળા રૂપ વિશ્વની સમગ્ર ઘટનાઓનો જ્ઞાતા, વિશ્વ વૈજ્ઞાનિક ગણાય અને આત્માના જીવન વિકાસમા તે સર્વનો ઉપયોગ કરવાની આવીઓ બાણી ઉપયોગ કરે, તે તત્ત્વજ્ઞાની કહેવાય

૨૧. શ્રી-નમિ-નાથ-જિન-સ્તવન

મોક્ષ અપાવવામા ખાસ સમર્થ જૈનદર્શનની વિશાળતા

[અઢાર દોષ રહિત સદ્ય, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી, શ્રી તીર્થંકર પરમાત્મા મોક્ષમા જતા પહેલા જગત્ના જીવો ઉપર લોકોત્તર-ભાવ-ઉપકાર કરવા માટે ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના કરે છે માટે ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે. સર્વજ્ઞોપદિષ્ઠ અખાધિત તત્ત્વ વ્યવસ્થાથી ભરપૂર તે જૈન દર્શનરૂપ ધર્મ-તીર્થ કેટલું વિશાળ સાગોપાગ સાધન-સપત્તિથી વ્યવસ્થિત સત્ય અને પરમાર્થ રૂપ છે? તે આ સ્તવનમા જતાવેલ છે એ ધર્મ-તીર્થની મહદથીજ ભૂતકાળમા અનંત તીર્થ કહેા અને બીજા અનંત જીવો મોક્ષમા ગયા છે વતમાનમાં જાય છે અને ભવિષ્યમા અનંતશુષ્ણા

તીર્થ કરે અને જીવે મોક્ષમા જશે. તે મહાતીર્થ મહા દર્શનની વિશાળતા જતાવે છે ૨૦ મા સ્તવનમા બધ અને મોક્ષ ધટી શકે, તેવું આત્માનું સ્વરૂપ કેવું હોવું જોઈએ ? તે વિષે જુદા જુદા દર્શનકારોના મતોની એકાત માન્યતાના હોષો જતા યા ૩ છતાં સ્થાવરાદિ દૃષ્ટિથી જૈન દર્શનમા સર્વનું સ્થાન કેવી રીતે સંગત છે ? તે આ સ્તવનમા છે]

(રાગ—આશાસ્ત્રી “ધનધન સપ્રતિ સાચો રાગ ” એ રશી)

પડ-દરિશણ જિન-અગ ભણીજે

ન્યાસ પડંગ જે સાધે, રે

નમિ-જિન વરના ચરણ-ઉપાસક

પડ-દરિશણ આરાધે, રે

પડ૦ ૧

[પડ=૭, દરિશણ=દ્રષ્ટિ, મત, દર્શન, જિન-અગ= જિનેશ્વર દેવના અગોમા ભણીજે=કહી ચકાચ ન્યાસ= ગોઠવણ પડંગ=છ અગે સાધે=સાધવા ઉપાસક=સેવા કરનારા આરાધે=સેવે, ખજે]

જ અગોમા જ દર્શનની સ્થાપના કરીને શ્રી જિનેશ્વર- પ્રભુના અગરૂપે છયેય દર્શનો કરી ચકાશે અને એ રીતે છ અગમા મત્રાક્ષરાદિકનો ન્યાસ સાધીને શ્રી નમિ જિનેશ્વર પ્રભુના ચરણોની ઉપાસના કરનાર છેવટે છયેય દર્શનનો આરાધક-ઉપાસક બની જાય છે

નમિ એટલે નમનારા, ચરણ ઉપાસક એમ

નાચમાના નમિ શબ્દની શ્લેષથી સાર્યકતા સૂચવી છે તથા
પરગ-ચાસની ધ્યાનની રીત પણ સૂચવી જણાય છે

એમ કહીને આખા સ્તવનના શાવનું પહેલીજ ગાથામા
બીજ રૂપ દુઃકામા સૂચન પણ કરી દીધેતું જણાય છે

જિન-સુર-પાદ-પ-પાય વખાણું -

સાખ્ય. જોગ, દોય બેદે. રે

આતમ-સત્તા-વિવરણ કરતા

લહો દુગ-અંગ અ-ખેદે રે ૫૬૦ ૨

[જિન-સુર-પાદ-પ-પાય=જિનેશ્વરરૂપી કલ્પવૃક્ષના
પગ વખાણું=વણવું, સાખ્ય=સાખ્ય દર્શન, જોગ=યોગ
દર્શન આતમ-સત્તા-વિવરણ=આત્મા હોવા ન હોવાનું
વિવેચન દુગ-અંગ=જે અંગે અથવા બીજા સૂત્રકૃતાગમા
લહો=ભણી શકશે અ ખેદે=કટાણા વિના, સરજતાથી]

આત્માની વિધમાનતા વિષે વિવરણ કરનારા, સાખ્ય
દર્શન અને યોગ દર્શન દર્શનના એ બે ભેદને જિનેશ્વર રૂપી
કલ્પ વૃક્ષના બે પગ તરીકે વર્ણવાય છે માટે, એ બે અંગે
ખેદ વિના સરજતાથી જિનેશ્વર પ્રભુને જીભારહેવાના મજબૂત
પગ ઝાડના મૂળિયાની જમ સમજી દ્યો અથવા બીજા સૂત્ર-
કૃતાગ અગમા આત્મ સત્તા વિષે વિવેચન કરાયેલ છે તે
સાખ્ય અને યોગ સાથે મળવું છે તે ખેદ વિના સહેવાઈથી
સમજી શકશે

ઋષભદેવ પ્રજ્ઞાના પૌત્ર મરીચિ મુનિના સિદ્ધ કપિવ્રમુનિ પ્રણિત સાખ્ય દર્શન આત્મા-પુરુષ માને છે અને તેનું મુખ વિસ્તારથી વલુન કરે છે કર્મ-પ્રકૃતિ-તેનો સાથે જોડાયેલી છે. જેથી તે પુરુષ સાંસારિક ભાવમાં રહે છે

કનકોપનનત્ પથડી-પુરુષ તણી રે જોડી અનાદિ રત્નભાષ ”

રતનન છંદુ

એજ રીતે પતજ્ઞવિ મુનિ પ્રણિત યોગ દર્શન આત્માને કેવળતાન પ્રાપ્ત કરાની મુક્ત કરો મોક્ષમાં પહોંચાડવામાં મદદ રવા યોગની અનેક પ્રક્રિયાઓ બતાવે છે યમ નિયમ આસન પ્રાણાયામ પ્રત્યાહાર ધારણા ધ્યાન અને સમાધિ એ આઠ અંગોનું વિવેચન કરે છે

ભેદઃ અ-ભેદઃ મુગતઃ મિમાસકઃ.

જિન વર-દોષ-કર-ભારી ૩

લોકા-૬-લોક અવલબન ભજિયે

ગુરુ-ગમથી અવધારી રે

પદ્ય ૩

[ભેદ=નાથ ભુદાપર્ણ અભેદ=એકતા મુગત=મૌઢ્ય દર્શન મિમાસક= જૈમિનીય દર્શન-પૂર્વ મિમાસા વેદાત દર્શન-ઉત્તર મિમાસા ભારી=મોટા લોકા-૬-લોક= લોક અને અલોક અવલબન=ટુંકો ભજિયે=સેવીએ ગુરુગમથી=ગુરુ પાસેથી મળેલી સમજણપૂર્વક અવધારી= સમજીને]

ભેદવાદી મૌઢ્ય અને અભેદવાદી મીમાસક-ઉત્તર મીમાસક વેદાન્ત એ બેના મન ગુરુ ગમથી સમજશે, તો

લોક અને અલોકના આધાર ભૂત દેવાથી તે બન્નેય દર્શને।
શ્રી જિનેશ્વર દેવના મોટામા મોટા બે હાથ છે, માટે તેને પણ
તે રીતે સમજીને બજવા જોઈએ જ ૩

ખોદ્દો હરેકે હરેક વસ્તુને વિશેષ માને છે અને
દ્વિષ્ટ માને છે અને વેદાત એક રૂપ અલેકરૂપ અને
સદા નિત્ય જગત્ માને છે એ બન્નેય માન્યનાઓ
એકા ત રૂપ દેવાથી જોડી કરે છે, પરંતુ શ્રી જિનેશ્વર
મહુના અગ તરીકે ગણવાથી તે બન્નેય વાત બરાબર
વિશ્વમા ઘટે છે જગત્માં એવો કોઈ પણ પદાર્થ નથી, કે
જેમા ઉત્પત્તિ વ્યય અને સ્થિરતા એ ત્રણતત્ત્વ ન હોય.
દેવાથી માલીને આકાશ મુખીના લોકલોકના તમામ પદાર્થોમાં
એ ત્રણ તત્ત્વો છે દીવો થાય છે અને હરી બાય છે,
છતા પરમાણુ રૂપે સ્થિર છે આકાશ નિત્ય છે પણ તેમા
અવકાશ દાન પર્માય હરેક વસ્તુ વાર ઉપજે છે, અને મટે
છે માટે, ઉત્પત્તિ અને નાશ એ બૌદ્ધોનો મત તથા નિત્ય
પણ એ વેદાતનો મત એ બન્નેય જૈન દર્શનમા બરાબર
ઘટે ॥ આખી વિશ્વ વ્યવસ્થા તેને આધારેજ રહેલી છે.

લોકાયતિક કૃષ્ણ જિનવરની

અશ વિચારી જો કીજે રે

તત્ત્વ-વિચાર-મુધારસ-ધારા

ગુરુ-ગમ-વિણુ કિમ પીજે ? રે ૫૦ ૪

[લોકાયતિક ચાર્વાકિ દર્શન કૃષ્ણ=પેટ અશ=
વિભાગ વિચારી=વિચાર કરીને તત્ત્વવિચાર મુધા-

રસ ધારા=તત્ત્વ વિચાર રૂપ અમૃત રસની ધારા ગુરુમ
મ-વિષ્ણુ=ગુરુએ કરાવેલા માર્ગ દર્શન વિના],

અ રસની-નયની દૃષ્ટિથી વિચાર કરીએ, તો લોકાયતિક
આર્વાકદર્શન પણ શ્રી જિનેશ્વર દેવનું કૃપાપેટ મસ્તુ
પડશે ગુરુ મહારાજ એ કરાવેલા માર્ગ દર્શન વિના, તત્ત્વ
વિચાર કરવાથી પ્રાપ્ત થતી અમૃત રસની ધારાનો પ્રવાહ કઈ
રીતે પી શકાય : “નાસ્તિક દર્શન, પણ શ્રી જૈન દર્શનનું
અગ છે ” એ વાત ગુરુમ વિના પી રીતે સમજ શકાય. ૪

આર્વાક દર્શન તત્ત્વ સામાન્ય જુદાના છપને “ચાર
ભૂત છે ” એટલા પૂરતા પ્રાયમિક કેમિયા વત્તજ્ઞાનવિચાર
તરફ પણ સાધકને દોરવામાં મક્ક કરે છે વત્તજ્ઞાનનું
સ્થૂળ કહેવર તે દર્શન જિજ્ઞાસુ સાથે જુ કરે છે પછી
જેમ જેમ જિજ્ઞાસુ સાધકની જિજ્ઞાસાવૃત્તિ આગળ આગળ
વધતી જાય, તેમ તેમ વધુ બિંદુ વત્તજ્ઞાનનાં ઉતરીને છપેય
દર્શનોનું સ્વરૂપ અને તેથી ઉત્પન્ન થતું વત્તજ્ઞાન સમજે
અને છેવટે, અતિ સૂક્ષ્મતર જૈનદર્શન અછપને પાકે તત્ત્વ
જ્ઞાની થઈ શકે છે જેમ વત્તજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની પૂર્વ
ભૂમિકા રૂપે પ્રાયમિક પરિચય-મૂલ-પ્રોખાડ-પેટક-જ
-કોઠાડ-પ આર્વાક દર્શન પણ વત્તજ્ઞાનનું અગ જાને છે
પરંતુ આ સમજ ગુરુમની મહત્ત્વ વધવાદનું જ્ઞાન કરીને
મેળવી શકાયે તે વિના નહીં મળી શકે

જૈન જિનેશ્વર-વર-પ્રમ-અગ
સારંગ, બહિરૂ ૩

અક્ષર-ન્યાસ-ધરા આરાધક

આગધે ધરી સગે રે

૫૬૦ ૫

[જૈન=જૈનદર્શન ઉત્તમ અગ્ર=માયુ, અતરગ=અદર્શ બહિરગ=જાહારતુ, અક્ષર-ન્યાસ ધરા=અક્ષરોની સ્થાપના ધારણ કરનારા આરાધક=આરાધના-મહિત કરનારા]

પ્રસિદ્ધ જૈન દર્શન તે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુતુ' જહારથી અને અદર્શી ઉત્તમગ છે એટલે કે જહારથી મસ્તક છે અને અદર્શી ઉત્તમ શ્રેષ્ઠ અગ્ર છે એ દર્શનનો સગ કરીને આરાધક એવા અક્ષર ન્યાસ ધરા-શરીરના જુદા જુદા અંગો ઉપર અક્ષરના ન્યાસ કરીને ધ્યાન કરનારા ચૌદ પૂર્વધર અને ગણધર ભગવત જેવા યોગી પુરુષો એ મહા ધ્યાનની સાધના કરી શકે છે એ મહાધ્યાન જૈન દર્શન વિના કયાય નથી ૫

જૈન દર્શન વિના ચૌદ પૂર્વોના જ્ઞાન વિના-એ મહા તત્ત્વનું જ્ઞાન જગત્મા સંભવિત નથી, અને ધ્યાન એટલે આત્માની મુવતા સંભવિત નથી કેમકે-એ વાત બીજા કોઈ પણ ઠેકાણે નથી માટે, તે જેમ જહારથી બુદ્ધિમાદ્ય વિશાળ તથા જ્ઞાનમય દર્શન છે તેમજ અદર્શી તેના બાળ શબ્દથી માંડીને પરમ યોગી સુધીના આચારો-અનુષ્ઠાનો-વિગેર આત્મ વિકાસના સખ્યાતીત ઉપાયોના ખજાના રૂપ એ દર્શન છે તેથી તેના સંબંધથી મહાઆરાધકો મહા ધ્યાન કરી શકે છે

જિન-વરમા સવળા દર્શન છે

દર્શને જિન-વર ભજના રે

સાગરમાં સપળી તટિની સહી

તટિનીમા સાગર-ભજના રે ૫૦ ૬

[ભજના=હોય કે ન હોય સાગર=સમુદ્ર સહી=
નહી, જ તટિની=નદી]

એ રીતે, જમ સમુદ્રમા બધી નદીઓ સમાય જ છે,
પણ નદીમા સમુદ્ર હોય કે ન પણ હોય તે પ્રમાણે શ્રી જિન-
વર [ભાષિત દર્શન]મા સવળાએ દર્શનો આવી બય છે, અને
ખીજ દર્શનોમા જિનવર-જેન દર્શન હોય, કે ન પણ હોય. ૬

કેમકે-ખીજ દર્શનો એક એક વાતની મુખ્યતાએ
સ્થાયેલા છે ત્યારે જેનદર્શન વિશ્વની તમામ વસ્તુઓનું
સ્થાપનાદ દૃષ્ટિથી અવલોકન કરીને નિરુપણ કરનાર હોવાથી
અનેક દૃષ્ટિ બિન્દુઓથી સિદ્ધ થતી અનેક પ્રકારની બ્યવ-
સ્થિત તન્ત્ર દૃષ્ટિ બતાવનાર હોવાથી તેમા સવળાએ
દર્શન સમાય છે પરંતુ, તે જેનદર્શન બાકીના દર્શનોમા
અશન દેખાય છે, પણ સપૂર્ણ ન દેખાય, એ સ્વાભાવિક
છે જ્યાસુધી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત ન થયું હોય, ત્યાસુધી કોઇપણ
સપ્રદાય કે દર્શન મારફત જીવ અશયી જન ધર્મની આરા-
ધના કરે છે ત્યાર પછી સર્વોશે જેન દર્શનની આરાધના
પ્રાપ્ત થાય છે

જિન-સ્વરૂપ થઈ જિન આરાધે,

તે સહી જિન વર હોવે ૩

ભૃગી ઇલિકાને ચટકાવે,
તે ભૃગી જગ જોવે રે

૫૦

[ભૃગી=સમરી મહી=ચોક્કસ ઇલિકા=ઈયળ
ચટકાવે=કરડે]

જમ પાચમિક દયાના સમરીના ઈયળ રૂપ બચ
સમરી પોતાના કખથી કખ મારે છે, ત્યારે તે ઈયળ
સમરીના ધ્યાતમાલીન થઈને જમ કાળાતરે સમરીરૂપે બ
નીકળે છે, એટલે પછી “ઈયળ રૂપાતર પામીને એકવીસ
સમરી થઈ બચ રે” એવું લોકમા કહેવામા આવે છે
પ્રમાણે જે જિન સ્વરૂપ થઈને નમ્ય થઈને જિનેશ્વર જે
આરાધના કરે, તે ચોક્કસ જિનેશ્વર થાય જ

સર્વ દર્શનમય જિનેશ્વર થવા માટે જિનરૂપ થ
જિનેશ્વરનું ધ્યાન કરવું જોઈએ ધ્યેય ધ્યાન અને ધ્યા
એકરૂપે-ખલેડ રૂપે થાય, ત્યારે તે ધ્યાતા આત્મા
જિનેશ્વર બની બચે પોતાના આત્માને જે જે રૂપે બ
તે તે રૂપે થશે અહીં અમાપતિ નામના યોગના પ્રકાર
સૂચના છે

ચૂર્ણિ ભાષ્ય સૂત્ર નિર્યુકિત
વૃત્તિ પરપર-અનુભવ રે
સમય-પુરુષના અગ કલા એ
ને છેદે, તે દુર્ભવ રે

૫૧

[ચૂર્ણિ=આકૃત જાણામાં ટીકા. ભાષ્ય=સરોપમા સ

અર્થ' સૂત્ર=મૂળ સૂત્ર, નિયુક્તિ=પદોના અક્ષરો છુટાપાડી
અર્થ' કરનારી વિવેચના વૃત્તિ=સંસ્કૃતમાં ટીકા પર પર-
અનુભવ=ગુરુ-શિષ્યની પરપરાથી આપ્યો આવતો અનુભવ
સમય-પુરુષ-શાસ્ત્ર રૂપી પુરુષ છેદે=નાશ કરે, વિપરીત
પ્રતિપાદન કરે, તેનો અપગ્રાહ દુર્ભવ=દુર્ભવ્ય, પાપી

ચૂલ્કિઃ ભાષ્ય. સૂત્ર નિયુક્તિ વૃત્તિ' અને ગુરુ-શિષ્યની
પરપરાથી આપ્યો આવતો અનુભવ એ ઇયેય જૈન શાસ્ત્ર-
પ્રવચન-સમયરૂપી પુરુષના ઇ અર્થો છે નેનાંના એકનો
પણ હોય છે. કરે, એકને પણ ન માને, તે દુર્ભવ્ય મહાદોષિત-
થાય છે, અથવા જે છેદે, તેનું ખડન કરે, તેનું ન માને, તે
દુર્ભવ્ય જોયો માનવો.

૧ પ્રજા મુખથી અર્થ' ગ નીર વાણી સાક્ષી ગણધર
ભગવતો જે શાસ્ત્રો શુદ્ધે, તે, અને બીજાં મુવિદિત સંપૂર્ણ
દશ પૂર્વધર મુખીના પુરુષો જે જે જિનાગમાનુસાર શુદ્ધે,
તે મુત્ર કહેવાન આગમ કહેવાય એવા આજે ૪૫ આગમો
વિદ્યમાન છે પૂર્વે ૮૪ હતા.

૨ સૂત્રોના ભાવ અને સંસ્થાનુ વિશાળતાથી પૃથક્કરણ
કરનારી વિવેચન પદ્ધતિને નિયુક્તિ કહેવામાં આવે છે
તેવી ભદ્રાબાહુ સ્વામિની કરેલી આવશ્યક સૂત્ર વિગેરે સૂત્રો
ઉપરની દશનિયુક્તિઓ મળે છે.

૨ સૂત્ર અને નિયુક્તિના ભાવ ગમજાવનાર વિવેચન
પદ્ધતિને સાધ્ય કહેવામાં આવે છે તેવા ભાષ્યો ધણા છે.

૪ સૂત્ર નિયુક્તિ અને બાહ્ય એ ત્રણેયને પ્રાકૃત વાપામા દુષ્ટામા સમજાવનાર ચૂલ્લિયું કહેવાય છે આવશ્યક ચૂલ્લિયું નિયુક્તિયું વિગેરે ઘણી ચૂલ્લિયો છે

૫ ઉપર જણાવેલા પાચેયને વિસ્તારપૂર્વક સ્મરણતાથી સમજાવનાર વિવેચનાને વૃત્તિ-ટીકા કહેવાય છે તેવી વૃત્તિઓ અનેક છે

૬ જૈનદર્શનને લગતી ઘણી ખરી જાણતો ઉપર જણાવેલા પાચેય પ્રકારના અથોમા આવે છે, તે ઉપરાંત, શુરુ પર પરાથી કર્ણોપકર્ણ આલી આવતી વાતો, અનુભવ, વૃદ્ધોનો અનુભવ અને તેને લાગતુ વાદ્ મય એ સમજા જૈન દર્શન જૈન શાસ્ત્રોના મુખ્ય વિભાગો છે તે સમજાને યથાયોગ્ય માન આપવું જ જોઈએ

જગતમા એવું કોઈ પણ-જ્ઞાન-વિજ્ઞાન વિજ્ઞાન નથી, કે જેનો વિચાર એ જ જગોમા ન આવતો હોય

મુદ્રા બીજા ધારણા અક્ષર

ન્યાસ અર્થ વિનિયોગે રે

જે ધ્યાવે, તે નવિ વચીજે

ક્રિયા અવચક ભોગે રે

૫૦ ૯

[મુદ્રા = આકૃતિ બીજા = મત્ર બીજા ધ્યાન = એક જાતનું ધ્યાન અક્ષર ન્યાસ = અક્ષરોની સ્થાપના અથવા અક્ષર = અક્ષરો ન્યાસ = સ્થાપના વિનિયોગે = જોડાણકરીને ધ્યાવે = ધ્યાન કરે નવિ વચીજે = ન છેતરાય ક્રિયા - અવચક = ક્રિયા - ૬ - અવચક નામનો યોગ ભોગે = ભોગવો]

દમ્તાદિકની મુદ્રા, બીજ ૩૫ ઝૂ વિગેરે મત્રાક્ષર :
તેની ખારણા તેના ઉપર ચિત્તની એકાગ્રતા મત્રની સાથે
બીજ દેહસાક અસંગે. તે સર્વની પણ દૃઢ્યાદિકમાં યોગ્ય
દેહાણે ધ્યાન વખતે ન્યાસરૂપાપના, અને તેના અર્થનો તિનિ
યોગ્યબંધ કરીને, એ છ રીતે જ ધ્યાન ધરે, તે ઠી સસાર
વધક કપાપાદિકથી ઠગાય નહી. અને ક્રિયા-ક-વચક નામના
યોગનો ભોક્તા થાય.

૧૦ મી કડીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે મુરુમમ વિના મુદ્રા-
દિકથી ધ્યાનની પ્રક્રિયા કરી શકાય તેમ નથી માટે, ક્રિયા
અવચંચક અવરથ યોગાવચક ગુરુ સમાગમી હોય જ
અને ક્રિયા ક-વચક યોગની મિદિ પાનેલ છન અવરથ
દેખાવચક યોગ પામે જ ૬

શ્રુત-અનુમાર વિચારી બોધુ.

“શ્રુ-ગુરુ તથા-વિધ ન નિત્યે રે
ક્રિયા કરી નવિ માધી ગક્રિયે”

એ વિધ-વાદ ત્યક્ત સમજે રે ૫૦ ૧૦

[શ્રુત-શાસ્ત્ર તથા વિધ-તેવ પ્રગરના વિધવાદ-
એક ચિત્ત-વનમાં સ્વયં-દેહક દેખાવે]

આ બધી વાત જુ મુત-આખ-ધ્યાનને અનુમારે કરું
તું “નને પોતાને એ ધ્યાન ધરવાનો તેણ પ્રગરનો મુરુમમ
મહાપો નથી, તેથી ક્રિયા કરીને એ ધ્યાનથી સાધવા યોગ્ય.

સાધના અમે સાવી શકતા નવી” એ સધગી બાબતો
અમાગ મનમા ધણો વિષ્ણુવાદ-ખેદ ॥ અમારો મસાર હજી
દેટવો બપો બાળી હશે ૪૬ જ્યો અમને હજીએ મામત્રી
પ્રાપ્ત થઈ નથી તેથી અમારા મનમા ભાતે ચિતા છે ” ૧૦

પથમ કાળના યુત થોડું, તેના જ્ઞાતા થોડા, તેનો
યોગ પણ ઠપચિત્ત થાય કેટલીક આત્માઓ કાળ દોષે લોપ
પામી ગર્ભ છે તેનો શુરુ-મમ મળવો જ મુશ્કેલ છે । કે
જેના અનુભવનો સીધો લાભ મળે, એવા વિષમ કાળમા
અમે આવી પડ્યા છીએ આપના કાળે કયા રખડતા હોઈશું ।
નહીંતર તો, આપની પાસેથી બધું ભણીને સાધના કરત
પરંતુ કમનસીને વિષમ કાળમા અમે આવી પડ્યા છીએ
છતા, યાત્રોનો કાઈક ટેકો છે તથા બીજા ઘણા સાધનો
હજી મળે છે એવો સતોષ છે બાકી તુરત મોક્ષ નથી
મેળવી શકતા કેમકે તથા પ્રકારની સામગ્રી મળતી નથી.
તેમજ લાયકાત પણ હજી તેવી પ્રાપ્ત થઈ નથી એ વિગે
રેનો ખેદ થાય છે કેમકે-ઉચ્ચ પ્રકારના ત્રણેય અવલોક
યોગોની મધ્યાવિધિ-સપૂર્ણ પ્રાપ્તિ થઈ શકી નથી

તે માટે ઉમા કર જોડી,

જિન-વર આગળ હાથિયે રે

“મમય-ચગલુ-સેવા શુદ્ધ દેજો

જિમ આનંદ-ધન લાહિયે રે

પ૦ ૧૧

[મમય=શાસ્ત્ર અથવા તે મારફત પરમાત્મા આનંદ
-ધન=મોક્ષ લાહિયે=મેળવીએ]

તે માટે નિરાશ ન થતાં, નામ સ્થાના અને દ્રવ્યજન-
પર પ્રભુનો યોગ પૂર્વના પુણ્યના બળથી પામીને શ્રી જિને-
શ્વર આગળ હાથ જોડીને લાભા રહીને કહીએ છીએ, કે -
“હું જિનેશ્વર દેવ ! જે રીતે અમને આનંદ ધન-મોક્ષ મળે,
તે પ્રમાણે આપના દર્શન, શાસ્ત્ર, આગમ પ્રવચનની શુદ્ધ સેવા
કરી શકીએ, તેવી સામગ્રી આપજો”

હાલ અલ્પ યોગની માગણી કરવામાં યોગાલ્પ અલ્પ
અને ક્રિયાલ્પ અલ્પ એ બે યોગની માગણી આવીજ ગઈ ૧૧

૬ ગાથા સુધીમાં જ દર્શનની જૈન દર્શનમાં ઘટના
કરી, પછી ૭-૮-૯-૧૦ ગાથામાં જનદર્શનની પ્રાપ્તિથી કેવી
રીતે આત્મ વિકાસ થાય ? તે બતાવેલ છે એટલે આ
સ્તવનમાં, માત્ર જૈનદર્શનમાં છ દર્શનજ ઘટાઓ છે, એટ
લું જ નથી પરંતુ ૭ મી ગાથાથી જૈન દર્શન મોક્ષ પ્રાપ્તિ
થવામાં કેવી રીતે ઉપયોગી થાય છે ? અથવા તે પ્રબળ
નિમિત્ત કેવી રીતે છે ? તે બતાવેલ છે શાસ્ત્રાનુસાર, તેની
વક્ષાકારી આસાત્ પાલન, શ્રુતધરપણું ધર્મ અને શુદ્ધ
ધ્યાન લે. ધ્યાન અલેહ ધ્યાન અને છેલ્લે મોક્ષ પ્રાપ્તિ
તેમાં જૈનદર્શન કેટલો ભાગ ભજવે છે ? તે બતાવેલ છે

ભાવાર્થઃ—જૈન દર્શન છયેય દર્શનના સમૂહ રૂપ
છે અને એ વાત તેનાં—સૂત્ર નિયુક્તિ ભાષ્ય ચર્ચિ વૃત્તિઃ
અને ગુરુ-પરપરાથી આદ્યા આવતા અનુસર. રૂપ છ
અગવાળા તેના શાસ્ત્રો જેવાથી બરાબર સમજાય તેમ
છે જૈનશાસ્ત્રોમાં નિપુણ અક્ષર સંલિખ્ત લિખિતવાળા પુરુષો

બીજી શ્રુતિ ધારણ અક્ષર તેના ન્યાસ-યોગ્ય મ્યાને ધ્યાન વખતે સ્થાપના તથા અર્થનું બોધણું એ છ રીતે શ્રુતી મહદેવી શુ-લ ધ્યાનના પ્રથમ બે માયાનું ધ્યાન કરીને પૂરા ત્રિયાઅવયવ યોગી બને છે જૈન દર્શન વિના પૂરા યોગી ન બની શકાય.

તો કે, આ ધ્યાન કેવી રીતે થાય છે? તેની મહિત્તી સ્થાપનકારને નથી પણ તે ન હોવાની ખામી તેમને કારે ખટકે છે તેની તેના હૃદયમા બળતરા થાય છે.

સાખ્ય યોગ નૈયાયિક વૈશેષિક પૂર્વમીમાંસા-જૈમિની દર્શન અને ઉત્તર મીમાંસા-વેદાન્ત દર્શન એ છ દર્શનો વેદને અનુસરનારા હોવાથી વહિક દર્શનો કહેવાય છે.

બૌદ્ધ અને જૈન એ બે પણ સ્વતંત્ર આસ્તિક દર્શનો છે અને તે બન્નેમના શાસ્ત્રો પણ જુદા છે લોકાયતિક-ચાર્વાક દર્શન નાસ્તિક દર્શન ગણાય છે, અને તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ તથા બહાર દેખાતી વસ્તુઓને જ માને છે.

આસ્તિક દર્શનની વ્યાખ્યા એ છે, કે-“આત્મા અને તેને પરવોડ તથા મોક્ષ છે” એમ માનીને આધ્યાત્મિક વિકાસને જીવનનો આદર્શ માનીને માનવી જીવન માટે આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ રચે, તેને ટેકા આપે, અને તેનું રક્ષણ કરે, તે આસ્તિક માર્ગાનુસારી અને માર્ગસ્થ કહેવાય. આધ્યાત્મિક-જીવન-સંસ્કૃતિને ન માને, ન ટકાવે, ન તેને ધક્કો લગાડે, તે નાસ્તિક, મહામિથ્યાત્વી, જડવાદી કહેવાય.

પરંતુ, આ સ્તવનમા છ દર્શન બીજી રીતે આપેલા છે સાખ્ય, યોગ, મીમાંસક, બૌદ્ધ, જૈન અને લોકાયતિક,

નૈયાયિક અને વૈશેષિકને સાખ્ય કે યોગમા, અને વેદાંતને મીમાંસકમા લઈ લીધા છે અથવા યોગ દર્શનને સાખ્યમાં ગણીને, યોગ એટલે નૈયાયિક એવો પણ અર્થ ટપામા કરેલો છે.

જૈન દર્શન બધી રીતે ઉત્તમ અગ રૂપ છે તથા શુદ્ધ ધ્યાનના પહેલા બે પાયાનું ધ્યાન એ જૈન દાદશા ગીના ધારક હોય, તે જ કરી શકે છે—ગીબ કરી શકતા નથી.

બીજા દર્શનો જુદા જુદા એક એક વિજ્ઞાન રૂપ છે, ત્યારે જૈન દર્શન સઠળ વિજ્ઞાનોના સરવાળા રૂપ તત્ત્વજ્ઞાન મય દર્શન છે તથા કાળમા તેનું કોઈ પણ દર્શન ઉત્પન્ન થયું નથી વિદ્યમાન નથી ઉત્પન્ન થઈ શકશે પણ નહીં જૈન દર્શન જગતનું અનેક હિંદી નિરુપણ કરે છે તેથી તેમા છ કરતા પણ સખ્યાબધ-દર્શનો હિંદીઓ સમાતી હોવાથી સેકડો બ કે સખ્યાબધ દર્શનોના સમૂહ રૂપ છે જૈન દર્શનના અભ્યાસીઓને આ વાત સ્પષ્ટ થયા વિના રહેતી નથી.

આ સ્તવનમાં—(૧) શ્રી જિનેશ્વર દેવતા ઉપદેશમા છ દર્શન ઘટાવ્યા છે (૨) જૈન શાસ્ત્રો રૂપ સમય પુરુષ-શાસ્ત્રરૂપ-પુરુષના ચૂર્ણિ વિગેરે છ અગો બતાવીને, તેની પ્રામાણિકતાનો ખ્યાલ આપ્યો છે (૩) છ રીતે ધ્યાન પ્રક્રિયા બતાવી છે અને (૪) એ છ ધ્યાન પ્રક્રિયા કરતી વખતે શરીરના કયા કયા અગોમા કયા કયા મત્રાક્ષરો અને બીજા અક્ષરો નિયુક્ત કરવા ? તેનું

હયું નથી, પણ સૂચના કરી છે (પ) સર્વ ધ્યોયોમા “નિત-
વઃ ધ્યેય તતીકે ખૂણ ઉત્તમ ॥” એમ સૂચના કરી છે

આ સ્તવનમા નીચે પ્રમાણે છ છ બાગતો આવેલી છે
છ અઝો —જે પગ જે હાથ એક પેટ એક માથુ
છ દર્શનો —સામ્ય યોગ બૌદ્ધ ગ્રીમાસક ચાર્યો
અને જૈન

છ ધ્યાનના અઝો —મુદ્રા બીજ મત્ર ધારણા
મત્રાક્ષર શિવાયના બીજ અક્ષરો તેના ન્યાસ, અર્થ

પ્રવચનના છ અઝો —સૂત્ર નિયુક્તિ સામ્ય
ચૂર્ણ વૃત્તિ અને પરપરાનો અનુભવ

દેઈપણ સાધક આત્મા કોઈ પણ દર્શનનો આધ્ય-
લઈને પોતાના આત્માની પ્રગતિ ધીમે ધીમે સાધતો સાધતો
આગળ વધે તેમા પણ અસથી જૈન દર્શનોકત વિકાસ
માર્ગની સેવા આવી જાય છે એ રીતે આગળ વધતાવધતા
છયેય દર્શનો કેળીજ જે જે સ પ્રદાયો હોય તેમાથી પસાર
થતો થતો જૈન દર્શનમા પ્રવેશ કરે ત્યા સમ્યક્ત્વ નવ
તત્ત્વનો ગ્રોધ દેશ વિરતિ સર્વ વિરતિ પ્રાપ્ત કરે. સૂત્ર
નિયુક્તિ સામ્ય ચૂર્ણ વૃત્તિ અને પરપરાના અનુભવને
અનુસરીને જિનાશાનું પાલન કરી તીર્થંકર પ્રભુની આરાને
આધીન રહી, આગળ વધતા પૂર્વધર અને દ્રાહ્યાગી ધારક ધર્મ,
જિનસ્વરૂપ થવા માટે મુદ્રા બીજ ધારણા અક્ષર યાસ અને
અર્થ એ સર્વનો વિનિયોગ કરી ધ્યાન કરે અને એ રીતે જૈન
શાસ્ત્રો મારફત જિનેશ્વર દેવનું ધ્યાન કરે જિનેશ્વર પ્રભુના

ધ્યાન ઉપરથી તેમની સાથે પોતાના આત્માની અલેક્ષ્યતા
 આવે, તે પછી પોતાના આત્માનું દ્રવ્ય શુદ્ધ પર્વાયના
 લેક્ષ્ય ધ્યાન કરે. પછી શુદ્ધ અને પર્વાયનો દ્રવ્યમા અલેક્ષ્ય
 કરીને ધ્યાન કરે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્ય વિગેરે
 આત્માના અનંત શુભોના બુદ્ધિ બુદ્ધિ ધ્યાનની જરૂર રહેલી
 નથી એમ અલેક્ષ્ય ધ્યાનથી-નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી આત્મામાં
 સ્થિતતા પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. એ રીતે પરપરાએ જે આત્મા
 એક વખત કોઈપણ સપ્રભાવ કે ધર્મની કિંચિત્ અનુશાન
 કરીને પ્રગટિ કરે છે તે આત્મા બીજા બધા આલે
 બનો ઉદ્ધારે પોતે જ દ્યેય. ધ્યાતા અને ધ્યાન સ્વરૂપ
 બની જાય છે એટલે પરમાત્મા રૂપ-બિનેશ્વર રૂપ બની
 જાય છે પછી તેને કોઈ પણ વસ્તુની અપેક્ષા રહેલી નથી.
 પોતાના જ્ઞાનાદિક શુભોથી પણ અલેક્ષ્યસ્વરૂપમા આવી જાય
 છે આ રીતે શાસ્ત્રજ્ઞાન અને તેની આજ્ઞા અનુસાર આવ
 સ્વરૂપ વચનાનુશાનને આધારે પરપરાએ નિર્વિકલ્પ દયા
 પ્રાપ્ત થતા આત્માજ પરમાત્મ રૂપ-બિન સ્વરૂપ અને છે
 સમાપતિ યોગ પ્રાપ્ત થાય છે આ રીતે જ દર્શન તેને
 જ્ઞાન દર્શનમાં સમાવેશ જન દર્શનના મહા પ્રવચનમાં જ
 અલેક્ષ્ય તેમાં જતાવેલા ધ્યાનમાં જ અલેક્ષ્ય તેની જાણ
 આત્મા પરમાત્માના ધ્યાનથી પરમાત્મા રૂપ બની સ્વરૂપ
 જેમ જમરીના ચટકથી ઈલેક્ટ્રીકમાં તેવું જાણ સ્વરૂપ
 પરમા જમરી બની જાય, તેમ અને એ રીતે સ્થિતિ અનંત
 યોગ સિદ્ધ થતા પ્રાપ્ત રૂપ રૂપ યોગ સિદ્ધ સ્વરૂપ છે
 સિદ્ધ સમાપતિ યોગ પ્રાપ્ત થાય આ સ્વરૂપ અનંત

બધુ રહસ્ય સૂચિત કરેલું જોઈ શકાય છે ઉપર જણાવેલા
ચાર પ્રકારના છ છ અંગોની જોવી વિવેચના શુધી છે, તે
ઉપરથી આ રહસ્ય ખનિત થાય છે

૨૨ શ્રી-નેમિ-નાથ-જિન-સ્તવન

ધ્યાતા અને ધ્યેયનો એકતા સાચી પ્રેમિકાના
વિરોધાભાસથી પ્રાયમિક ઠપકા:

[ધ્યેય અને ધ્યાતાની લગભગ એકતાનું વર્ણન આ
સ્તવનમાં છે તીર્થંકરૂંપી ધ્યેય માત્ર નિમિત્ત રૂપ જ
જણાય છે ઉલ્ટે તો પોતાનો આત્માજ પોતાના ધ્યેયરૂપ
છે તેથી ધ્યાતા રાજમતી ધ્યેયરૂપ નેમિનાથ પ્રભુની
પહેલા જ મોક્ષમા પહોંચી જઈ શક્યા છે ધ્યાતા પણ
ધ્યેયની પહેલા જ ધ્યેયરૂપ બની જાય છે બાહ્ય ધ્યેય પણ
નિમિત્ત માત્ર હોય છે ખાસ ધ્યેય તો ધ્યાતા પોતે જ છે
સ્વાત્મ શિવાયના સર્વ ધ્યેયો પર-સમયરૂપ છે પરિણામે
-પરની લેણ પણ છાયા વિના કેવળ સ્વચકિતર્થજ આત્મા
સ્વ-સ્વરૂપરૂપ થાય છે]

[રાગ મારૂલી ' ધલુત ગાના એ દેશી]
અષ્ટ-લવાતર વાલહી રે

તુ મુજ આતમ-રામ મનસા બહાલા !
મુગતિ-સ્ત્રીશુ આપણે રે
સગપણુ કોઈ ન ઢામ

[અઘટ=આઠ લવણતર=ભવેમા, વાલ્મીકી=ઠાલી
આતમ રામ=આત્મામા રમનારો હૃદયથી પ્રીય મનરા=
મનમાના ઠાલા=ઠાલા, પ્રિય, કામ=કામનું, પ્રયોજન]

મુક્તિ સ્ત્રી સાથે તમારે સગપણુ બાધવાનું કાઠ પણ
પ્રયોજન મને જણાતું નથી કેમકે-પાછળના આઠ ભવે સુ
ધીમા દરેક ભવમા હું તારી ઠાલામા ઠાલી પત્ની હતી
અને તું મારો ઠાલામા ઠાલો પ્રાણુ—આતરામ હતો આ
ભવમા પણ તમે મારા ઠાલા છો તો હવે, મુક્તિ સ્ત્રી સાથે
સગપણુ બાધવાનું શું કામ છે ? જસ, કશુંયે કામ નથી જ

વિરોધનો પરિહાર મારા જવી આઠ લવથી ઠાલ
પ્રેમિકા કરતા તમાજ મન હવે મોક્ષ તરફ ગયું છે તેથી
આપ ખરેખર મોક્ષગામી પરમાત્મા છો

નેમિ એટલે થકની ધરી પણ થાય છે તેથી શ્રી
નેમિનાથ ભગવાનનું નામ અને ધ્યાનમા તેઓ ધ્યેય
તરીકે—નેમિ તરીકે—કેન્દ્ર તરીકે હોવાથી જનિય રીતે શ્રે-
યથી સાર્થકતા જતાવી છે

વર આવો હો વાલ્મીકી ! ધર આવો
મારી આશાના વિશગમ ! મન૦
રથ ફેરો, હો સાજન ! રથ ફેરો
સાજન ! મારા મનોરથ સાથ, મન૦ ૨

[વાલ્મીકી=વાલ્મી, ઠાલા, આશાના વિશ્રામ
આશાના વિશ્રામા, આશા પૂરી કરનારા, સાજન=સજ

સાજન, સ્વજન, મારા અજતજન મનોગ્ધ=આશા, મનના
રથ, અભિલાષા, ઈચ્છા]

માટે, હે મારા સાજન ! મારા મનોગ્ધની સાથે તમારો
થ પાછો ફેરવો, પાછો ફેરવો અને બહાલા ! હે મારી આ-
શાના વિસામા ! ઘેર આવો રે ! ઘેર આવો જ્યાં આપની
મત્ની થવાના ભાગી પડેલા મારા મનોરથો ફરીને પાછા
સધાઈ જાય, આટલા ગયેલા મારા મનોરથો તમારા રથના
માછા ફરવા સાથે ફરીથી પાછા ફરે, અને સફળ થાય મારી
આશાઓ સફળ થાય અને મને વિસામો મળે તમે મારા
સાજન—સ્વજન હો આટલું કરો આટલું જરૂર કરો આમ
સંતુષ્ટના હૃદયનો ચિત્કાર કવિ પોકારે છે

વિરોધનો પરિહાર. મારી આશા પૂરવાને બદલે તમે
મોક્ષ મેળવવાના તમારી પોતાની અભિલાષા પૂરી કરવા
અહીંથી રથ વાળીને આટલા જાઓ છો મારા એકલાના
કુટુંબી જન મટીને વિધના સાજન બનવા જાઓ છો અહો !
તમારા બહાન કેટલા બધા વિશાળ છે ?

“ નારી પળો રથો નેહવો રે ! ”

સાચ કહે જગ—નાય ! મનં
ઈશ્વર અરધાગે ધરી રે

તું મુજ ઝાલે ન હાથ મનં ૩

[નેહવો=પ્રેમ સાચ=સાચુ ઈશ્વર=મહાદેવ અર-
ધાગે=અરધે ધરીરે]

હે જગન્નાથ ! સાચુ કહે ! તારા દિવ્યમાએમજ છેને
 ૬-“ માત્ર બેરીના એક તરફી પ્રેમની શી કિમત છે ?
 પરંતુ બહાતી ! તને માલુમ છે, કે નહીં ? ઇશ્વરે-મહાદેવે-તે
 આપુ અરધુ ચરીર સ્ત્રીનું ધારણ કરેલું છે તેથીજ તો તેનું ના
 અર્ધનારીશ્વર કહેવાય છે ત્યારે તુ તો મારો હાથ પણ પા
 કતો નથી તો ચરીર લગાડવાની તો વાત શી ? તારા અગને
 અરધો ભાગ આપીને મને અરધી ભાગીદાર અર્ધા ગના ખન
 વવાની તો આશા જ મારે કયાથી રાખવી ? તમારા દિલ્લ
 ઢેટલી કઠોરતા છે : અરેરે ! અને તારે કહેવાયું છે જગન્નાથ
 તારે મને શોકમા ડુબતી નથી બચાવવી તેમજ મારો હા
 પણ નથી પકડવો તો જો તુ મારો નાથ થઈ શકતો નથી
 તો પછી જગન્નાથ શાનો થવાનો ?

વિરોધનો પરિહાર : મહાદેવ જવા મહાદેવ ગણાવ
 દેવને પોતાનું અરધુ ચરીર સ્ત્રીને વશ કરવું પડ્યું છે
 ત્યારે તમે તો સ્ત્રીનો હાથ પણ ઝાલતા નથી તેથી ત
 જ ખરેખરા વીતગત જગન્નાથ મહાદેવ છો ૩

પશુ-જનની કરુણા કરી રે,
 આણી દદય વિચાર, મન
 માણસની કરુણા નહી રે
 એ કુણુ વર-આચાર ?

મન ૪

[આણી=હાવી કુણુ=કયા]

પણ તમારા આવા આચાર કાના ધરના છે ? તેની સમજણ ન પડતી નથી દૃઢ્યમા ખૂબ વિચાર લાવીને પશુકાઓ જેવા હવકા પ્રાણીઓ ઉપર પણ તમે દયા વર્ષાવી નાખી ત્યારે માણસ જેવા માણસ તરફ ધ્યાન પણ આપતા નથી દયાનો તો તમારામાં છાંટોયે નથી હાથ રે ! હાથ !

વિરોધનો પરિહાર : પશુઓ ઉપર પણ દયા છે, અને માતવો ઉપર પણ દયા છે પણ તેમાના કાઈની તરફ રાગતુ આકર્ષણ નથી સર્વ જીવો ઉપર ભાવ દયા ધરાવો એ ગંગા આસકત ન હોવાથી આપ ખરેખરા દયાળુ વીતરાગ દેવ છો. ૪

પ્રેમ-કટપ-તરૂં છેદિયો રે

ધરિયો જોગ-ધતૂર. મનં

ચતુરાધરો કુણ કહો રે

ગુરુ મો લિયો જગ-સૂર ? મનં ૫

[પ્રેમ-કટપ-તરૂં=પ્રેમરૂપી કટપવૃક્ષ. યોગ=જોગ, ત્યાગ. ધતૂર=ધતુરો ચતુરાધરો=ચતુરાધનો [રો-છટ્ટીનો વિભક્તિ મારવાડી ભાષાનો પ્રત્યય] જગ સૂર=જગતમાં સૂર્ય સમાન, અથવા શૂરો]

તમે પ્રેમરૂપી કટપવૃક્ષ કાપી નાખ્યું અને યોગ-ત્યાગ રૂપી ધતૂરો પકડી લીધો આવી ચતુરાધ કરવાનું શીખ-

વનાર કહો તો ખરા, દુનિયામાથી તમને એવો કાણ શરો
અથવા જગત્માં સૂર્ય સમાન ગુરુ મળી આવ્યો ? જણે
આવી અમળી શિષ્યામણુ તમને આપી !!

વિરોધનો પરિહાર. દુન્યવી પ્રેમ રૂપી ધતૂરો તમે
કાપી નાખ્યો અને યોગરૂપી કૃપવૃક્ષનો તમે આશ્રય
લીધો તેથી ખરેખર, તમને જગત્માં સૂર્ય સમાન મહા
અતુર કાંઈ ગુરુ દુનિયામાથી મળી ગયેલા હાગે છે પ્રેમ
તો સહુ કદે છે, પણ જોગ વરવો જ જગત્માં કહણ છે,
તે કામ તમે હિપાકયુ છે ને પાર પાકયુ છે માટે ત
મારી શૂરવીરતા જટલો વખાણીએ તેટલી ઓછી છે તે
ખતાવનાર કાંઈ ગુરુ તમને મળેલ હોય, તો તેને પણ
ધન્યવાદ છે. ૫

માર તો એમા કાંઈ નહીં રે

આપ વિચારો ગજ ! મન૦

“રાજ-સભામા બેમતા રે

કિસડી બંધની લાજ ?

મન૦ ૬

[કિમડી=દેલકી, કેવીક બંધસી=વધથે લાજ=
આજર]

પરંતુ, હે મહારાજ ! માર તો એમાં કાંઈયે ગયું નથી
દે જવાનુયે નથી મારો પ્રેમ તો એમ પણ અખડ જ
રહેવાનો છે પણ તમો પોતે જ તમારો તો વિચાર કરો

કે-રાજસભામા જેમતા આપની પોતાની આખરુ ઠેવી રીતે વધશે ? રાજસભામા વાઢા માણસની આખરુ શી ?

વિરોધનો પરિહાર ખરેખર, રાજસભામા વાઢા મા- માણસની આખરુ ગણાતી નથી પરંતુ દેવાદિકની બનેલી બાર વર્ષાદાઓમા સમવસરણુ વચ્ચે જ્યારે આપ બિગ જશે, ત્યારે એક પ્રસંગ તરીકેની આપની આખરુ ત્રણ દોકમા અને ત્રણ જીવનમા પ્રસરતે આપ ખરેખરા ત્રિજીવન પૂજ્ય ત્રિજીવનરાજ બનશે.

પ્રેમ કરે જગ-જન સહુ રે

નિરવહે તે ઓર મન

પ્રીત કરીને છોડી દે, રે

તેહ શુ ન ચાલે જો

મન ૭

[નિરવહે=નિભાવે, ઓર=કોઈક બીજા, વિરલા જોર=બળ]

પ્રેમ કરનારા તો જગતમા ઘણાથે માણસો પડ્યા છે પણ તેને નભાવનાર કોઈ ઓર-વિરલાજ હોય છે પ્રીત કરીને છોડી દિયે, તેની સાથે કાંઈ જોર ચાલી શકતુ નથી કેમ કે-તે તો મનોમનની વાત છે તેને કાંઈ બહારની વસ્તુ સાથે સંબંધ નથી હોતો એટલે તેમા બહારના નિમિત્ત જોર શુ ચાલે ?

વિરોધનો પરિહાર આપે મારી સાથે આઠ શવ સુધી

પ્રીતિ કરીને હવે છોડી દીવી હોય એમ દેખાય છે કેમકે—નેનો નિર્વાહ તમે કરતા દેખાતા નથી તેથી તમારી સાથે મારું કાઈ કુન્યવી જોર ચા-ની ચકતુ નથી મારું—ભાવ—બળ તમારી સાથેની કાયમી પ્રીતિ સબધ જોડી રાખવાનું બળ—મોક્ષમા બતાવીશ બીજી રીતે, મુક્તિ સ્ત્રી સાથે પ્રીતિ કરીને અનંત કાળ તક તમે નભાવવાના છો મારે તમારી એ પ્રીતિ પણ વિરક્ત છે કેમકે—તમે પ્રીતિ કરીને છોડી દેવાના નથી પરંતુ અનંતકાળ સુધી નભાવવાના જ છો

જે મનમા એહવુ હતુ રે
નિસપતિ કરત ન, પણ મન
નિમપતિ કરીને છાડતા, રે
માણસ હુવે નુકસાણ

મન ૮

[નિસપતિ=નિસ્મત, પ્રેમ નુકસાણ=હાનિ]

જે તમારા મનમા આવું જ હતું, ને તે જેમે પહેલાથી જ જાણી લીધું હોત તો તમારી સાથે નિસ્મત—પ્રેમ કરત જ નહીં “પણ કાંઈની સાથે આમ નિસ્મત—પ્રેમ કર્યા પછી તેને છોડી દેવામા તો તે માણસને નુકસાન જ થાય” એ વાત તમારા ધ્યાનમાં કેમ આવતી નથી ?

વિરોધનો પરિહાર “તમે પણ કુન્યવી પ્રેમ કરનારા જ છો ” એવો મારો શ્રમ હવે શાળી ગયો છે તમારું વિશ્વવાત્સલ્ય—હવે હું સમજી ચકી છું. તેથી જો કે કુન્યવી,

દૃષ્ટિથી મને નુશ્તાન થયું છે, પણ પારમાર્થિક દૃષ્ટિએ
મોટામા મોટા ક્ષયદો એ થયો છે, કે—મારા અતર ચક્ષુઓ
ખુલવાનો પ્રસંગ મને આવી મળ્યો છે

દેતા દાન સવત્સરી, રે
સહુ લહે વહિત-પોષ મનં
મેવક વહિત નવિ લહે. રે
તે સેવકનો દોષ

મનં ૯

[વહિત-પોષ=વહિતમા વધારો]

અરે ! પ્રભો ! આપે સાવત્સરિક—એક વર્ષ સુધી—વાર્ષિક
દાન આપ્યું, ત્યારે ફરેક લોકો મનમાની વસ્તુઓ પૂરતી રી
પામ્યા છે ત્યારે, હુંતો તમારો સેવિકા છતાં, મનના માન
એવા તમને હું મેળવી શકતીજ નથી તો શું મારો સેવકનો
તેમા કાંઈ દોષ હશે જ કે ? કે આપની ઉદારતાનોયે દોષ હશે

વિરોધનો પરિહાર વાર્ષિક દાન વખતે હું આપ
પાસેથી મન માન્યુ દુન્યવી ધન મેળવી શકી નથી પર
આત્મિક ધન મનમાન્યા પ્રમાણે ઠેક મોક્ષમા લઈ જઈ
તેટલી હદ સુધીનું આપની તરફથી પામી થતી છું અ
તેથી મને આપની સેવાનો અપૂર્વ લાભ મળ્યો છે માટે
સાચી સેવિકા—પ્રેમિકા છું આપસાચા દાનેશ્વરી માલિક છું

સખી કહે—“એ શામળો” રે

હું કહું—“લક્ષણ—સેત” મનં

“ધણુ લક્ષણુ સાચી સખી રે”

આપ વિચારો હેત

મન૦ ૧૦

[લક્ષણુ—એત=લક્ષણ સહિત, મુલલક્ષણો, લક્ષણ વત, હેત=હેતુપૂર્વક]

મને યાદ છે, કે-આપ જન જોડીને પધાર્યા, ત્યારે મારી મખી કહેતી હતી, કે—“પરણુવા આવતો આ તારો વર તો શામળો—કાળો છે માટે લક્ષણુ છે, તો સમાજન—ચેતન ”

ત્યારે મેં કહ્યું હતું, કે “ નહીં, નહીં ! શામળો છે, માટેજ મુલલક્ષણુ છે, સખી ! પરંતુ “પરણુવા આવીને અધવચે ભાગી જવાના તમારા આવા લક્ષણુથી તો મારી સખી જ સાચી હશે છે ” કે પ્રસો ! આપ પોતે જ આ વાત હેતુપૂર્વક ખરાબર વિચારી જુઓને ! આપને પણ મારી સખી સાચી જ જણાશે,

વિરોધનો પરિહાર : સખી જુઠી હતી હું સાચી ઠરી છું આપ ખરેખર મહા પુરુષતા એક હજાર ને આઠ લક્ષણુએ કરીને શોભો છો જ્યથી જગત્પૂજ્ય મહા પુરુષ થઈ ચૂક્યા છો કાર્ય કારણનો હેતુનાદથી વિચાર કરતાં એજ વાત ખરાબર ધટે છે જવા આપના લક્ષણ હતા, તેવીજ સફળતા ખરાબર આપને મળી છે

૧૦

રાગી શુ રાગી સહુ રે

વૈરાગીશ્યો રાગ ? મન૦

રાગ વિના કિમ દાખવો રે

મુગતિ—સુહરી—ભાગ ?

મન૦ ૧૧

[ગાગી=પ્રેમી દાખવો=ખતાવો ભાગ=ભાગ]

તમે કહેજો, કે " રાગીની સાથે તો દુનિયામાં ફરેક માણસ રાગ-પ્રેમ કરે છે, પણ હું વૈરાગીની સાથે તારા રાગ શી રીતે થાય ?" એ વાત તમારી સાચી છે પણ તમે તે વળી વૈરાગી થાના ?

કમકે—જે તમારા મનમાં રાગ ન હોત, તો મુક્તિ-સુહરીની પાસે જવાનો માર્ગ તમે શા માટે દુનિયાને દાખવી-ખતાવી રહ્યા છો ? માટે જરૂર તમે રાગી તો છો જ, માત્ર મારા ઉપર તમારે રાગ કરવો નથી માટે ખોટા ખોટા વૈરાગી ખની બેઠા છો, ને ખંડાના કાઢો છો

વિરોધનો પરિહાર. હું દુન્યવી રાગવાળી છું, તેથી વૈરાગી સાથે દુન્યવી મારા પ્રેમ હવે સંભવશે નહીં એ તો ખરૂં પણ તમારા આત્માની મુક્તિ તરફ આત્મ ગુણોના સહજ વિકાસ તરફ સહજ વૃત્તિ છે તેને ઉપચારથી સાચો રાગ કહીએ, તો તે સાચી રાગિણી તરફ જ તમારો સાચો રાગ બધાય તે સહજ છે મુક્તિનો રાગી, તેજ દુનિયાનો વૈરાગી અને દુનિયાની સ્ત્રીનો રાગી, તે મુક્તિ સુહરીનો વૈરાગી, દુનિયાથી વૈરાગી, તે મુક્તિ સ્ત્રીનો રાગી

વાર પણ હવે જુઓ જ શાના એ એમ એક વાર પણ કરો
 તો તમારા વીતરાગ પણામા મોટામા મોટી ખામી આવે,
 તેમા મોટું ગામડું પડી જાય તે તમો કરોજ નહી, તેની મને
 ખાતરી કે આ પૂજારી વીતરાગ દેવ છે, એ વાત નક્કી
 છે એમા જ તમારા મક્કળતા છે, અને તમારા જવા સાથેના
 જ બધમા માગે પણ પૂજારી સક્કળતા છે ૧૩

મોહ-દગ્ધા ધરી ભાવના રે

ચિત્ત લહે તત્ત્વ-વિચાર. મનં

“વીતરાગતા આદર્શ રે

પ્રાણુ-નાથ ! નિરધાર ”

મનં ૧૪

[ભાવના=વિચારણા લહે=સ્વીકારે છે, વીતરા
 ગતા=વીતરાગપણ, પ્રાણુનાથ=પ્રાણના નાથ. અપૂર્ણ
 માલિક નિરધાર=ચોક્કસ]

અત્યાર સુધી જે બધું મે કહ્યું, તે મે આજ સુધી મોહ
 દયાની ભાવનાને પકડી રાખી હતી, તેને આધારે કહ્યું છે
 પરંતુ, હવે માત્ર મન તત્ત્વવિચાર કરે છે, તો, હવે તેને જણાય
 છે, કે—“હે પ્રાણનાથ ! આપે ખરેખરી વીતરાગતા ધારણ
 કરી લીધી છે આપ સાચા વીતરાગ છે

સર્વ વિરોધોનો એકજ પરિહાર • આપની બધી વાત
 મને વિપરીત જ લાગતી હતી માત્ર આત્મા મોહદયાથી
 ઘેરાયેલો હતો પરંતુ આપની બધી વાત હવે આપની વીત

હોવાથી વ્યભિચાર છે, એવી તમારી ગુપ્ત વાત જણાય છે
અને તમને અને તિડ તર્ગેકે વળી આપુ જગત્ જાણે છે ?
એમ ગુપ્ત નાત સહુ જાણે છે, પછી તે ગુપ્ત શાની ?

આમ અનેકાતિક રાજ્યતા જે પ્રસિદ્ધ અર્થ ઉપરથી
વિરોધ ઉત્પન્ન કર્યો છે, અને કપડા આપવામાં રાજ્યજનો
રાજમતીજી ઉપયોગ કરે છે અનેકાન્તિક ભોગવનારી
એટલે ૧ આદિનાદી ૨ બીજા અર્થ—વ્યભિચાર નામના
હેતુભાસવાળા—વ્યભિચારી

જિજ્ઞાસુ જોણે તુમને જોઈ, રે

તિણ જોણે જીવો રાજા ! મનં

એક-વાર સુજને જીવો જે

તો મીજે સુજ કાજ

મનં ૧૩

[જિજ્ઞાસુ=જે જોણે=જોણે, દષ્ટિએ સ્ત્રીજે=સકળ ધ્યાન]

કુન્નવી પ્રેમ ભરી જે દષ્ટિથી હું તમને જોઈ રહી છું
તેજ દષ્ટિથી છે મહારાજા ! આપ મને જીવો ! બસ ! એ
વાર મને એ દષ્ટિથી જીવો ! તો, તમને મેળવવાનું
મારા બધાં કામ-અભિલાષ મહેનત સકળ થઈ જાય
તેટલાથી જ મારા મનોરથ પૂરા થયાનું માની લઈશ હવે
બધું જવા દઈને માત્ર આટલી છેલ્લી એકજ માગણી કરું
છું તે સ્વીકાર તો પણ બસ છે, બહાવા પ્રાણ !

વિરોધનો પરિહાર પણ તમે મને એ દષ્ટિથી જો

નાર પણ હવે જુઓ જ ગાનાં એ એમ એક વાર પણ કરો
 તો તમારા વીતરાગ પણામા મોટામા મોટી ખામી આવે,
 તેમા મોટું ગામડું પડી જાય તે તમો કરોજ નહીં, તેનીમને
 ખાતરી કે આપ પૂરેપૂરા વીતરાગ દેવ છે, એ વાત નકબી
 છે એમા જ તમારી સફળતા છે, અને તમારા જવા સાચેના
 સબ રમા માની પણ પૂરેપૂરી સફળતા છે ૧૩

મોહ-દશા ધરી ભાવના રે

ચિત્ત લહે તત્ત્વ-વિચાર. મનં

" વીતરાગતા આદર્શ રે

પ્રાણ-નાથ ! નિરધાર " મનં ૧૪

[ભાવના=વિચારણા લહે=સ્વીકારે ત્યે, વીતરા
 ગતા=વીતરાગપણ, પ્રાણનાથ=પ્રાણના નાથ અપૂર્ણ
 માલિક નિરધાર=ચોક્કસ]

અત્યાર સુધી જે બધું મે કહ્યું, તે મે આજ સુધી મોહ
 દશાની ભાવનાને પકડી રાખી હતી, તેને આધારે કહ્યું છે
 પરંતુ, હવે મારું મન તત્ત્વવિચાર કરે છે, તો, હવે તેને જણાય
 છે, કે—“હે પ્રાણનાથ ! આપે ખરખરી વીતરાગતા ધારણ
 કરી લીધી છે આપ સાચા વીતરાગ છે

સર્વ વિગેયોનો એકજ પરિહાર આપની બધી વાત
 મને વિપરીત જ લાગતી હતી મારે આત્મા મોહદશાથી
 ઘેરાયેલો હતો પરંતુ આપની બધી વાત હવે આપની વીત

ગગતા સાથે સગતહોવાથી બધીયે મને સગત લાગે છે, અને
મારી વાત વિપરીત હતી હવે મને કાંઈ પણ વિરોધ જણાતો
નથી જ એમ ચિત્તથી કબૂલ કરું છું કેમકે-હવે મારા
ચિત્તમાં તત્ત્વ વિચાર જાયો. ૩ ૧૪

સેવક પણ તે આહરે, રે

તો રહે સેવક-મામ મન૦

"આશય સાચે આલિયે, રે

એ હિ જ રૂઢ કામ " મન૦ ૧૫

[મામ=મર્યાદા આપરું. આશય=સ્વામિના મનો
મત ભાવ]

હવે, જવાનદારી મારી ઉપર આવી પડે છે, કે-મારો
આત્મા આપનો સેવક છે તેથી આપ માલિક જ કરો, તે
મારે પણ કરવું જ જોઈએ અને તેમ કરવામાં આવે, તોજ
સેવકની સેવક તરીકેની આપરું-મર્યાદા સચવાય કેમકે-જગત-
માં કહ્યું છે, કે " સેવકે માલિકના આશય-મનોવૃત્તિ પ્રમાણે
ખરાબર આવવું જોઈએ તો જ તેણે સારામાં સારું કામ કર્યું
ગણાય " મારે મારી ફરજ છે, કે-મારે પણ આપની જમ
હવે વીતરાગતા સિદ્ધ કરવી જોઈએ ૧૫

ત્રિ-વિધ-યોગ ધરી આદ્યેઈ રે,

નેમ-નાથ-ભરતાર મન૦

ધાગણ પોપણ તારણો રે

નવ-રસ મુગતા-હાર

મન૦ ૧૬

ત્રિવિધે યોગ (૧) મન વચન કાયા ની પ્રવૃત્તિ. (૨) યોગાવયક ક્રિયાવયક કૃણાવયક એ ત્રણ પ્રકારના યોગ અથવા ઇચ્છા યોગ શાસ્ત્ર યોગ અને સામક્ય યોગ ધારણુ= ધારણુ કરવું, આશ્રય આપવો. યોગણુ=નિભાવવું, યોગણુ કરવું, સહાયક થવું, તારણો=પાર પહોંચાડવું, સ સાર સુમુદ્ર તરાવવો નવ રસ=શુગાર વિગેરે નવ રસ શુગાર હાસ્ય કરણુ રોદ્ર વીર ભયાનક અદ્ભુત બીજાત્મક શાત એમ નવ રસ] મુગતા-હાર=મોતીના હાર]

હુ આપની સાચી સેવિકા છું તેની ખાતરી છે, ઠ-મેં આપ નેમિનાથ પ્રભુને મન વચન કાયા. એમ ત્રણેય યોગથી મરતાર તરીકે-માવિક તરીકે સ્વીકાર્યા છે, મારા મન વચનઃ કાયા ના આપ માલિક છે, આપની માવિષ્ટી માથી મારુ કાંઈ પણ બચતું નથી આપ મારા સર્વથા માલિક છે અને આશ્રય આપનો, મારો નિભાવ કરી મારુ યોગણુ કરવું અને મારો ઠેક સુધી નિસ્તાર કરવો, એ બધું આપનું જ કામ છે શુગાર વિગેરે નવેય રસોનું મારામા ધારણુ કરાવનામા યોગણુ કરાવવામાં અને તેમને પાર પહોંચી જવામા પણ આપનો જ આશરો છે આપજ મારા હૈયાના મોતીના હાર છે.

આપ મારા માલિક છે મારી દુરજ આપના આશય સાથે ચાલવાની છે માટે હવે યોગાવયકઃ ક્રિયાવયક કૃણાવયક એ ત્રણેય પ્રકારના યોગના વિકાસ માટે પણ મેં આપ નેમિનાથ પ્રભુને જ મારા માવિક બનાવ્યા છે આપ મને

દીક્ષા આપીને આવશે રાખી, મને ધારણુ કરો, સયમમા
માર્ગ દર્શન કંગાળી માગ સયમનુ પોષણુ કરો, અને છેવટે
સસાર સમુદ્રથી તારીને માગે નિસ્તાર કરો

દીક્ષા આપવાથી અને આપ સહયુક્તો યોગ મળવાથી
મને યોગાવચક યોગની સિદ્ધિ થાય છે સયમમા પોષણુ
આપવાથી મારામા ક્રિયાવચક યોગની સિદ્ધિ થાય છે અને
સસાર સમુદ્રથી તારવાથી મોક્ષરૂપ કૃણ મળવાથી મારો
કૃણાવચક યોગ સિદ્ધ થાય છે

જે એક વખત મારા સગાર આદિરસના પોષકહંતક
તે હવે રાત ગસના પોષક બનો, અને મોતીના હારની
માફક સદા ધ્યેય તરીકે મારા દિલમા વસે। ૧૬

કારણુ-રૂપી પ્રભુ ભજ્યો રે

ગણ્યો ન કાળ-અ-કાળ મનં

કૃપા કરી મુજ હીલ્યો રે

આનંદ-ધન પદ-રાજ

મનં ૧૭

[કારણુ રૂપી-નિમિત્ત રૂપે આનંદ-ધન-પદ-રાજ
=મોક્ષર્થ રાજ્ય]

માત્ર નિમિત્ત તરીકે, ગણીને જમ રાહમતીએ અનન્ય
જાવે આત્મ સમર્પણુ કરીને શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની સેવા કરી,
ત્યારે કોઈપણ કાર્ય કે અકાર્યનો વિચાર કયો નથી-કરવાનો
થણુ ન હોય માત્ર પ્રભુમાં જ તનમયતા રાખવાની હોય, તે

રાખી છે, ને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરેલ છે હુ પણ કાર્યાકાર્યનો વિચાર
કર્યા વિના માત્ર અનન્ય જાવે આપને મજવા ઇચ્છુ છુ, તો
કૃપા કરીને સ્તવનકાર કે સ્તવનાકાર કહે છે, કે—મને પણ હે
મો! આન દ-વન-પદ-રાજ-મોક્ષનુ રાજ્ય આપશે।

જ નેમિનાથજીને મન વચન કાયાથી પોતાના મરતાર
માનીને પોતાના નવેય ગ્સના ધારક પોષક અને તેની પરા-
કાષાયે પડેાયાડનાર હેયાના હાર તરીકે માન્યા હતા તેને
જ પોતાના આત્મ વિકાસમા માત્ર નિમિત્ત તરીકે સ્વીકારીને
શ્રી રાજમતીજી જમ નેમિનાથ પ્રભુની પહેલાજ મોક્ષ
પામ્યા તેમ મને પણ કૃપા કરીને મોક્ષ આપજો ૧૭

ભાવાર્થ—શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના જીવન રૂપી આકા-
શમા રાજમતી રૂપી વિજળી ખૂબ સમકે છે આઠ ભવ
સુધીનો તેમની સાથેનો પત્ની તરીકેનો સગવડ અને એક
મહા પવિત્ર સમય આર્ય સી તરીકેની તેની આદ્યાબ્ય તર
લાયકતા જોતા, તેના આત્માની પણ ભવ્યતા ઘણી જ વિશાળ
છે, તેની પવિત્રતા અને સામર્થ્ય પણ અગાધ છે આઠ ભવની
મોતિ છેલ્લા ભવમાં પણ ખૂબ સરસ નજાવવામા આવે છે,
અને તે ઠેક સુધી પણ તે જુદીજ રીતે. તેમનાજ હાથે દીક્ષા
લેવા છતાં તેમનાથીયે પહેલા મોક્ષમા આવ્યા જવા સુધીની
તૈયારી કરવામા તેમના આત્માના અગાધ સામર્થ્યની તૈયારી
જણાઈ આવે છે એટલે એ મુંદર પરિણામને દષ્ટિ સામે
રાખીને ભકતના-તેમાયે એક વખતની પત્ની-પ્રેમિકા નારીના

પ્રભુને પ્રેમમય ઠપકાડૂંપે આ સ્તવન જારે રસ ઉત્પન્ન કરીને આખરે શાવ રસમા પરિણામ પામેછે રાજીમતીના હૃદયની પ્રેમભરી ચીસો, વિનવણીઓ, આરણ્ય, ઠપકા રણ્ય કરીને સ્તવનકારે હૃદ કરી છે આપુ સ્તવન લગભગ વિરોધાભાસથી ભરપૂર છે દુન્યવી પ્રેમમાથી પલટાઈ જઈને પારમાર્થિક પ્રેમથી-સમાપ્તિથી પરમાત્મભાવ સાથે અલેક વૃત્તિનો પ્રકાર આ સ્તવનમા સ્પષ્ટ થયો છે

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ જોય છે યો 'રાજીમતીજી' પાતા છે, છતા શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની પહેલા જ શ્રી રાજીમતીજી મોક્ષમા આદ્યા ગયા આ એમ સૂચવે છે, કે-
 " દરેક આત્મા સ્વતત્ર છે, તે દરેકની વ્યાખ્યાન્યતા પણ અલગ અલગ હોય છે અને પોતાના સ્વતત્ર પ્રયાસથી સ્વ-સમય-નિષ્ઠાથી જ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, પ્રભુ-દેવ શુરુ ધર્મ વિગેરે બાહ્ય નિમિત્તો હોય છે, તેનું બળ અમુક હંદ સુધી જ અસર કરે છે પણ તે કારણ-સામગ્રી કારણ સંરીકે રહેતી નથી " આત્મા આત્માવડે આત્મભાવ પ્રાપ્ત કરે છે " એ સહસ્યાત્મક સિદ્ધાંત તરી આવે છે કાગણુ રૂપી પ્રભુ બાજ્યો આ શબ્દોમા ઉપરના સિદ્ધાંતનો દ્વનિ શુ જતો 'સજગાય' ॥

૨૩ શ્રી-પાર્શ્વ-નાથ-જિન-સ્તવન

શરીર-પ્રમાણુ-આત્માની વિભુતા-લોકાડ-લોક-

સર્વ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળઃ ભાવ મા વ્યાપકતા

આત્માના મર્વજાપણાની શક્તિ.

[તીર્થંકર ભગવાન કેવળજ્ઞાન પામી સર્વજ્ઞ બન્યા હોય છે પરંતુ શરીર પ્રમાણુ જેટલા એક ગેત્રમા રહેલો સર્વજ્ઞ આત્મા ત્રણ કાળના અને લોકાડ લોકનાં મધ્યગાયે દ્રવ્ય અને પદાર્થો રૂપ જ્ઞેયોને કઈ રીતે જાણી શકે ? એ પ્રશ્ન ઉત્તો થાય છે માટે આત્મ-દ્રવ્યને નૈયાયિકોની જેમ “સર્વ વ્યાપક માનવું જોઈએ ” અથવા “બીજા દ્રવ્યો સાથે, પરસ્પર પરિણમન પામે છે ” એમ માનવું જોઈએ. તે સૂક્ષ્મ પ્રશ્ન અને તેનું સૂક્ષ્મ સમાધાન આ સ્તવનમાં કરવામા આવેલું છે]

[રાગ સારંગ રસિયાની રંગી]

ધ્રુવ-પદ રામી ! હો સ્વામિ ! માહરા.

નિ કામી ! ગુણરાય ! સુ-જ્ઞાની !

[નજ ગુણ કામી હો પામી તું ધણી,

ધ્રુવ આરામી હો થાય. સુ-જ્ઞાની ! ૧

ધ્રુવ-પદ=આત્મ-પ્રદેશોમા કરીયે અચળતા વગરના આત્માની તદ્દન સ્થિર અવસ્થા. ધ્રુવ-પદ-રામી=ચેત્વેશીકરણ કરી, નિશ્ચળ થઈ રહેલો આત્મા મોક્ષમા એકજ ઠેકાણે રહે છે તેથી ધ્રુવ-પદ-સ્થિર-સ્થાનમા રમણતા કરતા સ્વામિ=

બીજા આત્માઓને સ્થિર ધ્રુવ બનાવવામા નિમિત્તભૂત થતાં હોવાથી, તેવા આત્માઓના સ્વામી નિઃકામી=કશીયે ઈચ્છા વગરના. નિઃકામી ગુણુ-શાય=ગુણોના બહાર નિજ-ગુણુ-કામી=પોતાના જ આત્મિક ગુણો મેળવવાની-સંપૂર્ણ વિહસિત કરવાની ઈચ્છાવાળા પામી=પાસ કરી, મેળવી ધ્રુવ-આરામી ધ્રુવ પદમા આરામ લેનારા, આનંદ લેનારા લીન]

પોતાના નિત્ય અને એક સ્થાને રહેવા નિશ્ચિત આત્મ સ્વરૂપમા રમણ કરનારા ધ્રુવપદરામી હે મારા સ્વામિ પાર્શ્વનાથ પ્રભો ! આપ તદ્દન નિઃકામી અને ગુણોના ખળના રૂપ છો, તેથી જે આત્માની ઈચ્છા પોતાના આત્મના સંપ્રજાયે ગુણોમા રમણતા કરવાની યાય, તે જો આપની પાસે આવે, અને આપને મળે, તો તેપણુ ધ્રુવ-આરામી ધ્રુવપદમાં આરામી થઈ જાય છે આપ પોતે ધ્રુવ પદમાં રમણ કરનારા છો, અને બીજાને પણ ધ્રુવપદમા રમણ કરાવી શકો છો.

૧

પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું પ્રાકૃત જાવામા નામ પારસનાથ-થાય છે પારસનો અર્થ પારસમણિ પણ થાય છે જો તે લોહાને અડકે, તો તુરત લોહાનું સોનું થઈ જાય છે તે પ્રમાણે ઈતર સ સારી જીવો રૂપી જે જે લોહાના કટકાને સોનું થવાની ઈચ્છા યાય, તો પારસમણિ જેવા આપને પ્રાપ્ત કરે, આપનો સ્પર્શ કરે, તો તે પણ સુવર્ણ થઈ જાય છે, એટલે કે-એ આત્મા પણ જેમ ગુણોના રાજ બની જાય છે

આ રીતે, પારસમણિ અને પારસનાથ એ બન્નેય શબ્દોની સાર્થકતા પારસ શબ્દમા રહેલા શ્લેષથી કરવામા આવેલી છે

અને તે વાત, આત્માનો જ્ઞાનગુણ માત્ર અમુક દોષમા રહેલા આત્મામા જ હોય છે, છતાં તે શુષ્ક, સકળ જ્ઞેયોને સ્પર્શીને દરેક વિષયોને આત્માને બાંધવા લાયક બનાવી દે છે, તેથી જ તે બાળી શકાય છે-બાળી દેવામા આવે છે, આત્માના જ્ઞાનગુણનો સ્પર્શ ચતાની સાથેજ વિશ્વ સમસ્ત જ્ઞેય બની બાંધ છે નહીંતર, કોઈ પણ જ્ઞેયજ બની શકે નહીં. કોઈ પણ બાળી શકાય નહીં, જગતમા અધકાર જ રહે બદ પારસમણિ પત્યરનો કોઈ પણ શુષ્ક બીજ પદાર્થોને પોતાના જ્ઞેય તરીકે બનાવી શકતો નથી ત્યારે, આત્મા પોતાના જ્ઞાનગુણના સપર્શથી જગતના સઘળા પદાર્થોને જ્ઞેય તરીકે બનાવી મૂકે છે અને તેથી દરેક પદાર્થનું સ્વરૂપ જણાવ માટે છે એટલે જ્ઞાન ગુણને, અને તેની મારફત આત્માને પણ, પારસમણિ સાથે ઘટાળ્યો છે ઉપરાંત, છેલ્લી ગાથામા પારસમણિ કરતાં એ તેની વિશેષ વિશેષતા પણ બતાવી છે

સર્વ-વ્યાપી કહે સર્વ-બાંધુગપણે,

પર-પરિણુમન-સ્વરૂપ મુશાની !

પર-રૂપે કરી તત્ત્વપણુ નહીં,

સ્વસત્તા ચિદ્-રૂપ મુશાની ! ૨

[સર્વ-વ્યાપી=લોક અને અલોક તથા ત્રણેય કાળમા વ્યાપેલો સર્વ-બાંધુગ-પણે=સર્વને બાંધનાર હોવા તરીકે પર-પરિણુમન-સ્વ-રૂપ=બીજા રૂપે પરિણામ પામવાને

સ્વરૂપે થયો પરંતુ પરિણામ પામવાના ગુણવાળો થયો
 પર-રૂપે કઠી-મીઠા રૂપે થવામા તત્ત્વપાત્ર=સ્વ-તત્ત્વપાત્ર,
 પોતાપણું સ્વ સત્તા=પોતાની સ્વરૂપે સત્તા ચિદ્-રૂપ=
 ચેતના રૂપ છે]

સર્વ વ્યાપકતા વિષેના પ્રશ્નનો ઉપક્રમ

આત્મા સર્વ જ્ઞેય પદાર્થને જાણનારો હોવાથી, આત્માને
 વિષ્ણુ તરીકે-સર્વ વ્યાપી-નોકાલોક અને ત્રિકાળ વ્યાપી કહ્યો
 છે, સર્વ કાળ અને સર્વ ક્ષેત્ર વ્યાપી કહ્યો છે પરંતુ
 આત્મા સ્વદ્રવ્યથીતો નોકાલોક વ્યાપી નથી તથા ત્રણ કાળમા
 પણ સર્વવ્યાપી નથી શરીર પ્રમાણુ પ્રાય જ હોય છે

ઠીક, સર્વને જાણનાર તરીકે, આત્માને સર્વ વ્યાપી
 માનવા છતાં, ગુણ અને ગુણીને "એમ માનવાથી" જ્ઞાન
 તેજ આત્મા "એમ માનવું પડશે એમ માનીએ, તો જ
 આત્માનો જ્ઞાન ગુણુ વિષ્ણુ હોવાથી આત્મા પણ વિષ્ણુ
 થાય પરંતુ, એમ કરવા જતા, જેમ તે પોતાના આત્માને
 જાણે, તે પ્રમાણે પોતાના મિત્રાચના પર-ખીજ-જ્ઞેયોને
 પણ તેણે જાણવા પડશે અને જાણે પણ છે તેથી તેદરેક
 જ્ઞેય રૂપે જાનને-આત્માને પણ ચતુ પડશે તેથી આત્માનું
 પર રૂપે પરિણુમન થયું, એમ થવાથી-પર-સ્વરૂપે પરિ-
 ણુમન થવાથી-પર રૂપે આત્મા બનશે અને એમ, પર
 -રૂપે થશે, તો સ્વતત્ત્વપણુ તો રહેશે નહીં

અને " આત્મા તો સ્વચેતના ગુણુની સત્તાએ જ સ્વ-

સ્વરૂપેજ સત્ છે અને પરરૂપે અસત્ છે” એટલે કે—સ્વદ્રવ્ય
સ્વક્ષેત્ર સ્વકાળ અને સ્વભાવ ની અપેક્ષા એ આત્મા સ્વ—સ્વરૂપે
છે પરદ્રવ્ય પર ક્ષેત્ર પરકાળ અને પર સ્વભાવની અપે-
ક્ષાએ તેને સ્વપણુ નથી, પરતુ, તે તો બધુ પરપણું
છે તો એ બે વાત ઠમ ઘટશે : પરપણુ પામ્યા વિના
સર્વજપણુ ઠમ ઘટે : સર્વજપણુ હોય તો પરપણુ પામ્યા
વિના ઠમ રહે : આ વાધો આવશે, તેનું ઠમ : ૨

જ્ઞેય અનેકે હો જ્ઞાન—અનેકતા,
જલ-ભાજન—રવિ જેમ મુજાની !

દ્રવ્ય—એકત્વ પાણે ગુણ—એકતા,
નિજપદ રમતા હો ખેમ મુજાની ! ૩

[જિય=જણવા યોગ્ય પદાર્થો જ્ઞાન—અનેકતા=નાનું
અનેકપણુ ભાજન=વાસણુ રવિ=સૂર્ય જલ-ભાજન—
રવિ=પાણીના વાસણુમાં પડેલું સૂર્યનું પ્રતિબિંબ. દ્રવ્ય—એક-
ત્વપણે=દ્રવ્ય એક હોય તોજ નિજ—પદ=પોતાના અનુ-
ભૂતિમાં ખેમ=કુશળતા સ્વ સ્વરૂપમાં ટકી રહે]

એજ પ્રથમ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવની જુદી
જુદી રીતે સ્પષ્ટતાથી સમજાવે છે —

તેમાં પ્રથમ દ્રવ્યની સ્વ—પરપણુ સમજાવે કે—

જેમ સૂર્ય એક છતાં પાણીના ભરેલા જુદા જુદા વાસણમાં
જુદા જુદા પ્રતિબિંબરૂપે દેખાય છે તે જ પ્રમાણે આત્મા

જાણુની વખતે એકજ જ્ઞાન ગુણ જુદા જુદા અનેક જ્ઞેયોરૂપે
પરિણમે છે, તેથી જ્ઞાન પણ અનેક થશે અને તેથી આત્મા
પણ અનેક થશે

દ્રુમકે—દ્રવ્ય એક રહે, તો જ ગુણોની એકતા ટકી શકે
અને ત્યાં જ તે આત્મા સ્વસ્વરૂપમા રમણુતા ક્ષેમ કુચગતાથી
કમી શકે નહીંતર, પરસ્વરૂપમા રમણુતા આવી પડે, તો સ્વ-
રમણુતાની ક્ષેમકુચગતા રહી શકે નહીં માટે, અનેક જ્ઞેયોપણે
આત્મા પરિણમવો ન જોઈએ નહીંતર એક સ્વદ્રવ્ય, સ્વરૂપ
આત્મા રહેશે નહીં

અનંત ક્ષેત્રોને જાણવાથી તે જ્ઞેયોરૂપે પરિણમન પામનાર
જ્ઞાન ગુણ પણ અનંત—અનેક થઈ જાય એ રીતે, એક આત્મા
પણ એકજ રહે ” એમ કહી શકાય નહીં અને એ રીતે
આત્માને પરદ્રવ્ય સ્વરૂપે પરિણમવું પણ પડેજ તો પણ
તેની સ્વરમણુતાની ક્ષેમકુચગતા શી રીતે ગણાય ? એક આત્મા
અનેક થાય અને સ્વસ્વરૂપમા રહેલો આત્મા પરરૂપે થાય
આ બે વાંધા હજા થાય

પર-ક્ષેત્રે ગત-જ્ઞેયને જાણવે,

પર-ક્ષેત્રે થયું જ્ઞાન સુજ્ઞાની

“ અસ્તિપણુ નિજ ક્ષેત્રે ” તુમે કહ્યો,

નિર્મલતા ગુમાન ? સુજ્ઞાની ! ૪

[પરક્ષેત્રે—ગતજ્ઞેય=પોતાના ક્ષેત્ર સિવાયના બીજા
ક્ષેત્રમા રહેલ જ્ઞેયપદાર્થ પર ક્ષેત્રે=બીજાના ક્ષેત્રનું અસ્તિ

જ્ઞેયપર્યાયો આવે, આ પ્રમાણે અમુક એક સમયનો જ પદાર્થ તે કાળે સ્વ છે બીજા સમયના કાળની એપેક્ષાએ એ પદાર્થજ પર છે એમ વિચાર કરતા, સ્વકાળ નાશ થયો, કે તે જ્ઞેય પણ તેની સાથે જ નાશ પામે અને જ્ઞેય નાશ પામે, એટલે જ્ઞાન પણ નાશ પામેજ અને જ્ઞાન નહ થયે દ્રવ્યતુ સ્વરૂપ પણ નહ થાય

કેમકે—પદાર્થની કાળથી સ્વ—સત્તા તે સ્વકાળે જ છે તે પરકાળમા કેમ જઈ શકે ? ન જ જાય આત્માની નાશવતતા અનેકતા અને પર—સ્વરૂપતા એમ ત્રણ ટોપ ઘાગુ પડે છે

પર—ભાવે કરી પરતા પામતા,
સ્વ—સત્તા—થિર—હાથુ સુખાની !

આત્મ—ચતુષ્ક્રમથી પરમા તહી,
તો ઝિમ સહુનો રે જાણુ સુખાની ! ૬

[પરભાવે કરી=પરના—બીજા દ્રવ્યોના ભાવ, પરતા પામતા=બીજાપણે થઈ જવાથી, સ્વ-મત્તા થિર-હાથુ=સ્વસત્તામા સ્થિર સ્થાન, પોતાની સત્તામા—પોતાના ભાવમાં જ ભરાબર સ્થિરતા ચતુષ્ક્રમથી=દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ રૂપી ચોઠઠી પરમા—બીજામાં]

ભાવથી—

એજ પ્રમાણે પર—સ્વભાવોનું—બીજા પદાર્થના ગુણોનું પર્યાયોનું જ્ઞાન કરતી વખતે આત્મા પરસ્વભાવપણું

પામી જાય ખગી ગીને તો, સ્વસ્વભાવમાં પોતાની સત્તા સ્થિર
 હોઈ શકે, તેજ સ્વભાવે સ્વ સત્તા છે પરસ્વભાવે તો પોતે
 નથી જ, નજ હોઈ શકે પોતે પરસ્વભાવે પણ હોય, તો પોતે
 પર ખની જાય, સ્વભાવમાં ન રહે

આરેય પ્રશ્નોનો ઉપસંહાર —

આ ગીતે પોતાના આત્માના જ સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર સ્વકાળ
 અને સ્વભાવ એ આત્મ ચતુષ્ક, પોતા સિવાયના બીજા આત્મા
 અને પરમાણ્વાદિક પદાર્થોમાં સમાવે નહીં તો પછી, તમે
 એક આત્માને અર્જુનને જાણી શકો છો, તો તે શી
 રીતે ધટ્ટી શકે છે ? એ પ્રશ્ન ઉભો રહે છે

હા તો “આત્મા પર રહે પણ બને” અથવા “સર્વનો
 જાણુ ન બની શકે” ભ્રમથી એક રસ્તો છે બીજો રસ્તો
 નથી ૧ આત્માદિ દ્રવ્ય સ્વસ્વરૂપમાં જ રહે, અને પરસ્પરે
 ન થાય, તથા ૨ સ્વ અને પદ એવા સર્વ જ્ઞેયના જાણુકાર
 થવું, એ જે એકીસાથે બની શકે જ નહીં કેમ બની શકે ?

“તો કેમ સહુનો રે ! જાણુ” આ પ્રશ્નનું બીજા શ્રી
 વીશ-વીગી પ્રકરણમાં કેવળજ્ઞાન વીરીમાં મક્ષેપથી
 જણાય છે —

“જીવો ય જ સન્ધ-ગઝો તો તદ્દમ્મો વહ મયદ મહી ?
 વહ વાડ્લોઝો (એ) ધમ્મા-ડડ હ વિગ્હઝો (હિં) મચ્છ
 ઝળતે । ૧૮ । ૧૮

અર્થે જીવ જ્યારે મર્ત ગત-સર્વ બાપક નથી, તો તેનો ધર્મ [જે જ્ઞાન] તે બકાર [તે આત્માથી પણ બકાર] કેમ હોઈ શકે ? અથવા ધર્માસ્તિકાયાદિકથી રહિત અનત અનોકમાં પણ ને કેમ જઈ શકે ? કેમકે-એક આત્માનું કેવળજ્ઞાન લોક અને અનત અનોકને પણ જાણે તો એ તો એ નિયત સ્થગમા રહેવા એક આત્માનો જ્ઞાનગુણ લોકની બકાર ધર્માસ્તિકાયાદિક ગતિમાં સદાયક જ્યાં નથી એવા અનત અનોકમાં તો શી રીતે જઈ શકે ? શી રીતે ગતિ કરી શકે ?

એ રીતે પ્રશ્ન છે

૬

અગુરુ-લઘુ નિજ ગુણને દેખતા,

દ્રવ્ય સકલ દેખત સુખાની !

સાધારણ ગુણની સાધર્મ્યતા,

દર્પણ-જલને-દૃષ્ટાત સુખાની ! ૭

[અગુરુ-લઘુ=દરેક દ્રવ્યમાં અગુરુ-લઘુ નામનો અગમ્ય ગુણ હોય છે દેખત=દેખે છે સાધારણ-ગુણ=સર્વ દ્રવ્યોમાં જે રહે, તે સાધર્મ્યતા=એક સરખાપણું દર્પણ જલ-દૃષ્ટાત=આરિયા અને પાણી નોંઠાખડો]

પ્રશ્નનું સમાધાન-જેમ દર્પણમાં પ્રતિબિંબ ઝીલવાનો ગુણ છે, તે પ્રમાણે પાણીમાં પણ પ્રતિબિંબ ઝીલવાનો ગુણ છે તેથી પોતાનામાં રહેવા ગુણ બીજામાં છે એટલે પાણીમાં અને દર્પણમાં પ્રતિબિંબ ખેંચવાનો ગુણ એક સરખો થયો એક પદાર્થનું પ્રતિબિંબ દર્પણમાં પડે છે તો તેજ પદાર્થનું પ્રતિબિંબ પાણીમાં પણ તેવીજ રીતે પડે

છે એ દૃષ્ટાંત મુજબ સગખાપણાને લીધે એકમા પડતા પ્રતિબિંબની રીત ઉપરથી બીજામા પડતા પ્રતિબિંબનો ખ્યાલ આવી શકે છે. જમ જળમા પ્રતિબિંબ પડે, તેમજ ફળમા પણ પડે છે” એમ મમજી ચક્રાચાર્યે છે

એ પ્રમાણે, આત્મ દ્રવ્યમા પોતાના ષડ્ગુણ હાનિ અને ષડ્ગુણ વૃદ્ધિ પામતા અને ષડ્ ભાગ હાનિ અને ષડ્ભાગ-વૃદ્ધિ પામતા પોતાના—અનંત સ્વ અશુરુ સ્વુ-પર્યાયો છે તેવા બીજા જ્ઞેયોને પણ અ શુરુ-સ્વુ પર્યાય હોય છે માટે જમ પોતાના અનંત અ શુરુ સ્વુ-પર્યાયોને પોને જાણે છે તે પ્રમાણે—સમાનતાને ધારણે—બીજાના અ શુરુ-સ્વુ અનંત પર્યાયોને પણ તે ઉપરથી તે જાણી શકે છે માટે સર્વનો જાણુ—સર્વજ્ઞ તરીકે જ્ઞાન ગુણની અપેક્ષાએ આત્મા સ્વ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ ની જમ, પર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ જાણી શકે છે અને એ અપેક્ષાએ સર્વજ્ઞ તથા સર્વ—વ્યાપક બની શકે છે

આત્માના જ્ઞાન ગુણની શક્તિ જ લોકાલોકના ત્રણેય કાળના સર્વભાવોને જાણવાના પરિણામ સ્વરૂપે છે તે ગુણની સાયકાત જ એવી છે, તેથી કોઈ પણ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર : કાળ અને ભાવ મા રહેલા સર્વ જ્ઞેયને કેવળજ્ઞાની આત્મા જાણી શકે છે, સ્વરૂપ નિયત તે આત્માનો જ્ઞાન એ તદ્દચક્ષુ પરિણામ રૂપ ધર્મ છે પરંતુ હવેના પાશવો આ પ્રેમાત્મ જનતા

પણ જી ગુરુ-લઘુ પર્યાય નામે વહુગુણ હોનિ વૃદ્ધિથી સમજાવી
શકાય છે જી ગુરુ લઘુ પર્યાયોબુદ્ધિ ગમ્ય કરતાં શાસ્ત્રાણા
ગમ્ય ખાસ છે તેની વિશેષ સમજ કર્મ પ્રકૃતિ પચસશ-
હભાથી શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી મેળવવી

૨૪ શ્રી-મહાવીર-વર્ધમાન-જિન-સ્તવન.

ક્ષાયિક વીર્ય વત હોય, તે આત્મા વીર-મહાવીરઃ
નિગવલબન યોગઃ રૌદ્રીશીકરણ

[નિયત-સ્થાનસ્થ કેવળજ્ઞાની પરમાત્માનું સર્વ-
જ્ઞેયોની સાથેના કયા સબંધે સર્વસંપણું જીને સર્વવ્યાપી
પણ હોય છે ? તે જતાવ્યા પછી, અયોગી જગવાનનું
ક્ષાયિકવીર્ય કેવી રીતે સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે ? તે આત્મિક
વીર્યનું સુદર સ્વરૂપ આ સ્તવનમાં જતાવવામાં આવેલું છે
આત્મ ધર્મની પ્રીતિથી ખાલીને ઠેક મોક્ષાવસ્થા સુધીનું જરૂરી
જરૂરી વર્ણન ૨૪ સ્તવનો ॥ પૂર કરવામાં આવ્યું છે

આત્માના અન્તિમ વિકાસ સુધીનું વર્ણન પૂરુ થાય
છે એટલે આ સ્તવનમાં વિકાસની છેલ્લી જૂમિકાનું વર્ણન છે.]

વીરજીને ચરણે લાગુ,

વીર પણુ તે માગુ રે,

મિથ્યા-મોહ-તિમિર-હાય જાગુ,

જિત-નગારુ વાગ્યુ રે

વીર૦ ૧

[વીરપણુ = શૂરવીરપણુ, ચરણે લાગુ = પાયે લાગુ, પ્રણામ કરે મિથ્યા = મિથ્યાત્વ મોહ = કષાયો તિમિર = અંધારું અધકાર ભાગુ = ભાગી ગયું જિત-નગારું = વિજય લેરી, વિજય ડંકો]

શ્રી મહાવીર વર્ધમાન પરમાત્માને ચરણે લાગીને પડીને, તેમણે બતાવેલી શૂરવીરતા હું તેમની પાસે માગુ છું તેઓશ્રીએ શૂરાતનપણુ બતાવીને મિથ્યાત્વ અને કષાયો-રૂપી ભયકર અધકારના હુમલાને ભગાડેલ કે, અને જગતમા વિજય ડંકો વગાડ્યો છે

[મને પણ આપશ્રીના ચરણે વાગવાથી-આપશ્રીની મહદથી-શૂરપણુ ભાગવાની મેળવવાની ઇચ્છા યદ્યપિ, તેથી મારા મિથ્યાત્વ અને કષાય વિગેરેના ભયકર હુમલા ભાગવા લાગ્યા ■ અને વિજય નગારું વાગવું શરૂ થયું છે તે બધે સંપૂર્ણ ભાગી જશે, એટલે બરાબર વિજયનગારું ગાજી ઉઠશે]

વીર્યવત હોય, તે વીર અને વીરોમા પશ્ચ એન્ક, તે મહાવીર વીરતામા વીર્યની સુખ્યતા છે-વીર્ય ઉપર વીરતાનો આધાર હોય છે તેથી વીર્યવ્રેરિત વીરતાની અને મહાવીર નામની સાચી રીતે શ્લેષથી સ્પષ્ટ રીતે જ કરી બતાવી છે

છઉમ ત્ય-વીર્ય લેશ્યા-સગે,
અભિસધિ-જ મતિ-અગે રે

સૂક્ષ્મ-સ્થૂળ-ક્રિયાને રંગે,
યોગી થયો ઉમંગે રે

વીર૦ ૨

‘ છંદમત્ય-વીર્ય-છંદસ્ય-અસર્વજ્ઞ-દશાભા-મોહથી
વેશાયેથી જાન-ધામા-રહેલા જીવનું વીર્ય-બળ લેગ્યા-સંગે-
કષ્ટાદિ દુઃખ લેવાનો સખમ હોય, ત્યાં સુધી અભિ-
સંધિ જ-અભિસંધિ-નિમિત્ત-ખાસ પ્રયત્નથી ઉત્પન્ન થયેલ,
મતિ-અંગે-વિચાર પૂર્વક, ઇરાદા પૂર્વક સૂક્ષ્મ-સ્થૂળ-
ક્રિયાને-આરીકમાં આરીક અને સારી રીતે જણાઇ આવે
તેવી વધુ પડતી સ્ફુટ મન વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિના
રંગે-રંગમા, લહેજતમા યોગી-મન વચન કાયા ના યોગ-
વાળો ઉમંગે-મોહજન્ય જ્ઞાનદયો-ઉત્સાહથી-સ્વેચ્છાથી-
ઉમંગથી-ઉદ્દાસથી]

લેશ્યાયુક્ત-છંદસ્ય જીવનું મતિ અંગે-ઐટલે ઇરાદા પૂ-
ર્વકના પ્રયત્નને લીધે-જ બળ-વીર્ય પ્રવર્તે, તેનું નામ અભિ-
સંધિ-જ યોગ કહેવાય છે

અને ખાસ પ્રકારના પ્રયત્ન વિના સ્ફુટઃ કે સૂક્ષ્મ મન
વચન કાયાની પ્રવૃત્તિના રંગે જીવના પ્રયત્ન આવે, તે અનભિ-
સંધિ-વીર્ય કહેવાય એ રીતે લેશ્યાના બળથી રંગમા
આવીને આત્મા મોહજન્ય ઉદાસથી યોગી-મન વચન
કાયા મારફત પ્રવર્તતા બળવાળો બ-યો હોય છે, મન, વચન
કાયા નીસ્ફુટ અને સૂક્ષ્મ પ્રવૃત્તિઓના રંગથી રંગાય છે, અને
મોહના ઉત્સાહમનિ ઉત્સાહમાં યોગીને આધીન થઇ યોગી-

ન વચન કાયા ની પ્રવૃત્તિવાળી અને છે અથવા કમે
કાચેના સંબંધવાળો થાય છે

અસંખ્ય-પ્રદેરો વીર્ય-અસખ્યે,
યોગ-અસખિત કખે રે,
પુદ્ગલ-ગણ તેણે લે સુ-વિશેષે,
યથા-શક્તિ-મતિ લેખે રે વીરં ૩

[યોગ=મન વચન કાયા માધ્યમ પ્રવૃત્તિ-જણાવું
આત્માનુ બળ કખે=કાલિત છે, શાસ્ત્રમા વ્યવસ્થા છે પુદ્-
ગલ-ગણ=કર્મ પરમાણુઓની અનેથી કર્મકુ વર્તણૂકોના
જત્યા સુ વિશેષે=પૂર્ણ મૂળ વધારે વધારે યથા-શક્તિ-
મતિ-લેખે=શક્તિ=પ્રયત્ન અને મરિચકરો અધ્યવસાય-
સ્થાનોના પ્રમાણમા, તેને હિચાલે.]

ઠાણ પણ એક આત્માને અસખ્ય અસખ્ય પ્રદેશો હોય છે.
દરેક આત્મ પ્રદેશમાં અસખ્ય આત્મિક સ્વીર્યના અંગો હોય
છે તે આત્મિક સ્વીર્યના અસખ્ય અસખ્ય અસોતુ યોગ
સ્થાનક હોય છે એવા થોડા સ્થાનો શાસ્ત્રમા અસખ્ય
બતાવેલા છે.

જીવના પ્રયત્ન અને અધ્યવસાય સ્થાનક પ્રમાણે-મતિ
સધિને બગે તે તે યોગ ન્યાય વહે જીવ વધારે વધારે
કર્મણુ વર્ગણા રૂમ પુણ્યવેળા જત્યા યોગના અ-
ખેચ છે-પોતાનામાં શિશિ બનાવે છે આ શા

જીવને નવા નવા કર્મો બધાવે છે, અને જમ યોગ્યસ્થાનક
વધારે વધારે તીવ્ર, તેમ તેમ કર્મના જત્યા પણ વધુને
વધુ જીવ ભે છે ૩

ઉત્કૃષ્ટે વીર્ય-નિવેરો,
યોગ-ક્રિયા નવિ પેસે રે
યોગ તણી ધ્રુવતાને લેરો

આતમ-શક્તિ ન ખસે રે ૧૨૦ ૪

[ઉત્કૃષ્ટે=વધારેમા વધારે વીર્ય-નિવેરો=વીર્યના
પ્રદેશોમા યોગ-ક્રિયા=મન વચન કાયા ના યોગની પ્રવૃત્તિ
ધ્રુવતા=નિશ્ચિનતા લેરો=લેગ માત્ર આતમ-શક્તિ=આ
ત્માની શક્તિ, આત્માનું વીર્ય ખેમે=ખેસવે ખસે]

જમ જમ આત્મા સ્વતન્ત્ર રીતે સ્વવીર્ય હસ્ત
ગત કરતો જાય છે, અને છેવટે વધારેમા વધારે સ્વવીર્ય
તેને પ્રાપ્ત થાય છે, સારે તેના પ્રદેશમા મન વચન કાયા ના
યોગની પ્રવૃત્તિ પ્રવેશ કરી ચકતી નથી એટલે કે-જમ
જમ આત્મા ગુણસ્થાનકો ઉપર ચઢતો જાય છે, તેમ તેમ
તેનું વીર્ય વધતું જાય છે, અને છેવટે જ્યારે, વીર્ય વધીને
ઉત્કૃષ્ટ હોઈ પહોંચી જાય છે, ત્યારે-મન, વચન કાયાના
યોગની પ્રવૃત્તિ તદ્દન મટ પડી જાય છે, ને છેવટે નાશુદ
પણ થઈ જાય છે આ એક વિચિત્ર ઘટના બને છે અર્થાત્
તે બળ મન વચન અને કાયા મારફત વેરાતું-વેડકાતું
હોય છે, તે બધ પડીને આત્મસ્થ-સ્થિર થતું જાય છે

વળી જમ જમ મન વચન કાયા ના યોગે સ્થિર થતા જાય છે, અને ડેવટે તદ્દન સ્થિર થઈ જાય છે, ત્યારે તેને આત્માની વીર્ય-શક્તિ-બળ જરા પણ ખસેડી શકતી નથી કાગલી શકતી નથી, આત્મા યોગેને પકડી રાખી શકે છે નથી

પરિણામે, આત્મા અને મન વચન કાયા ના પરમાણુના જાત્યાઓ સંલગ્ન થઈ જાય છે, મન વચન કાયા ના પુરુષો પુરુષો રૂપે સ્થિર રહે છે, તેને આત્માની વીર્ય શક્તિ અસર કરી શકતું નથી એટલે કે-ડેવટે, તે ત્રણની માગ્દત કાઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરતું નથી આ બીજી વિચિત્ર ઘટના બને છે અર્થાત્, આત્મા પુરુષોથી તદ્દન છુટા પડી જતો હોવાથી તેનો મન વચન કાયા રૂપે બનાવી ઉપયોગ કરી શકે છે નથી

ઉત્કૃષ્ટ વીર્યને યોગે અસર કરી શકે નહીં, અને યોગેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિરતાને ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય પણ કાગલી શકે નહીં. બન્નેય સંલગ્ન થઈ જાય છે, એ ગાથાનો સાર છે ૪

કામ-વીર્ય-વશે જિમ ભોગી,
તિમ આતમ થયો, ભોગી રે.
શૂરપણે આતમ-ઉપયોગી,
થાય તેહ અ-યોગી રે

વીં ૫

[કામ-વીર્ય-વશે=મૈથુનપૂર્વક વિષય મુખ ભોગવ

વામા ઉપયોગી નીર્ધને ક્ષીધે. ભોગી=ભોગો ભોગવનાર
આત્મ ઉપયોગી=આત્મામા ઉપયોગવત્ આત્માના વિકા-
સના પ્રયત્નમા ક્ષીન આ યોગી=મન વચન કાયા ના યોગો
રહિત ચૌદમે ગુણ સ્થાનકે રહેલા છવે અને સિદ્ધ
પરમાત્મા]

નૈશ્વર્યપૂર્વક વિષયસુખ ભોગવવામા ઉપયોગી નીર્ધને
ક્ષીધે જમ કાષ્ઠ પણ છવ ભોગો ભોગવનાર-ભોગી-બને
છે, તે જ પ્રમાણે મન વચન કાયા મારફત પ્રવર્તતા
આત્માના બળ-વીર્યને ક્ષીધે આત્મા ભોગી એટલે સસારી
થયો છે સંસારમા જન્મણ કરે છે, અને સસારમા સસારના
સુખ દુ ખોનો ભોગવનાર ભોક્તા થયો છે

પરંતુ, જ્યારે એજ આત્મા ચરાતન લાવીને, પોતાના
આત્માના ઉપયોગમા તક્ષીન થાય છે, ત્યારે તે અયોગી
થઈ જાય ■ સૈલેશીકરણસ્થ બની સિદ્ધ, પરમાત્મા બને છે
વિરોધનુ સ્પર્શીકરણ

આત્મા ઉપયોગી હોય તો યોગી થાય, પણ અ-યોગી
શી રીતે થાય ? એ વિરોધ આવે છે, અયોગી થાય છે,
એટલે મન વચન કાયા ના યોગો રહિત થાય છે

તથા અયોગી થતા જહેલા આત્મા, યોગી હતો, તે
ભોગી કેમ થાય ? એ પણ બીજો વિરોધ છે પરંતુ, યોગી-
મન વચન કાયા ની પ્રવૃત્તિ રૂપ યોગોને ક્ષીધે યોગી થાય

એ, અને એ રીતેના યોગી થવાથી કર્મો બાધીને-સાંસારિક બાવે બાધીને-આત્માને પોતાના કરેલાં તે સર્વ કર્મો ભોગવવા પડે છે તેથી તેનો ભોક્તા-ભોગી-થાય છે, આ રીતે જન્મેય વિરોધાના પરિહારો-ઉકેલો થાય છે.

અહીં ત્રણ પ્રકારનાં વીર્ય જતાવ્યાં છે—૧ મૈથુન-પૂર્વક વિષયસુખ ભોગવવામા ઉપયોગી થાય તે સાતમી પાતુરૂપ ચારીરિક વીર્ય જેને લીધેપ્રાણી કામ-વાસનાથી વાસિત થઈ મધુન સુખ ભોગવે છે ભોગી થાય છે (૨) મન વચન કાયાના યોગ મારફત ભોગવાતુ આત્માનું બળ તેને લીધે કર્મો બાધીને આત્માને સાંસારિક અવસ્થા ભોગવવી પડે છે, અનાદિ કાળથી ભોક્તાના જવાય, ત્યાં સુધી દેવ નારક તિર્થંકાર મનુષ્ય સ્ત્રી પુરુષ નપુસક વિગેરે રૂપે થવું પડે છે, અને વિવિધ રીતે સંસારમા રખડવાનું થાય છે સંસાર ભોગવવી પડે છે, ને એ રીતે આત્મા ભોગી થાય છે (૩) ત્રણિય યોગો નબળા પડવાથી અને રત્નત્રયોની આરાધનાથી વીર્યાન્તરાય કર્મોના સર્વથા કાય થવાથી મેરૂ પર્વત-વિશ્વોને હચવાવી પાડવા જેવું જ ક્ષાયિક બાવે અક્ષય આત્મિક વીર્ય પ્રગટ થાય છે, તે જેને લીધે આત્મા સૈનેશી-મેરૂપર્વત જેવો સ્થિર અને નેકર બની જાય છે અયોગો-મન વચન કાયાના યોગો વગર થઈ સ્થિર વીર્યવત બને છે.

૧ એક વીર્ય કામભોગી બનાવે છે, ૨ બીજું વીર્ય
સસાર ભોગવાવે છે ૩ જુ વીર્ય આત્માને અયોગો બનાવી
મુક્ત અને સ્થિર-નક્કર બનાવે છે ૫

“વીર પણુ તે આતમ-ઠાણે”

જણુ તુમચી વાણુયે રે
ધ્યાન-વિન્નાણે શક્તિ-પ્રમાણે
નિજ-ધ્રુવ-પદ પહિચાણે રે

વી. ૬

[વીરપણુ=વીરતા, શૌર્ય આતમ-ઠાણે=આત્મામા
છે, આતમ-સ્થાનની વસ્તુ છે તુમચી=તમારી વાણુયે=
વાણી વડે, ઉપદેશ વડે ધ્યાન-વિન્નાણે=ધ્યાનના વિજ્ઞાન
વડે, ધ્યાનના શાસ્ત્રીય જ્ઞાનવડે શક્તિ-પ્રમાણે=પોતાની
જેવી શક્તિ, પોતાની શક્તિનો જેટલો વિકાસ તે પ્રમાણે
નિજ-ધ્રુવ પદ=પોતાની સ્થિરતા, ધ્રુવતા, સ્થિરપદ, વીર્યંતુ
બળ પહિચાણે=જાણી શકે છે ઝાળખી શકે છે]

“ વીરપણાનુ પ્રયોજક પ્રેરક-વીર્યંતુ અરૂ મૂળ સ્થાન
તો આત્મા જ છે ” આ વાતની ખબર આપના શિવાય કોઈ
પણુ વિદ્વાને જગત્તે આપી નથી આ વાત જગત્ આપની
વાણીથી-ઉપદેશથી-જ અણી શકેલ છે જેમ જેમ ધ્યાનમા શા-
સ્ત્રીય વિજ્ઞાનનો આધાર લઇને, પોતાની શક્તિ પ્રમાણે આત્મા
આગળ વધે છે, તેમ તેમ પોતાના આત્મામા કેટલી ધ્રુવતા-
સ્થિરતા-વીર્ય-સામર્થ્ય-પ્રાપ્ત થયેલ છે તે પોતાના ધ્યાનના
જ્ઞાનથી જીવ ઝાળખી શકે છે ૬

ધ્યાન-વિજ્ઞાન એટલે યોગના આઠ અંગો છે તેના નામ -
યમ નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા ધ્યાન, સમાધિ
આ પ્રમાણે પાંચ જુદા યોગસૂત્રમાં આપેલા છે અને તેની વ્યા
ખ્યાઓ પણ આપેલી છે -

યમ એટલે પ્રતો નિયમ એટલે પ્રતોને સહકારી જીવનચર્યા
આસન એટલે પદાસનાદિક યોગાસનો મુદ્ધા વિગેરે પ્રાણાયામ
એટલે રેચક પૂરક અને કુલક કરીને પવનની ગતિ ઉપર કાળ
મેળવવો પ્રત્યાહાર એટલે ઈન્દ્રિયો ઉપર કાળ મેળવવો ધારણા
એટલે કોઈપણ વસ્તુ ઉપર એકાગ્ર યવાની દેવ કેળવવી ધ્યાન એટલે
કોઈપણ વસ્તુનું એકાગ્રતાથી અમુક વખત સુધી ધ્યાન કરવું અને
સમાધિ એટલે દુનિવાના બાહ્ય વ્યવહારોથી પર થઈને ધ્યાન સંસ્થિમા
સ્વેચ્છાથી રમણના કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થવી તે

જન દર્શનમાં પણ આજ આઠ અંગો બતાવ્યા છે પરંતુ
તેની વ્યાખ્યા તદ્દન ભુલિ છે તે આ પ્રમણ છે -

યમ-અહિંસા અને સત્ય વિગેરે પ્રતોને યથા શક્તિ અમરમાં
મુકનાં અને પ્રણ હિંસાપ્રમાદિક યમોનો અમર કરવાની ઈચ્છા રાખવી
નિયમ પાંચ પ્રકારના છે શૌચ, સતોષ તથા સ્વાખ્યાય અને પરમાત્મ
પ્રણિધાન આસન આત્મ ક્રિયાજના પ્રયત્નોમાં વધારે ચિરતા
પ્રાણાયામ પ્રાણ કરતાં પણ દેવ ગુરુ ધર્મ ને વધુ બંધાયા ગએ
ધર્મ માટે પ્રાણનો ત્યાગ કરે પણ પ્રાણ ખાતર દેવ ગુરુ ધર્મ નો
ત્યાગ ન કરે, એવી વૃત્તિ પ્રત્યાહાર ઈન્દ્રિયો ઉપર કાળ, ઉપરાંત
ધર્મ ઉપર આવી પડતા વિષ્ણોને ક્રોધવર્મા તત્પરતા વારણા ચિત્તની
સ્થિરતામાં સારો વધારો ચપગતાનો ત્યાગ થાય ધ્યાન પરમાત્મા વિગેરે
ધ્યેયનો મદ થો જેમ જો તેમ મન વચન અને કાયારૂપ યોગોના
વ્યાપારો રોકીને આત્મા સ્થિર થતો જાય, તેથી પોતાનું બ્રહ્મ-પ્રીત્ત
પ્રાપ્ત થવું જાય તેવો પ્રયત્ન કરવો સમાધિ સંસ્થાપના

જને તેમ આત્મ પ્રદેશોની સૂચના આ એકલમ થતાંથી જાણીને તરત
ધ્યાન સુધીની ગિતિ અરોગી અને સિદ્ધાન્તમાં સુધી પહોંચી, જ
પૂર્ણ આત્મ-વીર્યને અલગ્ય કરવું તે એકલમ આત્માએ મે
પર્યાની માર્ગ ગિર ચઇ જવું, તે

આ રીતે વિચાર કર્યા જેમ જેમ આત્મા ધર્મધ્યાન અને
શુદ્ધ ધ્યાનના પગથિયા ચડતો જાય તેમ તેમ તેના આત્મા સ્થિર
થતો જાય અને વચન કાયા મારફત વેરાતું આત્માનું બળ-વીર્ય-
આત્મ-નિષ્ઠ થતું જાય આત્માનો સ્થિરતા તે ધ્યાન આ પ્રમાણે
જેન ખન પ્રક્રિયાઓ ધ્યાન કરતો આત્મા ધ્યાનના બળ પ્રમાણે
પોતાની નિજ-મુવતા-મુવપદ-સ્થિરતા પોતાને પ્રેક્ષી પ્રાપ્ત થયેલ છે
તે પોતે સમજી શકે છે

વૈદિક દર્શનમાં યતજનિના યોગસૂત્ર વિગેરેમાં તથા
ખૌદ્રમ ધોમાં ધ્યાનના પ્રકારો વિગતોથી બતાવ્યા છે, પરંતુ આ
રીતે સ્થિરતા અને વીર્ય શક્તિ અને વચન કાયા દ્વારા
જે બહાર દેખાય છે, તે આત્માની વસ્તુ છે એ કોઈએ બતાવેલ નથી
તે કેવળ જૈન દર્શનમાંથી જ જાણવા મળે છે આ પણ જૈનદર્શનના
વિશિષ્ટતા છે તેમાં શ્રી આનંદચંદ્ર મહારાજ પોતાની સમજ
બતાવે છે, અને “એ વાત જૈન દર્શન સિવાય બીજે નથી” એ
સત્યને એટલી જ મહત્તાથી ઉચ્ચાર કરે છે

આલબન-સાધન જે ત્યાગે,

પર-પરિણતિને ભાગે રે

અક્ષય-દર્શન-જ્ઞાન-વૈરાગ્ય

આનંદ-વન પ્રભુ બાગે રે

વી૦ ૭

[આલબન-સાધન=ટેકા લેવામાં મદદગાર અથવા
પ્રભુ યોગ તે રૂપ સાધનનું આલબન કે ટેકા પર પરિણતિ]

શ્રુતિ=પર રૂપે પરિણમવાનું તે વૈશાલિક ભાવે પરિણમતું
 ભાગે=ભગાડે છે અક્ષય=સાદિ અનંત ભાગે-ઉત્પન્ન થયા
 પછી, કદિ નાશ ન પામે તેવા-અનંતકાળ સુધી ટકે તેવા
 ચૈરાગ્ય=ચારિત્ર આનંદ ધન પ્રભુ=અનંત જીવન આનંદ
 કના સમૂહરૂપ પ્રભુ ભાગે=સદા ભયન્ રહે છે. સર્વ
 સર્વદશી અને શેલેશી અવસ્થા રૂપ અન્નિયમ-રક્તે સદા
 ભગતા રહે છે]

બાહ્ય જીવન જીવવામા ટેકા રૂપ ચતુર્મુખી-ચતુર્ભુજ
 વચન અને કાયા-રૂપ બહારના આલ્મજનોને જે આત્મા અ-
 સપ દર્શના જ્ઞાન ચારિત્ર ની મદદથી ત્યાગ કરે છે. તેની પર
 પરિણતિ-વૈશાલિક ભાવ-ભાગી ભય કે-નાશ પામે છે. અને
 તે આનંદ ધન પ્રભુ આનંદમય પદ્મના આદિ અનંત
 દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર વડે નિર્મલ ભગતા બને છે
 સિદ્ધ પરમાત્મા રૂપે અરૂપી નિઃસ્વ આત્મ જ્યોતિર્મય મહા
 હીપતા રહે છે

૭

ભાવાર્થ—શ્રી વીર જયવાન વીર હતા.

વીરવાન હોય, તે વીર શ્રેયસ્ક આત્મા તેા શરીર
 જાગવાન-વીર રક્ત મુકત-હોય તે વીર કહેવાય છે યજુર્વેદ
 ઉપર વિજય મેળવે, અને વિજય મેળવતેવ ઉજવે, તે વીર
 કહેવાય

ત્યારે પરમાત્મા શ્રી મહાવીર રૂપે કાર્તવ્ય
 કરીય નથી દેઈ પણ દેશ જીતે

જાતનો વિષય મેળવ્યો નથી, છતાં તેમનું નામ એકદુ
લીંગ જ નહીં, પરંતુ મહાવીર શા ઉપરથી પાડવામાં
આવ્યું હશે? વળી, કેટલાક માણસોનું નામ તેની દેવાએ
મહાવીર પાડ્યું હોય છે, છતાં તેઓમાના ઘણા નામ સિવાય
મહાવીર નથી હોતા. વળી પ્રભુનું નામ તો વર્ધમાન
કુમાર છે પરંતુ ઇન્દ્ર સહિત દેવાએ વીરતા ગુણની પરીક્ષા
કરીને આપેલી મહાવીર એવી તેઓની પદવી છે, પણ નામ
નથી તો આવી પદવી પ્રાપ્ત કરવામાં તેમણે શી મહાવી
રતા કરી બતાવી હતી?

તે પ્રશ્નના જવાબરૂપે “ વીરતા-મહાવીરતા દુનિયાની
વીરતા અને મહાવીરતા કરતાં બુદ્ધી જ જાતની છે ” એમ
જૈનશાસ્ત્રનો આધાર લઈને આ સ્તવનમાં સાબિત કરી
આપ્યું છે.

માનવી વિગેરે પ્રાણીઓના શરીરના બળનું મુખ્ય
પ્રેરક બો કે મુંદર આરોગ્ય અને શરીરના બીજાં મુતત્ત્વો
યથાયોગ્ય રીતે સમતુલ્ય પોષણ વ્યવસ્થા વિગેરે હોય
છે પરંતુ, તેની પાછળ જે અપૂર્વ ઉત્સાહ, માનસિક શૌર્ય
વિગેરે જણાય છે, તેમાં શારીરિક બળ પાછળ આત્માનું
બળ પણ હોય છે. તે આત્મિક વીર્ય છે શારીરિક બળના
વેગનો આધાર તેના ઉપર પણ હોય છે. સૂક્ષ્મદ્રષ્ટિથી
વિચાર કરતાં કોઈ પણ વિચારક કે સંશોધકને આ વાત
સાચી લાગે વિના રહેશે નહિ.

આત્માના ઉત્સાહમાં શરીરમાના જ્ઞાનતત્ત્વો, મગજ,
‘મન’, હૃદય, રોમાચ, લોહીની સ્ફૂર્તિ વિગેરે જરૂર મદદ કરે

છે, પરંતુ, એ જધાયને ગ્રેષ્ઠાનો પ્રવાહ તો ઠેઠ આત્મામાંથી જ મળે છે માટે વીર્યનો મૂળ ઝરો તો આત્મા જ છે

શારીરિક અવ્યયકૃતિવાળા છતાં કેટલાક માણસો મહાન કામો કરી નાખે છે ત્યારે કેટલાક શારીરિક બળના પૂરવઠાવાળા માણસો હતાય ઘણું નાના કામોમાં પણ પાછા પડીને હઠી બન્યા છે માટે “શરીરની પાછળ પણ કોઈ જીવું જ બળ કામ કરે છે” એમ કળૂણ ક્યાં વિના ચાલશે જ નહીં અને તે આત્મિક બળ છે, આત્મિક વીર્ય છે હોઠો સખ્ત ધાતુગત શુક્ર ધાતુને વીર્ય કહે છે પરંતુ, તે તો આત્મિક વીર્યનું બાહ્ય વાહન છે તેથી વાસ્તવિક આત્મિક વીર્યના અર્થમાં વીર્ય શબ્દ પ્રવૃત્ત છે. છતાં બાહ્ય દૃષ્ટિથી-ઉપચારથી-શુક્ર ધાતુ વીર્ય ગણાય છે હોઠ પ્રસિદ્ધ બ્યવહારમાં બૃહથી વીર્ય શબ્દનો મુખ્ય અર્થ તે મનાઈ ગયો છે આત્માનું વીર્ય પ્રગટ થવાનું બ્યવહાર-બાહ્ય મુખ્ય કેન્દ્ર શુક્ર ધાતુ છે એટલે તેમાં ઉપચાર થાય, તે ચોખ્ખું છે અને આત્મજ્ઞાન વગરના છોવોને બહારથી બળના પ્રતીક તરીકે એજ પદાર્થને ઓળખાવવામાં વધારે ઔચિત્ય છે, કેમકે-આત્મિક વીર્યને બહાર પ્રગટ થવા માટે તેની સાથે મુખ્ય સંબંધ છે તેથી ઉપચાર સંગતતો છેજ પરંતુ, તે ઉપચાર છે વાસ્તવિક અર્થ નથી

તે આત્મિક વીર્ય સમગ્ર વિશ્વને ઉદયલાવી નાખી શકાય તેના કરતાં વધારે સામર્થ્યશીલ હોય છે પરંતુ, તે કર્મથી દહાયું હોય છે અને જેટલું દહાયું નથી
મન-પ્રબળ માથા માગ્યું વેર વિખેર ફી

જવા આવવા વિગેરે કામોમા આત્મા વાપરે છે અને જ્યારે તે સમગ્ર આત્મનિષ્ઠ થઈને-કર્મોના આવરણ રહિત થઈને આત્મામા સમગ્રપણે છલછલી ઉઠે છે, ત્યારે તે આત્માને તેથી કોઈપણ પ્રવૃત્તિ કરવાનું પ્રયોજન નથી હોતું અને તેના ઉપયોગ કરવા શરીર વિગેરે બાહ્ય સામગ્રીની પણ જરૂર હોતી નથી જેમ જેમ વીર્યોન્તરાદિક કર્મોના ક્ષયોપશમ વધે છે, તેમ તેમ પહેલાં તેા અનુક્રમે વધતું જાય છે, અને જ્યારે સમગ્ર વીર્યોન્તરાય કર્મોના ક્ષય થાય છે, ત્યારે ક્ષાયિક ક્ષાયે અક્ષય વીર્ય પ્રગટે છે અને આત્મા સ્થિર-સ્થિર થતા થતા તદ્દન સ્થિર થઈ જાય છે શ્રેયેશ મેઝપર્વત જેવો સ્થિર નક્કર બની જાય છે

આવી શૂરવીરતા પરમાત્મા મહાવીરદેવ વિગેરેએ મેળવી હોય છે, તેથી તેઓ મોઢ મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન સંસારમા જમણુ જન્મા જરા મરણુ રોગ શોક વિગેરેને ભગાડે છે અને આત્માના સપૂર્ણ વિજય હક્કા વગાડે છે આવી શૂરવીરતા રત્નત્રયી-શુદ્ધ હૃદયન જ્ઞાન અને ચારિત્રની રસામણુ માત્રા રૂપ ઓપધનુ પાન કરીને, કોઈ પણ આત્મા જગાડી શકે છે

સંસારસ્થ જીવોને વીર્ય બે રીતે પ્રવર્તે છે (૧) એક તો આપણા આત્મપ્રદેશો રાત દિવસ પ્રતિક્ષણે ઉચલપાચલ થયા જ કરતા હોય છે, જેને જાગે શરીરના જ્ઞાનતત્ત્વોમા અને તેથીજ લોહીના ફરવામા કાઈક સ્ફૂલ્લરૂપે જણાય છે, અને છાતીમા હૃદયમા, તથા નાડીમા તેના ધબકાર કાઠી રીતે જણાય છે આ સ્ફૂરણોને લીધેજ ખોરાકમાર્થ

રસ, તથા લોહીથી માડીને ઠંઠ શુક અને ઝોજસુ સુધીની ધાતુઓ અને છે એકમાથી બીજામાં સક્રમણ થયાજ કરે છે, એક બીજા ધાતુના રોગો એક બીજા ધાતુમા સક્રમણ પામ્યા કરે છે એક બીજાના વિકારો અનુક્રોમ અને પ્રતિ દોમપણે સક્રમ્યા જ કરે છે

ઉદયતી વખતે શાત-મૌન ભેડા હોઇએ, તો પણ આ બધી પ્રવૃત્તિઓમા સહજ પ્રવર્તતા યોગને અનભિસધિ-જ યોગ કહેવાય છે અને ઇરાદાપૂર્વક કોઈ પણ પ્રકારનો ખાસ પ્રયત્ન કરવામા આવે, કોઈ ઉપાડવામા આવે દોડવામા આવે, કોઈ ખેંચવામા આવે, બોલવામા આવે, મનન કરવા, વિચારવા, સ્મરણ કરવા કે ચિંતન કરવામા મનને ખૂબ અથવા પરાણે લગાડવામા આવે, તો તે ત્રણેય પ્રકારનો અભિસધિજ યોગ કહેવાય છે એ બન્નેય પ્રકારના યોગથી નિરતર ઝોજા વધતા પ્રમાણમા આત્મા સાથે કર્મ બધામા જ કરે છે સહજ પ્રવર્તતા યોગ તે અનભિસધિજ અને ખાસ પ્રયત્નથી પ્રવર્તે, તે અભિસધિજ યોગ કોઈપણ ઠેકાણે અભિસધિજ યોગ ઉત્પન્ન થાય, ત્યારે તો આખા આત્મામા તેની થોડી ઘણી અસર થાય છે કેમકે-આત્માના તમામ પ્રદેશો સાકળની જેમ પરસ્પર જોડાયેલા છે એટલે હાથવડી ભાર ■ ચક્રતી વખતે પણ પગમા તેનું જોર જાય છે તેમજ પગમા કાટો વાગે છે, ત્યારે ગોઠામાંથી અરેરાટી નીકળી જાય છે

૫ ચમ કર્મ-અન્થ વિગેરેમા પહેલા શુદ્ધસ્થાનકથી શુદ્ધસ્થાનક સુધીમા યતા અસખ્ય યોગ સ્થાનક

જતાવ્યા છે યોગ સ્થાનકમા પણ જ્યન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ. એવા બેદો જતા-યા છે અને ઝોગા પચસી પચમ એ પદથી ચોમ સસત્તાવ્યું છે, કે—

‘ યોગ સ્થાનકના બગથી આત્મામાં કર્મના પ્રદેસ અને પ્રકૃતિ બધાય છે ’ અને તે ન હોય ત્યારે એક પણ કર્મ આત્માને નોકી શકતુ નથી

આ રીતે મન વચન કાયા ના યોગોને લીધે આત્મા યોગી-અયોગી કહેવાય છે

। મોક્ષ સાથે જોડે, તેવા રત્નત્રયીના સાધનોના આત્મા ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે પણ તે યોગી-જોગી મહારાજ-કહે વાય છે અને છેવટે, અયોગી-ત્રણ યોગો રહિત વર્ષ મોક્ષમાં જાય છે

જોટલે, જૈનશાસ્ત્રમા યોગ શબ્દ ખાસ કરીને બે અર્થમાં વપરાયેલો છે મન વચન અને કાયા ના યોગથી આત્મા સસાર ઉલો કરે છે, તેથી પણ તે યોગી કહેવાય છે અને રત્નત્રયીના સહજરથી યમાદિ અષ્ટાંગયોગ તથા બીજા આત્મ-વિકાસના સ્વર નિર્જસ ના ત્રેરક પ્રયત્નો પણ યોગ કહેવાય છે, અને તેથી પણ યોગી કહેવાય છે તેથી આ બે શબ્દોની જાનિત ન થાય, માટે આ સ્પષ્ટી કરણુ કરવામા આવેલું છે

મન વિગેરે ત્રણ યોગોનો સબંધ થટતો જાય, તેમ તેમ આત્મ શબ્દ-વિકાસરૂપ યોગ વધતો જાય, અને જેમ તે ત્રણનો યોગ-વધતો-થટતો જાય, તેમ તેમ મનાદિક યોગ વધતા થટતા જાય

જેમ જેમ મનઃશિક્ષના યોગનું જળ ઘટે, તેમ તેમ આત્મિક વીર્ય વધતું જાય એ સમજના પછી, ૪ થી ગાથા જરાજર સમજાશે. પાંચમી ગાથા પણ આગળ જરાજર સમજાવી છે આ રીતે આ સ્તવનમા આત્મિક વીર્ય અને શીરતાની મુદર સ્પર્શ કરી છે

“વીર્યં વિપ્રેની આપી તાત્ત્વિક વાત જૈન દર્શન સિવાય જગતના બીજા કોઈ પણ સાહિત્યમાં સીધી કે આડકતરી રીતે તથા સ્પષ્ટ અને વ્યવસ્થિત રીતે જણાતી નથી” એમ શ્રી આનંદ ઘનજી મહારાજ કહે છે આ નવીનતા છે તે તેમણે “વીર્યપણું તે આત્મ કાણે, જાણ્યું તુમચી વાણ્યે ?” આ પંદીથી જણાવેલ છે

જૈન ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા કરીને તેના આશ્રય લેના શબ્દોને “કાર્ધ પણ શુભાવવાનું નથી હોતું” પરંતુ, ‘તેમના જ્ઞાને માટે તેને ઉત્તમોત્તમ વિશિષ્ટતમ સંયોગોની પ્રાપ્તિ થાય છે” એમ સમજવું

જ્યારે, આત્મા ખૂબ શક્તિશાળી—સંપૂર્ણ વિકસિત વીર્યવાળો—જન્ય છે, ત્યારે તેને કાયાદિક યોગની ક્રિયા અસર કરી શકતી નથી અને આઠ રુચક પ્રદેશો તો અયોગી હોવાથી, સદાય ધર્મના આવરણ રહિત જ રહે છે

શ્રી કેવળી જાગૃત તો પણ કાયાદિકની પ્રવૃત્તિ વિહાર વિગેરેમાં કરતા હોય છે દેશના વખતે વચનયોગની પ્રવૃત્તિ કરતા હોય છે, તથા અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોને દ્રવ્ય મનથી ઉત્તર દેવામાં મનની પ્રવૃત્તિ કરતા હોય છે પરંતુ

ખતાવ્યા છે યોગ સ્થાનકમા પણ જ્યન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ
એવા ભેદો ખતાવ્યા છે અને યોગા પચઢી વપસ એ પદ્યી
એમ સમજાવ્યું છે, કે—

‘ યોગ સ્થાનકમા જગથી આત્મામાં કર્મના પ્રદેશ અને પ્રકૃતિ
જાણાય છે ’ અને તે ન હોય ત્યારે એક પણ કર્મ આત્માને
ચોગી શકતું નથી

આ રીતે મન વચન કાયા ના યોગોને લીધે આત્મા
યોગી-અયોગી કહેવાય છે

મોક્ષ સાથે જોડે, તેવા સ્વત્રયીના સાધનોના આત્મા
ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે પણ તે યોગી-જોગી મહારાજ-કહે
વાય છે અને છેવટે, અયોગી-ત્રણ યોગો રહિત વર્ષ
મોક્ષમા જાય છે

એટલે, જૈનશાસ્ત્રમા યોગ શબ્દ ખાસ કરીને જે
અર્થમાં વપરાયેલો છે મન વચન અને કાયા ના યોગથી
આત્મા સસાર ઉઠોઃ કરે છે, તેથી પણ તે યોગી કહેવાય
છે અને સ્વત્રયીના સંક્રમણથી ધમાલિ અર્થાંગયોગ તથા
બીજા આત્મ-વિકાસના સ્વર નિર્જરા ના પ્રેરક પ્રયત્નો
પણ યોગ કહેવાય છે, અને તેથી પણ યોગી કહેવાય છે
તેથી જા બે શબ્દોની બ્રાન્તિ ન થાય, માટે આ સ્પષ્ટી
કરણ કરવામા આવેલું છે

મન વિગેરે ત્રણ યોગોનો મળધ વધતો જાય, તેમ
તેમ આત્મ સંયમ-વિકાસરૂપ યોગ વધતો જાય, અને જેમ
તે ત્રણનો યોગ-વધતો-વધતો જાય, તેમ તેમ મનાલિ
યોગો વધતા વધતા જાય

ન્યૂનરૂપ બની જતો નથી પાણીમા પાણી બળે અને પોતાનું સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ ગુમાવી દે, તેમ પરમાત્મામા બળી જઈને પોતાનું વ્યક્તિત્વ સર્વથા ગુમાવી દેતો નથી પરંતુ સિદ્ધ શિક્ષા ઉપર બીજા સિદ્ધ આત્માઓ સાથે બળી જવા છતાં પોતાના આત્મ પ્રદેશોરૂપ સ્વતંત્ર દ્રવ્ય સાદિ અનંતકાળ સુધી ઓછી વધતી પોતાની કે અવગાહના રૂપ ક્ષેત્રમા અને તથાભવ્યતાદિકને યોગે પ્રગટ કરેલા પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક અનંત ગુણો રૂપી બાવોધી પોતાનું સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ બાળવી શકે છે અને અક્ષય હશન જ્ઞાન તથા ચારિત્ર વિગેરે ગુણોથી સદા ભગત સર્વજ્ઞ બાવે-મુક્ત સ્વરૂપે ભગત રહે છે જરાક પ્રમાદ કે એવું કાંઈ આવી પડે, તો પાછો તે આત્મા સંસારમાં આવી પડે પણ તેમ બનવાનું કાંઈ કારણ જ નથી હોતું

એ રીતની સદાકાળની ભગૃતીમા પણ તે આત્માને સ્વ ખાત્મિક બાળનો સહજ રીતે ઉપયોગ કરવાનો હોય છે

સિદ્ધની શોભા શી કહું ?

સિદ્ધ જન્મત શિર ચોખતા, રમતા આતમરામ-

લક્ષ્મી લીલાની લહેરમા મુખિયા ॥ ગિર-ઠામ. સિદ્ધ ૦

[વીરવિજય મહારાજ]

સ્તવનકારના આશયથી વિરુદ્ધ જ્ઞેનશાસ્ત્રના આશયોથી વિરુદ્ધ, ગેર સમજથી, અજ્ઞાનથી, આન્તિથી, કોઈ પૂર્વ પ્રહૃથી, અથ્થ ભુદ્ધિથી, કે કોઈ બીજી રીતેજે કાઈ અયથાર્થ સ્વરૂપે લખાયું હોય, તો તે નિમિત્તે થયેલા દુઃકૃત્યો મિથ્યા

તે વળતે તે યોગો તદ્દન નિર્જળ સ્થિતિમાં હોય છે આત્મ
બળ જ વધી જાયું હોય છે અને છેવટે, તે નિર્જળયોગો
પણ સર્વથા ચાલ્યા જાય છે, અને સંપૂર્ણ આત્મ વીર્ય
ખીલી ઉઠે છે આત્મ પ્રદેશોને અચળ બનાવનારા કાયા
ચિકના પણ યોગો ચાલ્યા જવાથી આત્મ પ્રદેશો મેરુ
પર્વતની માફક સ્થિર થઈ જાય છે તે પ્રમાણે સ્થિર ટકી
રહેવામાં આત્માનું શુદ્ધ અનંત વીર્ય જ કારણભૂત છે
તે ન હોય, તો આત્મા અનંતકાળ સુધી સ્થિર રહી
શકે જ નહીં

આ રીતે જ્યારે આત્મા સ્વવીર્ય બળથી બળવાન બને
છે, ત્યારે તેને શુભ ચેતની મદદથી પ્રવૃત્તિ-મંચર, અને
નિર્જળની પ્રવૃત્તિ રૂપ બાહ્ય આવજનરૂપ સાધનની મદદ
લેવાની જરૂર પડતી નથી આઠમે શુભકાણેથી ધર્મસંન્યાસ
એટલે કે-ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે
અને ૧૩મા શુભ સ્થાનકના છેલ્લા અતમુદ્ધતમાં ઉત્પન્ન
થતા આયોજકરણથી પણ યોગનો ત્યાગ કરવા રૂપ
યોગ સંન્યાસ કરવાનો હોય છે આ રીતે તે આલ
બન રૂપ સાધનોનો શુકલ ધ્યાનના બળથી ત્યાગ કરનો
જાય, તેમ તેમ એક રીતની સ્વપરિણતિ છતાં વૈભાવિકદશા
ભાગવા માટે છે એટલે આત્મા અચળ-સ્થિર-ધ્રુવ બની
જાય છે આત્મ-પ્રદેશો બધા સ્થિર થઈ જાય છે પણ
આત્મ-પ્રદેશો ચળવિચળ બિદકુલ થતા નથી હોતા

આમ થવા છતાં મુક્ત આત્મા ખીલ દર્શનકારોની
માન્યતા મુજબ પત્યર રૂપ-જ્ઞાન સહિત-જાતી જતો નથી-

ઉપસંહાર

૧. સ્તવનકાનું લક્ષ્ય

૧ બહિરાત્મભાવથી પર યદ્ય સૂઝેલા સ્તવનકા શ્રી આનંદધનજી મહાગાનજી પરમાત્મ સ્વરૂપ તીર્થ કર પરમાત્માઓના વિશુદ્ધ આત્માનું આદર્શ તરીકે અવલબન લઈ, પોતાના અંતરાત્મરૂપ આત્માને તેવો પરમાત્મા બનાવવા, તેમની સાથે તદ્દાકારતા અનુભવવાને માર્ગે પ્રયાસ કરવાનો પ્રયત્ન આ સ્તવનોની રચના દ્વારા કર્યો છે

૨ ફરેક સ્તવનની લગભગ પહેલી અને છેલ્લે ઠેકાણે પહેલી જે ઠેકાણે તીર્થકર પરમાત્માના પરમાત્મ-સ્વરૂપ-આત્માના શુદ્ધો સાથે, તેના લોક પ્રસિદ્ધ નામની વિશિષ્ટતા સૂચિતી લઈ આત્માના યાને તીર્થકર પરમાત્માના વિશિષ્ટ આત્મ-શુદ્ધોની વર્ણના કરી, અભિમુખતા ઉત્પન્ન કરે તે પ્રાય કરીને નામ લેઈ છતાં ફરેક તીર્થકર પરમાત્માની સ્તવના તેમના સર્વાભિન્ન-પરમાત્મ ભાવને દ્રશ્યીને જ કરવામા આવી છે શ્રી નેમિનાથ પ્રજ્ઞાના સ્તવનમા બ્યક્તિ ગત જીવનની વિસ્તૃત જાણી સાચ છે, પરંતુ, તે તો વિરોધનું ઉત્પાદન કરી પરિહારમા તો છેવટે પરમાત્મ સ્વરૂપની જ સ્તવના પરમાર્થથી છે

અતલ 'તો સર્વત્ર નિશ્ચય નયથી સ્વાત્મભાવની જ સ્તવના કરી છે સત્ય વાત એ છે, કે-સાધક પણ પોતે જ પોતાના આત્માને સ્તવી શકે, અને "સ્તવ, સ્તુત્ય ને સ્તોતા

થાઓ, ગિધ્યા થાગો આવી ભાવના સાથે વિરસિ કરુ
હુ, કે તે અને બોલુ જે જે ખાત્રીઓ હોય તે સર્વે મુજો
મુધારી લેશે. અને હવે પછીની આવૃત્તિમાં રહેવા ન
પાગે, માટે, ચારે ધ્યાન ખેંચશે, એવી અભ્યર્થના
વાથે વિરમુ છુ

પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારખના સ્વાધ્યાસના પરિણામ
સ્વરૂપ શબ્દાર્થ ગાથાર્થ, ખાસ સમજ, ભાવાર્થ અને
ખાસ ત્રિયોપ ભાવાર્થ સાથે શ્રી આનંદધન યોવીરીની પ્રમાણ
નામની સંક્ષિપ્ત વિવેચના સંપૂર્ણ

‘આશય આનંદધન તણે અતિ મહીર ઉદાર
બાપક બાહુ પસારી, જિમ રહે ઉંધિ વિસ્તાર
[દયાકાર-જ્ઞાન-સારણ મહારાજ]

અર્થ ભાવાર્થ સહિત
આનંદધન યોવીરી
સમાપ્ત

ઉપસંહાર

૧ સ્તવનકાન્તુ લક્ષ્ય

૧. બહિરાત્મભાવથી પર ઘડું ચૂકેલા સ્તવનકાર શ્રી આનંદધનજી મહારાજાએ પરમાત્મ સ્વરૂપ તીર્થ-કર પરમાત્માઓના વિશુદ્ધ આત્માનું આદર્શ તરીકે અવલબન લઈ, પોતાના અંતરાત્મરૂપ આત્માને તેવો પરમાત્મા બનાવવા, તેમની સાથે તકાકારવા અનુભવવાને માર્ગે પ્રયાણ કરવાનો પ્રયત્ન આ સ્તવનોની રચના દ્વારા કર્યો છે

૨. હરેક સ્તવનની લગભગ પહેલી અને ઠાંઠાણે પહેલી બે કડી દ્વારા તીર્થકર પરમાત્માના પરમાત્મ-સ્વરૂપ-આત્માના શુણે સાથે, તેના લોક પ્રસિદ્ધ નામની વિશિષ્ટતા સાકળી લઈ આત્માના યાને તીર્થકર પરમાત્માના વિશિષ્ટ આત્મ-શુણેની વચ્ચુંના કરી, અભિમુખતા ઉત્પન્ન કરે છે. પ્રાય કરીને નામ લેઈ છતાં હરેક તીર્થકર પરમાત્માની સ્તવના તેમના સર્વાભિન્ન-પરમાત્મ ભાવને લક્ષ્યને જ કરવામાં આવી છે. શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના સ્તવનમાં વ્યક્તિગત જીવનની વિસ્તૃત આખી કાવ્ય છે, પરંતુ, તે તો વિરોધનું ઉત્પાદન કરી પરિહારમાં તો છેવટે પરમાત્મ સ્વરૂપની જ સ્તવના પરમાર્થથી છે.

અતલ તો સર્વત્ર નિશ્ચય નયથી સ્વાત્મનાયની જ સ્તવના કરી જી સત્ય વાત એ છે, કે-સાધક પણ પોતે જ પોતાના આત્માને સ્તવી શકે, અને “સ્તવ, સ્તુત્ય ને સ્તોત્વા

લોકજ રૂપ છે, તેવો અનુભવ, ઉપજવી શકે ” તો જ તીર્થંકર પશુની સ્તવના પણ સાચુંક થાય છે

૩ પ્રાય કરીને છેલ્લી કડીમા આત્માની પ્રિક્ષા ભૂમિકાઓને અનુરૂપ આત્માના જુદા જુદા શુષ્કોની પ્રાપ્તિ અને છેવટે આનંદધન રૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિને લગતી પ્રાર્થના હોય છે આનંદધન પોતો મોક્ષ પરમાત્મ ભાવ યૈવિશીસ્થ જ્ઞાના સ્વાત્મા તીર્થંકર પરમાત્મા નૈમમનયે આનંદધન મધ્ય સર્વ આત્માઓ આધ્યાત્મિક વિકાસક ભૂમિકાઓ સિદ્ધાત્માઓ વિગેરે આનંદધન પદ્ધતી સ્થિત કરેલાં છે

૪ વર્ષ્યની ગાથાઓમાં આત્માના વિકાસને લગતા જે, શુદ્ધિની વર્ણના કરવાની હોય છે, તેનું સ્વરૂપ બતાવવામા આવેલું હોય, એ

૫) પોતાના, બનાવેલા, સ્તવનોનો પ્રશુની, સ્તવના કરવામા ઉપયોગ કરતાર અન્ધ, સાધક આત્માના હૃદયમા પણ, બાળના બદલત થાય, ને તેની સાથે સાથે, પ્રત્યેક સ્તવનો માફક સમજાવવાના આત્મવિકાસના કરજાઓ-ભૂમિકાઓનો પણ સાસ, યતો, જામ, અને રાગ-સાજ રચના વિગેરે પણ, તેમાં પૂરતો સહકાર આપી શકે, તેવી ખૂબી રાખવામા સ્તવનકારે સુદર કુશળતા, બતાવી છે

૬) સાથે/સાથે જ, જોનાં દર્શનમા શાસ્ત્રોમાં વર્ણવાયેલા આત્મવિકાસના જુદા જુદા દરજ્જાઓ-ભૂમિકાઓનું ક્રમશઃ સ્વરૂપ સમજાવવાનો-અને, તે, સક્ષેપમા છૂટા વિગિહ રૂપમાં, સમજાવવાનો સ્તવનકારનો ઉદ્દેશ છે તે પણ, બરાબર સિદ્ધ કરવામા આવેલો છે

૭ માનો કે-લગભગ ૨૦૦ કરીનો એક વિકાસ-ક્રમેનો વ્યવસ્થિત થય હોય, તેવી આ સ્તવનોની વિશિષ્ટતા છે માત્ર, સ્તવનાઓ જ નથી (૧) સ્તવનાઓ કરવાની કારણતા પણ, સ્તુત્ય આત્મા તે તે દરબજે ચડીને ઠંઠ વિકાસ ભૂમિની પરાધાયા-મોહ-મુખી પહોંચેલા હોય છે, તે પણ બતાવી છે એટલે (૨) સ્તવના કરતાં કરતા જે આત્મા તે તે ભૂમિકાઓનો સ્પર્શ કરીને ઠંઠ મુખી પહોંચી શકે, તે જ ઉદ્દેશ તેણે સ્તવન કરવાનો હોય છે, એને (૩) સ્તવનકાર એને સ્તવનાર આત્મા પહેલું સ્તવન યોગ્ય બની શકે છે તે (૪) તથા તે વિષયની સમજવડ માત્ર-વિષયનું નિરુપણ માત્ર-કરનાર થય તરીકે નહી, પરંતુ સ્તવન ક્રમ આશયનાના પ્રકારના અવલંબન કાચે, તે સર્વ તરફ આધેડના વિસ્તરે એકવિંશ કરવાની વિશિષ્ટ સર્વોચ્ચ પણ છે

એ સર્વ આ સ્તવનોમા સ્તવનકારે અનુલક્ષિત કૃતિ જણાઈ આવે છે

૮ સ્તવનકારી માત્ર-શ્રેય રચના જ કરે ■ દેવતા વિષય નિરુપણ જ કરે છે પરમોત્તમના મુલ્યે વ્યવસ્થિત અન્ય સાધકોને સમવડ જ આપે છે એ દીર્ઘ નહીં, પરંતુ યોગે પણ એક લગભગ હાલિંક સાધક છે જેના આ માનો વિકાસ કરવાની તાલાવેલી અનુભવને જાણ છે એ જીતે આત્મ કલ્યાણનો ભાવનાના એક વિશિષ્ટ કારણ તરીકે પરમાત્માના ભાવ પૂર્વકના સ્તવને આત્મિક મનોવૃત્તિ જે સ્તવનોની રચના કરી હોય, એમ આજ નિષ્કર્ષ આવે

૬ સ્તવનકારનો આત્મા જૂમિકા ઉપર હશે ? તેની કલ્પના કરવી જહુજી સુરકેલ કામ છે છતાં, તે અલ્પ આત્માથી' હવે તો છે જ ધર્મનાથ સ્વામિના સ્તવન સુધીમા અપ્રમત્ત ભાવના સુનિ મહાત્માઓના સ્વરૂપ સુધીનું આત્મ વિકાસનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે આ પાચમા આરામા વધુમા વધુ જ મા અપ્રમત્ત સર્વ વિરતિ સ્વયમ શુણ્ણુ સ્થાનજ સુધી ચડી શકાય છે હવે, એ મયોદામા પણ કઈ જૂમિકા સુધીમા નિશ્ચયથી આનંદધનજ મહારાજમીનો આત્મા હશે ? તે જોઈસ કહેવું સુરકેલ છે, છતાં સ્મર-કૃત્ય-અતુર' શુણ્ણુ સ્થાનકની નિશ્ચયથી પ્રાપ્તિ હોવામાં શકા જણાતી નથી

૭ શ વિરતિ પ્રમત્ત સર્વવિરતિ અને અપ્રમત્ત સર્વ-વિરતિ એ ત્રણ શુણ્ણુસ્થાનકોમાંની કઈ જૂમિકાને નિશ્ચયથી તેમનો આત્મા સ્પર્શી શક્યો હશે ? તે જોઈસ કહી શકાતું નથી

છતાં, સંસારભાવથી તેમની ઉદાસીનતા આત્મ શમ જતા તત્પરતા સ્વયમમાં પ્રીતિ તૈન્ત્રીનતા તન્મયતા પરમાત્મભાવ પામવાની નિરતર તથક્તા તેમને વ્યવહારથી તો સર્વ વિરતિની સ્પર્શના પામેલા આત્મા કહેવામાં હરકત જણાતી નથી

૨ સ્તવન યોગનારનું લક્ષ્ય

૧ “ જહિરાત્મ ભાવથી પર યર્ષ, અતરાત્મ ભાવમાં સ્થિર યર્ષ, પરમાત્મ સ્વરૂપ થવાની ઇચ્છાવાળો આત્મા

પરમાત્મ સ્વરૂપ તીર્થ કર પરમાત્માઓનું આલબન લે
પોતે કંઈ વિકામ ભૂમિકાઓ ઉપર ચડીને પરમાત્મા
પામી શકે ? ”

૨ આ-રી જિજ્ઞાસાવાળો આત્મા આ સ્તવનોના મ
સન્મુખના પાઠથી જે અનન્યલાભ ઉઠાવી શકે, તેવો લ
ખીલ ઉતરતી કક્ષાના છવો ન ઉઠાવી શકે, એ સ્વાભા
છે [આ પ્રભુની સ્તવન કરનારની વિશિષ્ટ યોગ્યતા નિ
શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરિ વિરચિત લલિત વિસ્તરો
પ્રાથમિક ભાગ-પ્રસ્તાવના-એવી]

૩ છતાં, જોન શાસ્ત્રોક્ત વિશાળ આત્મ વિકામ
કમ પદ્ધતિસર સમજાવવાને આ બસો કહી એટલે સમુ
વાટકીમાં સમાવવા બરાબર માય વિશેષમાં, પ્રત્યેક વિક
ભૂમિકાના વિશિષ્ટ ખાસ મુદ્દાઓને એવી ખૂબીથી સમા
છે, કે-પ્રથમના પ્રીતિયોગ નામના પગથિયાથી માંડી
ઠેક ઉપરના ઝેલેશીકરણ સુધીના પગથિયા સુ
સાધકની નજર ફરી વળે, અને તેમાંના મુખ્ય મુખ્ય પ્રતી
પકડી પાડી, પોતે ઈચ્છે, તે ઉપર ઉપરના પગથિયાને આ
રાખીને યજ્ઞિ પ્રમાણે ઠેકાં પણ આત્મા પોતાને આ
પણ યથાયોગ્ય વિશિષ્ટ પગથિયા સુધી આ બવમાં પણ
જઈ શકે, તેવી મનોદશા જાગૃત્ કરવા સુધી આ સ્તવનો
પાઠ સાધકને લઈ જવાને સમર્થ થઈ શકે તેવો છે

સાધકને માટે આ સ્તવનો યોગાવચક ક્રિયા
ચક અને અવાતર તથા પરપરાએ ફેલાવ ચકયોગ
બની શકે, તેવી ગોઠવણવાળા છે વળી,

શાસ્ત્રી યોગ અને અથાત આમર્થ્યયોગની પ્રાપ્તિ થઈ શકે, તેવા સ્વરૂપે પરિણમે, તેવા છે પછી, સ્વતંત્ર બ્રહ્માનારની જેવી વિકાસ ભૂમિકા

૪ તામાન્ય જનમમાજનો આ સ્વપ્નનેમા મતિ પ્રવેશ મળેા દુર્લભ જાણાય છે આસ અવ્યાજોની મુદ્દતથી સ્વપ્નપ્રાપ્તિ થયો વિના આ સ્વપ્નનોના આવ સમગ્રજા મળ્યા મુરકેલ છે—મદકે સમજી ચકાય તેવા નથી, છતાં લલકારીને સ્વપ્ન બ્રહ્માનારના સ્વોભાસી કેદલાક જોવા સારકો જ જોવી મૂળીથી નીકળે, કે કેમ જાણે, તેવા આલ્યાને સ્વર્થ કરતા હોય, તેવો બ્રહ્માનારને અને આજનારને બાહ્ય થાય તેવી સ્વપ્ન સ્વપ્નનોની હોવાથી, હોય પણ ભૂમિકાના સાધકને બ્રહ્માના ગમે, થાતો કોઈ પણ જોલે, તો તે સાંભળનાર જોવાને સાંભળવા પણ મૂળે, તેવા છે,

૫ આનંદધનજી ભહારાજ અને સાધક આત્મા જાણે કે—મદમાત્મા સાધે મન મોક્ષ મૂકીને જાતો કરતો હોય, કાલાવાલા કરતો હોય, પ્રીતિના કપકા આપતો હોય, સ્ત્રીરૂપે, પુત્રરૂપે, સેવકરૂપે મિત્ર રૂપે, ગરબાઈ રૂપે, જાણેક રૂપે—જોઈકાર રૂપે, પતિને, માલિકને શ્રોમળાર રૂપે જોમ જાણેક રીતે આ સ્વપ્નનેમા જેઆવ કે છે

૭ આત્મવિકાસનો ક્રમ

૧ જો કે, અવ્યવહાર રાશિ રૂપ નિર્ગોહમા બનાદિ કાળથી કહેલો બન્ય આત્મા કમે કમે તથાબન્યતાને યોગે વિકાસ સાધતો જ હોય છે તે આત્માના પતન અને

વિકાસના અનેક નામા મોટા ઉચ્ચ વાણતા હોય છે, 'ઉતા
એક દરે તે વિકાસ તરફ જ આગળ વધતો હોય છે

૨. ત્યારે તે, સર્વવિધિ સંયમ સ્વીકારી દાખડે શ્રેણી
ઉપર આરોહી દેવળસ્થાન પામે છે, ત્યારે તે વિકાસ કમની
દાખામાં હોયો કેટલે સુધી પહોંચી ગયો હોય છે તે તીથ^૧
કર રૂપે કે આમાન્ય દેવળી રૂપે વિધર્મી, અતિ શીલે-
શીલરૂપ કરી, જન વચીયંચાળી બીર જની મોક્ષમાં લાય છે

૩ છે આત્માને, ભૂમિકાની મજબૂત પૂર્વ ભૂમિકા—
વધુમાં વધુ અર્ધ-પુરુષાર્થ પરાવર્તન લાગે જાડી હોય, તે
આત્મા સમ્યક્ દર્શન-સમક્ષિત-સમ્યક્ત્વ પામે છે, ત્યારથી
તે એવ માર્ગસ્થ ગણાય છે—તે આગમાં આવી પહોંચ્યો
મણાય છે સમ્યક્ત્વ એ મોક્ષ નગરમાં જવાના ઘેરી
માર્ગનો પહેલો ઢરવાજો છે તે એવ માર્ગસ્થ માર્ગ
પ્રાપ્ત ગણાય છે

૪ તેની પહેલાની ભૂમિકા ઉપર જોવા એવ-માર્ગાનુ
સારી-માર્ગ તરફ જવાને પ્રયાણ કરી ચૂકેલા એવ
મણાય છે તેને માર્ગ મળ્યો નથી હોતો, પરંતુ માર્ગ
તરફ જવાને તે પ્રયાણ કરી ચૂક્યો હોય છે યોગકમ જવોમાં
તેને માર્ગની પ્રાપ્તિ થવાની હોય છે માર્ગાનુસારી એવોમાં
જે પ્રકારના એવો હોય છે

૧ સમ્યક્ત્વ કદી પામ્યા ન હોય, પરંતુ હવે જાવિ
ધ્યામાં સમ્યક્ત્વ રૂપ માર્ગ આવશ્યક પામવાના છે તે

૨ અને તે દેવળમાં કે દુર્યોપશમ સમ્યક્ત્વ પામ્યા

પછી પણ પડીને મિશ્રત્વ વચેવા હોય, છતાં આધ્યાત્મિક
જીવનને હાથથી આડતા હોય, તેવા પણ સમ્બંધત્વથી પતિત
છતાં માર્ગાનુમાત્રી હોવા હોય, તે

સમ્બંધત્વથી પતિત જીવ માર્ગાનુમાત્રી તો હોય જ
તે જીવ કહી બવાલિનદી તો ન જ હોય કેમકે-તેનો
સંસાર અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનથી અધિક નથી હોતો.
જે જીવને સંસાર એક પુદ્ગલ પરાવર્તનથી અધિક હોય,
તેજ જીવ બવાલિનની ગણનામાં ગણાય છે માટે સમ
ક્ષિતથી પતિત જીવ અવશ્ય માર્ગાનુમાત્રી ગણાય જ છે

[૧] હવે કોઠાકોઠી સાંયોપમે એક ઉત્સર્પિણી
જાને તેણે જ એક અવનર્પિણીનો કાળ થાય છે, જન્મેય
મળીને બીજા કોઠા કોઠી સાંયોપમે એક કાળચક્ર થાય
છે અને ત કાળચક્રે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય છે

[૨] અનાદિ કાળથી સંસારમાં રખડતો જીવ અને ત
પુદ્ગલ પરાવર્તનો પસાર કરે છે પરંતુ તથાકલ્યતાને
ચોગે જે કોઈ જીવનો સંસાર માત્ર એકજ પુદ્ગલ પરા
વર્તન જેટલો બાકી રહે છે, તે જીવ ચરમાવર્તિ
ગણાય છે

ચરમાવર્તમા-છેલ્લા પુદ્ગલ પરાવર્તનમાં આ
વેલો જીવ ધર્મને ચોગ્ય ગણાય છે ત્યાંથી તેનો આત્મા
સહેજ સહેજ સૂઈ ધર્મને ચોગ્ય વિકાસ ભૂમિકા સુધી આવી
પહોંચે હોય છે આ પહેલા તેણે અને ત પુદ્ગલ પરા
વર્તનો બવાલિનદીપણે પસાર કર્યો હોય છે

છે. ત્યાં પુદ્ગલપરાવર્તનમાં આવેલો બંધ્ય જીવ
અપુનર્બંધક થાય છે, અને માર્ગાનુમાત્રી પણ બને છે

અબંધ્ય જીવ તો અનંત કાળ રખડે છે, તેને છેલ્લું
પુદ્ગલ પરાવર્તન હોઈ જ નથી એટલે, અહીં ફરેડ વાત
બંધ્ય જીવને ઉદ્દેશીને જ થાય છે, એમ સમજવું

અનપુર્બંધક એટલે, હવે પછી કોઈ પણ વખત મિથ્યા
ત્વ મોહનીયકર્મ વિગેરેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તથા ઉત્કૃષ્ટ રસ
આધરો જ નહીં, તેથી આત્મશુદ્ધિવાળો જીવ

માર્ગાનુસારી એટલે ધર્મને-આત્મ વિકાસને-આહ
નારો જીવ. આધ્યાત્મિક જીવન પ્રણાલિકાને પસંદ કર
નારો જીવ કોઈને કોઈ દેવ ગુરુ ધર્મને બાવથી માન
નારો જીવ આધ્યાત્મિક વિકાસને ઉદ્દેશીને ઘડાયેલી બ્યાવ
કારિક જીવન પ્રણાલિકા-આર્થ સંસ્કૃતિને આહનારો તથા
પાળનારો જીવ મુખ્યત્વે ભારતીય આધ્યાત્મિક આર્થ સંસ્કૃ
તિને અનુરૂપ-તેના અંગ રૂપ-તેનાથી ફલિત થતા-તેને સાધક
-તમામ પ્રકારના રાજકીય, સામાજિક, આર્થિક, કૌટુંબિક,
નૈતિક, ધર્માદારી વિગેરે જે જે નાના મોટા જીવન બ્યવહારો
હોય, તે સર્વ માર્ગાનુસારી-પણાના પ્રતીકો સમજવા જીવનમાં
માર્ગાનુસારિતા ઉતારવાનું સાધન તે ભાગ્યતની વિશુદ્ધ
આર્થ સંસ્કૃતિ જોઈએ વધતે જશે આધ્યાત્મિક આદ્યોને
આધારે રચાયેલા જગત્તમા જે તે વખતે જે કોઈ નામે, જે
કોઈ ધર્મ, આલતા હોય, તેમાં માનનારા હૃદયથી તેનું
પાલન કરવા ઇચ્છનારા કોઈ પણ બંધ્ય જીવ ચરમાવત

અપુનર્ગંધક અને આર્ગાનુસારી હોય જ એમ માનવાને ફરી હરકત નથી

આર્ગાનુસારીતાના પાંચીય ભોલ-કપ અધિષ્ઠાને બતાવ્યા છે, તે ઉપરાંત આત્મિક સંસ્કૃતિ અનુકૂળ આવ કરીને પ્રાથમિક જૂનિકા રૂપ વ્યાવહારિક જીવનના મુખ્ય મુખ્ય પ્રતીક રૂપ તેને સમજવાના છે

સૌતિકવાદની સંસ્કૃતિને અનુકૂળ વ્યાવહારિક જીવનમાં, તે ઉન્માર્ગાનુસારિતા હોય, એ સ્વાભાવિક છે

આજનું વિદેશી પદ્ધતિનું શિક્ષણ જીવન વ્યવહારનાં જો, ત્યાં સમાજ સુધારા વિજ્ઞાન મતલબ વિગેરે ઉન્માર્ગાનુસારી પ્રવૃત્તિ છે, એમ સ્પષ્ટ કરવા વિશેષ જરૂર પડેલી નથી જાતું પરિણામ એ આવે, તેનાથી માનવ જાતની અને ખાસ કરીને ભારતની માનવ પ્રજાની અવનતિ થાય જ તેમા કશુંયે આશ્ચર્ય ન જાણે અને તેટલી સૌતિક સાધન સામગ્રી ભારતમાં વાજવી હોવા છતાં, આર્થિક પ્રજા અંદરથી અવ્યવસ્થિત રાખવાની અર્થાત્ત્વ અસમુદ્ધ અલ્પાયુધી રાગી માનવી થવી જાય છે ઉત્તરોત્તર એવી પરિસ્થિતિમાં પડે થનો જાય છે, તેને પ્રગતિ માની આવે સર્વ પ્રજા જોનાં દેહો એજવી તેને જૂન વેત્ર અપાઈ રહ્યો છે હજારો વધારો થનો રહ્યો છે અને હજી યથે ન જાયે સંજોગ છે

આજના સૌતિકવાદના પ્રચાર પહેલાં, ફરક સારક

જીવન તથા જીવ્યતાને યોગે તે તે પત્રધિયા ઉપર ટકવાનો વખત ઝોછો વધતો જરૂર લાગે છે, દરેકને સરખોજ વખત લાગે, જોમ નહીં બનતું બીજા દર્શનોમા પણ સામાન્ય રીતે વિનયક્રમ લગાવેલો. જોવામા આવે છે પરંતુ નૈન શાસ્ત્રમા-જીવન્વિત સ્વચ્છ તે તે ભૂમિકામા રહેલા વિવિધ જીવોને જાણતા કરાવેલો. તથા ઉચ્ચ ભૂમિકાની અત્યન્ત વિશિષ્ટ સ્વચ્છતા અને પ્રાપ્તિ કરાવી આપતા સચોટ ઉપાયો. દેહાવયકતા-એ નૈનશાસ્ત્રની વિશિષ્ટતા છે.

૮ કોઈ વખત કોઈ દુરાચારી જીવ જોક્રમ આત્મા ભિન્નુષ્ઠ થઈ-યોગી-ત્યાગી-સુધર્મી-સાધુ-યધ-મહાત્મા બની જાય છે તેનું કારણ, તે જીવ પૂર્વ જન્મમા સાધના કરતો કરતો આટલો સુધી આવ્યો તે હોય છે વચમા કંઈ ભૂલ થવાથી કે કોઈ પાછગની ભૂલનું પરિણામ લોગવવાનું બાકી હોવાથી તેટલા પૂરતો તે દુરાચારી બને છે તે વિનયક્રમ દ્વારા જતા તરત જ તે પોતાની પૂર્વથી વિકાસ ભૂમિકાથી પાછો આગળ વધવા લાગે છે એટલા જ માટે, નૈન શાસ્ત્ર કારણે નૈન જીવોને પ્રથમ સર્વ શ્રોતાઓને સર્વ વિરતિનો ઉપદેશ આપવા કરમાવે છે ત્યાર પછી, તેને દેશ વિરતિ સમ્યક્ત્વ માર્ગાનુસારિતા અભવાભિનંદિતા નો ઉપદેશ આપવાનું કરમાવે છે.

૯ આ કારણે, આ સ્તવનોમા છેલ્લા પુદ્ગલ પરાર્તમા પ્રવેશેલા જીવનો વિકાસ કેવા ક્રમે થઈને મોક્ષ સુધી પહોંચે છે, તે ક્રમસર જણાવેલ છે તેનો સામાન્ય ક્રમ નીચે અમાણે છે ૨૪ સ્તવનોમા સામાન્ય રીતે આ સાધના

યત્ર પ્રમાણે આત્મ વિકાસનો ક્રમ જતાવેવ છે તેનું સક્ષિત
 દિગ્દર્શન અત્રે કરવામાં આવે છે વિશેષ સમજ સ્તવનોના
 ભાવાર્થ તથા અર્થથી સમજાશે વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ તે તે
 વિષયને લગતા શ્રીમદ્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના
 યોગબિન્દુ, યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય, યોગગક, વીરાતીગી
 વિગેરે તથા શ્રીઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રી યશોવિજયજી
 મહારાજની ખત્રીશ ખત્રીગી આઠ દષ્ટિની સંબંધી
 ૩૫૦ ગાથાનું સ્તવન તથા યોગવિગીની ટીકા
 શેડગક વૃત્તિ, વૈગય કન્યજતા શ્રીપાળ ગસ
 યોથો ખઠ વિગેરે ગ્રંથોનો અભ્યાસ શ્રવણ-મનન
 કર્તવ્ય કરવો જોઈએ

ચરમા-ડડવર્તિ નાટક

[એક સૂચક કંટપનો]

[અનાદિ કાળથી આવ્યવહાર ગણિમાં રહેતો! જીવ બ્યવહાર રાશિમાં આવ્યા! બાદ પશુ પ્રાણ અનતકાળ સુધી અનેક બેનોમાં બાટકતો બટકતો સુદમ-નિગોદ પૃથ્વીકાવાદિક ઓન્દ્રિયેમાં-આદર નિગોદ તથા પૃથ્વીકાવાદિકમાં બાટકતો બટકતો બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય ચઈરિન્દ્રિયમાં પસાર થઈ, અસચિ તથા ઉવરે પગોમ'સચિ પચેન્દ્રિય પશુ પામતો પામતો આખરે કોઈ બધું જીવ પોતાની તથાબધ તાને યોગે ચરમ પ્રદગ્ધ પરાવર્તમાં પ્રવેશ કરે છે ચરમ પ્રદગ્ધ પરાવર્ત એટલે-જે જીવનો મોક્ષ થવાને એકજ ઉદ્ધતુ પુનઃ પરાવર્તને કાળ બાકી હોય તેમાં પ્રવેશ કરી આ વિશાળ જગતના ચોક્કમાં વિગ્રહ માર્ગની ગચ્છુમિમાં સૌથી પહેલો પ્રવેશ કરે છે

ત્યારે તેની સામે અનેક ધર્મો તેના ઉપદેશા ગુરુઓ અને તે ધર્મના મૂળ પ્રચારકો સત મહતો કે રેવો નજરે ચડે છે વાસ્તવિકરીતે ધર્મ એકજ હોવા છતાં, તથાપ્રકારના સન્નેગોને લીધે તથાભુદ્ધિની તરતમતાને લીધે પોત પોતાની સગવડ અનુસાર જુદા જુદા નામે તેજ મૂળ ધર્મના આન્ધ્ર વર્ધતા ગુણોને આધારે અનેક પ્રકારો પ્રચલિત ધર્મના હોય છે તે સર્વ તેની નજરે ચડે ॥ એટલુજ નહીં, પરંતુ તે તરફ તે જીવનું મન પણ આકર્ષાય છે તે સપજામાંના કોઈને કોઈ તરફ અગમ્ય રીતે તેના હૃદયમાં પ્રીતિ જાગવા લાગે છે આવી પ્રીતિ જગતમાંના સર્વ જીવોને જાગેજ એમ નથી પરંતુ જે જીવ ચરમાવર્તમાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યો હોય તેને જ એવી હાર્દિક પ્રીતિ જાગે છે-જાગવાની સર આત થાય છે

આ પ્રીતિ થતો તેજ મોક્ષમાર્ગની પડકારી રેખા છે આનંદ
 વન પડેલું આનંદ-મોક્ષ-રેખા પહેરી શક્યા પહેલું 'પગથિયું'
 સ્થળ—તિર્યચ્ચ નાગક દેવ મનુષ્ય ગતિ પરતું
 મુખ્યપણે મનુષ્યગતિ

કાળ—અનંત ઉત્સર્પિણી જવસર્પિણીમય-છેલ્લું
 મુખ્ય પરાવર્તન

મુખ્ય પાત્રો—ચરમાવર્તિ સબ્ધ એવ

સહકારી પાત્ર—વિવિધ પ્રકારના બીજા એવ

અંક ૧ લો

દશ્ય ૧ છુ :

ચરમાવર્તમા પ્રવિષ્ટ એક કે અનેક એવેને માર્ગમા
 શ્રી. આનંદધનના મહારાજ કે તેવા કોઈ શુભદાશિન
 મળે છે અને ઉપદેશ આપે છે કે—

"હે સબ્ધ એવ ! દેવ શુરુ અને ધર્મ ઉપર તને
 પ્રીતિ થવા લાગી છે, તે તો બહુ જ સારી વાત છે, પરંતુ
 જો તારે પ્રીતિ જ કરવી હોય, તો-અવધારનયથી શ્રી
 મુખ્યપણે પ્રભુના ઉપદેશથી તેના જેવા કોઈ વીતરાગ
 અર્વશ તીર્થંકર પ્રભુની સાથે કર, અને છેવટે નિશ્ચયનયથી
 તારા પોતાના વીતરાગ પરમાત્મા અરૂપ આત્મભાવને બાથ
 કરવા માટે, તારા પોતાના આત્મશુદ્ધિ ઉપર-આત્મા ઉપર
 પ્રીતિ, કર. સ્વાત્મમા પ્રીતિમય બની જા

દુનિયામા, સમાઈ સમપણની પ્રીતિના અનેક રમરામ
 દેખાય છે, પતિ-પત્ની પિતા-પુત્ર તથા અનેક પ્રકારના

નગપણેની પ્રીતિ પ્રસિદ્ધ છે પત્ની મૃત પતિ સાથે ચિતામાં પ્રવેશ કરે છે આક્રશ આક્રશ તપ કરે છે માતા પુત્ર ખાતર મૃત્યુને ભેટે છે એવા એવા દુન્યવી પ્રીતિના અનેક ખેલ જગત્માં આવે છે છતાં, તે સર્વ પ્રકારની પ્રીતિ ક્ષણિક અને માત્ર શ્વાસ પૂરતી-કામ ચલાવે જ આખરે સાબિત થઈ છે લીલામય પરમબ્રહ્મ સાથેની પ્રીતિ પણ વાસ્તવિક દર્શતી નથી એ પણ પરમાર્થિક દૃષ્ટિથી વિચારતાં બ્રમણાત્મક જ કરે છે કેમકે-કરેક જીવ સત્તાએ પરમ બ્રહ્મમય છે પરમબ્રહ્મ કોઈ જુદી વસ્તુ નથી.

તેનો અર્થ એ નથી કે—“વાસ્તવિક પ્રીતિ જગત્માં સંભવી શકતીજ નથી” જગત્માં વાસ્તવિક પ્રીતિનો પણ અવશ્ય સંભવ છે તેથી શ્રી વીતરાગ તીર્થકર પરમાત્મા સાથે વાસ્તવિક પ્રીતિ બોધીશ, તો તારો નિસ્તાર જલ્દી થશે, અને તને પરમપદ જલ્દી પ્રાપ્ત થશે ”

એમ કહી,

આર્થ-મહામાનવમબ્જના આદિ પિતાના વિશ્વસ્મારક સમાન અનન્ય પવિત્ર ભૂમિ શ્રી શર્મજય ગિરિવરના ભૂપણભૂત શ્રી નકષત્રાદેવ પ્રભુ તરફ આંગળી ચિંધે છે અને પારમાર્થિક પ્રીતિ કરવા લલચાવે છે

દશ્ય ૨ જી.

પ્રીતિ કરવાની ઈચ્છાવાળો જીવ વધુ આગળ વધી પરમાત્માની પાસે જવા ઝંખે છે પરંતુ, પહેલાં તો તેમની પાસે જવાનો માર્ગ જ હજી તેને મળ્યો નથી તેથી પ્રથમ

જાણના માર્ગની શોધમા નીકળે છે સાચો માર્ગ સુઝતો નથી. અને જુદા જુદા માર્ગો તરફ ભટકે છે

તેને માત્ર પુરુષ પરપરાને માર્ગ માનનારા મળે છે માત્ર શાસ્ત્રોને જ પ્રમાણ માનનારા મળે છે, માત્ર તર્કવાદથી તત્વોનો નિશ્ચય કરનારા મળે છે માત્ર વાગ્ધારાથી ઉપદેશ ફેનાગ મળે છે, એમ અનેક માર્ગદર્શકો મળે ॥ તે ફરકને માર્ગ પૂછે છે, તેમના કદા પ્રમાણે અનેક ભવો સુધી વર્તે છે છતાં સાચો માર્ગ ન મળવાથી આમથી તેમ ભટકતો જીવ આ દરચયાં નજરે પડે છે છેવટે નિરાશ થતા જીવને ગીતાર્થ શુરુ પાસે જઈને માર્ગ પૂછવાની ભવામણ કરી, તેવા તરતમ વાચનાથી વિશિષ્ટ સૂચોપશ્યમથી વાસિતગાની ગીતાર્થ શુરુ તરફ આગમી બિધે છે કાળકલ્પિ પ્રાપ્ત થવાની આશામાં જીવ પોતાની માર્ગ પામવાની ઈચ્છાથી આધ્યાસન પામી, તે ઈચ્છાનો ટેકો લઈ તેને આધારે આગળ વધે છે

દમ્ય ૩ જી

માર્ગ શોધવાની તાવાવેલીમા પડેલો જીવ ભટકતાં ભટકતાં કોઈક આકર્ષક સ્થળમા લલચાઈ બાધ છે અને એમ માની બેસે છે, કે “વાહ! હવે તો મને સાચો માર્ગ મળી ગયો” જેથી હવે હું કંઈ પરમાત્મા પાસે પહોંચી જઈશ”

ત્યારે તેને વચમા શ્રીઆનંદચંદ્ર મહારાજ મળે છે અને સમજાવે છે, કે “હો જીવો! પરમાત્મા જનવું સહેવું નથી તે સ્વિતિ, પગથિયાં ચડતા ચડતા જનવું પ્રાપ્ત

ચાય છે, ઠાગ લખિય તથાન-યતનો પરિપાક સમ્યક્ત્વ,
આત્મનું શ્રવણ, મદ્યુરનો પરિચય આધ્યાત્મિક શ્રેયોનું
શ્રવણ-મનઃ નવવાદ સાપેક્ષ સૂક્ષ્મ પરિશીલન વિગેરે સર્વા
પ્રત્યક્ષ ચડના પડે છે પહેલું પગથિયું ખીજા પગથિયે
ચડવાનું કારણ બને છે. અને ખીજું પગથિયું પહેલાનું કાર્ય
બને છે એજ પ્રમાણે ખીજું ત્રીજાનું કારણ અને ત્રીજું
ખીજાનું કાર્ય બને છે ન્યામ ચડતા ચડતા ઉપર જવાય
છે કોઈ કહે, કે—“ હે આ માળા જાપ કરવા લાગી જા,
હે આ ભૂત શરીરે યોગીને લડકામા બેઠી જા, હે આ
ભગવાનની સ્તુતિ લાગે શરે ગાવા લાગી જા એટલે તારે
આ ભવમાં જ મોક્ષ થઈ જશે ” તો તું એવી એવી વાતો
ઉપર બહુ વિશ્વાસ મુકતો ના,

પરંતુ વિષયોથી મનની સ્વચ્છતા ન થવા દેતા,
મદ્યમતા લાવીને પહેલા તો તારે નિર્ભય થવું પડશે ધર્મ
અને તેના અંગે તરફ તારે હાર્દિક પ્રેમ ભાવ રાખતા થવું
પડશે. એટલું જ નહીં, પરંતુ ધર્મને લગતી પ્રવૃત્તિમાં સતત
લાગ્યા રહેવું પડશે, તેથી તને ઠલી કટાળો ન આવવો
જોઈએ એટલું ચાય, ત્યારે તારે સમજવું, કે “ હવે મારામાં
ધર્મની લાયકાતની શરૂઆત થઈ ”

ભલે, કદાચ તું તે વખતે વિષયોમાં આસક્ત હો, ભલે
તને સાચો માર્ગ ન મળ્યો હોય, છતાં તે મેળવવાની તારી
તાલાવેલી આહુ હોય, અને વિષયોમાં આસક્તિ એ ખરાબ
વસ્તુ છે ” એમ તને લાગે, તો જ તું ભગવાનનો ભગત બની
શકીશ વિષયોની આસક્તિ ખરાબ ન લાગતી હોય, અને ગમે

તેટલી માળાઓ ફેરવીશ, ત્યાં સુધી ભગત ગણવાની ચડેશનું
 પણ થયે નહીં માટે, ભગત બનવું પંજ સહેલું નથી જિંદે
 વરદની તારી આસક્તિ બય કર સાચશે. ત્યારે જ ભક્તિ દર્શન
 તારું પહેલું પગથિયું ચડેશ માટે શ્રીસ ભવનાથ પ્રભુ
 સેવા કર અને કામ્ય વને તે પ્રભુ પ્રાપ્ત ન થાય, જ
 સુધી કોઈ પણ દેવ શુરુ અને ધર્મ ની સેવા કર
 તે વિના ન રહે

દરથ ૪ ચોથું.

એ રીતે, ગમે તે દેવ શુરુ અને ધર્મ : એ સર્વ
 ધર્મે કાળે જીવના મનમાં પરમાત્માના છાંદ દર્શન,
 સાચા પરમાત્મ ભાવના દર્શન કરવાની કલ્પવૃક્ષ છે
 અને "પ્રભુ દર્શન! પ્રભુ દર્શન!" શ્લોકે કમ્ય વરદ
 ભટકે છે પરંતુ તેની સાથે એવા એક જિંદગી કલિંગો
 આવે છે, કે તેને ક્યાંય સતોષ મોત નથી.

કોઈ કહે છે, કે—“આવ, આવી જશે, તને પ્રભુના
 દર્શન કરાવીશું” જેની જેની શાસ્ત્રને કલ્પવારે આમ
 જ કહેવા લાગે છે કોઈ વર્કવાલ્કી પ્રભુ દર્શન કરાવવાની
 હામ બીડે છે કોઈ તો પૂરી આજે જોવાના વિના જ
 દર્શન કરાવવાની આશા આપે છે

પરંતુ, દરેક વરદથી એક જિંદગી મળ્યા છતાં નાસી
 પાસ થતો નથી અને દર્શનની જિંદગી દિવસે ને રાત્રી
 વધતી જાય
 માટેના

“સારી સોબત
 પ્રભુના દર્શન મળે”

મુરકેલ છે ? તેની તેને જાણી થાય છે છતાં તે મુલન થાય,
તે માટે તેની કૃપાના પાત્ર થવાના પ્રયાસો ચાલુ રાખે છે

દશ્ય ૫ મુ

પરમાત્માનું દર્શન શી રીતે થાય ? તે ઇચ્છામાથી
પરમાત્મા દેખ ? કયા હશે ? તેવી નિશાસાવૃત્તિ થાય છે
પોતાના શરીરમાં આત્મા હોવાની તેને ખાતરી થાય છે પરંતુ
તે પરમાત્મા છે ? કે નહીં ? તેનો તેને સંશય થાય છે પર
માત્માના દર્શનની ભૂજા મારા શરીરને લાગે છે ? કે મારા
દેહમાં રહેલા આત્માને લાગે છે ? હરેક પ્રાણીના દેહમાં
આત્મા હોવાનું નક્કી થઈ જાય છે ત્યારે આત્મા સરખા
જણાતા નથી

કેટલાક વિષય-કથાઓમાં રચ્યાપચ્યા દેખાય છે ત્યારે
કેટલાક તે ઓડીને તેના ઉપર ધૂણા કરી દેઈ જીવી જ બાતનું
જીવન ગાળતા નજરે પડે છે ત્યારે કેટલાક મહા પુરુષો
તરીકે જીવન જીવતા જોવામાં આવે છે જીવ જીવ આત્મા
ઓની આ વસ્તુમતા જોવામાં આવવાથી, “પોતે કઈ ભૂમિકા
ઉપર છે ?” તેણે તેને જાન થઈ થાય છે અને “ઉપરની
ભૂમિકાઓ ઉપર ચડવા માટે શું કરવું ?” તેની નિશાસા
થવા લાગે છે આત્માની જીવી જીવી અવસ્થાઓ તરફ તેનો
ખ્યાલ જાય છે

દશ્ય ૬ ડું

“મારા દેહમાં આત્મા છે હું આત્મા છું દેહ જ
આત્મા હોય, તો મહદ્ પણ આત્મા હોઈ શકે દેહની

મદદ વિના મારો આત્મા કાઈ પણ બાદ પ્રવૃત્તિ કરી શકતો નથી. માટે દેહમાં આત્મા છે પરંતુ, તે દેહ કરતાં બુદ્ધો છે”

“હું પણ આત્મા છું અને પરમાત્મા પણ આત્મા છે તો મારી અને તેની વચ્ચે ફરકનું કારણ શું? તેની શોધ શિવાયવાની શક્તિ આવેલી હોવાથી, તે શોધ પાછળ પડે છે

પ્રથમ તો શરીરની ચેષ્ટાઓનું પૃથક્કરણ કરે છે, તેમ કરતા, શરીરની ચેષ્ટા શિવાયવાની પણ ચેષ્ટાઓ તેને માહુમ પડે છે એક થાબડા કે પત્થરની જેમ તેને શરીરની ચેષ્ટાઓ માહુમ પડે છે

પછી લાભાલાભના વિચારથી પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ કરવાની સુમજમાં ઈન્દ્રિયોની પ્રવૃત્તિ થતી તેને કાસે છે શરીર રક્તામાં ચાલ્યું જતું હોય છે પરંતુ સામે મોટી આગના ભડકા જોઈ ત્યાંથી શરીર પાછું વળે છે

તેનું પૃથક્કરણ કરતા-ઈન્દ્રિયો સાથે સૂક્ષ્મ જ્ઞાનના વાહક શરીરના તત્ત્વોનું કામ સુમજવામાં આવે ॥ અને તેનું મધક મગજમાં જણાય છે મગજ મન સાથે જોડાઈને ઉચિત-અનુચિત સમજીને હુકમો છોડે છે

તેમ છતાં, બધુયે મનનું ધાયું થતું નથી આત્માની ઇચ્છા મનનું ધાયું કરવાની હોય છે છતાં થતું નથી તેનું પૃથક્કરણ કરતા આત્મા અને મનની વચ્ચે કાઈ વિચિત્ર તત્ત્વનો વાસ થાય ॥ તેનું નામ કર્મ

આત્માને લાગેલા કર્મો-મન, ઈન્દ્રિયો, શરીર વિગેરેની ચેષ્ટાઓ ઉપર અસર કરે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ, તે

સર્વની દત્તપતિમા પશુઓ / મદદગાર હોવાનું લાગે છે તેના વિના કાર્ય ન થતું હોય, તેવો ભાસ થાય છે કર્મરહિત આત્માઓની પવત્તિઓ અને કર્મ સહિત આત્માઓની પ્રવૃત્તિઓમાં ઘણું જ પતર દેખાય છે સુકર્મક લવ કેમ લાગ્યે વિવિધ પ્રકારની રગન્નિમિત્તો ઉપર વિવિધ પ્રકારના નાશ થાથી જાણી હોય પોતાની અને કર્મરહિત પરમાત્માની વચ્ચેનો એક ભેદ જાણે છે અને તે એક ભાગવાની વૈભવી પ્રવા પ્રવૃત્તિ છે

દશ્ય ૭ મુ :

આ દશ્યમા-નેમ સિંહનુ જમ્યુ સિંહ તરીકે બહેર થવા માટે સિંહની સોજત શોખતું હોય, સિંહના ટોળામાં જવા માટે મહેનત કરતું હોય, તેમ જણાય છે

એટલે જુદા જુદા નામે જુદા જુદા સ્વરૂપે પરમાત્માને શોધી શકવાની મહેનત થરૂ કરે છે અને માર્ગની નજીક આવવા મુખી પહોંચી જાય છે છતાં, હજી તે ધારી માર્ગને મળનારી બાજુની ઢેલી ઉપરજ આવી રહ્યો છે ધારી માર્ગ ઉપર આવી પહોંચ્યો નથી માર્ગને મળનારી દૂર દૂરની ઢેલીઓ ઉપરજ હજી બટકતો માલુમ થઈ છે અને પરમાત્માના જુદા જુદા નામો ઉપરથી પરમાત્માના સ્વરૂપની ઓળી કરવાના પ્રયત્નો કરે છે

અંક ૨ જો

દ્રવ્ય ૮ મુ

માર્ગની નજીક જાવી પહોંચતા જ અપાટા બધ મોક્ષ
માર્ગની ઉંચી પીરી સહક-માર્ગ ઉપર ચડી તપ છે ને
તેને ખુલ્લી હવા, સ્વચ્છ પાણી, તાજે ખોરાક વિં મળવાની
શરૂઆત થાય છે તેની અંખમાં દિવ્ય અનન અન્નવાથી
સામે દૂર દૂર પરમાત્માનો બબ્બ શબ્દમહેલ દેખાવા લાગે
છે તેનાથી આકર્ષાઈને તે તરફ જવાની જોર લાલાવેલી જાય છે

ચોતે “કયા કયા બટકયો!” તેનું ચિહ્નાવલોકન
દરલ, એ દુર્ગમનીય અવસ્થાઓમાં ચોતે પસાર થયો, છતાં
તેની દુર્ગમતા આટલી ન જાવી, તેનું તેને હવે આશ્ચર્ય
થવા લાગ્યું, કે-“બટકો! હું આટલો કાળ આટલા આટલા
સ્થળોમાં બટકયો, છતાં મને સાચો માર્ગ ત્યાં મુખી મળ્યોજ
નહી પરંતુ હવે જ માર્ગ મળ્યો. તેમાં હવે ખૂબ વેગથી
જામળ વધુ, તો ઠીક ”

પરંતુ, એ માર્ગમાં જાગજ વધવું કયા સહેલું છે ?
લોભીયા વિના, યોગ્ય વાહન વિના આગળ કેમ વધાય ?
તેથી લોભીયા તરીકે સજ્જત અને યોગ્ય વાહન તરીકે
સજ્જતનો અને મોક્ષમાં જવાની થાકી ચીકી મૂલ્ય પત્રિકા
તરીકે ફળાવ સહકપણું તેને મળી ગયેલ છે, તેની મદદથી
શબ્દમહેલ તરફ શબ્દમાર્ગને વસ્તેજ આગળ વધી રહે છે

શબ્દમાર્ગને અનેક રીતે શબ્દમાર્ગ તો શબ્દમાર્ગ
વધે છે અનેક પ્રકારની શાસન પ્રભાવનાઓ કરતો કરતો માલુમ

પડે છે જિનમહિરા બધાવે છે. તેમા પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવે છે સાધાર્મિક વાત્સલ્ય પ્રવર્તાવે છે, સાધર્મિકોમા અનેક પ્રકારની સ્કાળીઓ કરે છે, ગુરુઓના સામેયા, દેવના ઉત્સવો વિગેરેમ. ઉત્સાહપૂર્વક ધસમમીને ભાગ લેતો, તન, મન, ધન, વચનનો તેમ સાનામા સાથે ઉપયોગ કરતો જોવામા આવે છે

દશ્ય ૯ મુ

અધિષ્ઠી, પરમાત્માના દર્શન, તેમના વચનામૃતોનું મગ્ન, મનન, નિદિધ્યાસન કરવાની, ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાનની એકતાનવાથી પરમાત્મા સાથે તન્મય થવાની ઈચ્છા બાંધતુ થાય છે

પતિના વિરહથી બહરાઈને જોહાલ થઈ ગયેલી કાયર પત્ની જેમ વિરહ સહન કરી શકતી નથી, ત્યારે પતિના વસ્ત્રામૃષણ, રાચરચીલા, વિં પ્રિય વસ્તુઓને જીવે છે, તેને પ પાળે છે, ભેટે છે, તેના મિત્રને, તેની પ્રતિમાને જીવે છે તેની માથે પતિની સાથે વાતચિત કરે, તેમ વાતોચિતો કરે છે કપડા આપે છે જોલાવે છે, હસાવવા પ્રયત્ન કરે છે, મરકરી કરે છે તે પ્રમાણે પરમાત્માના વિરહથી કાયર ભક્ત તેની પ્રતિમા મારફત પરમાત્મભાવ સાથે સબધ જોડવાની તાલા વેલીમા પડે છે પરમાત્માની પાછળ સાચો પાગલ બની તેની પ્રતિમા મારફત તેની ભક્તિમા લીન થાય છે પોતાના મનોભાવો વ્યક્ત કરે છે, પરમાત્માની પાછળનું જો પાગલ પણ સાક્ષાત પરમાત્મા સાથેના વિયોગની અસહ્ય અવસ્થા વ્યક્ત કરે છે

પોતાના આત્માને પરમાત્મા બનાવવા માટે પોતે પરમાત્મભાવનો અનુભવ કરવા અનેક જિનમંદિરો અનેક મહાતીર્થ યાત્રાઓ, ઉત્સવો, વિગેરેની શૂંભિકામાથી પસાર થઈ પરમાત્મભાવ તરફની તાલાવેલી જગાડવાની તક લેતો જોવામા આવે છે

દશ્ય ૧૦ સુ :

સામાન્ય રીતે—આત્મા અન્તરાત્મા અને પરમાત્માની તો તેને સમજ પડી ગઈ છે પરંતુ પોતાનો આત્મા પદાર્થ કેવો છે ? તેના શા શા ગુણો છે ? તેનું દેહ સ્વરૂપ છે ? તેની વિશેષ સમજ મેળવવાના પ્રયાસોમા પડેલો જીવ આ દશ્યમાં જોવામા આવે છે

સત શાસ્ત્રોનો આધાર લેઈ સત શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે રે, સાબળે છે, શુરુઓના દ્વિતોપદેશ સાબળવા ત્યાં સમવડ મળે, ત્યાં દોડી બીચ છે = માત્ર જાનની ખરજ મટાડવા કંઈક સાબળવું એવી ઇચ્છાથી નથી દોડી જતો” પરંતુ, પરમાત્મ બાવ પ્રાપ્તિની ઇચ્છા, અને તેના સ્વરૂપની જિજ્ઞાસા શાત કરવા દોડી બીચ છે

આત્માનું સ્વરૂપ સમજે છે, પરસ્પર વિસદ્ધ જણાતા તેના ગુણો સાબળે છે અને તેનો સાપેક્ષ પરિહાર સમજીને વધારે વ્યવસ્થિત રીતે સમજે છે પ્રત્યક્ષ અનુમાન અને શુરુ વાક્ય તથા સ્વાનુભવ ઉપરથી તેનું મનન કરે છે, તેમા તેને મુજવણ થતી નથી કેમકે—વિવિધ બાગીથી સ્પાઈ પાડતું જ્ઞાન મેળવવાનો કાર્યમાત તેણે કરી નહોતો છે

એકજ વસ્તુ અનેક સ્વરૂપે કેવી રીતે હોઈ શકે
તથા અનેક વસ્તુઓ પણ એક સ્વરૂપે કેવી રીતે હોય
તેનું હૃદય વેધી બાણાવળી ક્ષત્રિયની અદાથી શુર
પાસે બેસીને તે જ્ઞાન મેળવતો, અને જ્ઞાનક તે બોવામાં આ

દશ્ય ૧૧ મુ

“કેાઈ પણ એક વિષયને લગતું બ્યવસ્થિત જ્ઞાન
વિજ્ઞાન તેવા અનેક-અનંત વિજ્ઞાનોના સમૂહરૂપ વિ
જગતનું જ્ઞાન, તે વિશ્વજ્ઞાન વિશ્વમાના જુદા જુદા વિ
જ્ઞાને વિશ્વ સાથે પોતાના આત્માનો સબંધ પો
આત્માનું સ્વરૂપ વિજ્ઞાનોમાના અનેક વિજ્ઞાનો તથા
પોતાના આત્મવિકાસ માટે કયા કયા અને કેવી રીતે
ઉપદેશ અને ઉપદેશ છે ? તે જ્ઞાન તે તત્ત્વજ્ઞાન

વિજ્ઞાન અને વિશ્વજ્ઞાન પ્રત્યક્ષાર્થિક પ્રમાણોથી
જુદા નયોની મહદથી ઘણું શકે, પરંતુ તત્ત્વજ્ઞાન સ્વાઈ
મહદ વિના નજ થઈ શકે સ્વાઈવાદ એ તત્ત્વજ્ઞાન કર
અનન્ય ચાવી છે સ્વાઈવાદની મહદ વિના તત્ત્વજ્ઞાન
થાય. અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અનન્ય પ્રાણ સ્વાઈવાદ છે
વાદનું જ્ઞાન વાદવિવાદ કરવા, કે કોઈને વાદમાં હરાવ
પોતાની હક્કારા હાકવા માટે જગત્પ્રમા અસ્તિત્વ ધ
નથી તે માટે તે મેળવવાનું પણ નથી હોતું પરંતુ પો
પરમાત્મ સ્વરૂપ જાણ અધ્યાત્મ પ્રાપ્ત કરવા માટે સ્વાઈ
જ્ઞાન જરૂરું છે” એમ સમજીને તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે

તત્ત્વજ્ઞાન સમજવાની અનન્ય વ્યવસ્થા સ્વાઈવાદશ
રજ જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ—

અનેક સ્વરૂપો અને વિગ્રહો સુષોભિત અધ્યાત્મના વિશાળ અને અબધ સજ્જમહેતો, તેમા પ્રવેશવાના વિવિધ માર્ગો, તેના સુંદર જાગ જગીચ ઓ, સુન્દર સુંદર મહેશીલો, જાનક પ્રમોદના ઉછળના કુવાગઓ તેની નજરે ચડે છે કેમકે-તેની વચ્ચે દૂર દૂર પરમાત્માનો રાજમહેલ દેખાય છે, અને તે તરફ જતા એક સામાય મુસાફરની જેમ દેશવિરતિ આરાધક થઈને તેની મુખ માણવા લલચાય છે. તેથી તેને હમતી અનેક પ્રવૃત્તિઓ બીજા સહકારી પાત્રો સાથે મળીને કરેલો જોવામા આવે છે

દરથ ૧૨ મુ

જેમ જેમ તે પરમાત્મ-સાવની નજીક જતો જાય છે, તેમ તેમ તેને પોતાના આત્માવિપેની અનેક ભવની પ્રકૃતિઓ મળવા લાગે છે “ પોતાનો આત્મા કર્તા છે સર્વેવન છે જ્ઞાનમય છે દર્શનમય છે આરિત્રમય છે શિવ છે અનિત્ય છે ઐશ્વર્ય છે અનેક પ્રદેશરૂપે અનેક છે ચક્રામી છે, સરૂપ છે અરૂપ છે સકર્મ છે અકર્મ છે ” વિગેરે વિગેરે, અનેક સ્વરૂપે આત્માની ચેતનાઓ જાણવા લાગે છે, અને તેથી જ તેમાં જણાતા દોષો દૂર થઈ શકવાની અને સુદોષાત્મ કરવામા આગળ વધવાની આગ્રી થાય છે અને અનેક પ્રયાસોમાં પડે છે આર મતો ધારણ કરે છે ૧૧ પ્રતિષ્ઠાઓ વહન કરે છે જગતમાં ધ્યાનમા સ્થિર રહે છે મહા કાવગના વિવિધ કર્તવ્યોનો છાવડવા અમર કરે છે સાત્તનો પ્રતાવનાઓ કરે છે શુરુ ભક્તિ, ત્યાગ, સયમ, નાન પેટ અભિગ્રહો વિગેરે

વિવિધ રંગભૂમિઓ ઉપર છુટથી મ્હાલે છે અનેક ભવોમા તેને
લગતા અનેક સ્વરૂપો ધારણ કરીને જ્ઞાનદ માને છે

ગભીરતા, સ્થિરતા, પરમાત્મ સમર્પણતા વિગેરે તમામ
વિગ્નથી ચોક્કસની માફક આગળને આગળ વધતો તે આત્મા
જોવામાં આવે છે

અંક ત્રીજો

દશ્ય ૧૩ મુ.

જય, હવે તો પરમાત્માનો-પરમાત્મ-ભાવનો રાજ
મહેલ નજીક આવી જતો તેને દેખાય છે તેમ છતાં, હજી
તે તેના બહારના કિલ્લામાં આવે છે અદરનો કિલ્લો હજી
દૂર છે બહારના કિલ્લામાં રાખલ થઈને એકલો અટુલ
પણ બહારના આત્મા સિંહની ગતિ સમાન ગતિથી નિર્મલ
પણે શૌર્યભર્યા દિલથી બહારના કિલ્લામાં પ્રવેશ કરે ॥ પર
માત્માનો રાજમહેલ નજીક જોઈ તેમાં પ્રવેશવા પૂરતો લલચાર
છે અને જ્ઞાનદસાગરમાં ગરકાવ થાય ॥ પૂર્ણ ભક્તિભાવથી
પરમાત્માના શુભગાન કરવામાં તહીન થાય છે આટલે મુખ
આવી પહોંચવાની પોતાની બહારનીથી અત્યંત ખુશ થઈ
પોતાને ધન્ય માને છે પોતે આગળને આગળ આદ્યે
ભાય છે છતાં અનેક વિદ્નો નકવાની ભીતિ અને શક
તેને યથા ક્યાં છે તેથી બચાવવા તેમના મહેલ તરફ નજર
રાખીને ઠાલાવાલા કરે છે સાચી ભક્તિ બતાવે છે તેને
વિનવે છે કે, "હે પરમાત્મા! હું સાચો રૂપિયો છું જોડો

નથી મારી ઉપેક્ષા ન કરશે " એમ અખિતમા વિશેષ
તહીન થાય છે

દરમ ૧૪ મુઃ

સાચો હોવા છતાં, બયોની ચકાચી આગળને આગળ
બહીતો બહીતો ચાલ્યો જાય છે તેવામા પરમાત્માના મહેલ
વરદ દોડે છે પણ ત્યા પહોચવું થોડુંક -હેલુ છે ? તેવામા
કોઈક પ્રમાદ, બૂલ, બદલતમા રહેવાથી ચારેય તરફથી "હો !
હો !" કરતાં જુદા જુદા પ્રમાદ સદાસો તની સામે
હથિયારો લઈને દોડી આવે છે

આમ પાકો સાધક હોવાની પરીક્ષા આપવા માટેનો
વચ્ચે અખાટો આવે છે

સાધક પૂરો અશ્વત્ હોવા છતાં, નિરા, વિષય વાસના,
એ સર્વના ચાર કષાયો, આંક મદ, અને ચાર વિકૃતિ તથા સગા-
સબંધિઓ, બાલબચ્ચાં વિગેરે પરિવાર સાથે નાના મોટા મલો
સામે આવીને ખડા થાય છે અને માર્ગમા રૂકાવટ કરે છે
તેઓને છૂટ્તા બિના આગળ વધવું અશક્ય બને છે એ લોકાઈ
પણ વણા બવો મુધી ચાલે છે, તેમા કંઈક પડે છે આખડે છે
સુઝાય છે થાપ ખાય છે વળી બળે છે પાછા પડે છે
કોઈ તો બિચારા ત્યાથી પાછા વળી જાય છે અસુવિકિત
નવા ગયેલો, નવા મતો, નવા દર્શનો મટે છે ને એ છીડેથી
પાછા લાગતા દેખાય છે કોઈ કોઈ તો ખાવાપીવાની
લાલચમા કે માત્ર આજીવિકા ચલાવવા માટે તાજેદાર
ગુલામ થઈ જાય છે કોઈ કોઈ તો માન યાનથી લોભાઈને

પાછત્રે ભારતેવી આ માર્ગમાથી નીકળી જાય છે કેઈ કેઈ
 તો યાસના તુકા અર્થ કરીને બારી-બાકારામાથી નીકળીને
 ભાગી છુટે છે આમ અનેક પ્રકારની હેરાન મતિઓથી
 ભાગી છુટે છે દુઃખને બહારના કિલ્લાની બહાર પણ કેઈ
 કેઈ તો ભગવાન માર્ગે ભાગીને નીકળી આવે ॥ ભાલવામા
 સમજવામા અનેક ભૂલો કરે છે કેઈ કેઈ તો એવા ભાગે
 છે, કે-માર્ગ પણ ચૂની જઈને પાછા ફરીએના માર્ગેમા
 આવી જાય છે અને કેટલાક તો કંઈક કાળ સુધી ગાંઠ
 જ ગણેમા અટવાઈ જાય છે છતાં, તેઓના મનમાથી એકવાર
 જે સુદર દશ્ય જોયું છે, તેની ઝખના જતી નથી ઉડે ઉડે
 તેની ઝખના તો રહ્યા કરે છે, તેથી પાછા ત્યાંનિત્યા આવી
 લાગે છે આખરે રસ્તામા આન દધનજી મહારાજ મળે છે
 તેની આગળ પોતાની સ્થિતિનું રોતા રોતા વર્ણન કરતા દેખામ છે
 આન દધનજી મહારાજ તેને સ્વચ્છામાધ્ય ન ખીલે ત્યાંસુધી
 જિનાગમ-પ્રવચન-પ્રભુ વચનરૂપી હૃદયમાર બરાબર પકડે
 રાખવાની બલામણુ કરે છે તેમા જરાપણ ગફલત ન થાય
 તેની આવેલી રાખવા સમજાવે છે કેમકે-તેમા એ
 મલ્લોને જીતવાના પ્રબળ ઉપાયો જતાવેલા છે. આમજન
 માર્ગની આવીધુલીમાથી સીધો માર્ગદર્શક નકશે પણ તેમ
 દોરેલો છે કયા કયા ગામેથી કેવા કેવા બહાદુર લોભિય
 અને વળાવીયારૂપી શુરનો સાથ લેવો ? તેની માહિતી પણ
 તેમા આપેલી છે એમ સૂત્ર અનુસાર શુદ્ધ ચારિત્રમાં સ્થિત
 રહેવાનો સારભૂત ઉપદેશ આપે છે તેના ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ
 રાખીને ચતુ મલ્લોની લાલચમા પડ્યા વિના આગળ

આગળ વધતી પ્રવાસ કરવાની જતામણીને સ્વીકારી ગફલતમાં
ન પડતા સાવચેત થઈ આગળ વધતો નેવામાં આવે છે

દૃશ્ય ૧૫ મુ

સાવચેતીપૂર્વક દિવ્ય શાસ્ત્રી યશોનો ઉપયોગ કરવામાં
આવાક મનુને ભેઈને પેલા મ-દો હતાથ ચતા દેખાય છે
તેઓ મોમરડીને પોતપોતાને સ્થાને પાછા ફરતા દેખાય છે
તેઓએ ઘેરેલા કમોની જાજીરા છુટવા જેવી થઈ જાય છે
કુચ્છા કુચ્છા થઈ ગયેલા દોગડાના નજગા બંધનો નેવા
કમોના બંધનો થઈ જાય છે

બસ, હવે સતત પરિશ્રમથી આગળ દોડવા હુંભેશ
જણાવે છે આંખમાં શુરુ પ્રવચનનું દિવ્ય અજ્ઞાન આવે છે
તત્ત્વ પ્રીતિનું નિર્મળ શીતળ પાણી પીધને તાલેમાલે થાય
છે પરમાત્મનું જાતું સાથે બાધેલું છે જગદીશની જ્યોતિષી
સામે પરમનિધાન પ્રગટ દેખાય છે જ્ઞાનદ જ્ઞાનદમાં ગરકાવ
છે હૃદયના દિવ્ય ચક્રથી મહેલમાં બિરાજમાન મેરુ પર્વત
સમાન મહિમાવાળા પરમાત્માના દેહાર દેખાવા લાગે છે, કાચે
શુરુ ગમને મહદમાં રાખીને પરમાત્માની સામે જોવો ટાંકે
છે, જોવો ટાંકે છે, કે ઠેક ટુકડો જઈ પહોંચે છે અને
પરમાત્માને પોતાના સાચા પ્રેમની ખાત્રી આપે છે છતાં
પરમાત્મા સામે જોવા નથી. પાસે જેવી લેતા નથી જો/લે
વિનવે છે, કે—

“અહો ! આટલેસુધી આવ્યો છતાં પણ પરમાત્મા હજી
મને જાણાવતા ચે નથી માત્ર હયાંનજ આપે છે તો. હજી મારામાં —

ખામી લાગે છે હું તો પરમાત્મા તરફના પ્રેમને લીધે
ગાડો ઘેલો થઈને બેટવા દોડું છું પરંતુ, હજી બન્નેયની
પ્રીતિ જામતી નથી, તેમની પ્રીતિ વિના મારી એક તરફી
પ્રીતિથી શું ? હજી માનમાં ખામી છે પરમાત્મા નીતાગી
અને દ્વંદ્વરહિત મેં ત્યારે હજી મારામાં મોહના બાળ
બાળેલા છે તો હવે શું થાય ? ઠીક છે આટલે સુધી આંગણે
હું તેથી પણ મને ધન્ય છે” ત્યાંથી પાછો નક્કરતા ભેળે
નિર્ણય કરે છે, “કાઈ નહીં આજે બલે આપ મને ન
બોલાવો, પરંતુ આપના ચરણ કમળ આગળ ભમરાની જેમ
લીન થઈને બેઠો છું તમો ધનનામી છો, એટલે તમારું
બિરુદ પણવા પણ માગી સલાહ લેવી પડશે.” એવી
આશાથી મેવામાં લીન થાય છે અને પરમાત્માની નજર
જઈ પરોન્વાની ગાળી ઉપર આવવા લાગે છે એમ અપ્રમત
ભાવના સર્વવિરતિ સાધુપદ્મામાં કેટલાક બવો પસાર થાય છે.

અંક ૪ થો.

દશ્ય ૧૬ મુ

હવે પરમાત્માનો રાજ મહેલ સામેજ છે કેમકે-તેની
નજીક જ આવી પહોંચ્યો છે તેના ઉપર ચડવાની તૈયારી
કરે છે તેવામાં, તેના ઉપર ચડવાની બે નિસરણીઓ સામે
ફેલાય છે બસ, ધર્મધ્યાન અને શકલ ધ્યાન ના દોર
પકડીને-આમર્યા યોગનો ટેકો લઈને એક નિસરણી ઉપર
ચડવા લાગે છે પરંતુ બૃહથી કે ઉનાવળથી કે નિર્ગળતાથી

શુદ્ધી વાત ધ્યાનમાં ન રહી, એટલે સરળ અને નજીકની નિસરણી ઉપરથી ચડવાની શરૂઆત કરે ॥

જેમ જેમ ચડે છે, તેમ તેમ અનહદ આનંદ મળે છે. ધર્માનુષ્ઠાનોના ત્યાગરૂપ ધર્મસંન્યાસ કરે છે વિષય, કષાય, નો-કષાય, વિગેરે દળાર્થ બાંધ છે આત્મામાં ઠંડક થાય છે આનંદની લહરીઓ ઉઠે છે તરંગો ચાલ થાય છે નિર્વિ-કલ્પતામાં પ્રવેશે છે સ્વ-પરનો ભેદ ભૂલાવા માટે છે દેહ પોષક અને શોષકનો ભેદ ભૂલાર્થ બાંધ છે સડેડાટ સીડી ઉપર થડયે બાંધ છે આનંદ શાંતિ સમભાવ ચમભાવ, વિગેરે સાત્ત્વિક ભાવોનો આનંદઅનુભવાય છે “જો. પર માત્માની પાસે પહોંચ્યો । જો પહોંચ્યો” જોવો ભાસ થાય છે અને જોવો ધ્વનિ સભળાય છે “બસ, હવે હું પર માત્મા પાસે આ આવી પહોંચ્યો ।” જેમ આનંદ વિહ્વળ થઈને કૃત-કૃત્યતા અનુભવે છે પોતાની ભાતને ધન્ય માને છે અને પોતાની ધન્ય ભાતને પોતે પ્રજ્ઞામ કરે છે શાંતિના સમુદ્રમાં સ્નાન કરે છે

દશ્ય ૧૭ મુ

અરે! પણ આ શુ ? ત્યાંથી ઠંડક ઉપર જઈને ઠંડક ભૂસ કરતો નીચે પટકાય છે. આ સીડી ઉપર ચડવામાં પોતે ભૂલ કરી હતી, તેની તેને સમજ પડી કે—“આ સીડીનું આખું ચલણતરકામ સાવ કાચુ છે અદર પોલાણો છે સીડીને ઠેલરી ખાનારા જમરા અને બૂણો ગાદાર રેખાતા છતાં, અદર તો હતા જ આ સીડી ઉપર જે સં

તે પડયા વિના રહેજ નહીં સીડી ઠગવા લાગી કે “ઠઠ-
ભૂંસ” નીચે લાઈમાડેજ ગળડયા

‘અરે ! પરમાત્મા ! પાછો આપને હવે ક્યારે લેડીય ?
આપથી શી રીતે ચડયા હતા ? કાલિલ શત્રુઓથી
આપ દેમ બચ્યા હતા ? મને બચાવો, બચાવો.’ એમ
ચીસ પાડતો નીચે ગળડે છે

“મને બચાવો, હું ઝુંબાઈ છું સીડી નીચે છુપાયેલા
મોહ મદ્દે લોક માન્યતા અનુસાર કુથુવા જેટલા બારીક
મારા મન મારફત મને પટ્ટી નાખ્યો મને તેનું આશ્વસન
નથી, પરંતુ, આપની હંજુરમાં, આપના મહેલમાં આવતા જ
મારી આ કથા યામ, તે ખૂબ અસહ્ય છે આપના સ્થાન-
ધ્યમા મને પછાડી નાખ્યો, રે ! પછાડી નાખ્યો ! મનથી
છેલરાયો કાલિલ મનને હું ઝોળખીજ ન શક્યો. મારા મનમાં
ફેફાં હતો, કે-એ બિચાર નપુસક લિંગી મને પુરુષને શું
કરી શકનાર છે ? પરંતુ મારા જેવા કઈક મરહને ધકકે બડાવે
તેવું એ છે, તેની હવે મને ખાતરી થઈ તમે તેને શી
રીતે હરાવ્યું ? મને વિશ્વાસ બેસતો નથી મારું મન છતાડી
આપો, તો વાત ખરી માતું, તો હે પરમાત્મા ! હું બૂલ્યો
હવે, મને ત્રીધો માર્ગ મળે, તેવી કૃપા કરો” આમ વલ
વલતો, વધુમાં વધુ પાચવાર ગળડતો ગળડતો નીચે પડતો
નજરે પડે છે

દશ્ય ૧૮ મુ

સ્વ-સમય સ્થિતિ

ફરીથી ફરતો ફરતો મહેલ સુધી આવી પહોંચ્યો. ગુરુ-
ગમ મજબુત રીતે હાથમાં પકડ્યો. હવે પ્રથમની ઉપશમ

એણે નામની સીડી પાસે ગયા વિનાજ બીજી ક્ષયકચ્છેણિ
 નામની સીડી ઉપર ચઢીને ઉપર ચઢવા માડ્યો તો એકદમ
 પરમાત્માના રાજમહેલના ઝરોખાના કઠેડા સુધી જઈ પહોંચ્યો
 જોરડામા પ્રવેશ કરવાનું જ હવે બાકી છે

૧ કુકુબ, કબીલો, માલ મિલકત, માન-પાન, રગ-રાગ
 અહીં સુધી જાનતામા છુટી ગયા હતા

૨ વસ્ત્ર, અઠ કાર, મોલ-ચોખ પણ છુટી ગયા હતા

૩ દેહનું મમત્વ ધર્મ-પયનું મમત્વ પણ છુટી ગયું હતું

૪ દેવ ગુરુ ધર્મ પરમાત્મા તરફનું પણ મમત્વ છુટી ગયું હતું

૫ પોતાના આત્માના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વિગેરે જનત
 શુદ્ધો તરફની મમતા પણ છુટી જઈ નિર્વિકલ્પ દશા
 પ્રાપ્ત થઈ ગઈ હતી

૬ પોતાનો આત્મા પણ પોતાને સર્વશુદ્ધોમય અલેહ
 રૂપે-એક રૂપે બાસવા લાગ્યો અલક્ષ્ય આત્મા લક્ષ્ય
 થવા લાગ્યો

૭ રાજમહેલના મુખ્ય જોરડામાથી પરમાત્મ-ભાવની
 પ્રજ્ઞાના પ્રાતિક જ્ઞાન-અનુભવ જ્ઞાન-અનુભવોદયના
 પ્રકાશના કિરણો પોતાની તરફ ઢોડી આવતા જણાવા
 લાગ્યા કેમ જણાયે પોતેજ પોતાને પરમાત્મા રૂપ જનતો
 જોવા લાગ્યો

૮ આત્માનંદની અપૂર્વ લહરીઓ આવવા લાગી

૯ સ્વ-સમય-સ્વાત્મ-દ્રવ્યની સર્વ ચોખા સર્વ લગત
 ખીટી ઉઠી સ્વમા સ્વસ્થિરતા નિઃપ્રક પતા પ્રાપ્ત
 લાગી

- ૧૦ સિદ્ધજ્ઞાન પરમાત્મવાદ પ્રગટ થવાની તૈયારી થઈ રહી.
 ૧૧ મોહ તો ક્યારેય નાશી જઈ ચૂક્યો હતો પરંતુ તેના
 મિત્રો જ્ઞાનાન્વેષીયદિ પશુ હવે ગાસડા પોટલા બાંધવા
 લાગ્યા હતા.
 ૧૨ આત્મકથા શિવાય સર્વે પર ભાસવા લાગ્યા હતા. દેવઃ
 શુભ ધર્મ પશુ પર ભાસવા લાગ્યા ગાદાની નિમિત્તોથી
 ભાગતા પેતાના દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર અને તેના
 નિમિત્તો પશુ પર ભાસવા લાગ્યા તે સર્વે પર રૂપે
 પ્રત્યક્ષ થવા લાગ્યા પણ સ્વમય નિવૃત્તિ અને સ્વ
 મમમ દિશગતા મોટા પાયા પર થવા લાગી

અ ઠ પ મો

દૃશ્ય ૧૯ મુઃ

વારવાર હું ખ આપનારા ૧૮ દોષોરૂપી પ્રતિમલ્લો
 એક પછી એક રીસાઈને ગભરાઈને, હતાશ થઈને, જેમ
 જેમ તક મળતી ગઈ, તેમ તેમ નાશી છુટવા હતા છતાં,
 અ-સવજતા, દાનવિદ્ય, લાભવિદ્ય, લોભવિદ્ય, ઉપલોભવિદ્ય
 તથા વિર્યવિદ્ય, મૃત્યાદિ સાતેક પ્રતિમલ્લો હતો પાછળ
 પાછળ ઠેક સુધી ચાલ્યા આવતા હતા તેઓ પણ પાછા વળી
 ગયા તેઓને જણાયું કે-“ હવે પરમાત્મા મહારાજ પાસે
 પહોંચવાની તૈયારીમા આપણો શત્રુ છે, એટલે હવે આપણે
 કાઈ સાહે તેમ નથી ” જેમ આગ્રી થતા તેઓ પણ પાછા
 વળી ગયા

અને જોઈકમ ધસીને પરમાત્માના વાજમહેદના નુચ્છ
જોરડામાં ત્યાં પ્રવેશ કર્યો, કે જીવને દિવ્ય ચક્ર પ્રાપ્ત થયું,
અને પોતેજ પોતાને પરમાત્મા સ્વરૂપે જોઈ શક્યો. “જોઈક
પરમાત્મ સ્વરૂપ છે” જોમ સમજાયું.

લોકા-૬-લોકના ત્રણ કોણના સર્વ દુઃખ. ૧૯૨૯.
જોડી શાયે જાણી જાણી કાઢી રહ્યું નહીં.

અનંત જ્ઞાન. અનંત કર્મ. અનંત આસ્થિ. અનંત
વીર્ય. વિગેરે અનંત શુભેનો પ્રકાશ અનંત છે.

દરેક ૨૦ મુઃ

આત્માની મોક્ષ-પ્રાપ્તિ:

ધ્યતા હતા, તેજ હવે જે જાણી જાણી સ્વયં ધ્યાન
રૂપ નિમ્મલ પદ્મ જાણી ગયા.

જો જાણ્યું મહેલની ઉપર દિવ્ય આગનીમાં સિદ્ધ
પરમાત્માજો. બિરાજમાન હતા. તે જ્ઞાન દિવ્ય. અજ્ઞાન કે
અધ્યક્ષ અધ્યક્ષા અરોગ અનંત અધ્યક્ષ. અપુનરાવૃત્ત
હતું તેના ઉપર ચઢવાનું માની હતું હતું મુકાદરી અધુરી
હતી. પૂરેપૂરા જ્ઞાનદના જ્ઞાનમાં પહોંચવાની તાલાવેલી
હતી પરમ નિર્મળ સમાધિની શીટી ઉપર ચઢવાની શરૂ
આવ કરવા માટે અત્માના તે પ્રાણી લાયકાત હતી ન
માત્ર પુરુષાર્થનો અમૂલ્ય અર્થ હતો હતું જાણી હતો
નિત્ય પરિણામી અત્માદેવ શિવાય સસાર પ્રાણ
ધરી શકે નહીં. જોઈક નિત્ય, જોઈક અનિત્ય,
જાણી, જોઈક અમૂલ્ય, અત્મામાં સસાર કે પ્રાણ
નહીં. અત્મા પ્રત્યક્ષ મર્ત જુઓ હતું.

દશ્ય ૨૧ મુ :

જૈનશાસનની સ્થાપના

તીર્થ કરનામ કર્મની મદદથી જન્મતના જીવોના કલ્યાણ માટે દિવ્ય સમવસરજીમા બીરાજી, અષ્ટપ્રાતિકાર્યયુક્ત યર્ષ યોત્રીશ ચતિચયો અને પાત્રીશ વાણીના ગુણોથી યુક્ત યર્ષ -મહાત્મેન શાસનની સ્થાપના કરવા માંડી

દેવા, દાનવો આવે છે, સમવસરજી રચાય છે બાજ પપદાઓ આવે છે એત્થ વૃક્ષ નીચે સિદ્ધાસન ઉપર પરમાત્મા બિરાજે છે ઉપદેશ વાણી વિસ્તરે છે ગણધરોની સ્થાપના થાય છે ત્રિપદી સજાળાવાય છે દ્વાદશાંગીની રચના થાય છે વાસદેવ નાખી જનુજા અપાય છે ચતુર્વિંશ સધની સ્થાપના થાય છે શાસન દેવ દેવીની સ્થાપના થાય છે

પ્રભુ દેવગૃહમાં પધારે છે પ્રથમ ગણધરભગવત દેશના આપે છે પર્ષદાઓ પાછી બાય છે પ્રભુ ધર્મ ચક્રની પાછળ પાછળ નવ સુવર્ણકમલ ઉપર પગ સ્થાપીને ધર્મ શાસ્ત્રની સ્થાપના કરે છે આ દશ્યમાં અનેક લભ્ય દરયો તજરે પડે છે

કોઈ પણ મત, પથ, દર્શન, વિજ્ઞાન, વિશ્વજ્ઞાન, વસ્તુજ્ઞાન, મયોદા, સર્વકાળ-સર્વક્ષેત્રના જીવોને ઉપયોગી વિવિધ માર્ગ દર્શન, મહાધ્યાન, મહાયોગ પ્રક્રિયા, ક્રિયા-અવશ્યક, મહા સાધનાના ઉપાયો, વગેરેયો ભરપૂર જગ પ્રત્યગો સહિત-શાસન તથા તેનું માર્ગદર્શક પ્રવચનરૂપી દેવવૃક્ષની જગત્પ્રમા સ્થાપના કરી, જનતા જીવોને પોતાને રાજમહેલે આવવા માટેના સગવડથી ભરપૂર આશ બંધાવવા માંડયો

સ સારૂંપી અગાધ અને બચ કર સમુદ્રમા-સર્વ સામ-
ગ્રીથી ભરપૂર મહાધર્મ વહાણુ તૈયાર કરીને ત્રસ્ત મૂક્યું
સમઠિતના ઝોવારા સાથે તીર્થ કર દેવ અને ગુરુઆજ્ઞાના
દોરહાઓથી નાગરી રાખ્યું

મોક્ષબદરના મુસાફરો તેમા ભેસીને મથેમ્મ મુસાફરી
કરી જુદા જુદા બદરે ઉતરતા જાય, માલ ભપ્તા જાય,
ને છેવટે મોક્ષબદરે પહોંચી જાય, તેણે અપ્રતિકૃત-અપરા
ભવનીય શાસન વહાણુ તૈયાર કરી આપ્યું

દશ્ય ૨૨ મુ

પરમ-વીતરાગ-દશા

તેની સાથે સાથે વીતરાગ દશા પુરતી ખીલી ઊઠી,
૧-પરનો ભેદ રહ્યો નહીં, મોહ રહ્યો નહીં મુક્તિ સાથેની
પ્રીતિ બધાર્થ ગમ પૂર્ણ વીતરાગતા પ્રાપ્ત થવાના દરેક
લક્ષણો જણાઇ ગયા જગત્તે જોઇ શકે તેવા ખીલી ઊઠ્યા

પાછા ફરવાનું જ નહીં. સોટયનું સોનું ચમકી ઉઠ્યું
રાહમતીજીએ પરીક્ષા કરી લીધી, અને પોતે પણ શ્રી
નેમિનાથજીની પહેલા વીતરાગ થઇ મોક્ષ પહોંચી ગયા

ધ્યાતાએ ધ્યેયની પહેલા જ સિદ્ધિ પરમાત્મા થઇ
ફેલાવ શકે યોગ સાધી લીધા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામા ગુરુ
કે શિષ્ય વીતરાગ કે મરાગ પતિ કે પત્ની પિતા કે પુત્ર
વચ્ચેનો કોઇ કમ ટકી શકતો નથી

દશ્ય ૨૩ મુ

સર્વજ્ઞતા

આત્મારૂપી પારસમણિની સહજ અચિન્ત્ય જ્ઞાન શક્તિ
જે જેવી છે, કે-જે—

- ૧ પોને પોતાને પણ તેમ તરીકે જનાવીને તેનું જ્ઞાન કરે છે કેમકે-આત્મામાં જ્ઞાનશક્તિ ન હોય, તો તે આત્મા પોતે પણ પોતાને ન જ જાણી શકે
- ૨ પોતાના આત્માના જ્ઞાન શિવાયના બીજા પોતાના આત્માના ગુણોને પણ તેમ તરીકે જનાવી તેનું પણ જ્ઞાન આત્મા કરી શકે છે
- ૩ પોતાના આત્મા શિવાયના બીજા આત્માઓ, તેના મધ્ય ગુણો, તેના જ્ઞાનગુણ-વિગેરે ને તેમ જનાવી તેનું પણ જ્ઞાન આત્મા કરી શકે છે
- ૪ પોતાના કે બીજા આત્મા આ શિવાયના જડ પદાર્થો, અને તેના ગુણો, સ્વભાવો, તેને પણ તેમ જનાવી આત્મા તેનું જ્ઞાન કરી શકે છે
- ૫ એ સર્વ પદાર્થોના માત્ર વર્તમાનકાળના રૂપોને જ તેમ જનાવી જાણી શકે છે, એમ નથી. પણ ત્રણેય કાળના રૂપોને જાણી શકવાની શક્તિ ધરાવે
- ૬ પોતાના આત્માના સર્વ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ ને તેમ તરીકે પોતાની જ્ઞાનશક્તિથી જાણે છે સાથે સાથે અન્ન જે જે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવો ના અભાવ સ્વરૂપ પોતાનો આત્મા છે તે સર્વને પણ તેમ તરીકે જનાવીને તે જ્ઞાનશક્તિથી જાણે છે
- ૭ એટલે કે-પોતાના-સ્વદ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ.રૂપ પોતાનું આવાત્મક અગુરુ-સદુપધોયની સાથે જ જોડાયલા પર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ ના અભાવરૂપ પોતાના જે

અમાવાત્મક અનુભવ પથોએ પથ તે જ જ્ઞાન-
શક્તિથી સ્વેચ્છા જનાવીને તે જ એક જ સમયે પણ
જાણી શકે છે અને પ્રતિષ્ઠાએ પણ જાણી શકે છે
સામાન્ય નાનું પ્રત્યક્ષ ઉપરથી વિશેષ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન
કરી શકે છે

આવી વિલક્ષણ-અકલ્પ્ય-અમલ્લારિત્ત સર્વજ્ઞતા આત્મા
પામે છે આ સર્વજ્ઞતાશક્તિ આત્મ મા ન હોય તો વિવિધ
ધર્મનું અગ્રમ્ય પદાર્થોનું આત્માને જ્ઞાન થાય છે, તે ન
હતું હોત આવો સર્વજ્ઞ આત્મા સકળ જીવો, સકળ આત્મા
જને સકળ પદાર્થોના ત્રણ કાળના સકળ પર્યોયોની ઉચ્ચ
પ્રથક્ષણ નાટક પ્રત્યક્ષ સદા જીવે ॥

અંક ૬ ટો

દશમ ૨૪ મુઃ

મહાવીરિતા

જરૂર જણાય તો સમુદ્ધાત કરી જાકીના વ્યારમાના
પણ કમીના ઘણા અશો દૂર કરી,

છેવટે, પશાધન વાળીને આત્મા જોસી જાય છે મન
ચયન કાયાની પ્રવૃત્તિ જાય કરી દે છે ચરીર મન અને
ચયનના અણુએ અણુથી આત્મા તદ્દન છુટવા લાગે છે
પરીરની સ્વૃદ તો શું ? પરંતુ સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ પણ તમામ
પ્રવૃત્તિ જાય પડવા લાગે છે નસે નસમાથી આત્મા છુટો

પડવા લાગે છે શુદ્ધ ધ્યાનનો ચોથો પાયો શરૂ થાય છે
આત્મામાંથી તમામ-ઘોડા-ઘણા રહેલા હોય, તે પણ સર્વે
કર્મો ભાગવા માટે છે તદ્દન કર્મોરહિત ચેષ્ટારહિત સ્થિર
આત્મા બની જાય છે

આત્માના ફરેકે ફરેકે પ્રદેશોમાંથી રહેજ પણ ફરક
વાનું બધ યાય છે આત્મા એકદમ પત્થર જેવો સ્થિર
બની જાય છે જનત વીર્યમય બની જાય છે જનાકિકાલથી
લોગવેલો સસારભાવ ફરીથી ચોટી ન પડે, માટે તેને ફર
સાખવા માટે જનત વીર્ય સદા જાગત રહે છે. જો તે જાગતીમાં
જરાય પણ ખામી આવે, તો સસાર ભાવ ચોંટખા વિના
રહેજ નહીં પણ તેમ કદી જનતું નથી. જો કે શક્તિ કર્મે
કર્મે ખીલી જે, છતાં હવે સપૂર્ણ પ્રાપ્ત થએલી હોવાથી
સદા જાગત બળ સદાને માટે સસાર અવસ્થાને ફર રાખે
છે પાસેઆવી શકે જ નહીં તે રીતે જનત વીર્ય વાપરતું
પડે છે સપૂર્ણ મહાનીરતા પ્રગટ થાય છે એકદમ જેમ
ધનુષ્યમાંથી ગાણ છુટે, તેમ શરીરમાંથી છુટીને આત્મા
સિદ્ધચિહ્ન ઉપર તેજ સ્થાને ઉપરના ભાગમાં જનત આત્મ
જ્યોતિની જ્યોતિમાં જ્યોતિસ્વરૂપ પોતે પણ બળી જાય છે

ભરત-વાક્ય

આશ્રયન સાધન જે ત્યાગે,
 પર-પરિણતિને ભાગે કે
 અસૂચ-દર્શન-જ્ઞાન-વૈરાગ્યે
 આનંદ-ધન-પ્રભુ ભાગે કે
 વીરજીને ચરણે હાથ
 વીરપાણુ તે માગુ કે
 મિથ્યા મોહ તિમિર ભય ભાગ્યુ
 જિત નગારે વાગ્યુ કે
 [વિશ્વભરમા દિવ્ય વાદો વાગે છે.]

અનાદિ કાળની પર-પરિણતિ ભાગી ભય છે અનેક
 આશ્રયનો લક્ષ તેને ભગાડવાના ઉપાયો લીધા હતા, તે
 સધળા કામ ચલાઈ હતા, ને બધા છુટી ભય છે

સ્વ-પરમાનંદમા આત્મા લીન થાય છે વિત-નગરા
 આજી ઉઠે છે મગજ ગીત ગવાય છે આના જેવો જગત્મા
 કયો મહોત્સવ હોઈ શકે ?

વિશ્વભરમા ચેતના સ્ફુરતી ભાસે છે ત્યાં બધા પછી
 આત્મા જઈ બની જતો નથી પણ મહાચેતનરૂપે સદા બ્રહ્મ
 રહે છે એક દાણ પણ અનવકાળ સુધીમા એ બ્રહ્મતી દીલી
 ચતી નથી નહીવરતો પાછી પર-પરિણતિ કયાઈ થોડી જ
 બેસે. દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તપ વીય વિગેરે અનંત શુભો
 બ્રહ્મતી ઉઠે માટે આનંદધન રૂપ પ્રભુ સદા બ્રહ્મ

શ્રી ગૌતમ સ્વામિને નમઃ
શ્રી આનંદધન ચોવીશી

સ્તવન ૧ છુ

ગાથા-૨

૧ પ્રીત સમાર્ધ—પ્રીતિ માટે સમાર્ધ

૨ નિરુપાધિક—સોપાધિક—બાહ્ય સાધનોની અપેક્ષા
રાખતી—બાહ્ય સાધનોની અપેક્ષા રાખતી

ગાથા ૪ થી

૩ વનવાપ—વેલ્લેલ, વાસના જન્ય શારીરિક ઉષ્મા

સ્તવન ૨ છુ

ગાથા ૨

૧ પરમ-છેલ્લી [અર્થાન્તર]—

સ્તવન ૪ થુ

ગાથા ૪

૧ ઘાતિ હુ ગર—ઘાતિ કર્મ રૂપી હુ ગર [અર્થાન્તર]

૨ સેશુ—સહ-જનો અપભ્રંશ—

સ્તવન ૬ હુ—

ગાથા ૫

૧ યુગ્મન કરણે—આયુ છુ કરણ—તે કરણ કરીને
માત્રા પરમ પદને પામ્યા, ને જો રીતે છુવાત
પરમાત્મા વચ્ચે જાતર પડ્યુ

સ્તવન ૧૧ થુ

ગાથા

૧ લખાસી—વચન માત્ર બોલનાર [અર્થાન્તર] છવ્
ઉપરથી જનેલુ—

સ્તવન ૧૨ સુ.

ગાથા-૨ લી

૧ ઘનનામી=મળખૂત નામવાણા-જેનું નામ ઠેઠ હોય
ન શકે, એવા નામવાળા [અર્થાતર]

૨ પરનામી-નામી-નામનાવાળા-ખ્યાત, પ્રસિદ્ધ, પર
ઉત્કૃષ્ટ પરનામી ઉત્કૃષ્ટનામનાવાળા- [અર્થાતર]

સ્તવન ૧૩ સુ.

ગાથા ૧ લી

૧ જેટ = જે - જટતિ ઇત જેટ - આકાશ ચારી-અજલ.
અસ્થિર-ઠક્કું ન ચાળનાર ન્યુત્પત્તિ પ્રમાણે નીકળતો અર્થ
ગાથા ૬ ઠી.

યે દાન્ત-રાગ-રુચિમિઃ ની છાયા

મં સ્તોં ગા ૧૨

સ્તવન ૧૪ સુ.

ગાથા ૩ છ,

૧ નલાળે દિવાલ શખીને અર્થ બટાવવો લાગતા નથી
ગાથા ૫ મી

૨ હાર = હા - ચુનાવુ જ્ઞાસ્વર તે અતિશે લીધું હોવાથી
તેના ઉપર કરેલુ લીપણ દર્શતું નથી
[અર્થાતર]

સ્તવન ૧૭ સુ.

ગાથા ૨ છ

૧ સાપખાચે-સાપકરડે = મારવાડમાં કરડવા અર્થમાં
ખાચ એ શબ્દપ્રયોગ હજુ પણ પ્રચલિત છે સાપ
કરડે એમાં એના મોંમાં કાંઈ આવતું નથી

[અર્થાતર]

સ્તવન ૨૧ સુ

ઓ પગ— યોગ ને સાખ્ય
 ઓ હાથ— સૌગત ને મીમાંસક
 ઉદર— વ્યાર્વાક
 મસ્તક— જૈન

આ પ્રનાયે છએય દર્શનોની અગોમા ઠહેચલુ છે
 કે તેમા વાસ્તવિક દૃષ્ટિએ યોગ અને સાખ્યને પગ—વ્યાર્વાક
 કહ્યા છે પગ ઉપર બિશ્વ રહેવાય છે, ઉક્ત જન્મેય દર્શનો
 વિચારણા - જેટલી વાસ્તવિક છે, તેના ઉપર જ દર્શનો
 સ્થિર રહે છે એ વિચારણાને જો દૂર કરીએ, તો દર્શનો
 પગ વગરના-પશુ જની જાય મીમાંસક અને સૌગત
 સ્વચ્ચાન-પ્રવૃત્તિ ઉપર વધુ પડતો ભાર આપનારા છે એ
 હાથનો ઉપમા જાય બેસતી છે

પેટને પ્રવૃત્તિ કે પરિણામની કાંઈ પડી નથી
 દરેક અવયવને બિચા નીચા કરી મૂકવાનું કામ તે કરે
 વ્યાર્વાક દર્શનની એ સ્થિતિ છે

ઉત્તરમાં તરીકે જૈન દર્શન છે

એ પદ્ધતિવાદ તરીકે નહિ, પણ વાસ્તવિકપણે-લાગે એવું

સ્તવન ૨૨ સુ

ગાથા ૧૦

૧ લક્ષણ સેત-લક્ષણે ચેત અર્થાત ઉબ્બવજ લક્ષણવા
 [અર્થાત

શુદ્ધિ પત્રક

ક્રમ	શીટ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
	૧	સક્ષિત-વિવેચના	સક્ષિત પ્રમેદા નાનની વિવેચના શુક્લ
૧૬૪મ	૧	પ્રમેદા	પ્રમેદા
	૧૩	સ મ	સ મ
	૫	૩ ઢિયે	૩ ઢિયે
	૭	"	"
	૫	અમકિત	અમકિત
	૨૦	છતાં તે	છતાં તે સાધ
	૧૧	આખે	આખે
	૪	વિરલા	વિરલા
	૮	ફેવળ યાનને	ફેવળ યાનને
	૧૧	સબવનાથ	સબવનાથ
	૧૭	આરોચક	આ-રોચક
	૪	શ્રમિકા૩૫ અભવ	પ્રાયમિક શ્રમિકા૩૫
	૮	પ્રાયમિક	અ-ભવ
	૮	ત્યારે સમ્યક્ત્વ થાય.	ત્યારે પાંચમી દૃષ્ટિમાં
	૮	તાથા ૨	સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે
	૧૫	ભવ પરિણતિ	તથા-૨
	૧૫	તથા ભવ્યત્વ	તથા-ભવ-પરિણતિ
	૨૧	ભવ સ્થિતિ	તથાભવ્યત્વ
	૨૧	શાસ્ત્ર	તથાભવસ્થિતિ
	૨૨	નિજ-મન	શાંત
	૨૩		નિજ-મન

,	૧૦	પૂર્વીના	પૂર્વના
	૨૨	રંગ રૂપ	રસ-રૂપ
૨૪	૭	ચન્દ્રપ્રભુ	ચન્દ્રપ્રભ-પ્રભુ
"	૨૩	સમકિત	સમકિત
,	૨૬	સમ્યગ્	સમ્યગ્
૨૫	૧	પુદ્ગલ	પુદ્ગલ
"	૩	જીવન્તુ	જીવન્તુ
,	૮	કાળાનીરે પછી	પછી
"	૧૭	ધામિક	ધામિક
"	"	ચારી સજીવની	ચારી સજીવની
			ચાર
	૨૦	"	"
૨૬	"	વની યાચ	વની ચાર ન્યાય
૨૭	૨	ધુર	ધુર
૨૮	૬	સેવાની	સેવા કરવાની
"	૬	દ્વંધી	દ્વંધનિષ્પાથી
૭	૧૫	પરદ	પરદ
૨૬	૨૦	તે છુડુ છુડુ	તે સુધી અને ચ દ્રવ્ય
			પ્રકાશનુ છુડુ છુડુ
૩૨	૨	અમૃત	અમૃત
"	૭	અમ ઓ	અમ યાચ ઓ
"	૧૭	હે પ્રભો	હે પ્રભો !
૩૩	૧૭	શાસ	શાસ
૩૬	૧	ભરપૂર	ભરપૂર
૪૪	૧૨	ખૂબ	ખૂબ
૪૫	૮	નતવેલ	નતાવેલ
"	૧૫	સ્થિતિરૂપે	સ્થિતિરૂપે

૪૬	૧૧	તેજ	તથા
"	૨૩	પુરુષને	પુરુષનો
૪૭	૧૦	સવર	સમર
૪૮	૬	અનુકુળતા	અનુકુળતા
૪૯	૧૦	પરધાના	પરવાન
"	૧૪	હરિષેય	દૃષિયેય
૫૦	૨	પૂલ	પુલ
૫૧	૭	"	"
૫૨	૧૮	સાસોની	સાસોની
૫૩	૨૩	સચના	સચના
"	૧	પ્રજ્વાલ	પ્રજ્વાલ
૫૪	૧	મિદાપ	મીદાપ
"	૧૧	સમુચ્ચિત	સમુચ્ચિત
૫૬	"	પ્રાતભાસ	પ્રતિભાસ
"	"	વિલુ	વિલુ
૫૮	૮	વિલુ	સેવ
"	૧૦	વસે	વિલુ
"	૧૧	વીલુ	પૂરવાર્થ
૬૦	૬	પુરવાર્થ	જૂત
૬૧	૬	જાને	માટે
"	૧૦	પલ	પામ્યો મળ્યા
"	૨૦	પામ્યો મળ્યા	એટલે
"			જે-અનત કાળે મળેલા
			સહચરનાં બોલનો
			લાલ ઉદાવચર્મા
			તત્પર રહેવું
			૬-મી
૬૨	૬	મી	પૂજના
"	૧૪	પૂજના	

૧૪	"	ધૂપ	ધૂપ
૧૪	૨૩	ધૂપ	ધૂપ
૧૫	૧૬	ઉત્તમ સામગ્રી	ઉત્તમ પ્રકારની ધર્મ સામગ્રી
"	૧૮	ફૂલ	ફૂલ
૧૭	૨	ચોગી	ચોગી
"	૪	સ્વર્ણ પાલન	સુવર્ણ પાલન
૧૭	૧૫	૭	૭

પ્રતિપત્તિપૂજા=અધિકૃતસોપદેશપાલના । પુષ્પા-૬મીષ
સ્તોત્ર-પ્રતિપત્તિ-પૂજાનાં ચઘોષ્ટર પ્રાધાન્યમ્ । દેશચિરતૌ
ચતુ-વિંધા સરાગસર્વચિરતૌ તુ સ્તોત્ર-પ્રતિપત્તિ રૂપે દે ઉપ
શાન્ત-મોહોદૌ પૂજા-કારકે પ્રતિપત્તિ । છલિતચિસ્ત
ઉચ્ચરાધ્યયન સત્તા ૨૫મા સમ્બદ્ધત્વ ૫૨૩મ નામના અધ્યયન
(અર્થથી) આર પ્રકારની પૂજા જાણવી હોવાનું ટીપ્પાકાર જ્ઞાનસાગર
મહારાજ જણાવે છે

૬૯	૮	૬૨ પ્રકાર	૬૨૩ પ્રકાર
૬૯	૧૨	સમગ્ર	સમગ્ર
૬૯	૧૫	લોકતર	લોકિતર
"	૨૦	તથા જુવનની	તથા જુવનની ત્રિકલ સમર્પણ કરવાથી પદ યુનતા જણાય તેવા
૭૦	૬	સમજવા	સમજવાથી
"	૮	મનલીક	માનસિક
૭૩	૧૨	ઉચ્ચતા	ઉચ્ચ તાલાવેલી
૭૪	૧	વર્	સર્વ
૭૭	૧	ખુબી	ખૂબી
૮૨	૧૨	જનુમાન	અધિષ્ઠાન

૮૩	૧૦	આનમ	આનમ
૮૭	૧૮	અધ્યક્ષ	અધ્યક્ષ
૮૯	૬	પુસ્તક	પુસ્તક
૯૧	૨૦	ચુકે	ચુકે
૯૨	૧૮	દબ	દબ
૯૬	૮	તીર્થ કહેવ	તીર્થ કહેવ
૧૦૧	૭	સમ્પૂર્ણ	સમ્પૂર્ણ
૧૦૩	૩	૨૭	૨૭૬
૧૦૪	૨	૧૨ ગુ	૧૨ માગુ
૧૦૪	૪	સયો	સયોમિ
૧૦૫	૨૦	અનેકતા	અનેકાત
૧૦૬	૧૦	નામરિક	નામરિક
૧૦૭	૨૦	જુકો	જુકો
	૧૯	જપ	જપ
૧૧૧	૬	નવત	નિવત
૧૧૫	૩	અમમત	અમમત
૧૧૫	૧૦	ધી મોહિલી	ધીધ મોહીના
૧૧૬	૮	સેમથી	સેમથી
"	૧૪	મમ-૨૬૨૫	મમ-૨૬૨૫
૧૨૦	૨૧	માતા -	માતા
૧૨૧	૨	માન	માનસ
૧૨૪	૧૩	હોવાથી	હોવાથી
૧૨૬	૮	નિહી	નિહી
૧૨૬	૧૫	સત્તિક	સાત્તિક
૧૩૨	૧૧	ન મરવુ	નકારવુ
૧૩૩	૧૨	ચિહનો	ચિહનો

૧૩૫	૧૬	શાઓ	શાઓ
૧૩૮	૨	ગણે	સામ ગણે
"	૬	ભાવ-ભલ	ભાવ-ભલ
૧૪૦	૧૧	અમીત	અમિત
૧૪૧	૧	વિસ્તાર	વિસ્તર
"	૧૬	કે	તે
૧૪૩	૨	શરીરાર્થિ	શરીરાર્થિ
"	૧૭	એમ પ્રભુ-મુખ	એમ " પ્રભુ મુખ
૧૪૪	૨૦-૨૧	કુયુ જિન મનકુ કિમકિ ન બાળે ? હો ! કુયુજિન	મનકુ કિમ કિ ન બાળે ? હો ! કુયુ જિન । મનકુ કિમકિન બાળે ?
૧૪૫	૧	કિમકુ	કિમકિ
	૨	બાદાવ	બાધ્ય
	૧૦	ઉપામ	ઉપયોમ
૧૪૧	૨૦	બલામધુ	બલામધુ
૧૪૨	૧૮	પરમાણુઓ	પરમાણુઓ
૧૪૪	૧૪	વૈભાવિસ્વ	વૈભાવિસ્વ
૧૪૭	૧	મુખ્યતાઓ	મુખ્યતાઓ
"	૧૪	અપેક્ષા	અપેક્ષા
૧૬૦	૧	નિશ્વસથી નયથી	નિશ્વસનયથી
"	૧૬	ઋણિ	ઋણિ
૧૧૧	૧	કહે છે	કરે છે
૧૧૨	૧૭	તે	તે છે
૧૧૪	૨૨	જન શાસનને	જન શાસનને
૧૧૬	૪		,
૧૭૧	૧૬	અને	અને

જાગર
કરસાવી

દિનજર
ધુરસાલી
(હસ્ત લિખિત પત્રમાં
પાઠ છે દબામાં
ધુરસાલી-રીસાલી
અર્થ લખ્યો છે)

૧૮૦	૨	દર્શન કરોની	દર્શનકરોની
"	૪	પરમાર્થિક	પારમાર્થિક
૧૮૮	૬	આવી જાય છે	આવી જાય છે,
૧૯૧	૧૭	ધું	છે
"	૨૧	અનત ગણો	અનત ગુણો
૧૯૫	૧૧	મિર્માસક	મીર્માસક
૧૯૨	૧૦	સાગત	સમત
૨૦૮	૧	ધ્યોયોમાં	ધ્યોયોમાં
"	૬	અગ્રો	અગ્રો
૨૦૬	૨૧	ખાન	ખાન
૨૧૧	૫	પર્વાદા	પર્વાદા
"	૧૨	તેહ શું ન આતે જોર.	તેહ શું આતે ન જોર.
૨૨૧	૨	લોક	લોક
૨૪૨	૩૧	સતુજય	સતુજય
"	૧૫	"	"
૨૪૧	૫	કૃષ્ણાદિક	કૃષ્ણાદિક
૨૪૮	૪	ઉત્કૃષ્ટે વીર્ષ નિવેશે ઈત્યાદિ ગામાને સ્થાને	ઉત્કૃષ્ટિ ક્રિયા નય દેશે યોગ ક્રિયા નવિ પેસે ર દ્રવ્ય તણી ધ્રુવવતાને મેશે મૂલ સક્રિત

ન જેસે રે
 (અર્થ) આત્મા
 જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ એટલે
 શુદ્ધ ક્રિયા નથી
 દેશથી ક્રિયા અવશ્ય
 યોગમાં પ્રવેશે છે
 ત્યારે—મન-વચન
 જ્ઞાનેશ્વરના યોગોર્ન
 ક્રિયા તેમાં પેસતી નથી
 અને દ્રવ્યને આત્મ
 દ્રવ્ય તે ધ્રુવ હોવાથી
 મૂળ શક્તિ સે
 માત્ર પણ ખસત
 નથી)
 (આ પ્રમાણે હર
 ચિન્મિત પ્રતિના પ
 પ્રમાણેનો જ
 સાચ છે)
 જે
 વીર્વાન્તરાધિક

૨૪૮ ૨૨ તે
 ૨૫૮ ૧ વીર્વાન્તરાધિક

